Jules Verne

Aventurile a trei ruşi şi trei englezi în Africa Australă

Capitolul I
Pe malurile fluviului Orange

În ziua de 27 februarie 1854, doi oameni culcați la rădăcina unei uriaşe sălcii plângătoare discutau privind cu multă luare-aminte apele fluviului Orange. Acest fluviu - numit Groote-river de olandezi şi Gariep de hotentoți - poate să se ia la întrecere cu cele trei mari fluvii africane: Nilul, Nigerul şi Zambezi. Întocmai ca şi ele, are vârtejuri, bulboane şi căderi de ape. Câțiva călători ale căror nume sunt cunoscute pe o porțiune a acestui fluviu, ca Thompson, Alexander, Burchell, au lăudat rând pe rând limpezimea undelor şi frumusețea malurilor sale.

Apropiindu-se în acest loc de regiunile muntoase ale ducelui de York, fluviul Orange oferă privirilor o privelişte încântătoare. Stânci de netrecut, mormane impunătoare de piatră şi de trunchiuri de copaci mineralizați sub acțiunea timpului, peşteri adânci, păduri de nestrăbătut, ce nu au fost atinse de topor, toate acestea laolaltă, străjuite de munții Gariepins, alcătuiesc o poziție de o frumusețe fără de seamăn. Aici, apele fluviului, strânse într-o matcă prea îngustă pentru ele şi lipsite brusc de sol, se azvârle de la o înălțime de patru sute de picioare. În amontele cascadei era un simplu clocot de pânze lichide, sfâşiate ici şi colo de câteva vârfuri de stânci încununate cu ramuri verzi. În aval, privirea nu distingea decât un vârtej de ape zgomotoase, pe care îl înconjura un nour des de aburi jilavi, străbătut de cele şapte culori ale curcubeului. Din această genune se înălța un zgomot uluitor şi mai cu deosebire mărit de ecoul văii.

Dintre cei doi bărbați pe care, fără doar şi poate, întâmplările unei explorări îi aduseseră prin meleagurile acestea ale Africii Australe, unul nu prea acorda atenție acestor frumuseți naturale. Călătorul acesta nepăsător era un vânător buşman, un bărbat frumos dintr-o seminție vitează, cu ochii vioi, cu mişcările repezi, ducând o viață nomadă prin codri. Numele buşman, un cuvânt englezesc format din sintagma olandeză Boschjesman, înseamnă «om al tufişurilor». Această poreclă se dă triburilor nomade, ce cutreieră țara, la nord-est de colonia Capului Bunei Speranțe. Nicio familie de buşmani nu este sedentară. Toată viața lor colindă acest ținut cuprins între fluviul Orange şi munții de la est, prădând fermele, nimicind recoltele paşnicilor colonişti, care i-au

împins spre locurile aride din interior, unde cresc mai degrabă pietre decât plante.

Buşmanul acesta, un bărbat de vreo patruzeci de ani, era înalt şi avea, desigur, o mare forță musculară. Chiar şi-n repaos, trupul lui părea în mişcare. Siguranța, uşurința şi libertatea mişcărilor denotau un ins energic, un fel de personaj aidoma celebrului Bas de Cuir, mohicanul preeriilor canadiene, dar cu mai puțin calm, probabil, decât vânătorul favorit al lui Fenimore Cooper. Asta se mai vedea şi după coloritul trecător al feței sale însuflețite de repezile bătăi ale inimii.

Buşmanul nu mai era un sălbatic ca vechii lui străbuni, Saquash. Născut dintr-un tată englez şi o mamă hotentotă, acest metis, trăind printre străini, mai mult câştigase decât pierduse şi vorbea foarte curent limba paternă. Îmbrăcămintea lui jumătate hotentotă, jumătate europeană, era alcătuită dintr-o cămaşă de flanelă roşie, o şapcă, pantaloni din piele de antilopă şi nişte mocasini din piele de pisică sălbatică. De gât îi atârna un săculeț în care se găseau un cuțit, o lulea şi tutun. Un fel de căciulă din piele de oaie îi acoperea capul, în vreme ce un brâu din piele groasă îi strângea mijlocul. La încheieturile mâinilor avea nişte inele de fildeş lucrate cu o remarcabilă măiestrie. Pe umeri purta un „kross", un fel de manta încrețită, făcută dintr-o piele de tigru, care-i atârna până la genunchi. Un câine indigen dormea alături. Acest buşman pufăia nervos dintr-o lulea de os şi dădea semne evidente de mare nerăbdare.

— Ei, calmează-te, Mokum, îi spuse însoțitorul său. Eşti, într-adevăr, cea mai nerăbdătoare făptură, când nu vânezi! Înțelege odată, camaradul meu de încredere, că nu putem schimba nimic din ceea ce este. Cei pe care îi aşteptăm vor veni curând sau mai târziu, dacă nu mâine, atunci, poate, astăzi!

Însoțitorul buşmanului era un tânăr de vreo douăzeci şi cinci, douăzeci şi şase de ani, care contrasta izbitor cu vânătorul. Firea lui calmă i se vedea în toate acțiunile. Cât despre originea sa, oricine ar fi recunoscut că era un englez.

Îmbrăcămintea prea „burgheză" arăta că nu prea era obişnuit cu trambalările de colo până colo. Avea înfățişarea unui funcționar rătăcit într-un ținut sălbatic şi, fără să vrei, te uitai să vezi dacă nu are cumva vreun creion după ureche, ca încasatorii sau contabilii.

Într-adevăr, acest tânăr nu era un călător, ci un distins savant, William Emery, astronom ataşat la observatorul din regiunea Capul Bunei Speranţe, aşezământ foarte folositor, care aduce de mult timp adevărate servicii ştiinţei.

Acest savant, poate cam înstrăinat de ţara lui, în mijlocul acestei regiuni pustii din Africa Australă, la câteva sute de mile de Cape Town, nu izbutea decât cu mare trudă să stăpânească nerăbdarea firească a însoţitorului său.

— Domnule Emery, îi răspunse vânătorul într-o englezească curată, iată că au trecut opt zile de când suntem pe malurile Orangelui, lângă cascada Morgheda. Or, nu s-a întâmplat nicicând unui membru din familia mea să rămână opt zile în acelaşi loc! Aţi uitat, probabil, că suntem nomazi şi că ne ard picioarele când stăm aşa!

— Prietene Mokum, reluă astronomul, cei pe care îi aşteptăm vin din Anglia, şi se poate prea bine să le îngăduim cele opt zile de graţie. Trebuie să ţinem cont de distanţele parcurse într-o asemenea călătorie, de întârzierile cauzate de urcarea anevoioasă a vaporului cu aburi în amontele fluviului Orange; într-un cuvânt, de miile de piedici ce se pot ivi într-o atare întreprindere. Ni s-a spus ca să pregătim toate cele necesare pentru un voiaj de explorare în Africa Australă şi, după ce am făcut asta, să venim să aşteptăm aici, lângă cascada Morgheda, sosirea colegului meu, colonelul Everest, de la observatorul din Cambridge. Iată cascada Morgheda, suntem în locul desemnat şi aşteptăm. Ce mai vrei, bravul meu buşman?

Fără îndoială, vânătorului nu prea îi venea la socoteală, deoarece mâna lui strângea cu nerăbdare mânerul unei carabine, o minunată armă sistem Mauton, armă de precizie, cu glonţul conic, cu care puteai doborî o pisică sălbatică sau o antilopă de la o depărtare de opt sute de yarzi. Se vede că buşmanul renunţase la arcul din aloe şi la săgeţile înveninate ale compatrioţilor lui, spre a se servi de arme europene.

— Nu cumva te-ai înşelat, domnule Emery, reîncepu iar Mokum. Suntem, oare, la cascada Morgheda şi către sfârşitul acestei luni de ianuarie vi s-a dat întâlnire?

— Da prietene, răspunse liniştit William Emery, şi uite, ca dovadă că nu m-am înşelat, scrisoarea domnului Airy, directorul observatorului din Greenwich.

Buşmanul luă scrisoarea pe care i-o întinse însoțitorul său, o suci pe față şi pe dos, ca unul prea puțin deprins cu tainele caligrafiei. Apoi i-o dădu înapoi lui William Emery.

— Deci îmi repeți, spuse el, conținutul acestui petic de hârtie înnegrită?

Tânărul savant, înzestrat cu o răbdare fără de margini, începu să înşire tot ce mai povestise de douăzeci de ori prietenului său, vânătorul. În ultimele zile ale anului precedent, William Emery primise o scrisoare ce-l înştiința de apropiata sosire a colonelului Everest şi a unei comisii ştiințifice internaționale, cu destinația Africa Australă. Care era scopul acestei comisii, pentru ce venea ea în celălalt capăt al continentului african? Emery n-ar fi putut spune, scrisoarea domnului Airy nu arăta nimic în această privință. Urmând instrucțiunile primite, el s-a grăbit să pregătească la Lattaku, una dintre cele mai septentrionale aşezări ale Hotentoției, căruțe, merinde, într-un cuvânt, tot ce era necesar pentru hrana unei caravane boschjesmane. Apoi, cunoscând faima vânătorului indigen Mokum, care îl însoțise pe Anderson în vânătorile sale din Africa Occidentală şi pe îndrăznețul David Livingstone în prima lui călătorie de explorare a lacului Ngami şi a cascadelor fluviului Zambezi, i-a oferit acestuia comanda caravanei.

Odată făcute astea, s-a stabilit ca buşmanul, care cunoştea la perfecțiune regiunea, să-l conducă pe William Emery pe malurile Orangelui, la cascada Morgheda, în locul desemnat. Şi aici trebuiau să întâlnească deci comisia ştiințifică. Această comisie trebuia să se îmbarce la bordul fregatei Augusta din marina britanică, să ajungă la gurile Orangelui, pe coasta apuseană a Africii, la înălțimea capului Volpas, şi să urce în amonte pe fluviu până la cataracte. William Emery şi Mokum veniseră, aşadar, cu o căruță, pe care o lăsaseră în fundul unei văi, căruță destinată să-i ducă pe străini cu bagajele lor la Lattaku, dacă le-ar fi fost pe plac să se ducă pe fluviul Orange şi afluenții lui, după ce ar fi evitat printr-un ocol de câteva mile cascada Morgheda.

După ce se sfârşi povestirea, iar cuvintele se întipăriră bine de astă dată în capul buşmanului, acesta se duse până la marginea prăpastiei în adâncul căreia apa înspumegată se prăvălea cu un zgomot asurzitor. Astronomul îl urmă. Acolo era o înălțime care oferea o panoramă a cursului Orangelui, în aval de cataractă, până la o depărtare de mai multe mile.

Timp de câteva clipe, Mokum şi însoţitorul său observară cu luare-aminte suprafaţa acestor ape ce-şi recăpătau liniştea iniţială la un sfert de milă depărtare de cascadă. Niciun obiect, vapor sau luntre, nu tulbura cursul fluviului. Era ora trei. Luna ianuarie corespunde lunii iulie în ţinuturile boreale, şi razele soarelui cad aproape drept la paralela 29, încât căldura atinge până la 40-50° C la umbră. Fără adierea brizei dinspre vest, care o modera puţin, această temperatură putea fi suportată doar de un buşman. Totuşi, tânărul savant, cu o fire rece, uscăţiv, numai oase şi nervi, nu prea suferea de căldură. De altfel, frunzişul subţire al copacilor ce se aplecau asupra prăpastiei îl apăra de impactul direct al razelor de soare. Nicio pasăre nu însufleţea această singurătate la acea vreme fierbinte din zi. Niciun animal nu-şi lăsa adăpostulrăcoros al desişurilor, pentru a se hazarda aiurea prin luminişuri. N-ai fi auzit niciun zgomot în acest loc pustiu, de n-ar fi fost cascada care umplea văzduhul cu urletele ei.

După zece minute de observare, Mokum se întoarse spre William Emery, lovind cu nerăbdare cu piciorul în pământ. Ochii lui, a căror privire era pătrunzătoare, nu zăriseră nimic.

— Şi dacă nu vă sosesc oamenii? îl întrebă el pe astronom.

— Vor sosi, bravul meu vânător, răspunse William Emery. Sunt oameni de cuvânt şi vor fi exacţi ca nişte astronomi. În fond, ce ai să le reproşezi? Scrisoarea vesteşte sosirea lor pe la sfârşitul lui ianuarie. Şi abia suntem în douăzeci şi şapte ale lunii, deci aceşti domni mai au dreptul la încă patru zile, pentru a ajunge la cascada Morgheda.

— Şi dacă trec şi aceste patru zile şi tot nu vor veni? întrebă iar buşmanul.

— Ei bine, iscusitule vânător, va fi sau nu o ocazie excelentă ca să ne punem răbdarea la încercare, deoarece îi vom aştepta până în momentul în care voi avea certitudinea că nu vor mai sosi!...

— Pe zeul nostru, Ko! strigă buşmanul cu o voce răsunătoare, dumneata ai fi în stare să aştepţi până ce şi Gariepul nu-şi va mai azvârli apele zgomotoase în această prăpastie!...

— Nu, vânătorule, nu, răspunse William Emery la fel de calm; trebuie ca judecata să precumpănească întotdeauna în faptele noastre. Or, ce ne spune dreapta judecată: în cazul în care colonelul Everest şi camarazii lui, obosiţi de o călătorie grea, lipsiţi, poate, de cele trebuincioase, pierduţi în acest ţinut singuratic, nu ne vor găsi la locul de întâlnire, nu vom fi noi

vinovați? Şi dacă li se va întâmpla vreo nenorocire, nu vom fi noi cei răspunzători? Trebuie să rămânem la postul nostru atât timp cât ne-o va cere datoria. De altfel, nu ne lipseşte nimic aici. Căruța ne aşteaptă în fundul văii şi ne serveşte de adăpost peste noapte. Merinde avem din belşug. Natura e încântătoare în acest loc şi vrednică să fie admirată! Ce fericire nebănuită pentru noi să stăm câteva zile în aceste păduri superbe, pe malul acestui fluviu fără seamăn! Mokum, ce mai doreşti? Vânat este din belşug în aceşti codri şi carabina ta ne procură carnea zilnică.

Vânează deci, viteazul meu buşman. În acest timp, îi voi aştepta pe cei întârziați, şi aşa cel puțin nu-ți vor mai înțepeni picioarele!

Vânătorul înțelese că povața astronomului nu era rea spre a fi urmată. Se hotărî să colinde câteva ceasuri tufişurile şi desişurile de prin împrejurimi. Leii, hienele sau leoparzii nu erau o piedică pentru un astfel de Nemrod obişnuit cu codrii africani. Îşi fluieră câinele său, Top, o specie înrudită cu hiena din deşertul Kalahari, descinzând din acea rasă din care balabaşii îşi făcuseră odinioară câini de vânat.

Părând tot aşa de nerăbdător ca şi stăpânul său, inteligentul animal se sculă gudurându-se, mărturisind prin lătrăturile lui vesele aprobarea ce-o da planurilor buşmanului. Curând, vânătorul şi câinele se făcură nevăzuți în desişul codrului al cărui coronament subțire străjuia îndeaproape cataracta.

Rămas singur, William Emery se culcă la poalele sălciei şi, în aşteptarea somnului pe care trebuia să i-l provoace temperatura ridicată, începu să chibzuiască la situația de față. Se afla acolo, departe de regiunile locuite, aproape de cursul acestui Orange, încă prea puțin cunoscut. Aştepta nişte europeni, nişte compatrioți ce-şi părăsiseră țara, pentru a se confrunta cu primejdiile unei expediții îndepărtate. Dar care era scopul acestei expediții? Ce problemă ştiințifică voia să dezlege în deşerturile Africii Australe? Ce observări dorea să facă la a treizecea paralelă sudică? Iată ce nu preciza lămurit scrisoarea domnului Airy, directorul observatorului din Greenwich. I se cerea lui Emery sprijinul; pentru că era un savant deprins cu climatul latitudinilor australe; şi deoarece era vorba, evident, de lucruri ştiințifice, ajutorul lui era de neprețuit pentru colegii săi din Regatul-Unit.

Pe când tânărul astronom se gândea la toate aceste lucruri şi-şi punea mii de întrebări cărora nu le putea răspunde, somnul îi

îngreună pleoapele şi adormi profund. Când se trezi, soarele dispăruse deja în spatele colinelor apusene, ce-şi desenau pitorescul lor profil pe linia orizontului înflăcărat. Stomacul îi dădu de înțeles lui William Emery că se apropia ora cinei. Era aproape de şase seara şi sosise momentul să se înapoieze la căruța din fundul văii.

Exact în aceeaşi clipă răsună o detunătură într-un desiş de arbuşti înalți de douăsprezece până la cincisprezece picioare, care cobora prin partea dreaptă urmând povârnişul colinelor. Şi aproape imediat, la marginea lizierei se iviră buşmanul şi Top. Mokum târa leşul unui animal pe care tocmai îl împuşcase.

— Vino, vino, şef al aprovizionării, îi strigă William Emery. Ce ne aduci pentru cină?

— Un țap, domnule William, răspunse vânătorul aruncând jos un animal ale cărui coarne se încovoiau în formă de liră.

Era un fel de antilopă, în genere cunoscută sub numele „țap săritor", întâlnită frecvent în toate regiunile Africii Australe. Încântător animal acest țap, cu spinarea de culoarea scorțişoarei, al cărui grumaz dispărea sub mănunchiuri de păr mătăsos, de o albeață uimitoare, cu burta vărgată în diferite culori castanii. Carnea lui, minunată la gust, fu destinată pentru masa de seară.

Punând animalul pe un băț aşezat pe umerii lor, vânătorul şi astronomul părăsiră înălțimile cataractei şi, după o jumătate de oră, ajunseră la tabăra lor, aşezată într-o vâlcea îngustă din vale, unde îi aştepta căruța, păzită de două călăuze de seminție boşmană.

Capitolul II
Prezentări oficiale

În zilele de 28,29 şi 30 ianuarie, Mokum şi William Emery nu şi-au părăsit nicio clipă locul de întâlnire stabilit. În timp ce buşmanul, mânat de instinctele lui vânătoreşti, urmărea fără cruțare vânatul şi fiarele sălbatice în această regiune păduroasă, învecinată cu cataracta, tânărul astronom supraveghea cursul fluviului. Spectacolul naturii, mărețe şi sălbatice, îl încânta şi-i umplea sufletul cu noi emoții. El, un om de cifre, un savant aplecat zi şi noapte deasupra cataloagelor sale, obosindu-şi ochii îndărătul ochelarilor, pândind trecerea aştrilor la meridian sau

calculând ocultația stelelor, savura această existență în aerul liber, sub coroana aproape de nepătruns a codrilor ce împădureau povârnişurile colinelor sau pe înălțimile pustii, pe care stropii de apă ai Morghedei le acoperea cu o pânză umedă, străvezie. Ce bucurie pentru el să înțeleagă poezia acestor nesfârşite locuri singuratice, aproape necunoscute omului, şi să-şi revigoreze în ele spiritul ostenit de speculațiile matematice. Îşi înşela astfel plictiseala aşteptării şi-şi întărea trupul şi sufletul. Noutatea situației sale explica deci răbdarea lui de nezdruncinat, cu care nu se putea împăca buşmanul. Şi de aceea erau pururea aceleaşi învinuiri din partea vânătorului, iar din partea savantului aceleaşi răspunsuri liniştite, ce nu-l calmau deloc pe nervosul Mokum.

Sosi şi 3l ianuarie, ultima zi stabilită prin scrisoarea onorabilului Airy. Dacă savanții aşteptați nu soseau nici în această zi, William Emery era silit să ia o hotărâre, şi faptul acesta îl stânjenea mult. Întârzierea se putea prelungi la infinit, şi cum să aştepți la infinit?

— Domnule William, îi spuse vânătorul, de ce nu am merge în întâmpinarea străinilor? Poate-i întâlnim pe drum. Nu este decât un drum, acela de pe țărm, şi dacă ei vin pe aci, cum se spune în scrisoare, cu siguranță că-i întâlnim.

— Ştii că e o idee minunată, Mokum, răspunse astronomul. Să facem o recunoaştere mai în sus de cascadă. Ne vom face datoria, apoi ne vom înapoia în tabără prin cealaltă vâlcea din sud. Dar spune-mi, onorate buşman, cunoşti bine cursul Orangelui?

— Da, domnule, răspunse vânătorul, l-am urcat de două ori de la capul Volpas până la joncțiunea lui cu râul Hart, la frontiera republicii Transvaal.

— Şi cursul lui este navigabil în tot lungul lui, cu excepția cascadei Morgheda?

— Întocmai aşa cum spui, domnule, răspunse buşmanul. Voi adăuga totuşi că pe la sfârşitul anotimpului secetos Orangele e aproape secat pe o întindere de cinci sau şase mile de la gura lui de vărsare. Atunci el face un stăvilar de care hula apuseană se izbeşte cu furie.

— Nu contează, răspunse astronomul, fiindcă în momentul în care europenii noştri au debarcat în acest loc, estuarul era navigabil. Prin urmare, nu există niciun motiv care să poată îndreptăți întârzierea lor şi, în consecință, vor sosi.

Buşmanul nu răspunse. Îşi puse carabina pe umăr, îl chemă cu o fluierătură pe Top şi-l urmă pe însoţitorul lui pe o potecă îngustă, ce dădea patru sute de picioare mai jos de cascadă.

Era ora nouă dimineaţa. Cei doi exploratori - li se putea da, într-adevăr, acest nume - coborau de-a lungul cursului fluviului, urmând malul stâng. Drumul nu era deloc neted şi uşor de străbătut. Malurile fluviului, împestriţate cu o vegetaţie variată, dispăreau sub o boltă compusă din diferite esenţe. Ghirlande de frunze şi flori, din specia Cynachum filiforme, menţionate de Burchell, se încrucişau de la un copac la altul, desfăşurând o reţea de verdeaţă înaintea acestor doi călători. Astfel, cuţitul buşmanului nu rămânea inactiv.

Tăia fără milă aceste ghirlande supărătoare. William Emery respira din adâncul plămânilor mirosurile pătrunzătoare ale pădurii, parfumată mai ales de mirosul camforului, răspândit de nenumăratele flori de diosmee. Din fericire, câteva luminişuri şi nişte porţiuni de pe mal fără vegetaţie, de-a lungul cărora curgeau potolit ape pline de peşti, îngăduiră vânătorului şi camaradului său să meargă mai repede spre apus. Până la ora unsprezece dimineaţa străbătuseră aproape patru mile.

Briza bătea atunci dinspre apus şi se îndrepta în direcţia cataractei, al cărei vuiet nu se mai putea auzi la distanţa aceasta. Dimpotrivă, zgomotele care se propagau în aval trebuiau percepute distinct.

William Emery şi vânătorul se opriră în acest loc, privind cursul fluviului care se prelungea în linie dreaptă pe o suprafaţă de două sau trei mile. Albia fluviului era atunci foarte adâncă şi dominată de o dublă faleză calcaroasă, înaltă de două sute de picioare.

— Să aşteptăm în acest loc, spuse astronomul, şi să ne odihnim. N-am picioarele tale de vânător, meştere Mokum; de obicei, mă plimb mai cu drag pe firmamentul înstelat decât pe cărările pământeşti. Să ne odihnim deci. Din acest punct, putem cuprinde cu privirea două sau trei mile din cursul fluviului, iar dacă vaporul cu aburi se va ivi câtuşi de puţin la ultimul cot, îl vom zări negreşit.

Tânărul astronom se aşeză la poalele unui uriaş euforb, al cărui vârf era la o înălţime de patruzeci de picioare. De acolo, privirea lui se pierdea în zare pe fluviu. Vânătorul, prea puţin deprins să stea, continuă să se plimbe pe mal, pe când Top stârnea stoluri de păsări sălbatice, cărora stăpânul lui nu le acorda nicio atenţie.

Buşmanul şi însoțitorul lui nu erau în acest loc decât de o jumătate de oră, când William Emery îl văzu pe Mokum, stând la o sută de paşi mai la vale de el, făcându-i semne, cuprins de o vie agitație. Oare să fi zărit cumva buşmanul vaporul atât de mult aşteptat?

Astronomul se sculă de pe pajiştea de muşchi şi se îndreptă spre porțiunea de mal unde se afla vânătorul. În câteva clipe ajunse lângă Mokum.

— Ei, vezi ceva, Mokum? îl întrebă el pe buşman.

— Nimic, nu văd nimic, domnule William, răspunse vânătorul, dar dacă zgomotele naturii sunt la fel de obişnuite urechilor mele, îmi pare că aud un zumzăit neobişnuit pe cursul inferior al fluviului!

Apoi, după ce spuse acestea, buşmanul făcu semn însoțitorului său să tacă, îşi orientă urechea spre pământ şi ascultă foarte atent.

După câteva clipe, vânătorul se îndreptă din şale, dădu din cap şi spuse:

— Cred că m-am înşelat. Zgomotul pe care mi s-a părut că-l aud nu este altceva decât şuieratul brizei printre frunze sau şoapta apelor deasupra pietrişului râului. Şi totuşi...

Vânătorul ciuli iar urechea în vânt, dar nu auzi nimic.

— Mokum, îi spuse atunci William Emery, dacă zgomotul pe care ți s-a părut că l-ai auzit este produs de maşinăria şalupei cu aburi, ai să-l auzi mai bine aplecându-te până la nivelul fluviului. Apa propagă sunetele mai limpede şi mai repede decât aerul.

— Aveți dreptate, domnule William! răspunse vânătorul. De câte ori n-am surprins astfel trecerea unui hipopotam prin apă!

Buşmanul coborî malul, de altfel, foarte abrupt, agățându-se de liane şi de tufe de iarbă. Ajuns la nivelul fluviului, intră până la genunchi în apă, se aplecă puțin şi îşi puse urechea la înălțimea apei.

— Da, strigă el după câteva clipe de ascultare, da. Nu m-am înşelat. La câteva mile în josul apei, se aude un zgomot de ape lovite cu furie. Este o plescăială monotonă şi neîntreruptă, ce se produce în interiorul curentului.

— Un zgomot de elice? întrebă astronomul.

— Pesemne că da, domnule Emery. Cei pe care îi aşteptăm nu-s prea departe.

William Emery cunoştea finețea simțurilor cu care era înzestrat vânătorul, fie că întrebuința vederea, auzul sau mirosul, aşa că nu se mai îndoi de asigurarea tovarăşului său. Acesta urcă malul, şi amândoi se hotărâră să aştepte în acest loc, de unde puteau supraveghea mai uşor cursul Orangelui.

Trecu o jumătate de oră, pe care William Emery, cu tot calmul lui, o simți nesfârşit de lungă. De câte ori nu i se păruse că vede profilul vag al unei ambarcațiuni alunecând pe ape!... Dar vederea i se înşela mereu. În sfârşit, o exclamație a buşmanului făcu să-i zvâcnească inima.

— Un fum! strigă Mokum.

Privind în direcția arătată de vânător, William Emery zări, nu fără oarecare greutate, o uşoară dâră de fum la cotitura fluviului. Nu mai era nicio îndoială.

Ambarcația înainta foarte repede. În curând, William Emery reuşi să distingă hornul din care ieşea un val de fum negru, amestecat cu aburi albi. Negreşit că echipajul alimenta focul sub cazanele cu aburi, ca să mărească viteza şi să ajungă la locul de întâlnire chiar în acea zi. Şalupa era la şapte mile de cascada Morghedei.

Era pe la amiază. Locul nefiind prielnic unei debarcări, astronomul se hotărî să se înapoieze la poalele cataractei. Îl anunță şi pe vânător despre intenția lui, dar buşmanul nu răspunse nimic şi porni pe acelaşi drum croit prin vegetația de pe malul stâng al fluviului. William Emery îl urmă imediat şi, întorcându-şi încă o dată privirea spre cotitura fluviului, zări pavilionul britanic fâlfâind la prova şalupei.

Întoarcerea la cascadă se făcu repede şi, după o oră, buşmanul şi astronomul erau aproape la patru mile de cataractă. Acolo, malul scobit sub forma unei jumătăți de cerc forma un mic golf, în interiorul căruia şalupa cu aburi putea acosta mai uşor, deoarece apa era adâncă, aproape chiar la înălțimea malului.

Şalupa nu trebuia să fi fost prea departe şi i-a întrecut, cu siguranță, pe cei doi drumeți, oricât de repede au mers ei. Nu puteau s-o observe încă, din cauza poziției malurilor fluviului, umbrite de arbori înalți, ce se aplecau deasupra apei, creând un obstacol verde în fața privirilor. Cel puțin, dacă nu se auzea încă nechezatul aburului produs de maşinăria şalupei, erau percepute şuierăturile ascuțite ale vaporilor incandescenți, care se deosebeau clar de vuietul neîntrerupt al cataractei.

Aceste şuierături nu mai conteneau. Echipajul încerca astfel să semnaleze prezența vasului prin împrejurimile Morghedei. Era un semnal.

Vânătorul le răspunse descărcându-şi carabina, a cărei detunătură fu repetată cu mult zgomot de ecourile lovindu-se de maluri.

În cele din urmă, şalupa se ivi. William Emery şi însoțitorul său fură şi ei zăriți de cei aflați la bordul acesteia.

La un semn al astronomului, şalupa făcu manevrele necesare şi acostă încet lângă mal. O frânghie fu aruncată. Buşmanul o apucă şi o răsuci după trunchiul unui copac.

Un bărbat înalt sări numaidecât pe mal şi se îndreptă spre astronom, pe când tovarăşii lui debarcau şi ei la rândul lor.

William Emery se îndreptă rapid spre acest bărbat şi-l întrebă:

— Colonelul Everest?

— Domnul William Emery? răspunse tot printr-o întrebare colonelul.

Astronomul şi colegul său de la observatorul din Cambridge se salutară şi-şi strânseră mâna.

— Domnilor, spuse atunci colonelul Everest, dați-mi voie să vi-l prezint pe onoratul William Emery de la observatorul din Cape Town, care a binevoit să ne întâmpine la cataractele Morghedei.

Ceilalți patru călători din şalupă, care stăteau aproape de colonelul Everest, îl salutară rând pe rând pe tânărul astronom, care le răspunse la salut. Apoi colonelul îi prezentă oficial pe fiecare, rostind cu inconfundabilul limbaj flegmatic britanic:

— Domnul Emery, sir John Murray, din Devonshire, compatriotul d-voastră; domnul Mathieu Strux, de la observatorul din Pulkova; domnul Nikolai Palander, de la observatorul din Helsingfors, şi domnul Mihail Zorn, de la observatorul din Kiev, trei savanți ruşi, reprezentând guvernul țarului în cadrul comisiei noastre internaționale.

Capitolul III
Portajul

Prezentările fiind făcute, William Emery se puse la dispoziția celor sosiți. În situația lui de simplu astronom al observatorului din regiunea Capul Bunei Speranțe, el era, din punct de vedere

ierarhic, subordonat colonelului Everest, delegatul guvernului englez, care împărțea cu Mathieu Strux președinția comisiei științifice. Îl cunoștea, de altfel, ca pe un savant foarte distins, devenit celebru prin reproducerea la scară mai mică a unor nebuloase și prin calcule de ocultație a stelelor. Acest astronom, în vârstă de cincizeci de ani, rece și metodic, ducea o existență determinată matematic, oră cu oră. Nu era nimic neprevăzut pentru el. Exactitudinea lui în toate era tot atât de mare ca și a astrelor ce trec la meridian. S-ar putea spune că toate faptele vieții sale erau reglate cronometric. William Emery o știa. De aceea nu se îndoise niciodată că mult așteptata comisie științifică nu va sosi în ziua fixată.

Totuși tânărul astronom aștepta să i se explice, de către colonelul Everest, scopul misiunii pe care o avea de îndeplinit în Africa Australă. Dar cum colonelul tăcea, William Emery nu crezu de cuviință să-l întrebe ceva în această chestiune. Pesemne că în mintea colonelului stăruia convingerea că nu sosise încă timpul să vorbească.

William Emery cunoștea, de asemenea, faima lui sir John Murray, ca savant bogat, emul al lui James Ross și al lordului Elgin, care, fără titluri oficiale, onora Anglia prin lucrările lui astronomice. Știința îi era îndatorată pentru serviciile pecuniare foarte mari. Murray subvenționase suma de douăzeci de mii de lire englezești pentru construcția unui reflector uriaș, rivalul telescopului din Parson-Town, cu ajutorul căruia determinase un anumit număr de stele duble. Era un bărbat cam de patruzeci de ani, cu aerul unui mare senior, dar al cărui chip nepăsător nu-i trăda deloc caracterul.

Cât despre cei trei ruși, domnii Strux, Palander și Zorn, numele lor nu erau noi pentru William Emery. Însă tânărul astronom nu-i cunoștea personal. Nikolai Palander și Mihail Zorn arătau oarecare respect față de Mathieu Strux, respect care, datorat situației lui, în lipsa altor merite îndreptățite, era deplin justificat.

Singura remarcă pe care o făcu William Emery a fost aceea că savanții englezi și ruși erau în număr egal: trei englezi și trei ruși. Chiar și echipajul vaporului cu aburi, numit Queen and Tzar, număra zece oameni, dintre care cinci erau din Anglia și cinci din Rusia.

— Domnule Emery, spuse colonelul Everest îndată ce se sfârșiră prezentările, acum ne cunoaștem ca și cum am fi făcut

împreună călătoria de la Londra până la capul Volpas. De altfel, am pentru dumneavoastră o deosebită stimă, datorită acestor lucrări prin intermediul cărora v-ați câştigat, încă de tânăr, un renume bine meritat. Țin să precizez că doar în urma cererii mele guvernul englez v-a desemnat să luați parte la operațiile pe care le vom încerca în Africa Australă.

William Emery se înclină în semn de mulțumire şi gândi că va afla, în sfârşit, motivele care au adus această comisie ştiințifică până în emisfera sudică. Dar colonelul Everest nu oferi explicații în această privință.

— Domnule Emery, reluă colonelul, v-aş întreba dacă pregătirile dumneavoastră sunt terminate.

— Pe deplin, domnule colonel, răspunse astronomul. Urmând instrucțiunile pe care mi le-a dat prin scrisoare onoratul domn Airy, am plecat din Cape Town în urmă cu o lună şi m-am înapoiat la Lattaku. Acolo am adunat toate cele trebuitoare unei explorări în interiorul Africii, merinde, cartuşe, cai şi buşmani. O escortă compusă din o sută de oameni călițiă vă aşteaptă la Lattaku şi ea va fi comandată de un abil şi vestit vânător, pentru care vă cer învoirea de a vi-l prezenta: buşmanul Mokum.

— Buşmanul Mokum! strigă colonelul Everest, dacă totuşi tonul rece cu care vorbea justifica un asemenea verb al surprinderii, buşmanul Mokum! Dar acest nume îmi este foarte cunoscut.

— Este numele unui îndemânatic şi curajos african, adăugă sir John Murray, întorcându-se spre vânător, pe care aceşti europeni, cu aerele lor de superioritate, nu-l mai slăbeau din ochi.

— Vânătorul Mokum, spuse William Emery, prezentându-şi însoțitorul.

— Numele dumitale, buşmane, este foarte cunoscut în Regatul Unit, răspunse colonelul Everest. Ai fost prietenul lui Anderson şi călăuza ilustrului David Livingstone, care mă onorează cu prietenia lui. Anglia îți mulțumeşte prin mine şi îl felicit pe domnul Emery că te-a ales şeful caravanei noastre. Un vânător ca dumneata trebuie să fie iubitor de arme frumoase. Avem un arsenal întreg şi te-aş ruga să alegi, dintre ele, pe oricare îți va plăcea. Ştim că va fi în mâini bune.

Un zâmbet de mulțumire se contură pe buzele buşmanului. Că se făcea atâta caz în Anglia pe seama serviciilor lui, firesțe că-l mişca, dar nu atât de mult ca oferta colonelului Everest. Mulțumi

în termeni politicoşi şi se dete mai la o parte, în timp ce convorbirea continua între William Emery şi europeni.

Tânărul astronom oferi alte lămuriri referitoare la expediția organizată de el, şi colonelul Everest păru încântat. Era vorba să se ajungă cât mai repede cu putință la oraşul Lattaku, iar plecarea caravanei trebuia să se facă în primele zile ale lunii martie, după anotimpul ploios.

— Vă rog să hotărâți, domnule colonel, spuse William Emery, în ce mod voiți să ajungeți în acest oraş.

— Pe fluviul Orange şi pe unul dintre afluenții lui, Kuruman, care trece prin apropiere de Lattaku.

— Da, foarte bine, răspunse astronomul, dar oricât de minunat, oricât de repede ar naviga şalupa, nu va putea trece de cataractele Morghedei.

— Vom ocoli cataracta, domnule Emery, răspunse colonelul. Un portaj de câteva mile ne va îngădui să reluăm navigația noastră în amontele cascadei, şi, dacă nu mă înşel, din acest loc până la Lattaku, cursul apei este navigabil în cazul unei ambarcațiuni pentru care adâncimea apei este puțin importantă.

— Fără îndoială, domnule colonel, răspunse William Emery, iar tabăra noastră se află la mai puțin de o milă de acest loc.

— Domnule Emery, răspunse colonelul Everest, această şalupă este o capodoperă ieşită din atelierele Leard & Comp. din Liverpool. Poate fi demontată piesă cu piesă şi reasamblată extrem de uşor. O cheie şi câteva buloane, atât le trebuie oamenilor însărcinați cu această lucrare. Ați adus o căruță la cascada Morghedei?

— Da, domnule colonel, răspunse William Emery. Tabăra noastră este la o milă de aici.

— Ei bine, îl vom ruga pe buşman să conducă această căruță la punctul de debarcare. Va încărca în ea părțile componente ale şalupei, precum şi motorul, detaşabil la rândul lui, şi vom merge în susul apei până la locul unde Orangele devine iar navigabil.

Ordinele colonelului Everest fură îndeplinite. Buşmanul dispăru curând în desiş, după ce făgădui că se va înapoia peste o oră. În lipsa lui, şalupa cu aburi fu repede descărcată. De altfel, încărcătura ei nu era mare: lăzi cu instrumente de fizică, o colecție respectabilă de puşti purtând marca fabricii Purdey Moore, din Edimburg, câteva damigene cu rachiu, mai multe butoaie cu carne sărată, lăzi cu muniții, valize reduse la un volum

cât mai strict, foi de corturi şi toate ustensilele ce păreau ieşite dintr-un bazar de călătorie, o barcă din cauciuc, pliată cu grijă, care nu ocupa mai mult loc decât o pătură strânsă bine, câteva efecte de campament etc., etc., în sfârşit, un fel de mitralieră în formă de evantai, o armă încă puţin perfecţionată, dar care era periculoasă pentru duşmanii ce s-ar fi apropiat de şalupă.

Toate aceste obiecte fură descărcate pe mal. Motorul de opt cai putere, cântărind două sute zece kilograme, era divizat în trei părţi: cazanul şi cuptoarele aferente, mecanismul de aprindere a cuptoarelor, care cu ajutorul unei chei putea fi detaşat de cuptoare, şi elicea fixată pe un fals etambou. Aceste părţi, descărcate rând pe rând, lăsară liber interiorul şalupei.

În afară de spaţiul destinat motorului şi calei, această şalupă era compusă din două cabine, una situată în faţă, destinată membrilor echipajului, şi alta în spate, ocupată de colonelul Everest şi însoţitorii lui.

Într-o clipă pereţii subţiri dispărură, cuferele şi păturile fură luate, şalupa fiind redusă astfel la o simplă cocă.

Lungă de treizeci şi cinci de picioare, coca era compusă din trei părţi, precum acea şalupă cu aburi a lui Mâ-Robert, folosită de Livingstone în timpul primei sale călătorii pe Zambezi. Ea era făcută dintr-un oţel galvanizat, foarte uşor şi totodată rezistent. Nişte buloane, ajustând plăcile pe o membrană din acelaşi metal, asigurau aderenţa şi etanşeitatea vasului.

William Emery fu, într-adevăr, uimit de simplitatea operaţiunii de dezasamblare şi de rapiditatea cu care era efectuată. Căruţa nu sosi decât după o oră, sub conducerea vânătorului şi a doi buşmani, când şalupa era gata să fie transportată pe uscat.

Această căruţă, vehicul cam primitiv, era aşezată pe patru roţi puternice şi arăta exact ca un adevărat „car" american, după lungimea ei. Fiind grea, era trasă de şase bivoli domestici, înjugaţi doi câte doi, foarte simţitori la atingerea biciului conducătorului. Numai cu astfel de rumegătoare s-ar fi putut urni căruţa, când ar fi fost încărcată. Totuşi, cu toată dibăcia „leader-ului", se putea întâmpla oricând să se înnămolească.

Echipajul lui Queen and Tzar începu să încarce căruţa, în aşa fel ca dispunerea încărcăturii să-i asigure stabilitatea. Se ştie dibăcia proverbială a marinarilor. Ca atare, operaţiunea de încărcare nu a fost decât o joacă pentru ei. Piesele cele mai mari ale şalupei le-au pus în dreptul osiilor, punctul cel mai solid al

căruței. Între ele au aşezat lăzile, butoaiele, pachetele mai uşoare şi mai fragile. În privința călătorilor propriu-zişi, un drum de patru mile era pentru ei o plimbare.

La ora trei după prânz, încărcatul fiind gata, colonelul Everest dădu semnalul de plecare. El şi însoțitorii lui, sub conducerea lui William Emery, o luară înainte. Buşmanul, oamenii din echipaj şi conducătorii căruței îi urmau la pas.

Drumul fu parcurs fără oboseală. Povârnişurile ce se aflau de-a lungul întregului curs superior al Orangelui uşurau înaintarea, fiindcă erau foarte largi. O împrejurare fericită pentru căruța atât de greu încărcată, care în scurt timp va ajunge, cu siguranță, la destinație.

Cât despre membrii comisiei ştiințifice, ei coborau ceva mai anevoie povârnişurile colinelor. Convorbirea, între ei, se generaliza. Dar despre scopul expediției, nicio aluzie. Aceşti europeni admirau măreția peisajelor care se desfăşurau înaintea ochilor lor. Natura, atât de frumoasă în sălbăticia ei, îi fermeca tot aşa cum îl fermecase şi pe tânărul astronom. Călătoria cu frumusețile naturale ale acestui ținut african nu-i plictisise încă. Ei admirau, dar cu o admirație tăcută, ca nişte englezi inamici a tot ce este „improper", adică nepotrivit. Cataracta obținu din partea lor câteva aplauze de bun gust, probabil din vârful degetelor, dar semnificative. Oricum, *nil admirari* nu era deviza lor.

De altfel, William Emery crezu că este de datoria lui să facă oaspeților onorurile Africii Australe. Era la el acasă, şi ca orice burghez prea entuziast, nu era zgârcit în a da amănunte referitoare la parcul său african.

Pe la ora patru şi jumătate, cataractele Morghedei fură ocolite; ajunşi pe platou, europenii văzură cursul superior al fluviului desfăşurându-li-se înainte cât cuprindeau cu ochii. Campară pe mal, aşteptând sosirea căruței.

Căruța se ivi în zarea colinei pe la orele cinci. Călătoria ei se încheiase cu bine, fără vreun incident pe drum. Colonelul Everest dădu ordin ca să înceapă descărcarea, anunțând plecarea pentru a doua zi în zori.

Toată noaptea s-a lucrat. Coca şalupei fu reasamblată în mai puțin de o oră; motorul cu elicea puse la loc, pereții metalici instalați între cabine, cala refăcută, diferitele pachete încărcate în bună rânduială, toate aceste sarcini repede însuşite şi executate

arătând încă o dată îndemânarea echipajului lui Queen and Tzar. Aceşti englezi şi ruşi erau oameni aleşi cu grijă, disciplinați şi destoinici, pe care te puteai bizui.

A doua zi, 1 februarie, în zorii dimineții, şalupa era gata să-şi primească pasagerii. Deja fumul ieşea rotogoale pe coş şi mecanicul, ca să ridice presiunea, dădu drumul odată cu fumul şi aburilor albi. Funcționând sub presiune mare, fără sistem de răcire, maşinăria pierdea aburi, la fiecare mişcare de piston, ca şi locomotivele. Cât despre cazan, prevăzut cu cuptoare dispuse ingenios, acestuia îi fu de ajuns o jumătate de oră pentru a genera o cantitate suficientă de aburi. Se făcuse o bună provizie de lemne de abanos şi de guaiac, aflate din belşug în împrejurimi, esențe prețioase, care dau o căldură mare.

La ora şase dimineața, colonelul Everest dădu semnalul de plecare. Călătorii şi marinarii se îmbarcară pe Queen and Tzar. Vânătorul, căruia cursul fluviului îi era familiar, îi urmă la bord, lăsând celor doi buşmani sarcina să ducă înapoi căruța la Lattaku.

În clipa în care erau dezlegate frânghiile care amarau şalupa, colonelul Everest îi spuse astronomului:

— Apropo, domnule Emery, ştiți ce vom face noi aci?

— Bănuiesc cel puțin, domnule colonel.

— E foarte simplu, domnule Emery. Vom măsura un arc de meridian în Africa Australă.

Capitolul IV
Câteva cuvinte despre metru

Se poate afirma că a existat în spiritul oamenilor din toate timpurile ideea unei măsuri universale şi invariabile, a cărei evaluare ar putea-o furniza însăşi natura. Ceea ce conta, cu adevărat, era ca măsura aceasta să poată fi determinată cu exactitate, oricare ar fi fost cataclismele al căror teatru fusese Terra. Cu siguranță că şi cei vechi s-au gândit tot aşa, însă le-au lipsit metodele şi instrumentele cu care să realizeze această operație cu o aproximație acceptabilă.

Într-adevăr, cel mai bun mijloc de a obține o măsură constantă era acela de a o raporta la globul pământesc, a cărui

circumferință poate fi socotită invariabilă, şi, prin urmare, să se măsoare matematic o parte a acestei circumferințe.

Cei vechi au încercat să determine această măsură. După părerea câtorva savanți ai epocii lui, Aristotel aprecia stadiul, sau cotul egiptean de pe timpul lui Sesostris, ca a suta mie parte a distanței dintre pol şi ecuator. Eratostene, pe timpul adepților lui Ptolemeu, calcula într-un mod destul de aproximativ valoarea în grade a lungimii Nilului, între Assuan şi Alexandria. Însă Posidonius şi Ptolemeu nu putură da o exactitate suficientă măsurătorilor geodezice de acelaşi gen, pe care le-au făcut. Tot aşa şi urmaşii lor.

Pentru întâia oară în Franța, Picard fu acela care a început să regularizeze metodele întrebuințate pentru măsurarea unui grad şi, în 1669, determinând lungimea arcului ceresc şi a arcului terestru între Paris şi Amiens, el a stabilit valoarea unui grad la cincizeci şi şapte de mii şaizeci de stânjeni.

Măsura lui Picard fu cotinuată până la Dunkerque şi până la Collioure de Domenico Cassini şi Lahire, de la 1683 până la 1718. A fost apoi verificată în 1739 de la Dunkerque până la Perpignan de către Frangois Cassini şi Lacaille. În sfârşit, măsura arcului acestui meridian fu prelungită de Mechain până la Barcelona, în Spania. Mechain murind între timp - a sucombat din cauza oboselii generată de o astfel de operație -, măsura meridianului Franței nu fu reluată decât în 1807 de Arago şi Biot. Aceşti doi savanți o urmăriră până la insulele Baleare. Arcul se întindea atunci de la Dunkerque la Formentera; mijlocul său era tăiat de a patruzeci şi cincea paralelă nordică, situată la aceeaşi distanță de pol şi de ecuator, şi-n aceste condiții, pentru a socoti valoarea sfertului de meridian, nu era nevoie să se țină seama de turtirea, la cei doi poli, a Pământului. Această măsură dădu cincizeci şi şapte de mii douăzeci şi cinci de stânjeni pentru valoarea unui arc „de un grad" în Franța.

Observăm că, până atunci, numai savanții francezi se ocupau cu precădere de această delicată determinare. Astfel, Adunarea Constituantă, în urma propunerii lui Talleyrand, adoptă, în 1790, un decret prin care însărcina Academia de Ştiințe să imagineze un model invariabil pentru toate măsurile şi greutățile. În acea perioadă, raportul - semnat de aceste nume ilustre: Borda, Lagrange, Laplace, Monge şi Condorcet - propunea ca măsură de lungime uzuală a zecea milionime parte a sfertului de meridian,

iar pentru evaluarea greutății corpurilor, pe cea a apei distilate, sistemul decimal fiind adoptat în scopul de a unifica toate aceste măsuri.

Mai târziu, aceste determinări ale valorii unui grad terestru fură făcute în diferite zone ale Pământului, întrucât globul nefiind un sferoid, ci un elipsoid, o serie de operații multiple trebuia să dea măsura turtirii lui la poli.

În 1736, Maupertuis, Clairaut, Camus, Lemonnier, Outhier şi suedezul Celsius măsurară un arc septentrional în Laponia şi atribuiră lungimii arcului unui grad valoarea de cincizeci şi şapte de mii patru sute nouăsprezece stânjeni.

În 1745, în Peru, La Condamine, Bougur, Godin, ajutați de spaniolii Juan şi Antonio Ulloa, stabiliră valoarea arcului peruvian la cincizeci şi şase de mii şapte sute treizeci şi şapte de stânjeni.

În 1752, Lacaille raporta la cincizeci şi şapte de mii treizeci şi şapte de stânjeni valoarea unui grad al meridianului la Capul Bunei Speranțe.

În 1754, preoții Maire şi Boscowith obținură cincizeci şi şase de mii nouă sute şaptezeci şi trei de stânjeni pentru valoarea arcului dintre Roma şi Rimini.

În 1762 şi 1763, Beccaria evalua gradul piemontez la cincizeci şi şapte de mii patru sute şaizeci şi opt de stânjeni.

În 1768, astronomii Mason şi Dixon, în America de Nord, la frontiera dintre Maryland şi Pensylvania, calculară cincizeci şi şase de mii opt sute optzeci şi opt de stânjeni pentru valoarea gradului american.

După aceea, în secolul al XIX-lea, un număr de alte arcuri fură măsurate, în Bengal, Indiile răsăritene, în Piemont, Finlanda, în Curlanda, Hanovra, în Prusia răsăriteană, în Danemarca etc., dar englezii şi ruşii se ocupară de aceste delicate determinări cu mai puțin interes decât alte popoare şi principala operație geodezică realizată de ei, în 1784, l-a avut ca executant pe generalul maior Roy, în scopul de a unifica unitățile de măsură franceze cu cele engleze.

Din toată această prezentare de măsuri menționate, putem deja conchide că gradul mijlociu trebuia evaluat la cincizeci şi şapte de mii de stânjeni, adică douăzeci şi cinci de leghe vechi franceze, şi înmulțind această valoare medie cu cele trei sute de grade ale circumferinței terestre, s-a stabilit că Pământul măsura nouă mii de leghe de jur-împrejur.

Dar, aşa cum s-a putut vedea din cifrele de mai sus, măsurile diferitelor arcuri obținute în diverse locuri ale globului nu corespundeau absolut deloc între ele. Totuşi, din această medie de cincizeci şi şapte de mii de stânjeni, luată ca măsură a unui grad, s-a dedus valoarea „metrului", adică a zecea milionime parte din sfertul meridianului terestru, care este de 0,513074, respectiv trei picioare unsprezece linii două sute nouă zeci şi şase de miimi dintr-o linie.

În realitate, această cifră este puțin cam mică. Noi calcule au dat - ținând cont de turtirea Pământului la poli, care este de 1/299,15 şi nu de 1/334 aşa cum s-a admis inițial - nu zece milioane metri pentru măsură a sfertului de meridian, ci zece milioane opt sute cincizeci şi şase de metri. Această diferență de opt sute cincizeci şi şase de metri este puțin apreciabilă față de o atare lungime. Totuşi, din punct de vedere matematic, trebuie să spunem că metrul, aşa cum este el adoptat, nu reprezintă exact a zecea milionime parte din sfertul de meridian terestru. Există deci o eroare de cel puțin circa douăzeci de miimi dintr-o linie.

Astfel determinat, metrul nu fu totuşi adoptat de toate națiunile civilizate. Belgia, Spania, Piemontul, Grecia, Olanda, republicile Ecuador, Noua-Grenada, Costa-Rica etc., îl admiseră aproape imediat; însă Anglia refuză până-n această zi să-l adopte.

Poate că, fără complicațiile politice, ce au marcat sfârşitul secolului al XVIII-lea, acest sistem ar fi fost acceptat de populațiile Regatului-Unit. Când, la 8 mai 1790, Adunarea Constituantă elaboră decretul, savanții englezi din cadrul Societății regale fură invitați la o consfătuire cu savanții francezi. Pentru măsura metrului, trebuia să se decidă dacă ea trebuia bazată pe lungimea pendulei simple, care bate secunda sexagesimală, sau să se ia pentru unitatea de lungime o fracție a unuia dintre marile cercuri ale Pământului. Însă evenimentele împiedicară reuniunea proiectată.

Abia în 1854, Anglia, înțelegând de mult timp avantajele sistemului metric şi văzând, de altfel, constituindu-se societăți de savanți şi de negustori pentru a propaga această reformă, se hotărî să-l adopte.

Dar guvernul englez voia să țină secretă această rezoluție, până când noile operațiuni geodezice, întreprinse de el, i-ar fi permis să atribuie gradului terestru o valoare mai apropiată de adevăr. Şi în acest scop, guvernul englez a crezut de cuviință să se înțeleagă cu

cel rus, care avea, de asemenea, intenția să adopte sistemul metric.

O comisie alcătuită din trei astronomi englezi şi trei ruşi fu aleasă dintre membrii cei mai de seamă ai societăților lor ştiințifice. Aşa cum am văzut, din partea Angliei cei desemnați au fost colonelul Everest, sir John Murray şi William Emery; iar din partea Rusiei, domnii Mathieu Strux, Nikolai Palander şi Mihail Zorn.

Această comisie internațională, întrunită la Londra, hotărî ca mai întâi măsurarea unui arc de meridian va fi realizată în emisfera Australă. După aceasta, un nou arc de meridian va fi calculat apoi în emisfera boreală, iar din ansamblul acestor două operații se spera deducerea unei valori exacte, care să îndeplinească toate condițiile programului.

Rămânea de făcut alegerea între diferitele posesiuni engleze, situate în emisfera Australă: Colonia Capului Bunei Speranțe, Australia, Noua Zeelandă. Noua Zeelandă şi Australia, aflate la antipozii Europei, sileau comisia ştiințifică să facă o lungă călătorie. De altfel, maorii şi australienii, în plin război cu năvălitorii lor, puteau face anevoioasă operația plănuită. Dimpotrivă, Colonia Capului Bunei Speranțe oferea avantaje reale: l Era situată sub acelaşi meridian cu anumite localități din Rusia europeană, şi după ce s-ar fi măsurat un arc de meridian în Africa Australă, s-ar fi putut măsura un al doilea arc din acelaşi meridian în imperiul țarului, misiunea fiind ținută secretă; 2 călătoria în posesiunile engleze din Africa Australă era relativ mai scurtă; 3. în sfârşit, aceşti savanți englezi şi ruşi ar fi găsit acolo o ocazie excelentă de a controla lucrările astronomului francez Lacaille, operând în aceleaşi locuri ca şi el, şi de a verifica dacă era optim să se dea cifra cincizeci şi şapte de mii treizeci şi şapte de stânjeni pentru măsura lungimii unui grad de meridian la Capul Bunei Speranțe.

De aceea s-a hotărât ca operația geodezică să fie făcută în regiunea Capul Bunei Speranțe. Cele două guverne aprobară decizia comisiei anglo-ruse. Fură deschise linii de credite importante, iar toate instrumentele pentru triangulație, fabricate în dublu exemplar. Astronomul William Emery fu invitat să facă pregătirile necesare unei explorări în interiorul Africii Australe. Fregata Augusta, din marina regală, primi ordin să-i transporte până la gurile fluviului Orange pe membrii comisiei şi suita lor.

Ar mai trebui să adăugăm, de asemenea, că în afară de o chestiune ştiinţifică, mai era şi una de amor-propriu naţional, care îi însufleţea pe aceşti savanţi reuniţi în cadrul unei explorări comune. Era vorba, într-adevăr, să întreacă Franţa în evaluările ei numerice, să învingă prin exactitate lucrările celor mai iluştri astronomi din ţara Senei, şi asta în sânul unei ţări sălbatice şi aproape necunoscute. De aceea, membrii comisiei anglo-ruse erau hotărâţi să jertfească totul, chiar şi viaţa lor, pentru a obţine un rezultat favorabil ştiinţei şi în acelaşi timp glorios pentru ţările lor.

Şi iată de ce astronomul William Emery se afla lângă cascada Morgheda, pe malurile fluviului Orange, în ultimele zile din luna ianuarie a anului l854.

Capitolul V
Un orăşel hotentot

Călătoria pe cursul superior al fluviului se făcu repede. Totuşi timpul nu zăbovi mult şi deveni ploios; însă călătorii, instalaţi confortabil în cabina şalupei, nu au avut de suferit de pe urma ploilor torenţiale, foarte obişnuite în acest anotimp. Queen and Tzar naviga repede. Nu da nici peste vârfuri submarine rapide, iar curentul nu era destul de puternic pentru a-i încetini înaintarea.

Malurile Orangelui ofereau mereu aceleaşi privelişti încântătoare. Pădurile cu tot felul de copaci se înşirau pe malurile lui şi o întreagă lume de păsări locuia în vârfurile lor înverzite. Ici şi colo se grupau copaci aparţinând familiei Proteaceae, şi în special „wagenboom", cu lemn roşietic şi marmorat, ce produceau un efect ciudat cu foile lor de un albastru puternic şi marile lor flori galben-palide; apoi „zwartebast", copaci cu scoarţa neagră, „karrees" cu frunziş închis şi persistent. Câteva luminişuri se întindeau la o distanţă de mai multe mile dincolo de malurile râului, umbrite la tot locul de sălcii-plângătoare. Ici şi colo se iveau brusc terenuri descoperite. Erau nişte câmpii mari, acoperite cu numeroşi dovleci din specia calebase, şi întreţăiate cu zone în care creştea trestie de zahăr, formate din plante Proteaceae melifere, în desişul cărora ciripesc cu triluri suave păsările pe care colonii Capului le numesc „suiker-vogels".

Lumea zburătoarelor oferea mostre foarte variate. Buşmanul le arăta lui sir John Murray, mare iubitor de vânat păsăresc. Astfel

se stabili un fel de legătură intimă între vânătorul englez şi Mokum, căruia nobilul său însoţitor îi îndeplini făgăduiala colonelului Everest, dându-i în dar o minunată carabină sistem Pauly, cu bătaia lungă. E de prisos a mai descrie satisfacţia buşmanului, când se văzu în stăpânirea acestei magnifice arme.

Cei doi vânători se înţelegeau de minune. Fiind un savant distins, sir John Murray trecea drept unul dintre cei mai străluciţi „hunter fox" din vechea Caledonie. El asculta cu interes şi cu mult nesaţ povestirile buşmanului. Ochii îi scânteiau când vânătorul îi arătă în pădure câteva rumegătoare sălbatice, aici girafe în turme de cincisprezece până la douăzeci de exemplare, dincolo bivoli înalţi de şase picioare, cu capetele prevăzute cu două coarne negre răsucite, mai departe antilope gnu sălbatice cu coadă de cal, în altă parte păşteau turme de „caamas", un fel de antilope cu ochii strălucitori, ale căror coarne prezentau un triunghi ameninţător, şi pretutindeni, în desişul codrilor, ca şi în mijlocul câmpiilor pustii, alte nenumărate specii de antilope ce mişună în Africa Australă, căprioare săltăreţe, antilope gemsbok, gazele, ţapi sălbatici etc. Nu erau, oare, aici destule ispite pentru instinctele unui vânător, şi vânătorile de vulpi de pe meleagurile Scoţiei nu puteau rivaliza cu faptele unui Cummins, ale unui Anderson sau Baldwin?

Trebuie să menţionăm că însoţitorii lui Sir John Muray erau mai puţin mişcaţi de vederea acestor minunate exemplare de vânat sălbatic. William Emery îi observa pe colegii lui cu luare-aminte şi încerca să le ghicească gândurile de sub recea lor înfăţişare. Colonelul Everest şi Mathieu Strux, aproape de aceeaşi vârstă, erau, de asemenea, foarte rezervaţi, închişi şi formalişti. Ei vorbeau cu o încetineală măsurată, iar în fiecare dimineaţă puteai să spui că, de fapt, nici nu se cunoşteau. Nici măcar nu se putea spera să se înfiripe între aceste două personaje importante o anumită intimitate. Este adevărat că doi gheţari, suprapuşi, s-ar fi contopit până la urmă, dar niciodată doi savanţi care ocupă amândoi un loc de cinste în ştiinţă.

Nikolai Palander, în vârstă de cincizeci şi cinci de ani, era unul dintre acei oameni despre care ai fi spus că n-a fost nicicând tânăr şi că nu va fi niciodată bătrân. Astronomul din Helsingfors, pururea absorbit de calculele lui, putea fi o maşină admirabil organizată, dar nu era decât o maşină, un fel de abac sau de socotitor universal.

Specialist în calcule al comisiei anglo-ruse, acest savant nu era decât unul dintre acele „genii" ce fac mintal înmulțiri de câte cinci cifre, ceva cam ca un Mondeux cincuagenar.

Prin vârsta lui, prin temperamentul entuziast şi prin humorul său, Mihail Zorn se apropia de William Emery. Aceste calități nu-l împiedicau să fie totuşi un astronom de mare merit, având deja o celebritate timpurie. Descoperirile făcute de el şi sub direcția Observatorului din Kiev, asupra nebuloasei Andromeda, produseseră un mare răsunet în Europa savantă. La marele său merit incontestabil se adăuga şi o mare modestie.

William Emery şi Mihail Zorn se împrieteniră repede. Aceleaşi gusturi, aceleaşi aspirații îi apropiaseră. Cel mai adesea, vorbeau împreună. În acest timp, colonelul Everest şi Mathieu Strux se priveau cu răceală, Palander extrăgea mintal nişte rădăcini cubice, fără să ia seama la încântătoarele peisaje de pe mal, iar sir John Murray şi buşmanul făceau planuri de hecatombe cinegetice.

Această călătorie în susul fluviului Orange nu fu marcată de niciun accident. Uneori falezele, malurile granitice, ce închideau albia sinuoasă a fluviului, păreau să închidă orice ieşire. La fel, deseori, insule împădurite aflate pe cursul fluviului ar fi putut face nesigură calea de urmat. Dar buşmanul nu ezita niciodată, şi Queen and Tzar alegea ruta favorabilă, sau ieşea fără zăbavă din căldarea falezelor. Timonierul nu se căi niciodată că ascultase sfaturile lui Mokum.

În patru zile, şalupa cu aburi străbătu cele două sute patruzeci de mile, ce despărțeau cataractele Morghedei de Kuruman, unul dintre afluenții ce curgea tocmai până în apropiere de Lattaku, unde trebuia să ajungă expediția colonelului Everest. La treizeci de leghe în amonte de cataracte, fluviul forma un cot şi, schimbându-şi cursul, care este de la vest la est, se înapoia la sud-est ca să muşte unghiul ascuțit, ce-l face la nord de colonia Capului Bunei Speranțe. Din acest loc, se îndrepta spre nord-est, apele lui pierzându-se la trei sute de mile în ținuturile împădurite ale republicii Transvaal.

În ziua de 5 februarie dimineața, pe o ploaie torențială, Queen and Tzar ajunse la halta Klaarwart, sat hotentot, în apropierea căruia Kurumanul se aruncă în Orange. Colonelul Everest nu voi să piardă nicio clipă. De aceea, trecu repede de cele câteva colibe buşmane, ce alcătuiau satul, şi, sub acțiunea elicei, şalupa

începu să navigheze pe apele noului afluent. Acest curent rapid de apă, astfel cum îl observau şi călătorii de pe Queen and Tzar, se datora unei particularități. Într-adevăr, Kurumanul, foarte larg la izvoare, îşi restrângea albia, coborând, sub influența razelor solare. Dar, în acest anotimp, umflat de ploi şi de apele afluentului său, Moschona, era adânc şi repede. Velatura focurilor fu deci arborată şi şalupa urca apele Kurumanului cu o viteză de trei mile pe oră.

În timpul acestei traversări, buşmanul semnală în apele fluviului prezența unui număr destul de mare de hipopotami. Aceste mari pachiderme, pe care olandezii le numesc „vaci marine", greoaie şi lungi de opt până la zece picioare, erau puțin agresive. Nechezatul şalupei cu aburi şi zgomotul elicei le speriau. Vasul acesta li se părea un monstru nou, de care trebuiau să se ferească, şi, de altfel, arsenalul de la bord le-ar fi făcut apropierea foarte anevoioasă!... Sir John Murray şi-ar fi încercat bucuros gloanțele sale explozibile pe pielea lor. Dar buşmanul îl convinse că n-or să ducă lipsă de hipopotami mai spre nord, aşa că sir John Murray se hotărî să aştepte ocazii mai favorabile.

Cele o sută cincizeci de mile ce separau estuarul Kurumanului de halta Lattaku fură străbătute în cincizeci de ore. La 7 februarie, pe la ora trei după-amiaza, ajunseră la destinație.

După ce şalupa cu aburi fu amarată lângă fâşia de pământ care servea drept chei, un bărbat de cincizeci de ani, cu înfățişarea serioasă, dar plăcută, se prezentă la bord şi îi întinse mâna lui William Emery. Astronomul îl prezentă apoi pe noul venit camarazilor săi de călătorie şi spuse:

- Parohul Thomas Dale, de la societatea de misionari din Londra, şi directorul haltei din Lattaku.

Europenii îl salutară pe preotul Thomas Dale, care le ură bun venit şi se puse întru totul la dispoziția lor.

Oraşul Lattaku, sau orăşelul cu acest nume, formează cea mai îndepărtată aşezare de misionari, din regiunea Capul Bunei Speranțe, spre miazănoapte. El se divide în vechiul şi noul Lattaku. Vechiul orăşel, aproape părăsit la ora actuală, unde tocmai acostase Queen and Tzar, număra încă, la începutul secolului, douăsprezece mii de locuitori, care de atunci au emigrat spre nord-est. Acest oraş, cu totul decăzut, a fost înlocuit prin noul Lattaku, clădit mai departe pe o câmpie acoperită odinioară cu salcâmi.

Noul Lattaku, spre care se îndreptau europenii sub călăuzirea preotului, cuprindea vreo patruzeci de grupuri de case şi avea aproape cinci-şase mii de locuitori ce aparţineau marelui trib al Beşuanilor.

În acest oraş a stat doctorul David Livingstone vreo trei luni, în l840, când a întreprins prima călătorie pe Zambezi, călătorie ce trebuia să-l ducă pe ilustrul călător prin toată regiunea Africii Centrale, de la golful Loanda din Congo până la portul Kilmane, pe coasta Mozambicului.

Ajuns în noul Lattaku, colonelul Everest înmână directorului misiunii o scrisoare din partea doctorului Livingstone, care recomanda comisia anglo-rusă prietenilor lui din Africa Australă. Thomas Dale citi această scrisoare cu mare plăcere, apoi o înapoie colonelului Everest, zicând că îi va fi de mare folos în călătoria sa, întrucât numele lui David Livingstone era foarte cunoscut şi onorat în toată această parte a Africii.

Membrii comisiei fură găzduiţi în reşedinţa misionarilor, o clădire mare înălţată pe o ridicătură de teren mai izolată, înconjurată din toate părţile de un gard din nuiele, semănând cu zidurile unei cetăţi fortificate. Europenii s-au instalat în această locuinţă mai confortabil decât la beşuani. Nu am putea spune că reşedinţele acestea erau neîngrijite şi curate. Dimpotrivă. Pe solul dintr-o argilă foarte netedă nu se zărea nici urmă de praf. Acoperişul din paie era impenetrabil la ploaie; dar, de fapt, aceste case nu sunt decât nişte corturi, ale căror căi de acces, prin care abia se strecoară un om, sunt nişte găuri circulare. În aceste colibe, se vieţuia în comun şi contactul imediat cu beşuanii n-ar fi fost tocmai plăcut.

Şeful tribului, care îşi avea reşedinţa în Lattaku, un oarecare Mulibahan, crezu de cuviinţă să facă o vizită europenilor, pentru a afla ce nevoi au. Mulibahan, un bărbat destul de frumos, nu avea nici buzele groase, nici nasul turtit ca negrii, cu o figură rotundă şi îngustă în partea de jos, precum aceea a hotentoţilor, era îmbrăcat într-o manta de piei cusute laolaltă, cu multă măiestrie, şi cu un fel de şorţ numit „pukoje" în limba ţării. Purta o tichie mică rotundă, acoperind doar vârful capului, şi era încălţat cu nişte sandale din piele de bou. La coate îi atârnau inele de fildeş, iar la urechi se legăna o lamă de aramă, un fel de cercei ce servesc şi de talismane. Deasupra tichiei sale atârna o coadă de antilopă. Bastonul său de vânătoare avea un smoc de mici pene de struţ.

Cât despre culoarea naturală a trupului acestui şef de beşuani, nu o puteai recunoaşte sub grosimea stratului de ocru cu care era uns, din cap până la picioare. Câteva crestături la coapsă, rămase neşterse, arătau numărul duşmanilor ucişi de Mulibahan.

Acest şef, cel puțin tot aşa de grav ca şi Mathieu Strux, se apropie de europeni şi-i apucă de nas pe fiecare. Ruşii s-au arătat serioşi, dar englezii au fost ceva mai recalcitranți. Totuşi, după obiceiurile africane, asta însemna un angajament solemn față de europeni, de a le oferi toate ospitalitatea!

Odată încheiată ceremonia, Mulibahan se retrase fără a spune o vorbă.

— Iată-ne beşuani naturalizați, zise colonelul Everest; acum să ne ocupăm, fără a pierde nicio zi, nicio oră, de treburile noastre.

Nu se pierdu nicio zi, nicio oră, şi totuşi, cum organizarea unei astfel de expediții cerea pregătiri multe, comisia fu gata abia la începutul lui martie. Aceasta era, de altfel, data hotărâtă de colonelul Everest. În această perioadă, anotimpul ploilor era pe sfârşite şi apa, păstrată în scobiturile pământului, trebuia să furnizeze o resursă prețioasă călătorilor prin deşert.

Plecarea fu deci fixată pentru 2 martie. În acea zi, întreaga caravană, sub comanda lui Mokum, era gata. Europenii îşi luară rămas bun de la misionarii din Lattaku şi părăsiră orăşelul la şapte dimineața.

— Unde mergem, domnule colonel? întrebă William Emery, în clipa în care caravana trecu de ultima casă din oraş.

— Drept înaintea noastră, domnule Emery, răspunse colonelul, până când vom găsi un loc potrivit pentru stabilirea unei baze!

La ora opt caravana depăşise colinele turtite şi pline de arbuşti pitici, ce împrejmuiau orăşelul Lattaku. Imediat, se desfăşură înaintea călătorilor deşertul, cu primejdiile, cu oboselile şi întâmplările lui.

Capitolul VI
Când încep să se cunoască

Escorta, comandată de buşman, era alcătuită din o sută de oameni, toți indigeni buşmani, muncitori, puțin supărăcioşi, puțin gâlcevitori, dar în stare să rabde cele mai mari oboseli trupeşti. Altădată, înainte de sosirea misionarilor, aceşti buşmani

mincinoşi şi neospitalieri, nu căutau decât omuciderea şi jaful şi se foloseau de somnul duşmanilor lor pentru a-i măcelări. Misionarii le-au schimbat în parte aceste moravuri barbare, dar, cu toate acestea, aceşti băştinaşi sunt, mai mult sau mai puțin, prădători de ferme şi hoți de animale.

Zece căruțe, asemănătoare celei pe care o adusese buşmanul la cascada Morgheda, formau materialul rulant al expediției. Două dintre aceste căruțe, un fel de case ambulante, ofereau un oarecare confort şi urmau să servească drept tabără europenilor. Colonelul Everest şi însoțitorii săi erau astfel urmați de o locuință din lemn bine acoperită cu pânză impermeabilă şi prevăzută cu diferite paturi şi ustensile de toaletă. În locurile de campare era economisit timp cu aşezarea corturilor, întrucât cortul ajungea întins gata.

Una dintre căruțe era destinată colonelului Everest şi celor doi compatrioți ai lui: sir John Murray şi William Emery. Cealaltă era locuită de ruşii Mathieu Strux, Nikolai Palander şi Mihail Zorn. Alte două vehicule, tot astfel construite, aparțineau unul pentru cei cinci englezi şi unul pentru cei cinci ruşi, ce formau echipajul lui Queen and Tzar.

Ar mai trebui să spunem că maşinăria şi coca şalupei cu aburi, demontate în bucăți şi încărcate în una dintre căruțele expediției, îi urmau pe călători de-a lungul deşertului african. Lacurile sunt numeroase în interiorul acestui continent. Unele puteau fi întâlnite pe ruta aleasă de comisia ştiințifică şi şalupa le-ar fi fost în acest caz de un mare ajutor.

Celelalte căruțe transportau instrumentele, proviziile, pachetele călătorilor, armele, munițiile, ustensilele necesare triangulației proiectate, cum ar fi pilonii portativi, stâlpii de semnal, felinarele, şevaletele pentru măsurat baza şi, în sfârşit, obiectele destinate celor o sută de oameni ai escortei. Proviziile buşmanilor constau mai ales din „bitlonga", carne de antilopă, de bivol sau de elefant, tăiată în lungi fâşii care, uscate la soare sau supuse acțiunii unui foc lent, puteau fi păstrate luni întregi. Acest mod de pregătire economisea sarea şi este foarte întrebuințat în regiunile unde lipseşte acest produs mineral atât de util în alimentație. Cât despre pâine, buşmanii aveau de gând să o înlocuiască astfel cu diferite fructe sau rădăcini, miez de arachide, bulbii unor specii de mesembryanteme sau „florile răsăritului", ca smochina indigenă, castane, sau măduva unei varietăți de zamic, ce se mai numeşte

şi „pâinea catârului". Aceste alimente, procurate de regnul vegetal, trebuiau reînnoite pe drum. Iar în ceea ce priveşte carnea, vânătorii trupei, mânuind cu o dibăcie rară arcurile din lemn de aloes şi lăncile lor lungi, trebuiau să cutreiere pădurile şi câmpiile, ca să aprovizioneze caravana.

Şase boi, originari din regiunea Capul Bunei Speranţe, cu picioare lungi, cu spatele lat şi coarne mari, erau înhămaţi la oiştea fiecărui car cu hamuri din piele de bivol. Trase astfel, aceste grele căruţe, un fel de harabale primitive, nu se temeau nici de dealuri, nici de drumuri noroioase, şi se deplasau sigur, dacă nu şi repede, pe roţile lor masive.

Pentru transportul călătorilor, erau nişte cai mici de rasă spaniolă, negri sau cenuşii, importaţi în zona Capul Bunei Speranţe din ţinuturile Americii Meridionale, nişte animale blânde şi curajoase, foarte căutate. Mai era şi o jumătate duzină de „cuagga" domestici, un fel de măgari cu picioare subţiri, cu forme rotunde şi al căror răget se aseamănă cu lătratul câinelui. Aceşti catâri trebuiau să fie întrebuinţaţi în timpul expediţiilor parţiale, necesitate de operaţiunile geodezice, şi la transportul instrumentelor şi al uneltelor, acolo unde căruţele greoaie nu ar fi putut ajunge.

Buşmanul făcea o excepţie, deoarece el călărea cu graţie şi cu o dibăcie rară un animal superb, care stârnea admiraţia lui sir John Murray, cunoscător în materie. Era o zebră a cărei piele era brăzdată de pete negre transversale, de o neasemuită frumuseţe. Ea avea o înălţime de patru picioare şi măsura alte şapte de la cap la coadă. Neîncrezătoare din fire, bănuitoare, ea n-ar fi suportat alt călăreţ decât pe Mokum, care o domesticise pentru nevoile sale.

Câţiva câini din această rasă jumătate sălbatică, impropriu denumiţi odinioară „hiene de vânătoare", alergau pe flancurile caravanei. După formele şi urechile lor lungi, se asemănau cu Bracul european.

Astfel era alcătuită această caravană care tocmai urma să străbată deşerturile Africii. Boii înaintau liniştiţi, mânaţi de „jemboxul" conducătorilor lor, care îi biciuiau în coaste. Era o privelişte curioasă această trupă ce se înşiruia în lungul colinelor, în mersul ei orânduit. Unde se îndrepta expediţia, după ce părăsise Lattaku?

— Să mergem drept înainte, spuse colonelul Everest.

Într-adevăr, în acea clipă, colonelul şi Mathieu Strux nu puteau merge într-o direcţie prestabilită. Ceea ce căutau ei, înainte de a-şi începe operaţiunile trigonometrice, era o câmpie întinsă, netedă, unde să stabilească prima bază a acestei triangulaţii, a cărei reţea trebuia să acopere regiunea Australă din Africa pe o întindere de mai multe grade.

Colonelul Everest explică şi buşmanului despre ce este vorba. Cu aplombul unui savant căruia tot acest limbaj ştiinţific îi era familiar, colonelul îi vorbi vânătorului despre triunghiuri, unghiuri adiacente, bază, măsurătoarea meridianului, distanţe zenitale etc. Buşmanul îl lăsă să vorbească timp de câteva clipe, apoi îl întrerupse cu un gest ce schiţa nerăbdarea:

— Colonele, nu înţeleg nimic din unghiurile, bazele şi meridianele d-voastră şi nici nu pricep măcar ce vreţi să faceţi în deşertul african. Şi apoi, asta vă priveşte pe d-voastră. Ce-mi cereţi? o câmpie frumoasă, întinsă, netedă şi foarte regulată? Ei bine, o vom căuta.

Şi la ordinul lui Mokum, caravana, care tocmai trecuse colinele Lattaku-ului, se îndreptă spre sud-vest. Această direcţie o ducea puţin spre sud de orăşel, adică spre regiunea udată de Kuruman. Buşmanul spera să găsească la nivelul acestui afluent o câmpie potrivită planurilor colonelului.

Din această zi, vânătorul luă obiceiul de a sta în fruntea caravanei. Sir John Murray, călare, se ţinea aproape şi, din timp în timp, câte o detunătură de puşcă anunţa colegilor lui că sir John făcea cunoştinţă cu vânatul african. În schimb, colonelul, cu totul îngândurat, se lăsa în voia calului şi se gândea la viitorul unei asemenea expediţii, într-adevăr dificil de condus în mijlocul acestor ţinuturi sălbatice. Mathieu Strux, când călare, când în căruţă, urmărind natura terenului, vorbea foarte rar. Cât despre Nikolai Palander, nefiind un călăreţ prea bun, mergea cel mai adesea pe jos sau se izola în căruţa lui, unde se adâncea în cele mai profunde abstracţii de matematică pură.

Dacă, pe durata nopţii, William Emery şi Mihail Zorn stăteau fiecare în căruţa lor, ziua îi aducea alături în timpul înaintării caravanei. Aceşti doi bărbaţi tineri legau pe zi ce trecea o prietenie strânsă, pe care incidentele călătoriei trebuiau să o cimenteze şi mai mult. De la o etapă la alta, ei călăreau împreună, vorbind simplu sau discutând despre lucruri legate care nu se referea la munca lor. Adesea, se îndepărtau, uneori nu prea departe, pe

flancurile caravanei, alteori devansând-o cu câteva mile, când câmpia se întindea până hăt departe în faţa ochilor lor. Vorbeau despre orice, exceptând ştiinţa! Uitând cifrele şi problemele, calculele şi observările. Nu mai erau astronomi, contemplatori ai bolţii cereşti, ci doar doi oameni fugiţi de la colegiu, fericiţi să traverseze păduri nu prea dese, să străbată câmpii infinite, să respire acest aer proaspăt şi încărcat cu miasme naturale, mustind de sevă. Râdeau, da, râdeau ca nişte simpli muritori şi nu ca nişte oameni gravi, a căror preocupare obişnuită o reprezintă cometele şi alţi sferoizi. Dacă nu râdeau niciodată de ştiinţă, în schimb surâdeau uneori gândindu-se la aceşti savanţi austeri, care nu sunt de pe lumea aceasta. De altfel, nu era nicio răutate în toate acestea. Erau două firi aparte, expansive, amabile, devotate, contrastând izbitor cu şefii lor, mai degrabă convenţionali decât rigizi, colonelul Everest şi Mathieu Strux.

Şi, mai exact, aceşti doi savanţi erau adesea subiectul remarcilor lor. William Emery, prin intermediul prietenului lui, Mihail Zorn, învăţa să-i cunoască.

— Da, spuse în acea zi Mihail Zorn, i-am observat bine în timpul traversării noastre la bordul Augustei şi m-am convins că, din păcate, aceşti doi oameni sunt geloşi unul pe altul. Dacă domnul colonel Everest pare să comande ca şef expediţia noastră, nu este mai puţin adevărat, scumpul meu William, că şi Mathieu Strux este egalul său. Guvernul rus i-a stabilit cu exactitate rolul. Ambii noştri şefi sunt tot atât de imperioşi, unul ca şi altul. Mai mult, îţi repet, există între ei o gelozie de savanţi, cea mai rea dintre gelozii.

— Şi aceea care are mai puţine motive de a fi, răspunse William Emery, deoarece totul intră în câmpul descoperirilor, şi fiecare dintre noi are de câştigat din eforturile tuturor. Dar dacă observările tale sunt drepte - şi cred că sunt juste - scumpul meu Zorn, asta înseamnă o împrejurare supărătoare pentru expediţia noastră. Nouă ne trebuie o înţelegere absolută pentru ca o misiune atât de delicată să fie dusă la bun sfârşit.

— Fără îndoială, răspunse Mihail Zorn, însă mă tem că înţelegerea aceasta nu există. Gândeşte-te la confuzia pe care o puteam avea, dacă fiecare detaliu al operaţiei, alegerea bazei, metoda calculelor, amplasamentul staţiilor, verificarea cifrelor conduc de fiecare dată la o discuţie nouă! Sau mă înşel grav, sau prevăd multe şicane, când va fi vorba să colaţionăm registrele

noastre duble şi să deducem de acolo observări ce ne vor îngădui să estimăm o măsurare chiar cu valoarea de o sută dintr-un milion de stânjeni.

— Mă îngrozeşti, scumpul meu Zorn, răspunse William Emery. Ar fi, într-adevăr, penibil să te aventurezi atât de departe şi să eşuezi din lipsa unei înțelegeri într-o întreprindere de acest fel. Să dea Dumnezeu ca temerile tale să nu se adeverească.

— Şi eu o doresc, William, răspunse tânărul astronom rus, dar ți-o repet, în timpul traversării am asistat la câteva discuții pe marginea metodelor ştiințifice, care dovedesc o încăpățânare de neconceput la colonelul Everest şi la rivalul lui. De fapt, am văzut în aceasta o josnică invidie.

— Dar aceşti doi domni nu se despart o clipă, observă William Emery. Nu-i vezi niciodată unul fără altul. Sunt nedespărțiți, mai nedespărțiți decât noi înşine!

— Da, răspunse Mihail Zorn, nu se despart niciodată ziua, dar nu schimbă între ei zece vorbe. Se pândesc, se spionează unul pe altul. Dacă unul nu va reuşi să-l anihileze pe celălalt, operațiile noastre se vor desfăşura deplorabil în astfel de condiții.

— După tine, întrebă William cu o oarecare ezitare, pe care dintre aceşti doi savanți îl preferi?

— Scumpul meu William, răspunse cu o mare sinceritate Mihail Zorn, îl voi accepta ca şef pe acela dintre aceşti doi care va şti să se impună ca atare în chestiuni de ştiință, care nu admite nicio prejudecată, niciun amor propriu național. Mathieu Strux şi colonelul Everest sunt doi bărbați remarcabili. Amândoi sunt valoroşi. Anglia şi Rusia trebuie să se folosească deopotrivă de rezultatul lucrărilor lor. Puțin interesează dacă lucrările acestea sunt conduse de un englez sau de un rus. Nu eşti de aceeaşi părere?

— Desigur, scumpul meu Zorn, răspunse William Emery. Să nu ne lăsăm distraşi de prejudecăți absurde şi, în limita mijloacelor noastre, să ne orientăm amândoi eforturile pentru binele comun... Poate ne va fi cu putință să evităm loviturile pe care şi le vor da cei doi rivali. De altfel, compatriotul tău, Nikolai Palander...

— El! răspunse râzând Mihail Zorn, nu va vedea, nu va auzi şi nu va înțelege nimic. Va calcula precum Theodoros, numai să calculeze bine! El nu este nici rus, nici englez, nici prusac, nici chinez; nu e nici măcar locuitor al globului pământesc!... Este Nikolai Palander, asta e tot!

— Nu aş putea afirma la fel despre compatriotul meu, sir John Murray, adăugă William Emery. Majestatea Sa este un personaj tipic englezesc, dar şi un vânător hotărât, şi mai curând s-ar duce pe urmele unei girafe sau ale unui elefant, decât să se amestece într-o discuţie ştiinţifică. Nu ne putem bizui decât pe noi înşine, dragul meu Zorn. De prisos să mai precizez că, orice s-ar întâmpla, noi vom rămâne tot uniţi, sincer şi cinstit.

— Întotdeauna, orice s-ar întâmpla! răspunse Mihail Zorn, întinzând mâna prietenului său, William.

În acest timp, caravana condusă de buşman continua să se îndrepte spre regiunile dinspre sud-vest. La 4 martie, pe la prânz, ea ajunse la poalele acestor lungi coline acoperite cu păduri, ce se ţin lanţ de la Lattaku. Vânătorul nu se înşelase, el conduse expediţia spre câmpie. Dar această câmpie, încă şerpuindă, nu se putea preta primelor lucrări de triangulaţie. Prin urmare, mersul înainte continuă. Mokum îşi reluă locul în fruntea călăreţilor şi a căruţelor, pe când sir John Murray, William Emery şi Mihail Zorn o luară puţin înainte.

Spre seară, întreaga trupă ajunse la una dintre haltele ocupate de fermierii nomazi, acei buri pe care bogăţia păşunilor îi stabileşte pentru câteva luni în anumite locuri. Colonelul Everest şi însoţitorii lui fură întâmpinaţi cu ospitalitate de un colon olandez, capul unei familii numeroase, care, în schimbul serviciilor oferite, nu voi să primească nicio răsplată. Acest fermier era un bărbat curajos, cumpătat, muncitor, al cărui modest capital, întrebuinţat în mod inteligent în creşterea boilor, vacilor şi a caprelor, se transformase repede într-o adevărată bogăţie. Când păşunile erau păscute, fermierul căuta, ca un patriarh din vechime, un nou izvor, păşuni grase, şi-şi stabilea acolo tabăra în condiţii mai bune.

Acest fermier îi arătă colonelului Everest o câmpie întinsă, situată la o depărtare de vreo cincisprezece mile, o întindere vastă de teren neted, care s-ar fi potrivit de minune unor operaţiuni geodezice.

A doua zi, 5 martie, caravana porni în zori şi merse toată dimineaţa. Niciun incident n-ar fi variat monotonia acestei plimbări, dacă sir John Murray n-ar fi doborât cu un glonte, la o depărtare de o mie două sute de metri, un animal curios cu botul de bou, cu o coadă lungă, albă, şi în frunte cu coarne ascuţite. Era un gnu, un fel de bou sălbatic, care scoase un geamăt

înăbuşit după ce se prăbuşi.

Buşmanul rămase foarte încântat la vederea acelui dobitoc, lovit cu atâta exactitate, de la o depărtare atât de mare, şi care căzuse ca trăsnit. Înalt de aproape cinci picioare şi furnizând, de obicei, o cantitate de carne excelentă la gust, acest animal şi, în general, exemplarele din aceeaşi specie fură recomandate cu predilecție vânătorilor caravanei.

Pe la prânz, caravana ajunse la locul desemnat de fermier. Era o preerie care se întindea aproape la nesfârşit spre nord şi al cărei sol nu prezenta nicio denivelare.

Nu se putea închipui un teren mai favorabil măsurării unei baze. Astfel, după ce buşmanul examină locul, reveni la colonel şi-i spuse:

— Domnule colonel, iată câmpia pe care o căutați.

Capitolul VII
O bază de triangulație

Operația geodezică, pe care urma s-o efectueze comisia, era, după cum se ştie, o lucrare de triangulație având drept scop măsurarea unui arc de meridian. Or, măsurarea unuia sau a mai multor grade, direct, prin ajutorul liniilor metalice puse cap la cap, ar fi fost o lucrare absolut impracticabilă, din punctul de vedere al exactității matematice. Niciun teren, de altfel, în niciun punct al globului, nu ar fi atât de neted pe o întindere de mai multe sute de leghe, pentru a se preta eficace unei operațiuni atât de delicate. Din fericire, se putea proceda într-un mod mai riguros, împărțind tot terenul pe care trebuia să-l străbată linia meridianului într-un anumit număr de triunghiuri „aeriene", a căror determinare e ceva mai uşoară.

Aceste triunghiuri pot fi obținute vizualizându-se cu ajutorul instrumentelor precise, teodolitul sau cercul repetitor, semnale naturale sau artificiale, de pildă o clopotniță, turnuri, felinare, stâlpi. Fiecărui semnal îi corespunde un triunghi, ale cărui unghiuri sunt date de instrumentele menționate cu o exactitate matematică, într-adevăr, un obiect oarecare - o clopotniță, ziua, un felinar, noaptea - pot fi relevate, sau interpretate cartografic, cu desăvârşită exactitate de un bun observator, care le vizualizează cu ajutorul unei lentile al cărei câmp este divizat prin

liniile unui reticul. Sunt obținute astfel triunghiuri, ale căror laturi măsoară uneori mai multe mile lungime. În acest fel, Arago unise coasta Valenciei, din Spania, cu insulele Baleare printr-un imens triunghi, una dintre laturile lui măsurând optzeci şi două de mii cinci sute cinzeci şi cinci de leghe lungime.

Or, după un principiu geometric, un triunghi oarecare este „cunoscut" în întregime, când se ştie una dintre laturi şi două dintre unghiurile lui, deoarece se poate deduce numaidecât valoarea celui de al treilea unghi şi lungimea celorlalte două laturi. Deci, luând ca bază a unui nou triunghi o latură a triunghiurilor deja formate, şi măsurând unghiurile adiacente ale acestei baze, vor fi stabilite astfel noi triunghiuri, care vor fi orientate succesiv până la limita arcului de măsurat. Prin această metodă, avem deci lungimea tuturor liniilor drepte cuprinse în rețeaua triunghiului şi apoi, printr-o serie de calcule trigonometrice, se poate stabili uşor mărimea arcului de meridian, care străbate rețeaua dintre două stații terminale.

Am spus că un triunghi este pe deplin cunoscut, când i se ştiu una dintre laturi şi două unghiuri. Or, unghiurile lui le putem obține exact cu ajutorul teodolitului sau al cercului repetitor. Dar această primă latură - baza întregului sistem - trebuie „măsurată mai întâi direct pe sol" cu o precizie extraordinară, şi aceasta este, de fapt, operațiunea cea mai delicată a oricărei triangulații.

Atunci când Delambre şi Mechain au măsurat meridianul Franței de la Dunkerque până la Barcelona, ei au luat drept bază a triangulației lor o direcție rectilinie pe ruta care leagă Melun de Lieusaint, departamentul Seine-et-Marne. Această bază avea douăsprezece mii o sută cincizeci de metri şi au fost necesare nu mai puțin de patruzeci şi cinci de zile pentru a o măsura. Ce metode folosiseră aceşti savanți pentru a obține o exactitate matematică? Iată ce vor încerca să afle colonelul Everest şi Mathieu Strux în cadrul operației lor, care procedează la fel cum au acționat cei doi astronomi francezi. Vom vedea până la ce punct va fi precizia măsurătorilor efectuate de echipa lui Everest.

Primele lucrări geodezice începură în ziua de 5 martie, spre marea mirare a buşmanilor, care nu înțelegeau nimic din asta. A măsura pământul cu linii lungi de şase picioare, aşezate cap la cap, asta i se părea vânătorului o glumă de a savanților. În tot cazul, el îşi făcuse datoria. I s-a cerut o câmpie netedă, le-a dat-o.

Amplasamentul era, într-adevăr, bine ales, pentru măsurarea directă a unei baze. Acoperită de o iarbă măruntă şi uscată, câmpia se întindea până la marginile orizontului, urmând un plan bine nivelat. În spate se vedeau şerpuind colinele ce alcătuiau extrema limită sudică a deşertului Kalahari. În nord, infinitul. Spre est se pierdeau în povârnişuri uşoare înălțimile ce compuneau platoul Lattaku-ului.

La vest, câmpia devenea mlăştinoasă, îmbibându-se de apele stătute, ce alimentau afluenții Kurumanului.

— Eu cred, domnule colonel Everest, spuse Mathieu Strux, după ce observă această întindere plină de iarbă, că stabilindu-ne aici baza, am putea stabili tot aici şi punctul terminal al meridianului.

— Şi eu cred tot ca şi d-voastră, domnule Strux, răspunse colonelul Everest, imediat după ce vom fi determinat longitudinea exactă a punctului acesta. Trebuie să recunoaştem, într-adevăr, trasându-l pe hartă, dacă acest arc de meridian nu întâlneşte pe parcurs obstacole de netrecut, ce-ar putea opri operația geodezică.

— Nu cred, răspunse astronomul rus.

— Asta vom vedea, spuse astronomul englez. Mai întâi să măsurăm baza în acest loc, fiindcă se potriveşte pentru o atare operație, apoi vom hotărî dacă e mai nimerit să o legăm printr-o serie de triunghiuri auxiliare de rețeaua de triunghiuri, care va trebui să străbată arcul de meridian.

Decizia fiind luată, se trecu neîntârziat la măsurătoarea bazei, operație îndelungată, deoarece membrii comisiei anglo-ruse voiau să o finalizeze cu cea mai mare exactitate. Era doar vorba să întreacă în precizie măsurătorile geodezice făcute în Franța, la baza Melun, măsuri atât de perfecte totuşi, încât o nouă bază, măsurată mai apoi lângă Perpignan, la extremitatea sudică a triangulației şi destinată verificării calculelor cerute de toate triangulațiile, nu arată decât o diferență de unsprezece degete, pe o distanță de trei sute treizeci de mii de stânjeni, între măsura obținută direct şi măsura calculată.

Ca atare, fură date ordine pentru aşezarea taberei şi la scurt timp fu improvizat pe câmpie un fel de sat tipic buşmanilor, numit în limba lor Kraal. Căruțele fură dispuse ca nişte adevărate case, iar orăşelul fu împărțit în cartierul englez şi cartierul rus, deasupra lor fâlfâind steagurile naționale. La mijloc se întindea o piață comună. Dincolo de linia circulară a căruțelor păşteau caii

şi bivolii, sub paza celor care conduceau căruțele. În timpul nopții, îi aduceau în incinta formată de care, ca să-i poată feri de rapacitatea sălbăticiunilor, foarte numeroase în interiorul Africii Australe.

Mokum fu acela care îşi asumă organizarea vânătorilor menite a aproviziona cu carne orăşelul. Sir John Murray, a cărui prezență nu era necesară pentru măsurătoarea bazei, se ocupă îndeosebi cu asigurarea hranei zilnice. Era important să fie economisită carnea conservată şi să fie furnizat zilnic caravanei vânat proaspăt. Mulțumită dibăciei lui Mokum şi îndemânării tovarăşilor lui, vânatul nu lipsi. Câmpiile şi colinele fură străbătute pe o distanță de mai multe mile de jur împrejurul taberei, şi răsunau mereu bubuituri de arme europene.

La 6 martie, operațiile geodezice începură. Cei doi savanți mai tineri din comisie fură însărcinați cu lucrările preliminare.

— La drum, camarade, îi spuse cu voioşie Mihail Zorn lui William Emery, şi Dumnezeul preciziei să ne ajute!

Cea dintâi operație consta în a trasa pe teren, în partea cea mai netedă şi mai dreaptă, o direcție rectilinie. Configurația solului dădu acestei linii drepte orientarea de la sud-vest spre nord-est. Linia rectilinie fu obținută cu ajutorul unor țăruşi înfipți în pământ la o distanță scurtă unul de altul şi care formară tot atâtea jaloane. Înarmat cu o lunetă reticulară, Mihail Zorn verifica poziția acestor jaloane şi o recunoştea dacă era exactă, atunci când linia verticală a micrometrului împărțea toate imaginile focale în părți egale.

Această direcție rectilinie fu astfel relevată pe o întindere de aproape nouă mile, lungime estimată de astronomi şi pe care intenționau s-o dea bazei lor. Fiecare țăruş fu înzestrat la vârf cu o riglă gradată, care trebuia să faciliteze amplasarea liniilor metalice. Această muncă solicită câteva zile pentru a fi dusă la bun sfârşit. Iar cei doi tineri astronomi o îndepliniră cu o exactitate scrupuloasă.

Era vorba apoi să fie puse cap la cap liniile destinate să măsoare direct baza primului triunghi, operație ce poate părea foarte simplă, dar care, dimpotrivă, impune precauții nesfârşite, şi de care depinde în mare parte succesul unei triangulări.

Iată care fură măsurile luate pentru amplasarea liniilor în cauză, ce vor fi descrise mai jos.

În dimineața zilei de l0 martie stâlpii de lemn fură introduşi în pământ, urmând direcția rectilinie deja relevată. Aceşti stâlpi, în număr de doisprezece, erau aşezați pe trei şuruburi din fier, al căror joc era doar de câteva degete, împiedicându-i să alunece şi menținându-i prin aderența lor într-o poziție neschimbată.

Pe aceşti stâlpi fură aşezate mici bucăți de lemn perfect dispuse, ce trebuiau să susțină liniile şi să le țină fixate în nişte mici brățări. Aceste brățări le stabileau direcția, fără a le influența dilatarea, ce trebuia să difere în funcție de temperatură, de care trebuia să se țină seama în timpul operației.

Când cei doisprezece stâlpi fură fixați şi acoperiți cu bucățile de lemn, colonelul Everest şi Mathieu Strux se ocupară cu amplasarea atât de delicată a liniilor, operație la care participară şi cei doi tineri astronomi. În ceea ce-l priveşte pe Nikolai Palander, acesta, cu creionul în mână, era gata să însemneze într-un registru în dublu exemplar cifrele ce i se transmiteau.

Liniile întrebuințate erau în număr de şase şi aveau o lungime determinată mai dinainte cu o absolută exactitate. Ele fuseseră comparate cu vechea unitate de măsură franceză, stânjenul, adoptată, în general, pentru măsurătorile geodezice.

Liniile în speță erau lungi de doi stânjeni, late de şase linii şi cu o grosime de o linie. Metalul întrebuințat la fabricare era platina, metalul care nu se alterează la aer în împrejurări obişnuite şi cu totul inoxidabil, fie la frig, fie la căldură. Dar aceste linii de platină trebuiau să sufere o alungire sau o micşorare, de care trebuia să se țină seama, sub acțiunea schimbătoare a temperaturii. S-a urmărit deci ca fiecare dintre ele să fie prevăzută cu propriul termometru metalic, bazat pe proprietatea ce-o au metalele de a se modifica inegal, sub influența căldurii. De aceea, fiecare dintre aceste linii era acoperită cu o altă linie din aramă, puțin inferioară în lungime. Un vernier (şubler), dispus la capătul liniei din aramă, indica exact lungimea relativă a aşa-zisei linii, ceea ce permitea deducerea lungimii absolute a platinei. Mai mult, variațiile şublerului fuseseră în aşa fel calculate, încât putea fi evaluată o dilatare, oricât de mică ar fi fost ea, în linia de platină. Se înțelege deci cu ce exactitate trebuia efectuată operația. De altfel, şublerul era prevăzut cu un microscop ce facilita estimarea sferturilor de sutimi dintr-o miime a unui stânjen.

Aşadar, liniile fură aşezate pe bucățile de lemn, cap la cap, dar fără să se atingă, întrucât trebuia evitat orice şoc, oricât de infim,

ce ar fi rezultat dintr-un contact imediat. Colonelul Everest şi Mathieu Strux puseră chiar ei prima linie pe bucata de lemn, în direcţia bazei. La aproape o sută de stânjeni, deasupra primului stâlp, fu aşezată o miră, şi cum liniile erau prevăzute cu două ascuţişuri verticale din fier implantate pe axă, erau uşor de plasat cu exactitate în direcţia voită. Într-adevăr, Emery şi Zorn, stând înapoia stâlpului, culcaţi pe pământ, cercetară dacă cele două vârfuri din fier erau orientate bine spre mijlocul mirei.

— Acum, spuse colonelul Everest, trebuie determinat cu precizie punctul de plecare al operaţiei noastre, întinzând un fir de plumb, care să atingă capătul primei linii. Nu e niciun munte prin apropiere, care să influenţeze firul, iar în acest mod va marca exact pe sol extremitatea bazei.

— Da, îi răspunse Strux, totuşi cu condiţia să ţinem seama de grosimea firului, în punctul de contact.

— Şi eu tot aşa înţeleg, concluzionă colonelul Everest.

Punctul de plecare fiind fixat cât mai precis, lucrarea continuă.

Dar nu era de ajuns ca linia să fie aşezată exact în direcţia rectilinie a bazei, trebuia să se mai ţină seama şi de înclinarea ei în raport cu orizontul.

— Cred că nu avem pretenţia, spuse colonelul Everest, să aşezăm această linie într-o poziţie perfect orizontală?

— Nu, răspunse Mathieu Strux, va fi de ajuns să relevăm cu un nivel, sau un instrument care verifică orizontalitatea, unghiul pe care fiecare linie îl va face cu orizontul, şi astfel vom putea reduce lungimea măsurată la acea adevărată.

Cei doi savanţi fiind de acord, relevarea fu demarată cu ajutorul unui instrument special pentru această măsurare a orizontalităţii, format dintr-o alidadă mobilă în jurul unei şarniere aşezate în vârful unui echer din lemn. Un şubler indica înclinaţia prin coincidenţa diviziunilor sale cu acelea ale unei linii fixe, având un arc de l0°, divizat din cinci în cinci minute.

Nivelul fu aplicat pe linie şi se obţinu rezultatul. În momentul în care Nikolai Palander tocmai voia să îl înscrie în registrul său, după ce fusese rând pe rând controlat de cei doi savanţi, Mathieu Strux ceru ca nivelul să fie răsturnat cap la cap, în aşa fel ca să se citească diferenţa dintre cele două arcuri. Această diferenţă devenea atunci dublul inclinaţiei căutate, şi lucrul era atunci controlat. Sfatul astronomului rus fu urmat după aceea în toate operaţiile de felul acesta.

Stadiul la care se ajunsese era acela că fuseseră observate două puncte importante: direcţia liniei în raport cu baza şi unghiul ce ea îl forma în raport cu orizontul. Cifrele rezultate din această observare fură consemnate în două registre diferite şi iscălite pe margine de membrii comisiei anglo-ruse.

Rămâneau două observări nu mai puţin importante de notat, pentru a fi încheiată operaţia axată pe cea dintâi linie: mai întâi, variaţia sa termometrică, apoi evaluarea exactă a lungimii măsurate prin intermediul ei.

Variaţia termometrică fu lesne indicată prin compararea diferenţelor de lungime între linia din platină şi cea din aramă. Observat succesiv de Mathieu Strux şi de colonelul Everest, microscopul arătă cifra absolută a variaţiei liniei din platină, variaţie înscrisă în registrul dublu, în aşa fel încât să fie mai apoi redusă la temperatura de l6° centigrade. Când Nikolai Palander trecu cifrele obţinute, ele fură imediat colaţionate de toti.

Mai era vorba să se mai noteze lungimea reală a măsurătorii. Pentru a obţine acest rezultat, era necesar să aşeze a doua linie pe bucata din lemn, după modelul primei linii, lăsând între ele un mic spaţiu. Această a doua linie fu aşezată la fel cum a fost şi cea dintâi, după ce s-a verificat cu multă atenţie dacă cei patru ţăruşi din fier erau orientaţi spre mijlocul mirei.

Nu mai rămânea decât să se măsoare intervalul lăsat între cele două linii. La capătul celei dintâi, şi în partea pe care n-o acoperea deloc linia din aramă, se afla o limbă mică din platină, ce aluneca printr-o frecare uşoară între două scobituri rectilinii. Colonelul Everest împinse această limbă mică, în aşa fel ca să atingă linia doua. Cum aşa-zisa limbă mică era divizată în zece miimi dintr-un stânjen, iar un şubler alipit pe una dintre scobituri şi prevăzut cu microscopul său dădea sutimi dintr-o miime, se evaluă, cu o siguranţă matematică, intervalul lăsat intenţionat între cele două linii. Cifra astfel obţinută fu imediat trecută în dublul registru şi la fel de rapid colaţionată.

Mai fu luată şi o altă precauţiune, la sfatul lui Mihail Zorn, pentru a se obţine o evaluare mai exactă. Linia din aramă acoperea linia din platină. Se putea întâmpla deci ca, sub influenţa razelor solare, platina adăpostită să se încălzească mult mai lent decât arama. Pentru a se evita această diferenţă în variaţia termometrică, se acoperiră cele două linii cu un mic acoperiş gros de câteva degete, astfel încât să nu împiedice

observările. Numai seara şi dimineaţa, când razele soarelui cădeau oblic şi pătrundeau sub strat până la linii, se întindea o foaie de cort în partea dinspre soare, pentru a opri razele.

Astfel s-au desfăşurat operaţiile ce au fost efectuate cu o asemenea răbdare şi minuţiozitate, timp de o lună. După ce cele patru linii erau aşezate consecutiv şi verificate în cvadruplul punct de vedere al direcţiei, al înclinării, al dilatării şi al lungimii efective, se reîncepea lucrul cu aceeaşi regularitate. Aceste manevre cereau mult timp, cu toată îndemânarea operatorilor. Nu măsurau mai mult de două sute până la două sute treizeci de stânjeni pe zi, mai mult, atunci când vremea era neprielnică sau vântul bătea prea tare şi putea compromite stabilitatea aparatelor, operaţia era suspendată.

În fiecare zi, de îndată ce se înserа, aproape cu trei sferturi de oră înainte ca lipsa de lumină să facă dificilă citirea şublerelor, savanţii suspendau lucrul şi luau măsurile următoare, pentru a-l reîncepe a doua zi dimineaţa. Linia cu nr. 1 era prezentată în chip provizoriu şi se însemna pe sol punctul unde trebuia să ducă. În acest punct se făcea o gaură în care se îngropa un ţăruş, pe care era prinsă o placă de plumb. Se punea iar linia nr. 1 în poziţia ei definitivă, după ce i se observa înclinarea, variaţia termometrică şi direcţia; se însemna lungimea măsurată de linia nr. 4; apoi, cu ajutorul unui fir cu plumb tangent cu capătul anterior al liniei nr. 1, se făcea un semn pe placa ţăruşului. Pe acest punct, erau trasate cu grijă două două linii întretăindu-se în unghi drept, una în direcţia bazei, alta în direcţia perpendiculară. Apoi, după ce placa de plumb era acoperită cu un capac din lemn, gaura era reastupată şi ţăruşul îngropat până a doua zi. În aşa fel, chiar dacă un accident oarecare putea deranja aparatele în timpul nopţii, nu era necesar să fie reluată operaţia în întregime.

A doua zi, placa fiind descoperită, se aşeza iar prima linie în aceeaşi poziţie din ziua anterioară, cu ajutorul firului de plumb, al cărui vârf trebuia să cadă exact pe punctul trasat de cele două linii.

Aşa cum am mai menţionat, astfel fu seria operaţiilor ce fură continuate timp de treizeci şi opt de zile, pe această câmpie atât de prielnic nivelată. Toate cifrele fură scrise în dublu exemplar, verificate, colaţionate, aprobate de toţi membrii comisiei.

Între colonelul Everest şi colegul lui rus au existat puţine discuţii. Câteva cifre, citite cu ajutorul şublerului, şi care arătau

sutimi dintr-o miime de stânjeni, generară câteodată un schimb de vorbe acre-dulci. Dar majoritatea fiind chemată să se pronunțe, opinia ei era literă de lege şi trebuia respectată.

O singură chestiune produse între cei doi riviali un schimb mai aprins de replici, ce necesitară intervenția lui sir John Murray. Era vorba despre problema lungimii de dat bazei primului triunghi. Era sigur următorul aspect: cu cât această bază va fi mai lungă, cu atât unghiul formând vârful celui dintâi triunghi va fi mai uşor de măsurat, fiindcă ar fi fost deci mai deschis. Totuşi, această lungime nu se putea prelungi la infinit. Colonelul Everest propuse o bază de şase mii stânjeni, aproape egală cu aceea măsurată direct pe drumul spre Melun. Mathieu Strux voia să prelungească această măsură până la zece mii stânjeni, deoarece terenul se preta la aşa ceva.

În această chestiune, colonelul Everest se arătă neînduplecat. Mathieu Strux părea decis, de asemenea, să nu cedeze. După o serie de argumente mai mult sau mai puțin plauzibile, veni rândul personalităților. Problema naționalității amenința să izbucnească dintr-o clipă într-alta. Nu mai erau doi savanți, ci un englez şi un rus față în față. Din fericire, această dezbatere fu întreruptă din cauza vremii proaste, care ținu câteva zile; spiritele se potoliră şi se hotărî în majoritate ca măsurătoarea bazei să fie fixată la aproximativ opt mii de metri, ceea ce rezolva pe jumătate diferendul.

Pe scurt, operația fu încheiată cu bine şi condusă cu o extremă precizie. Cât despre exactitatea matematică, rămânea să fie controlată mai târziu, măsurând o nouă bază la extremitatea septentrională a meridianului.

În definitiv, această bază, direct măsurată, dădu ca rezultat opt mii trei zeci şi şapte de stânjeni şi şaptezeci şi cinci de sutimi, şi pe ea urma să se axeze seria de triunghiuri a căror rețea trebuia să acopere Africa Australă pe un spațiu de mai multe grade.

Capitolul VIII
Al optzecilea meridian

Măsurarea bazei necesitase o muncă de treizeci şi opt de zile. Începută la 6 martie, ea nu fu sfârşită decât la l3 aprilie. Fără a

pierde o clipă, şefii expediției hotărâră să se efectueze imediat seria de triunghiuri.

Mai întâi trebuia să fie relevată latitudinea punctului sudic de unde ar începe arcul de meridian, pe care era vorba să-l măsoare. O operație similară trebuia reînnoită la punctul final al arcului înspre nord, iar prin diferența de latitudini să se cunoască apoi numărul gradelor arcului măsurat.

Începând cu l4 aprilie, cele mai exacte observări fură făcute în scopul de a fi determinată latitudinea locului. Chiar în timpul nopților precedente, când operația bazei era suspendată, William Emery şi Mihail Zorn obținură numeroase înălțimi de stele, cu ajutorul unui cerc repetitor Fortin. Aceşti tineri astronomi observară cu atâta exactitate, încât limita abaterilor extreme a examinărilor nu fu nici măcar de două secunde sexagesimale, abateri cauzate, probabil, de varietățile refracțiilor produse prin schimbarea configurației straturilor atmosferice.

Din aceste observații, atât de migălos repetate, se putu deduce cu o aproximație mai mult decât suficientă latitudinea punctului austral al arcului.

Această latitudine avea, în grade zecimale, valoarea 27.75l789.

Latitudinea fiind astfel obținută, se calculă apoi longitudinea, iar punctul fu reportat pe o excelentă hartă a Africii Australe, realizată la o scară mare. Harta reproducea descoperirile geografice făcute recent în această parte a continentului african, rutele şi drumurile călătorilor sau ale naturaliştilor: Livingstone, Anderson, Magyar, Baldwin, Vaillant, Burshell, Lichteinstein. Era vorba de a se alege pe această hartă meridianul căruia trebuia să i se măsoare un arc între două stații, distanțate suficient între ele cu mai multe grade. Se înțelege de la sine următorul fapt: cu cât arcul măsurat va fi mai lung, cu atât va fi atenuată influența erorilor posibile în determinarea latitudinilor. Cel care se întinde între Dunkerque şi Formentera cuprindea aproape l0° din meridianul Parisului, adică exact 9° 56'.

Or, în triangulația anglo-rusă, care urma să fie realizată, alegerea meridianului trebuia făcută cu mare prudență. Şi să nu fie obstrucționată de obstacole naturale: munți de netrecut, vaste întinderi de apă, care ar fi putut împiedica înaintarea observatorilor. Din fericire, această zonă a Africii Australe părea să se potrivească de minune unei operații de acest gen. Denivelările de teren se prezentau aici într-o proporție modestă.

Cursurile de apă erau puține şi lesne de trecut. Puteau fi întâmpinate primejdii, dar nu obstacole.

Această parte a Africii Australe este, într-adevăr, dominată de deşertul Kalahari, vastă întindere de teren, cuprinsă între fluviul Orange şi lacul Ngami, între a douăzecea şi a douăzeci şi noua paralelă meridională. Lățimea sa cuprinde spațiul între Atlantic la vest şi al douăzeci şi cincilea meridian la est de Greenwich. Pe acest meridian călători, în l849, doctorul Livingstone, urmând limita orientală a deşertului, când înaintă până la lacul Ngami şi cataractele fluviului Zambezi. Referitor la deşertul în sine, la drept vorbind nici nu merită acest nume. Nu mai sunt câmpiile Saharei, cum am fi tentați să credem, câmpii nisipoase, lipsite de vegetație, a căror ariditate le face aproape de netrecut. Kalahari produce o cantitate mare de plante; solul îi este acoperit de ierburi abundente; are o vegetație densă, compusă din arbuşti, cât şi păduri cu arbori mari, unde mişună tot felul de animale, vânat sălbatic şi fiare de temut; este populat sau străbătut de triburi sedentare sau nomade de buşmani şi bakalahari. Dar şi acestui deşert îi lipseşte apa în cea mai mare parte a anului; numeroasele albii ale râulețelor ce-l brăzdează sunt atunci secate, iar uscăciunea solului constituie adevăratul obstacol în explorarea acestei părți a Africii. Totuşi, în această perioadă, anotimpul ploios abia se sfârşise şi te puteai încă bizui pe importante rezerve de ape stătătoare, păstrate în bălți, iazuri sau râulețe.

Acestea fură informațiile date de vânătorul Mokum. El cunoştea acest Kalahari, fiindcă îl străbătuse de atâtea ori, fie ca vânător, pe cont propriu, fie drept călăuză în cadrul vreunei explorări geografice. Colonelul Everest şi Mathieu Strux fură de acord în această privință, că amplasamentul acesta vast întrunea toate condițiile favorabile unei bune triangulații.

Rămânea de ales meridianul pe care trebuia măsurat un arc de mai multe grade. Acest meridian s-ar putea lua la una dintre extremitățile bazei, fapt prin care s-ar fi evitat unirea acestei baze cu un alt punct din Kalahari printr-o serie de triangulații auxiliare?

Perspectiva în cauză fu examinată atent şi, după o lungă discuție, se admise că extremitatea sudică a bazei putea servi ca punct de plecare. Acest meridian era al douăzeci şi patrulea la est de Greenwich: se prelungea pe un spațiu puțin sub 7°, între paralela 20 şi 27, fără să întâlnească obstacole naturale, sau cel

puțin harta nu arăta niciunul. Numai spre nord, el traversa lacul Ngami în partea lui orientală, însă asta nu era o piedică de neînvins, şi Arago întâmpinase greutăți mult mai mari, atunci când a unit din punct de vedere geodezic coasta Spaniei cu insulele Baleare.

Se hotărî deci ca arcul de măsurat să fie luat pe al douăzeci şi patrulea meridian, care, prelungit în Europa, ar fi înlesnit măsurarea unui arc septentrional chiar pe teritoriul Imperiului Rus.

Operațiile începură îndată şi astronomii se ocupară cu alegerea stației la care trebuia să ducă vârful primului triunghi, ce ar fi avut ca bază tocmai baza măsurată direct.

Prima stație fu aleasă spre dreapta meridianului, şi anume un copac izolat, aflat la o distanță de aproape zece mile, pe o ridicătură de pământ. Era perfect vizibil, iar în extremitatea de sud-vest a bazei şi în cea de nord-vest, colonelul Everest stabili două puncte, radicand doi țăruşi. Vârful lor subțire permitea relevarea cu exactitate a bazei respective.

Astronomii se ocupară mai întâi cu măsurarea unghiului pe care-l făcea acest copac cu capătul sud-estic al bazei. Acest unghi fu măsurat cu ajutorul unui cerc repetitor Borda, specific observațiilor geodezice. Cele două lentile ale instrumentului erau dispuse în aşa fel, încât axele lor optice se aflau exact în planul cercului; una viza extremitatea nord-vestică a bazei, iar cealaltă, arborele izolat, ales la nord-est; ele indicau astfel prin spațiul ce le separa distanța unghiulară dintre cele două situații. De prisos să mai adăugăm că instrumentul acesta admirabil, construit cu o extremă precizie, permitea observatorilor să atenueze oricât ar fi voit erorile de observație, într-adevăr, prin metoda repetiției, aceste erori, când repetițiile sunt numeroase, tind să se compenseze şi să se anihilieze reciproc. Cât despre şublere, nivele, firele cu plumb destinate să asigure eficacitatea instrumentului, nu lăsau nimic de dorit. Comisia anglo-rusă avea în dotare patru cercuri repetitoare. Două urmau să fie folosite pentru observațiile geodezice, cum ar fi ridicări de unghiuri ce trebuiau măsurate; celelalte două, ale căror cercuri erau dispuse vertical, permiteau, cu ajutorul orizonturilor artificiale, obținerea unor distanțe zenitale, şi în consecință calcularea, chiar şi într-o singură noapte, a latitudinii unei stații cu aproximația unei mici fracțiuni de secundă, într-adevăr, în cadrul acestei mari operațiuni de

triangulație, trebuia să se obțină nu doar valoarea unghiurilor ce formau triunghiurile geodezice, dar să se măsoare, de asemenea, la anumite interval, înălțimea meridiană a stelelor, înălțime egală cu latitudinea fiecărei stații.

Lucrarea începu în ziua de l4 aprilie. Colonelul Everest, Mihail Zorn şi Nikolai Palander calculară unghiul pe care extremitatea sud-estică a bazei îl făcea cu arborele, în timp ce Mathieu Strux, William Emery şi sir John Murray, raportându-se la extremitatea dinspre nord-vest, măsurară unghiul pe care această extremitate îl făcea cu acelaşi copac.

În acest timp, tabără fu ridicată, boii înjugați, iar caravana, sub conducerea buşmanului, se îndreptă spre prima stație ce trebuia să servească drept loc de haltă. Două căruțe cu conducătorii lor, destinate transportului instrumentelor, însoțeau observatorii.

Timpul era destul de senin şi favorabil operației. Avându-se în vedere condiții atmosferice ce ar fi influentat măsurătorile, s-a hotărât ca observațiile să se facă noaptea cu ajutorul felinarelor sau al lămpilor electrice, aflate în dotarea comisiei.

În prima zi, cele două unghiuri fiind măsurate, rezultatele fură trecute în registrul dublu, după o colaționare atentă. Odată cu căderea serii, toți astronomii se adunară laolaltă cu toată caravana împrejurul arborelui care servise drept miră.

Era un baobab gigant, a cărui circumferință măsura mai mult de optzeci de picioare. Scoarța lui, de culoarea sienitului, îi conferea un aspect aparte. Sub ramurile imense ale acestui arbore uriaş, populat de veverițe foarte doritoare de fructele lui ovoide cu pulpă cărnoasă, se adăposti întreaga caravană, iar cina pentru europeni o pregăti bucătarul şalupei, căruia nu-i lipsea vânatul. Vânătorii trupei cutreieraseră împrejurimile şi uciseseră câteva antilope. Curând, mirosul hălcilor fripte umplu aerul, mărind pofta de mâncare a observatorilor, care şi aşa nu prea avea nevoie să fie aţâţată.

După această cină întăritoare, astronomii se retraseră în căruța lor special amenajată, pe când Mokum aşeza străji la marginea taberei. Focuri mari, alimentate de crengi uscate de baobab, arseră toată noaptea, ținând astfel la distanță sălbăticiunile aţâţate la rândul lor de mirosul de carne sângerândă.

Totuşi, după două ore de somn, Mihail Zorn şi William Emery se sculară. Munca lor de observatori nu era încheiată. Voiau să calculeze latitudinea acestei stații prin observarea poziției stelelor.

Fără a se sinchisi de oboseala acumulată în timpul zilei, se postară în fața lentilelor instrumentului lor şi, pe când râsul sinistru al hienelor şi răgetul leilor se auzeau în bezna câmpiei, determinară cu exactitate deplasarea zenitului în trecerea lui de la prima la a doua stație.

Capitolul IX
Un kraal

A doua zi, 25 aprilie, operațiile geodezice fură continuate fără întrerupere. Unghiul pe care-l făcea stația de lângă baobab cu cele două extremități ale bazei indicate de stâlpi fu măsurat cu precizie. Acest nou releveu permitea controlarea primului triunghi. Apoi, odată efectuată aceasta, fură alese cele două stații la dreapta şi la stânga meridianului, una alcătuită dintr-un monticul foarte vizibil, aflat la şase mile în câmpie, cealaltă jalonată printr-un stâlp indicator la o depărtare de circa şapte mile.

Triangulația continuă astfel fără nicio piedică timp de o lună. La 15 mai, observatorii se îndreptară cu un grad spre nord, după ce construiră, geodezic, şapte triunghiuri.

În prima etapă a acestei serii de operațiuni, colonelul Everest şi Mathieu Strux fură foarte rar în contact unul cu altul. Aşa cum s-a văzut, cei doi savanți aveau sarcini diferite în privința repartizării lucrărilor şi chiar a controlului măsurării. Operau zilnic în stații aflate la o depărtare una de alta de mai multe mile, şi această distanță reprezenta o garanție împotriva oricărei dispute de amor-propriu. Seara, fiecare dintre ei revenea în tabără, la căruța lui. Ce-i drept, vreo câteva discuții se iscară de mai multe ori, referitor la alegerea stațiilor, ce trebuia hotărâtă în comun; dar nu degenerară în altercații serioase. Mihail Zorn şi amicul său, William, puteau deci spera că, prin separarea celor doi rivali, operațiunile geodezice vor continua fără a provoca vreun incident regretabil.

La 15 mai, observatorii, după cum am spus, înaintând cu un grad dincolo de punctul austral al meridianului, se aflau pe paralela Lattaku-ului. Orăşelul african era situat la treizeci şi cinci de mile est de stația lor.

Un vast kraal fuse de curând stabilit în acest loc. Era un loc potrivit de popas şi, la propunerea lui sir John Murray, se hotărî ca toţi membrii expediţiei să se odihnească aici vreo câteva zile. Mihail Zorn şi William Emery se folosiră de acest prilej pentru a lua înălţimea soarelui. În timpul popasului, Nikolai Palander se ocupă cu reducţiile măsurilor, pentru diferenţele de nivel ale mirelor, astfel încât să aducă toate aceste măsuri la nivelul mării. În ceea ce-l priveşte pe sir John Murray, el voia să lase puţin deoparte observaţiile ştiinţifice, pentru a studia fauna regiunii cu ajutorul puştii.

Băştinaşii Africii Australe numesc „kraal" un fel de sat mobil, un cătun nomad, care se deplasează de la o păşune la alta. Este un loc închis, alcătuit din aproximativ treizeci de locuinţe şi populate de mai multe sute de locuitori.

Kraalul întâlnit de expediţia anglo-rusă forma o importantă aglomerare de colibe, dispuse circular pe malurile unui râuleţ, afluent al Kurumanului. Făcute din rogojini aşezate pe pari din lemn, ţesute din papură şi impermeabile, colibele se asemănau unor stupi joşi, a căror intrare, închisă printr-o fâşie de piele, îl silea pe locuitor sau pe vizitator să se ghemuiască înainte de a pătrunde înăuntru. Tot prin această unică deschizătură ieşea în vârtejuri, din căminul interior, un fum usturător şi înecăcios, ceea ce denota că un asemenea confort era ceva obişnuit pentru buşmani sau hotentoţi şi problematic pentru străini.

La sosirea caravanei, toată această populaţie se puse în mişcare. Câinii de pază, legaţi cu zgardă în faţa fiecărei colibe, lătrară cu furie. Războinicii satului, înarmaţi cu lănci assegaia, cuţite, ghioage, şi protejaţi de scuturi din piele, ieşiră înainte. Numărul lor putea fi estimat la două sute şi arăta însemnătatea acestui kraal, care nu putea să aibă mai puţin de şaizeci până la optzeci de colibe; împrejmuite cu un gard din nuiele şi acoperite cu agave spinoase, lungi de cinci până la şase picioare, aceste bordeie rudimentare erau astfel la adăpost de fiarele sălbatice.

Cu toate acestea, pornirile războinice ale acestor băştinaşi se potoliră repede, îndată ce vânătorul adresă câteva cuvinte unuia dintre şefii kraalului. Caravana obţinu permisiunea de a campa lângă îngrădituri, pe malurile aceluiaşi râuleţ. Buşmanii nici nu se gândiră să-şi ceară partea lor de păşuni ce se întindeau de o parte şi de alta pe o distanţă de câteva mile. Caii, boii şi alte

rumegătoare ale expediției puteau păştea acolo din belşug, fără să cauzeze vreo pagubă cătunului nomad.

Imediat, la ordinele şi sub direcția buşmanului, tabăra fu organizată după metoda obişnuită. Căruțele se grupară în cerc şi fiecare îşi văzu de propriile-i îndeletniciri.

Lăsându-şi colegii cu calculele şi observațiile lor ştiințifice, sir John Murray plecă, fără a pierde o clipă, în compania lui Mokum. Vânătorul englez îşi încălecă obişnuitu-i cal, iar Mokum, zebra lui îmblânzită. Trei câini îi urmau scheunând. Sir John Murray şi Mokum erau înarmați fiecare cu câte o carabină de vânătoare, cu gloanțe explozibile, ceea ce denota din partea lor intenția vădită de a vâna fiarele sălbatice din regiune.

Cei doi vânători se îndreptară spre nord-vest, către o regiune păduroasă, situată la o distanță de câteva mile de kraal. Amândoi călăreau aproape unul de altul şi vorbeau.

— Sper, maestre Mokum, zise sir John Murray, că-ți vei ține promisiunea pe care mi-ai făcut-o la cataractele Morghedei, de a mă duce în mijlocul ținutului cel mai plin de vânat din lume. Dar află că n-am venit în Africa Australă ca să trag în iepuri sau în vulpi. Asemenea vietăți avem şi noi în regiunile nordice din Scoția. Înainte de a trece o oră vreau să dobor...

— Înainte de o oră! exclamă mirat buşmanul. Permiteți-mi să vă spun, înălțimea Voastră, că trebuie să mergeți mai repede şi să fiți mai răbdător. Eu sunt foarte răbdător la vânătoare, şi răscumpăr în aceste împrejurări toate nerăbdările mele din viață. Sau nu ştiți, sir John, că a vâna fiare mari este o adevărată ştiință, că trebuie să înveți a cunoaşte cu atenție locurile, obiceiurile animalelor, să le studiezi deplasările, apoi ore întregi să le urmăreşti spre a le aduce cât mai aproape în bătaia puştii? Ştiți că nu este permis niciun strigăt inoportun, niciun pas greşit şi zgomotos, nicio privire indiscretă? Uneori, am stat zile întregi pândind un bivol sau o antilopă gemsbok, şi când după treizeci de ore de vicleşuguri, de răbdare, am doborât animalul, cred că nu mi-am pierdut degeaba timpul.

— Prea bine, prietene, răspunse sir John Murray, voi da dovadă tot de atâta răbdare cât eşti şi tu în stare să ai, dar să nu uităm că popasul nu va dura decât trei sau patru zile, şi că nu trebuie să pierdem nicio oră, niciun minut chiar!

— Este o părere, răspunse buşmanul pe un ton atât de calm, încât William Emery avu impresia că nu-l mai recunoaşte pe

camaradul lui de călătorie pe fluviul Orange, este o părere. Vom ucide tot ce vom întâlni, sir John, nu vom alege. Antilope gnu sau gazele, toate vor fi bune pentru nişte vânători grăbiți ca noi!

— Antilope sau gazele! strigă sir John Murray, nici nu voiam mai mult pentru debutul meu pe pământul african. Aşadar, ce speri să-mi oferi, bravul meu buşman?

Vânătorul îl privi cu un aer neobişnuit pe camaradul său, apoi spuse cu ironie:

— Din momentul în care înălțimea Voastră se va declara mulțumit, nu voi mai avea nimic de spus. Credeam că sunteți ceva mai pretențios şi cereți vreo pereche de rinoceri sau de elefanți.

— Vânătorule, replică sir John Murray, voi merge oriunde mă vei duce. Voi ucide tot ce-mi vei spune să ucid. Prin urmare, înainte, şi să nu pierdem vremea cu vorbe de prisos.

Caii porniră într-un galop mic şi cei doi vânători înaintară rapid spre pădure.

Câmpia pe care o străbăteau urca puțin în pantă uşoară spre nord-est. Era presărată ici şi colo cu nenumărate crânguri, pe atunci tocmai în floare, ce revărsau un miros de răşină vâscoasă, transparentă, parfumată, din care colonii obțin un balsam pentru răni. Pe alocuri se iveau, pitoresc grupați, un fel de smochini-sicomori - „nwanas" -, ale căror trunchiuri, goale până la o înălțime de treizeci-patruzeci de picioare, aveau deasupra lor o vastă umbrelă de verdeață. În acest frunziş des câråia o lume de papagali gălăgioşi, foarte zoriți să ciugulească smochinele acrişoare ale sicomorului. Mai încolo erau nişte mimoze cu struguri galbeni, arbori „de argint" scuturându-şi tufele mătăsoase, aloe cu lungi spini de un roş aprins, semănând cu arborescențe coraligene smulse de pe fundul mărilor. În mersul lor grăbit, caii treceau printre nenumărate şi încântătoare plante tropicale din specia amaryllis, cu flori frumos mirositoare şi cu frunziş albastru. În mai puțin de-o oră de când părăsiseră kraalul, sir John Murray şi Mokum ajunseră la liziera pădurii. Era o pădure bătrână de salcâmi, întinzându-se pe o suprafață de mai multe mile pătrate. Aceşti copaci numeroşi, plantați la întâmplare, îşi încâlceau ramurile şi nu lăsau razele soarelui să răzbată până la pământ, acoperit de spini şi de ierburi înalte. Totuşi, zebra lui Mokum şi calul lui sir John nu ezitară să se aventureze sub această boltă deasă şi să-şi deschidă drum printre trunchiurile

neregulat distanțate. Ici şi colo, câteva largi luminişuri se deschideau în mijlocul crângului, unde vânătorii se opriră ca să observe desişurile înconjurătoare.

Trebuie să spunem că, în această primă zi, nu-i merse bine lui sir John. În zadar el şi camaradul lui cutreierară o bună parte a pădurii. Nicio vietate din fauna africană nu li se arătă în cale, şi sir John se gândi la câmpiile scoțiene, unde împuşcăturile nu s-ar fi lăsat aşteptate. Mokum nu manifestă nici surpriză, nici ciudă. Pentru el, această vânătoare nu era o vânătoare, ci o goană grăbită prin pădure.

Pe la ora şase seara, trebuiră să se gândească a se înapoia în tabără. Sir John Murray era foarte stânjenit, întrucât nu prea îi cădea bine: el, un vânător de rasă, să se întoarcă, umilit, cu tolba goală! Niciodată nu i se întâmplase să dea chix! Îşi făgădui deci să tragă în primul animal ce i-ar fi ieşit în cale, pasăre sau patruped, vânat sau sălbăticiune, aflat în bătaia puştii sale.

Soarta părea că-l favorizează. Cei doi vânători nu erau la mai mult de două-trei mile de kraal, când un rozător din acea specie africană desemnată sub numele *lepus rupestris*, într-un cuvânt un fel de iepure, țâşni dintr-un tufiş la o sută cincizeci de paşi de sir John. El nu ezită şi trase în inofensivul animal un glonț de carabină.

Buşmanul scoase un strigăt de indignare. Un glonte pentru un simplu iepure! Dar vânătorul englez ținea la rozătorul său şi se îndreptă în galop spre locul unde trebuia să fi căzut animalul. Goană inutilă. Nicio urmă de iepure, în afară doar de câteva picături de sânge pe pământ. Sir John căută în desişuri, printre tufele de ierburi. Câinii scotoceau în van tufişurile.

— Şi totuşi l-am atins, spuse sir John.

— Şi încă bine! răspunse liniştit buşmanul. Însă când tragi într-un iepure cu un glonț explozibil, cum vrei să mai rămână ceva din el!

Într-adevăr, iepurele fusese fărâmițat în zeci de bucăți. Absolut dezamăgit, Înălțimea Sa urcă iar pe cal şi, fără a spune o vorbă, se îndreptă spre tabără.

A doua zi, buşmanul se aştepta ca sir John Murray să-i facă noi propuneri de vânătoare, însă englezul, foarte rănit în amorul lui propriu, se feri să-l mai întâlnească pe Mokum. Se părea că uitase de eventuale proiecte cinegetice, ocupându-se cu verificatul instrumentelor şi cu efectuarea unor observații. Apoi, plictisit,

vizită kraalul buşmanilor, uitându-se cum exersau oamenii în mânuirea arcului, sau cântând din „groah", un fel de instrument compus dintr-o coardă întinsă pe un arc, şi pe care cântărețul o făcea să vibreze cu o pană de struț. În timpul acesta, femeile îşi întrerupseră treburile menajere, fumând „matokuane", mai pe înțeles canabis, obținut rudimentar din planta nesănătoasă a cânepii, o distracție împărtăşită de cea mai mare parte a băştinaşilor. După observațiile unor călători, această inhalare de cânepă creşte puterea fizică în detrimentul energiei morale. Şi, într-adevăr, mulți dintre aceşti buşmani păreau năuci de atâta beție cu matokuane.

A doua zi, l7 mai, în zori, sir John Murray fu deşteptat de această simplă frază pronunțată la ureche:

— Cred, Înălțimea Voastră, că vom fi mai norocoşi azi. Dar n-o să mai tragem în iepuri cu obuze de munte.

Sir John Murray nici nu clipi auzind aceste cuvinte pline de ironie şi se declară gata de plecare. Cei doi vânători se depărtară câteva mile spre stânga taberei, mai înainte să se fi trezit ceilalți camarazi. Sir John era înarmat de data aceasta cu o simplă puşcă, o armă admirabilă, marca F. Goldwin, mult mai nimerită pentru o vânătoare de antilope sau de căprioare decât teribila carabină. E drept că puteau întâlni pe câmpie pachiderme şi carnivore. Însă sir John avea încă la inimă „explozia" iepurelui şi i-ar fi plăcut, cu siguranță, să tragă într-un leu cu alice decât să mai repete experiența dum-dum, fără precedent în analele sportului.

În acea zi, după cum bine intuise Mokum, norocul surâse celor doi vânători. Ei doborâră o pereche de harrisbuck, un fel de antilope negre, foarte rare şi greu de ucis. Erau nişte animale încântătoare, înalte de patru picioare, cu coarnele lungi, deschise şi elegant rotunjite în formă de iatagan. Botul le era subțiat şi turtit lateral, aveau copitele negre, părul des şi moale, urechile mici şi ascuțite. Burta şi fața, albe ca zăpada, constrastau cu spatele lor negru, pe care-l mângâia o coamă creață. Vânătorii se puteau mândri cu o atare lovitură, deoarece harisbuck-ul a constituit dintotdeauna un desideratum pentru Delegorgue, Valhberg, Cumming, Baldwin şi alții, dar şi sunt unul dintre cele mai admirabile specimene ale faunei australe.

Dar ceea ce făcu să-i bată inima vânătorului englez fură nişte urme pe care i le arătă buşmanul în marginea unui crâng des, nu

departe de o baltă mare şi adâncă înconjurată de aliori uriaşi din specia euphorbia şi a cărei suprafaţă era toată presărată cu corole albastre-azurii de nufăr.

— Domnule, îi spuse Mokum, dacă mâine, în zori, Înălţimea Voastră va dori să stea la pândă în acest loc, v-aş sfătui să nu vă mai uitaţi carabina.

— Ce te face să vorbeşti astfel Mokum? întrebă sir John Murray.

— Aceste urme proaspete, pe care le vedeţi pe pământul umed.

— Ce! Aceste urme mari sunt lăsate de animale? Atunci, picioarele lor trebuie să aibă o circumferinţă mai mare de-o jumătate de stânjen.

— Asta dovedeşte, pur şi simplu, răspunse buşmanul, că animalul care lasă astfel de urme are o înălţime de cel puţin nouă picioare.

— Un elefant! strigă sir John Murray.

— Da, Înălţimea Voastră, şi, dacă nu mă înşel, este un elefant bătrân.

— Deci pe mâine, buşmane.

— Pe mâine, Înălţimea Voastră...

Cei doi vânători se înapoiară în tabără, aducând cu ei prada pe care o încărcaseră pe calul lui sir John Murray. Aceste frumoase antilope, care, aşa cum am spus, sunt destul de rar vânate, stârniră admiraţia întregii caravane. Toţi îl felicitară pe sir John, în afară de sobrul Mathieu Strux, care nu cunoştea alte animale decât Ursa-Mare, Dragonul, Centuarul, Pegasul şi alte constelaţii din fauna cerească!

A doua zi dimineaţa, la ora patru, cei doi parteneri de vânătoare, neclintiţi pe caii lor, cu câinii alături, aşteptau în mijlocul unui crâng des sosirea turmei de pachiderme. După urmele proaspete, recunoscură că elefanţii veneau în turmă să-şi potolească setea în apele bălţii. Amândoi erau înarmaţi cu carabine cu gloanţe explozibile. Observau desişul de aproape o jumătate oră, nemişcaţi şi tăcuţi, când văzură turma mişcându-se la cincizeci de paşi de baltă.

Sir John Murray îşi apucă puşca, dar buşmanul îi apucă mâna, făcându-i semn să-şi potolească nerăbdarea.

În curând, se iviră nişte umbre mari. Se auzeau desişurile desfăcându-se sub o apăsare irezistibilă, pădurea trosnea, mărăcinişurile strivite pârâiau pe sol, un suflu zgomotos trecea

printre ramuri. Era turma de elefanți. Şase exemplare dintre aceşti uriaşi, aproape la fel de mari ca semenii lor din India, înaintau cu un pas domol spre baltă.

Încet-încet prinse a se lumina de ziuă, îngăduindu-i lui sir John să admire aceste puternice animale. Îi atrase în special atenția unul dintre ele, un mascul, de o statură uriaşă. Fruntea lui largă, convexă, se desfăşura între nişte urechi uriaşe, ce-i atârnau până mai jos de piept. Dimensiunile lui uriaşe păreau şi mai mult mărite de penumbră. Acest elefant îşi proiecta cu agilitate trompa peste desişuri şi lovea cu colții săi mari trunchiurile groase ale arborilor, care gemeau sub lovituri. Probabil că animalul simțea un pericol apropiat.

Buşmanul se aplecă la urechea lui sir John Murray şi-i şopti:

— Vă convine acest exemplar superb?

Sir John făcu un semn afirmativ.

— Bine, adăugă, Mokum, să-l despărțim atunci de restul turmei.

În acel moment, elefanții tocmai ajunseră pe malul bălții. Picioarele lor spongioase se înfundară în mocirla moale. Sorbeau apa cu trompa, şi apa vărsată în marele lor gâtlejuri producea o gâlgâitură zgomotoasă. Cel mai bătrân mascul, foarte neliniştit, privea în jurul lui şi amuşina cu zgomot aerul, încercând să simtă orice miros suspect.

Deodată, buşmanul scoase un țipăt deosebit. Cei trei câini începură să latre cu furie, se repeziră afară din tufiş şi se aruncară asupra turmei de pachiderme. În aceeaşi clipă, într-un răstimp în care apucă să-i şuiere camaradului său: „Stați aci", se aruncă pe zebră şi părăsi tufişul, în aşa fel ca să taie retragerea masculului bătrân.

De altfel, acest magnific animal nu căută să scape prin fugă. Sir John, cu degetul pe trăgaciul puştii, îl observa. Elefantul lovea cu trompa în arbori şi îşi mişca nervos coada, nu în semn de nelinişte, ci de furie. Până atunci, doar simțise duşmanul. Dar în acele momente îl zări şi se repezi asupra-i.

Sir John Murray era la vreo şaizeci de paşi de animal. Îl aşteptă ca să vină până la patruzeci de paşi şi, ochind sub coastă, trase un foc. Dar o mişcare bruscă a calului îi devie tirul şi glonțul trecu prin carnea moale, fără să întâlnească un obstacol rezistent pentru a exploda.

Furios, elefantul grăbi mersul, apoi o luă la goană nebuneşte. Această fugă ar fi fost suficientă pentru a lăsa în urma lui chiar şi cel mai bun cal de curse.

Cabrându-se, calul lui sir John ţâşni din crâng, fără ca stăpânul său să-l poată struni. Elefantul îl urmărea, ciulind urechile în sus şi scoţând din trompă sunete de trâmbiţă. Înţepenit în şa şi strângând puternic coapsele calului între picioarele sale viguroase, vânătorul încerca febril să bage alt glonţ pe ţeava carabinei.

Însă elefantul se apropia vertiginos din urmă şi amândoi ajunseră curând în câmpie, dincolo de liziera pădurii. Sir John înţepa cu pintenii coapsele calului său înfuriat. Doi câini, lătrând în urma lui, fugeau cu limbile scoase. Elefantul nu era decât la doi paşi în urma lui. Sir John îi simţea răsuflarea zgomotoasă şi auzea şuierăturile produse de trompa care bătea aerul. Se aştepta în fiecare clipă să fie ridicat din şa de acel lasou viu.

Deodată, calul se feri în lături, dar fu totuşi atins de trompă, în crupă. Animalul scoase un nechezat dureros şi se prăbuşi, cădere care îl scăpă pe sir John de la o moarte sigură. În iureşul goanei sale năvalnice, elefantul îi depăşi şi, cu trompa măturând pământul, prinse unul dintre câini, pe care-l scutură în aer cu o violenţă de nedescris.

Sir John nu avea altă scăpare decât să se înapoieze în pădure. Instinctul calului îi sugeră acelaşi lucru, astfel că om şi cal trecură înapoi liziera într-un elan surprinzător.

Stăpân pe sine şi pe forţa lui, elefantul se întoarse brusc şi, scuturând în continuare nenorocitul de câine, căruia îi zdrobi în cele din urmă capul de un trunchi de sicomor, se repezi spre pădure. Calul o luă spre un crâng des, întretăiat de liane spinoase, şi se opri.

Plin de julituri, însângerat, dar nepierzându-şi o clipă sângele rece, sir John se întoarse, şi, scoţându-şi de pe umăr carabina, ochi elefantul sub spată, printr-un ochi al reţelei dese de liane. Glonţul, întâlnind un os, făcu explozie. Animalul se clătină şi, aproape în aceeaşi clipă, o a doua lovitură trasă de la marginea pădurii îl atinse în crupa stângă. El căzu în genunchi, aproape de un eleşteu pe jumătate ascuns sub ierburi. Acolo, pompând apa cu trompa, începu să-şi ude rănile, scoţând gemete tânguitoare.

În acel moment se ivi şi Mokum, strigând:

— Este al nostru! Este al nostru!

Într-adevăr, animalul enorm era rănit de moarte. Gemea înăbuşit, răsuflarea îi era şuierătoare, coada n-o mai mişca decât cu anevoie şi trompa, sorbind balta de sânge scurs din el, împrăştia o ploaie roşie peste tufişurile vecine. Apoi, sleindu-i-se puterile, se prăbuşi la pământ şi astfel muri.

La scurt timp după asta se ivi şi sir John Murray din tufişul de spini. Era aproape dezbrăcat, cu hainele lui de vânătoare făcute zdrențe. Dar era să plătească până la urmă cu propria piele această ispravă de sportman.

— Straşnic animal, buşmane, strigă el, examinând cadavrul elefantului, un animal straşnic, dar foarte greoi pentru tolba unui vânător.

— Bun, excelență, răspunse Mokum. Să-l tranşăm pe loc şi să ducem cu noi hălcile mai bune. Vedeți cu ce superbi colți l-a înzestrat natura! Cântăreşte fiecare cel puțin douăzeci şi cinci de livre, a câte cinci şilingi livra de fildeş, este o sumă frumuşică.

Tot vorbind, vânătorul începu să tranşeze animalul. Îi tăie cu securea colții şi se mulțumi să detaşeze picioarele şi trompa, care sunt cele mai delicioase bucăți de carne. Cu ele voia să-i delecteze pe membrii comisiei ştiințifice. Această operație dură câtva timp, aşa că el şi camaradul lui n-au putut ajunge în tabără mai înainte de amiază.

Acolo, buşmanul puse să frigă picioarele uriaşului animal după sistemul african, într-o groapă plină cu jăratec.

Fără s-o mai spunem, aceste bucate au fost apreciate aşa cum se cuvenea până şi de nepăsătorul Palander, ceea ce îi aduse lui sir John Murray laudele întregului grup de savanți.

Capitolul X
Cursul rapid de apă

În timpul popasului la kraalul buşmanilor, colonelul Everest şi Mathieu Strux au rămas absolut străini unul față de altul. Observațiile referitoare la latitudine fură făcute fără ajutorul lor.

Nefiind obligați deloc să aibă întrevederi „ştiințifice", nu se văzură deloc. În ajunul plecării, colonelul Everest îşi trimise, pur şi simplu, cartea de vizită astronomului rus, şi o primi, în schimb, pe aceea a lui Mathieu Strux cu acelaşi ceremonial.

La 19 mai, întreaga caravană ridică tabăra şi îşi reluă drumul spre nord. Unghiurile adiacente ale bazei triunghiului al optulea, al cărui vârf era stabilit la stânga meridianului, cu ajutorul unui țăruş ales judicios la o distanță de şase mile, fură măsurate. Nu mai era deci nevoie decât să se ajungă la această nouă stație, pentru a putea fi continuate operațiile geodezice.

De la 19 până la 20 mai, ținutul fu ataşat de meridian prin alte două noi triunghiuri. Au fost luate toate precauțiile pentru a se obține o cât mai mare precizie matematică. Operațiunea se desfăşura normal şi, până atunci, nu întâmpinase greutăți mari. Vremea fusese bună pentru observațiile de zi, iar solul nu prezenta niciun obstacol de netrecut. Doar că, probabil datorită netezimii ei, câmpia nu era chiar absolut potrivită pentru măsurarea unghiurilor. Era ca un deşert de verdeață, străbătut de râulețe ce curgeau printre şiruri de arbori care, prin dispunerea frunzelor, se asemănau cu sălciile şi ale căror ramuri buşmanii le întrebuințau la confecționarea arcurilor lor. Acest teren, presărat cu stânci fărâmițate, amestecat cu argilă, nisip şi cu minerale de fier, prezenta în unele locuri aspectele unei aridități accentuate. Acolo, orice urmă de umiditate dispărea şi flora era compusă doar din câteva plante mucilaginoase, rezistente la cea mai mare secetă. Însă, pe mile întregi, în această regiune nu exista nicio moviliță care să poată fi aleasă ca stație. Ca atare, trebuiau instalate fie panouri indicatoare, fie stâlpi înalți de zece până la douăzeci de metri, care să le servească cercetătorilor drept mire. De aici, o pierdere mai mică sau mai mare de timp, care întârzia efectuarea triangulației. Odată încheiate observațiile, trebuia scos pilonul şi dus câteva mile mai departe, cu scopul de a stabili acolo vârful unui nou triunghi. Echipajul lui Queen and Tzar, însărcinat cu această lucrare, se achită conştiincios de ea. Aceşti oameni, bine instruiți, operau repede şi meritau toate laudele pentru îndemânarea lor, cu toate micile neînțelegeri dintre ei, legate de amorul propriu național.

Într-adevăr, această gelozie de neiertat, care îi diviza pe şefii lor, colonelul Everest şi Mathieu Strux, îi ațâța câteodată pe aceşti marinari unii împotriva altora. Mihail Zorn şi William Emery îşi foloseau toată înțelepciunea, toată prudența pentru a combate aceste tendințe supărătoare, dar nu reuşeau întotdeauna.

De aci, discuții care, din partea unor oameni cam grosolani, puteau să ajungă la încăierări vrednice de plâns. Este drept,

colonelul şi savantul rus interveneau, însă doar ca să pună şi mai mult paie pe foc, deoarece fiecare dintre ei lua fățiş partea conaționalilor lor, chiar susținându-i, indiferent de care parte s-ar fi aflat nedreptatea. De la subordonați, discuția trecea astfel până la superiori şi creştea „proporțional cu masele", cum zicea Mihail Zorn. La două luni după plecarea din Lattaku, numai cei doi tineri păstraseră între ei buna înțelegere, atât de necesară reuşitei unei acțiuni. Sir John Murray şi Nikolai Palander, oricât erau de absorbiți, unul de calculele sale şi celălalt de aventurile sale vânătoreşti, începură să se amestece în discuțiile şi în disputele celorlalți. Pe scurt, într-o anumită zi, cearta fu destul de aprinsă pentru a-l determina pe Mathieu Strux să-i spună colonelului Everest:

— Nu mă lua aşa de sus, domnule, uiți că ai de a face cu astronomi de la observatorul Pulkowa, a cărui lentilă puternică a condus la recunoaşterea faptului că discul lui Uranus e perfect circular!

Colonelul Everest îi răspunse că avea dreptul să-l ia şi mai sus, întrucât el avea onoarea să aparțină observatorului din Cambridge, a cărui lentilă puternică a permis clasarea constelației Andromeda în rândul nebuloaselor neregulate!

Apoi, după ce Mathieu Strux, mânat de orgoliu, a zis că lentila telescopului din Pulkowa, cu obiectivul său de paisprezece inch, putea detecta stele de mărimea a treia, colonelul Everest replică răspicat că obiectivul lentilei telescopului din Cambridge măsura tot paisprezece inch şi că, în noaptea de 3l ianuarie l862, se descoperise, în sfârşit, grație lentilei în cauză, misteriosul satelit care generează perturbațiile lui Sirius!

Când savanții ajung să spună astfel de vorbe înțepătoare, se deduce foarte bine că nu este posibilă nicio apropiere. Şi exista temerea ca nu cumva viitorul triangulației să nu fie compromis curând de această rivalitate incurabilă.

Din fericire, cel puțin până acum, discuțiile în speță nu vizau decât sisteme sau evenimente stranii în cadrul operațiilor geodezice. Câteodată, măsurile relevate cu teodolitul sau cu ajutorul cercului repetitor erau dezbătute, dar, departe de a le tulbura, dezbaterea, dimpotrivă, nu contribuia decât la o determinarea mai precisă a exactității lor. Cât despre alegerea stațiilor, până acum nu a existat vreun dezacord în această privință.

La 30 mai, vremea, până atunci senină şi în consecinţă favorabilă observaţiilor, se schimbă aproape brusc. În oricare altă regiune s-ar fi prezis, cu siguranţă, vreo furtună, însoţită de ploi torenţiale. Cerul fu acoperit de nori negri. Câteva fulgere fără tunete apărură pentru o clipă în masa densă a vaporilor. Dar condensarea nu se produse în straturile superioare ale aerului, iar pe solul, pe atunci foarte uscat, nu căzu nicio picătură de apă. Totuşi cerul rămase înnorat mai multe zile. Această ceaţă neaşteptată nu putea decât să îngreuneze mult observaţiile. Mirele nu mai erau vizibile nici la o milă.

Cu toate astea, comisia anglo-rusă, nedorind să piardă timpul, se hotărî să stabilească semnale de foc, ca să opereze şi noaptea. Însă, la sfatul buşmanului, trebuiau să se ia câteva precauţii în interesul observatorilor. Într-adevăr, în timpul nopţii, fiarele sălbatice, atrase de strălucirea lămpilor electrice, se adunau în jurul staţiilor. Observatorii auzeau atunci strigătele ascuţite ale şacalilor, rânjetele răguşite ale hienelor, care amintesc de râsul aparte al negrilor beţi.

În timpul acestor prime observaţii nocturne, în mijlocul unui cerc zgomotos de animale primejdioase, printre care un răget formidabil anunţa uneori prezenţa leilor, astronomii se simţeau puţin distraşi de la lucrările lor. Măsurările au fost mai încet executate, şi probabil mai puţin exacte.

Aceşti ochi strălucitori, fixaţi asupra lor şi străbătând umbra deasă a nopţii, îi jenau puţin pe savanţi. În astfel de condiţii, calcularea distanţelor la zenit a reverberelor şi a distanţelor unghiulare cerea mult sânge rece şi o mare stăpânire de sine. Însă aceste calităţi nu lipseau membrilor comisiei. După câteva zile, şi-au recăpătat toată prezenţa de spirit şi operau în mijlocul fiarelor sălbatice la fel de liniştiţi ca în nişte săli ale unor observatoare astronomice. De altfel, pe lângă fiecare staţiune erau ataşaţi câţiva vânători, înarmaţi cu puşti, şi hienele mai îndrăznețe căzură împuşcate sub gloanţele europenilor. E de prisos să mai adăugăm că sir John Murray considera „adorabilă" această modalitate de a face o triangulaţie. Astfel, la un moment dat, în timp ce ochii îi erau fixaţi pe ocularele lentilelor, iar mâna şi-o ţinea pe carabina Goldwing, el trase câteva salve între două observaţii zenitale.

Operaţiunile geodezice nu fură deci împiedicate de vremea proastă, la fel cum nici precizia măsurătorilor nu le fu afectată de

condițiile meteo nefavorabile, iar măsurarea meridianului continua să avanseze regulat spre nord.

Astfel, niciun incident demn de a fi relatat nu obstrucționă lucrările geodezice, de la 30 mai până la 17 iunie. Noi triunghiuri fură stabilite cu ajutorul stațiilor artificiale. Iar înainte de sfârşitul lunii, dacă un obstacol natural nu le-ar fi stopat cursul operațiunilor, colonelul Everest şi Mathieu Strux ar fi definitivat măsura unui nou grad al meridianului douăzeci şi patru.

În ziua de 17 iunie, un curs de apă destul de lat, afluent al fluviului Orange, le tăie calea. Membrii comisiei ştiințifice nu aveau probleme să-l traverseze: ei aveau o luntre de cauciuc, construită special pentru a trece râurile sau lacurile mai mici. Însă căruțele şi materialul caravanei nu puteau trece astfel. Trebuia deci căutat un vad fie în amonte, fie în aval de cursul apei.

Se hotărî deci, contrar opiniei lui Strux, ca europenii, cu instrumentele lor, să traverseze fluviul, în timp ce caravana, sub conducerea lui Mokum, să meargă câteva mile mai în jos şi să treacă printr-un vad pe care vânătorul pretindea că-l ştie.

Afluentul Orangelui, menționat, avea în acest loc o lățime de o jumătate de milă. Curentul rapid, spart pe alocuri de capete de stânci şi de trunchiuri de arbori înămoliți, constituia deci o anumită primejdie pentru o ambarcațiune fragilă. Chiar Mathieu Strux făcuse câteva observații în privința asta. Dar nedorind să pară că dă înapoi în fața unui pericol pe care camarazii lui erau gata să-l înfrunte, se alătură opiniei comune.

Singur, Nikolai Palander trebui să însoțească restul expediției în ocolirea pe care urma să o facă în avalul cursului fluviului. Nu că demnul savant specialist în calcule s-ar fi temut, deoarece prea era absorbit în gânduri pentru a bănui vreun pericol oarecare. Dar cum prezența sa nu era necesară conducerii operațiunilor, putea să-şi părăsească fără nicio problemă însoțitorii timp de o zi sau două. Şi apoi, în luntrea prea mică nu putea intra decât un număr restrâns de călători. De aceea, era mai bine ca să fie transportați, într-o singură cursă, pe celălalt mal, oamenii, instrumentele lor şi ceva provizii. Marinari experimentați erau necesari pentru a conduce luntrea de cauciuc, aşa că Nikolai Palander cedă locul său unui englez de la bordul lui Queen and Tzar, mult mai util în această împrejurare decât astronomul de la Helsingfors.

Convenindu-se o întâlnire la nord de râu, caravana începu să coboare pe malul stâng sub comanda vânătorului. În curând, ultimele căruțe dispărură în zare, pe când colonelul Everest, Mathieu Strux, Emery, Zorn, sir John Murray, doi mateloți şi un buşman experimentat în chestiuni de navigațiune fluvială, rămaseră pe malul Nosubului.

Astfel era denumit de indigeni acest curs rapid de apă, foarte umflat, în acel moment, de pâraiele provenite în urma ploilor căzute în ultimul timp.

— Ce râu minunat, îi spuse Mihail Zorn prietenului său, William, în veme ce marinarii pregăteau luntrea destinată să-i transporte pe celălalt mal.

— Foarte minunat, dar greu de traversat, răspunse William Emery. Aceşti curenți sunt nişte cursuri de apă, care nu prea au viață lungă, şi tocmai de aceea vor să se bucure de ea! După câteva săptămâni, când va sosi sezonul secetos, nu va mai rămâne o picătură cu care să-şi potolească setea o caravană, deşi acum este un torent aproape imposibil de trecut. Acum e năvalnic şi curând va seca. Aceasta este, scumpul meu însoțitor, legea naturii fizice şi morale. Dar nu avem timp de pierdut cu filosofarea. Iată luntrea gata, sunt foarte curios să văd cum va pluti pe acest curent vijelios.

În câteva clipe, ambarcațiunea de cauciuc, desfăcută şi fixată în armătura ei interioară, fu coborâtă pe râu. Ea îşi aştepta călătorii la poalele unei înălțimi, tăiată în pantă uşoară de un masiv de granit trandafiriu. În acest loc, datorită unui vârtej produs de o limbă de pământ avansând în râu, apa liniştită scălda fără murmur trestiile amestecate cu plante sarmentoase. Îmbarcarea se făcu deci uşor. Instrumentele fură aşezate în fundul luntrii, pe un strat de iarbă, menit să atenueze eventuale şocuri. Pasagerii luară loc în aşa fel, ca să nu împiedice mânuirea lopeților marinarilor. Buşmanul se aşează în partea din urmă a luntrii şi luă cârma.

Acest indigen era „foreloper"-ul caravanei, adică „omul care deschide drumul". Vânătorul îl alesese deoarece era un om priceput, cu o mare experiență practică în traversarea cursurilor de apă repezi africane. El ştia câteva cuvinte englezeşti şi îi sfătui pe călători să păstreze cea mai mare tăcere în timpul trecerii Nosubului.

Frânghia care lega luntrea de mal fu desfăcută şi lopeţile împinseră repede luntrea dincolo de vârtej. Începea să se simtă influenţa curentului care, la o sută de yarzi mai departe, se transforma în torent. Ordinele date celor doi mateloţi de către foreloper fură executate cu precizie. Aici trebuiau să ridice lopeţile, pentru a evita câteva buturugi pe jumătate scufundate sub apă, aici să vâslească, dimpotrivă, în scopul de a forţa câteva vârtejuri formate de contra-curent. Apoi, când viteza devenea prea mare, lăsau barca să plutească în voia apei. Cu ochii ficşi, capul nemişcat, indigenul evita astfel cu îndemânare toate obstacolele traversării. Europenii observau cu o vagă nelinişte această situaţie nouă. Ei se simţeau transportaţi, cu o forţă nemaipomenită, de acest curent de apă tumultuos.

Colonelul Everest şi Mathieu Strux se priveau unul pe altul fără să-şi mişte buzele, în vreme ce sir John Murray, cu nedespărţita lui carabină între picioare, examina numeroasele păsări ale căror aripi atingeau suprafaţa apei Nosubului. Cei doi tineri astronomi admirau fără altă preocupare şi fără rezervă malurile care fugeau deja cu o viteză ameninţătoare.

Curând, fragila luntre pătrunse în adevăratul curent, pe care trebuia să-l taie oblic, pentru a ajunge la malul râpos opus, cu ape mai liniştite. La un singur cuvânt al buşmanului, luntraşii apucară mai viguros lopeţile. Dar, cu toate sforţările lor, luntrea, antrenată de forţa curentului, luă o direcţie paralelă cu malurile şi alunecă în josul apei. Cârma nu mai avea nicio acţiune asupra ei, iar lopeţile nu mai puteau nici măcar să o redreseze. Situaţia devenea foarte periculoasă, deoarece lovirea luntrii de o stâncă sau de un trunchi de arbore ar fi răsturnat-o cu siguranţă.

Călătorii presimţiră pericolul, dar niciunul dintre ei nu suflă un cuvânt.

Foreloper-ul se ridicase pe jumătate. El observa direcţia urmată de ambarcaţiune, căreia nu-i putea reduce viteza pe o apă care, având aceeaşi rapiditate ca şi ea, făcea nulă acţiunea cârmei. La două sute de yarzi de luntre, un fel de insuliţă, o adunătură periculoasă de pietre şi de arbori, se înălţa în afara albiei râului. Era cu neputinţă de ocolit. În câteva clipe, luntrea trebuia să o atingă şi să se sfarme, inevitabil, în bucăţi.

Într-adevăr, curând se simţi şocul provocat de izbitură, însă nu aşa de tare cum se crezuse. Luntrea se înclină uşor într-o parte, lăsând să intre puţină apă. Călătorii reuşiră totuşi să se menţină

la locurile lor. Priveau înaintea lor... Stânca neagră, de care se izbise luntrea, se mişca şi se agita în mijlocul apei clocotitoare.

Această stâncă era un hipopotam monstruos, pe care curentul îl târâse până la insuliță şi care nu îndrăznea să se avânte în curentul rapid, ca să poată ieşi la un mal sau altul. Simțind izbitura provocată de luntre, el îşi înălță capul şi, scuturându-l orizontal, privi în jurul lui cu micii lui ochi uimiți. Uriaşul pachiderm, lung de zece picioare, cu pielea tare, neagră şi lipsită de păr, cu gura deschisă, îşi arătă incisivii superiori şi caninii extrem de mari. Apoi numaidecât se repezi asupra luntrii, muşcând-o cu furie, în vreme ce dinții lui amenințau s-o sfâşie la fel de grabnic.

Dar sir John Murray era acolo. Sângele rece nu-l părăsise. El îşi scoase cu calm puşca de pe umăr şi trase un glonte chiar lângă una dintre urechile animalului. Hipopotamul însă nu-şi lăsă prada şi scutură barca aşa cum scutură câinele un iepure. Încărcându-şi carabina, Murray ținti din nou animalul, de data aceasta în cap. Lovitura fu mortală, deoarece toată această masă de carne se duse imediat la fund, după ce, într-o ultimă sforțare de agonie, împinse luntrea în largul insuliței.

Înainte de a-şi veni în simțire călătorii, luntrea luată de curent se întoarse ca o cârtiță, tăind oblic torentul. O cotitură bruscă a râului, la câteva sute de yarzi mai jos, sparse atunci curentul Nosubului. Luntrea fu purtată într-acolo în câteva clipe. Un şoc violent o opri, iar călătorii, teferi, se îndreptară spre mal, după ce fură târâți de curentul vijelios pe o distanță de două mile, în aval de punctul lor de îmbarcare.

Capitolul XI
Unde l-au regăsit pe Nikolai Palander

Lucrările geodezice fură reluate. Două stații stabilite succesiv şi legate de stația din urmă, situată în partea aceasta a fluviului, serviră la formarea unui nou triunghi, operație care se făcu fără greutăți. Totuşi astronomii trebuiră să fie atenți la şerpii care bântuiau această regiune. Erau nişte „mambas" foarte veninoşi, lungi de la zece până la douăsprezece picioare şi a căror muşcătură ar fi fost mortală.

La patru zile după trecerea torentului Nosubului, la 2l iunie, operatorii se aflau în mijlocul unei regiuni păduroase. Însă desişul format din arbori mici nu împiedica lucrările de triangulaţie.

În toate punctele orizontului, nişte ridicături de pământ foarte vizibile, şi despărţite pe o distanţă de mai multe mile, erau potrivite pentru aşezarea pilonilor sau a reverberelor. Acest ţinut era, de fapt, o vastă depresiune de teren, umedă şi fertilă; William Emery văzu aici mii de smochini ai Hotentoţiei, ale căror fructe acrişoare sunt foarte căutate de buşmani. Câmpiile, foarte întinse între crânguri, răspândeau un parfum îmbătător, datorită prezenţei unui număr foarte mare de rădăcini bulboase, asemănătoare cu brânduşa-de-toamnă. Un fruct galben, lung de două până la trei şchioape, atârna în vârful rădăcinii şi parfuma aerul cu mirosuri pătrunzătoare. Era fructul „kucumakranti", foarte răspândit în Africa Australă, o adevărată delicatesă pentru copiii de indigeni. În această regiune, unde apele ţâşneau din povârnişe uşor înclinate, reapărură, de asemenea, câmpurile cu acele plante agăţătoare şi cu fructe amare, din specia citrulis colocynthis, cât şi nesfârşite mirişti cu mentă, a cărei aclimatizare a reuşit atât de bine în Anglia.

Deşi fertilă şi prielnică agriculturii, această regiune extratropicală părea puţin frecventată de triburile nomade. Nu se vedea aici nicio urmă de indigen, niciun kraal sau măcar vreun foc de tabără. Cu toate acestea, apa nu lipsea, iar în unele locuri forma râuleţe, bălţi, câteva lagune foarte importante şi două-trei râuri cu un curs rapid, care se vărsau în Orange.

În acea zi savanţii făcură un popas cu scopul de a aştepta caravana. Termenul prevăzut de vânător urma să expire curând şi, dacă nu calculase greşit, trebuia să sosească tocmai în acea zi, după ce a trecut vadul cursului puţin adânc al Nosubului.

Totuşi ziua se apropia de sfârşite şi niciun buşman nu apăru. Expediţia întâlnise, oare, vreun obstacol care o împiedicase să ajungă aici? Sir John Murray se gândi că Nosubul nu putea fi trecut cu piciorul în această perioadă, când rezervele de apă sunt încă abundente, aşa că vânătorul a trebuit să se ducă mai spre sud. Într-adevăr, acest motiv era întemeiat. Ploile foarte abundente, căzute în ultimul anotimp, provocaseră creşteri de apă neobişnuite.

Astronomii aşteptau. Însă când ziua de 22 iunie trecu şi ea fără ca niciunul dintre oamenii lui Mokum să apară, colonelul Everest

se arătă foarte neliniştit. Nu mai putea continua drumul spre nord, întrucât le lipsea materialul necesar expediției. Or, dacă întârzierea aceasta se prelungea, putea compromite succesul operațiilor.

Cu acest prilej, Mathieu Strux declară că părerea sa fusese de a fi însoțit caravana, după ce ar fi creat un punct de legătură între ultima stație, din partea aceea a fluviului, cu celelalte două situate mai sus şi că, dacă i-ar fi fost ascultat sfatul, expediția nu s-ar afla acum în impas, şi că dacă soarta triangulației este compromisă de această întârziere, responsabilitatea ar reveni celor care trebuiau... etc. Că, în orice caz, ruşii... etc.

Evident, colonelul protestă împotriva acestor insinuări ale colegului lui, amintind că decizia fusese luată de comun acord; dar sir John Murray interveni şi ceru ca discuția în cauză, vădit inutilă, de altfel, să fie încheiată imediat. Ceea ce era făcut era făcut, şi nici toate protestele din lume nu ar fi schimbat cu nimic situația. S-a afirmat doar că, dacă a doua zi caravana buşmană nu se va alătura celei a europenilor, William Emery şi Mihail Zorn, care s-au oferit voluntari, vor pleca în căutarea ei, coborând spre sud-vest sub conducerea foreloper-ului. În timpul absenței lor, colonelul Everest şi colegii lui vor rămâne în tabără şi vor aştepta întoarcerea celor doi pentru a lua o hotărâre.

Acestea fiind stabilite, cei doi rivali se ținură la depărtare unul de altul în restul zilei. Sir John Murray îşi petrecu timpul cutreierând desişurile din apropiere, dar nu întâlni niciun vânat cu blană, iar în privința celui cu pene nu fu, de asemenea, norocos din punct de vedere comestibil. În schimb, naturalistul, dublat adesea de un vânător, avu de ce să fie fericit până la urmă. Două remarcabile specii căzură răpuse de plumbii puştii sale. Una dintre acestea era un frumos francolin, lung de treisprezece inci, de culoare cenuşiu-închis pe spate, roşie la nivelul picioarelor şi al ciocului, şi ale cărui pene remigă erau nuanțate în tente maronii; remarcabil eşantion din familia tetraonidelor, din care potârnichea este cea mai răspândită. Cealaltă pasăre doborâtă aparținea ordinului rapacelor. Era o specie de şoim specific Africii Australe, cu gâtul roşu, coada albă şi deosebit pentru frumusețea formelor lui. Foreloper-ul jumuli cu îndemânare aceste două păsări, astfel încât pielea să poată fi păstrată intactă.

Cele dintâi ore ale zilei de 23 iunie deja se scurseră. Caravana nu fusese încă semnalată şi deci doi tineri se pregăteau de plecare, când, deodată, lătrături depărtate îi făcură să rămână pe loc. Curând, dintr-un crâng de aloes situat în stânga taberei, apăru în goana mare vânătorul Mokum călare pe zebra sa.

Buşmanul o luase înaintea caravanei şi se apropia repede de europeni.

— Ai sosit, bravule vânător, îi strigă vesel sir John Murray. Într-adevăr, ne pierdusem orice speranță de a te mai vedea! Ştii că nu m-aş fi consolat niciodată, dacă nu te-aş fi mai revăzut! Mi se pare ca vânatul mă ocoleşte, când nu eşti lângă mine. Vino să serbăm reîntoarcerea ta cu un pahar de coniac de Scoția.

La aceste cuvinte plăcute şi binevoitoare ale lui sir John, Mokum nu răspunse. Privi fiecare european în parte, îi numără unul după altul, în vreme ce o mare nelinişte se citea pe fața lui. Colonelul Everest o văzu şi, mergând spre vânător, îl întrebă:

— Pe cine cauți, Mokum?

— Pe domnul Palander, răspunse buşmanul.

— N-a urmat caravana? Nu este cu voi? reluă colonelul Everest.

— Nu, răspunse Mokum, speram să-l găsesc în tabără. S-a rătăcit!

La aceste cuvinte ale buşmanului, Mathieu Strux făcu rapid câțiva paşi în față şi zise, aproape strigând:

— Nikolai Palander pierdut! un savant lăsat în grija ta, un astronom de care trebuia să răspunzi şi pe care nu l-ai adus cu tine. Ştii, vânătorule, că eşti răspunzător de persoana lui şi că nu este de ajuns să spui „Domnul Nikolai Palander s-a pierdut!".

Aceste vorbe ale astronomului rus îl scoaseră pe vânător din sărite, care, nefiind la vânătoare, nu avea niciun motiv să fie răbdător.

— Ei! ei! domnule astrolog al tuturor Rusiilor, răspunse el cu un glas înfuriat, nu-ți măsori cuvintele? Sunt dator, oare, să-l păzesc pe tovarăşul dumitale, când nu ştie să se păzească el singur? Vă legați de mine, dar nu aveți dreptate, m-ați auzit? Dacă domnul Palander s-a pierdut, este din vina lui! De douăzeci de ori l-am surprins, veşnic absorbit în calculele sale, depărtându-se de caravana noastră. Tot de atâtea ori i-am atras atenția şi l-am adus înapoi. Dar alaltăieri, pe când se însera, a dispărut, şi cu toate cercetările mele, nu l-am mai găsit. Fiți mai

îndemânatic, dacă puteți, şi fiindcă ştiți să mânuiți aşa de bine luneta, puneți-o la ochi şi încercați să vă descoperiți tovarăşul!

Buşmanul ar fi continuat, fără îndoială, pe acest ton răstit, cu toată mânia lui Mathieu Strux, care, cu gura deschisă, nu putea spune o vorbă, dacă sir John Murray nu l-ar fi liniştit pe nervosul vânător. Din fericire pentru savantul rus, discuția între el şi buşman se opri. Dar Mathieu Strux, printr-o insinuare neîntemeiată, se abătu asupra colonelului Everest, care nu se aştepta la asta.

— În tot cazul, spuse cu un ton înțepat astronomul din Pulkowa, nu intenționez să-l părăsesc pe nenorocitul meu camarad în acest deşert. În ceea ce mă priveşte, voi face tot posibilul să-l regăsesc. Dacă ar fi dispărut sir John Murray sau domnul William Emery, colonelul Everest, îmi închipui, n-ar fi ezitat să suspende operațiunile geodezice, pentru a veni în ajutorul compatrioților lui. Or, nu înțeleg de ce s-ar face mai puțin pentru un savant rus decât pentru unul englez!

Astfel interpelat, colonelul Everest nu mai putu să-şi păstreze calmul obişnuit.

— Domnule Mathieu Strux, se răsti el încrucişându-şi brațele şi privindu-l drept în ochi pe adversarul său, cu intenție vreți să mă insultați degeaba? Drept cine ne iei pe noi, englezii? Ne-am oferit cumva nouă înşine dreptul de a ne îndoi de sentimentele noastre, când e vorba de o chestiune de umanitate? Ce vă face să bănuiți că nu vom merge să dăm ajutor acestui neîndemânatic expert în calcule?...

— Domnule... ripostă rusul, vă rog să vă retrageți acest calificativ acordat lui Nikolai Palander.

— Da, neîndemânatic, repetă colonelul Everest, accentuând fiecare silabă a epitetului său, şi pentru a vă întoarce vorbele rostite cu atâta uşurință adineaori, voi adăuga că în cazul în care operațiunile vor fi sistate din acest motiv, răspunderea va cădea asupra ruşilor, iar nu asupra englezilor!

— Colonele, strigă Mathieu Strux, ai cărui ochi scăpărau, cuvintele d-voastră...

— Cuvintele mele sunt toate cântărite, domnule, prin urmare, de acum înainte şi până când îl vom găsi pe expertul d-voastră în calcule, orice operațiune este suspendată! Sunteți gata de plecare?

— Eram gata chiar mai înainte să fi rostit d-voastră un singur cuvânt! răspunse cu amărăciune Mathieu Strux.

După asta, cei doi adversari se duseră spre căruțele lor, deoarece tocmai atunci sosise şi caravana.

Sir John Murray, care-l însoțea pe colonelul Everest, nu se putu stăpâni să nu-i spună:

— E un mare noroc că neîndemânaticul acesta n-a pierdut şi registrul dublu cu măsurile.

— Tocmai la asta mă gândeam şi eu, răspunse simplu colonelul. Cei doi englezi îl luară apoi la întrebări pe vânătorul Mokum.

Vânătorul le spuse că Nikolai Palander dispăruse de două zile, că fusese văzut ultima oară pe flancul caravanei, la douăsprezece mile de tabără, că el, Mokum, îndată ce a aflat de dispariția savantului, începu să-l caute, ceea ce a întârziat sosirea sa, că negăsindu-l a vrut să vadă dacă, din întâmplare, acest „calculator" nu s-a alăturat camarazilor lui la nord de Nosub. Or, fiindcă nu era, şi-a propus să-şi îndrepte cercetările spre nord-est în partea păduroasă a regiunii, adăugând că nu mai trebuie pierdut niciun minut, dacă voiau să-l regăsească în viață pe Nikolai Palander.

Într-adevăr, trebuiau să se grăbească. De două zile, savantul rus rătăcea la întâmplare într-o regiune frecventată des de fiarele sălbatice. Nu era un om care să ştie să se descurce, întrucât trăise toată viața în lumea cifrelor şi nu în cea reală! Acolo unde un altul ar fi găsit cu ce să se hrănească, sărmanul ar fi murit, desigur, de foame. Trebuia, prin urmare, a-i veni cât mai grabnic în ajutor.

După o oră, colonelul Everest, Mathieu Strux, sir John Murray şi cei doi tineri astronomi părăsiră tabăra conduşi de vânător. Toți încălecară pe cai iuți, chiar şi savantul rus, care se crampona în şa la modul grotesc, blestemându-l printre dinți pe nefericitul Palander, care-l pusese la o aşa corvoadă. Camarazii lui, gravi şi „cum se cădea", nu dădură atenție strâmbăturilor pe care astronomul din Pulkowa le făcea pe cal, animal iute şi foarte sensibil la gură.

Înainte de a părăsi tabăra, Mokum îl rugă pe foreloper să-i împrumute câinele, animal fin şi inteligent, abil adulmecător, foarte apreciat de buşman. Acest câine, după ce mirosi o pălărie aparținând lui Nikolai Palander, se lansă în direcția nord-est, pe

când stăpânul său îl ațâța printr-un fluierat aparte. Mica trupă urmă îndată animalul şi dispăru în curând la marginea unui crâng des.

Toată ziua, colonelul Everest şi însoțitorii lui urmăriră ducerile şi întoarcerile câinelui. Acest înțelept animal înțelesese perfect ceea ce I se ceruse, dar nu putea da de urmele savantului rătăcit, şi nicio pistă nu putea fi urmată regulat şi sigur. Câinele, încercând să recunoască mirosurile emanate de teren, mergea înainte, dar se întorcea îndată fără să fi găsit vreo urmă evidentă.

La rândul lor, savanții nu neglijau niciun mijloc de a-şi semnala prezența în această regiune pustie. Ei strigau, trăgeau focuri de puşcă, sperând să fie auziți de Nikolai Palander, oricât de distrat sau de absorbit ar fi fost. Împrejurimile taberei au fost cercetate atfel pe o rază de cinci mile, când se înseră şi fură suspendate căutările. Trebuiau să le reia a doua zi în zori.

În timpul nopții, europenii se adăpostiră sub un desiş de arbori, dinaintea unui foc de lemne, pe care buşmanul îl întreținea cu grijă. Câteva mugete de fiare sălbatice fură auzite. Prezența animalelor feroce nu-i putea linişti nicidecum pe căutători, care se gândeau cu teamă la Nikolai Palander. Acest nenorocit, sleit de puteri, flămânzit, înfrigurat de această noapte rece, expus atacurilor hienelor care mişunau din belşug în această parte a Africii, oferea puține speranțe de a fi găsit! Asta era preocuparea tuturor. Colegii nenorocitului astronom petrecură multe ore discutând, făcând planuri şi căutând mijlocul de a ajunge până la el. Englezii arătară, în această împrejurare, un devotament de care Mathieu Strux însuşi se arătă mişcat. Mort sau viu, grupul se hotărî să-l găsească neapărat, cu orice preț, pe savantul rus, chiar dacă operațiunile trigonometrice ar fi fost amânate la nesfârşit.

În sfârşit, după o noapte cât un veac, veni ziua. Caii fură repede înşeuați şi cercetările reluate pe o rază mai mare. Câinele o luă înainte şi mica trupă se ținea pe urmele lui.

Înaintând spre nord-est, colonelul Everest şi însoțitorii lui străbăteau o regiune foarte umedă. Cursurile de apă, fără însemnătate, ce-i drept, se înmulțeau. Trecură foarte uşor prin vaduri, păzindu-se de crocodili, din care sir John Murray văzu atunci primele exemplare. Erau nişte reptile foarte mari, cu o lungime până la douăzeci şi cinci - treizeci de picioare, animale de temut prin lăcomia lor şi dificil de evitat în apele lacurilor sau ale

fluviilor. Nevoind să-şi piardă vremea luptându-se cu aceşti uriaşi saurieni, buşmanul îi ocolea şi îl reţinea pe sir John, gata să tragă în ei un glonţ. Când unul dintre aceşti monştri se arăta printre ierburile înalte, caii o luau la goană şi scăpau uşor de urmărirea lor. În mijlocul eleşteurilor mari, formate de apele mai multor rios, îi vedeai cu zecile, cu capul deasupra apei, sfâşiind vreo pradă întocmai câinilor şi clămpănind încet din fioroasele lor fălci.

Totuşi, mica trupă, fără mare speranţă, îşi continuă cercetările când prin crânguri dese, greu de străbătut, când pe câmpie, în mijlocul unor încurcate reţele de cursuri de apă, iscodind solul, observând cele mai mici urme, aici o ramură ruptă la înălţimea unui om, dincolo tufă de iarbă proaspăt călcată, mai departe o urmă aproape ştearsă şi a cărei origine era necunoscută. Nimic nu-i putea pune pe aceşti căutători pe urmele nenorocitului Palander.

La un moment dat, ei înaintaseră cam vreo douăsprezece mile, la nord de ultima tabără, şi, la sfatul vânătorului, se pregăteau să o ia spre sud-vest, când, deodată, câinele dădu pe neaşteptate semne de nelinişte. El lătra, mişcându-şi voios coada. Se depărtă câţiva paşi, cu nasul în pământ, adulmecând iarba uscată de pe cărare. Apoi reveni în acelaşi loc, atras de câteva mirosuri deosebite.

- Colonele, strigă atunci buşmanul, câinele a simţit ceva. Ah! inteligent animal! E pe urmele vânatului; pardon, savantului pe care-l vânăm. Să-l lăsăm în pace, să-l lăsăm în pace!

— Da, repetă sir John Murray după prietenul său, vânătorul, e pe urma lui. Auziţi aceste schelălăituri! S-ar zice că-şi vorbeşte lui însuşi, încercând să-şi formeze o părere. Aş da cincizeci de lire unui astfel de animal, dacă ne va duce la locul unde zace Nikolai Palander.

Mathieu Strux nu dădu nicio atenţie modului în care se vorbea despre compatriotul său. Important era, mai întâi de toate, să fie găsit. Fiecare era deci gata să pornească pe urmele câinelui, imediat ce acesta ar fi detectat pista cea bună.

Momentul nu întârzie şi, după un schelălăit puternic, animalul sări pe deasupra unui tufiş, apoi dispăru în adâncimea crângului.

Caii nu puteau să-l urmeze în această pădure de nepătruns, astfel încât colonelul Everest şi însoţitorii lui fură nevoiţi să o ocolească, ghidându-se după lătrăturile depărtate ale câinelui. O anumită speranţă îi însufleţea. Nu mai rămânea nicio îndoială că

animalul era pe urmele savantului rătăcit şi, ca să nu-i piardă urma, a luat-o de-a dreptul.

O singură întrebare se punea în acele clipe: Nikolai Palander era viu sau mort?

Era ora unsprezece dimineaţa. După aproape douăzeci de minute, lătrăturile după care se conduceau nu mai fură auzite. Cauza o constituia, oare, depărtarea, sau animalul era derutat? Buşmanul şi sir John, care mergeau înainte, erau foarte neliniştiţi. Ei nu mai ştiură în ce direcţie s-o ia, când lătrăturile răsunară din nou la circa o jumătate de milă, spre sud-est, însă afară din pădure. Îndată caii, împunşi ţeapăn cu pintenii, o luară într-acolo.

Din câteva sărituri, trupa ajunse pe un teren foarte mlăştinos. Se auzea bine câinele, dar nu putea fi zărit. Trestii înalte de douăsprezece până la cincisprezece picioare împânzeau locul.

Călăreţii fură siliţi să meargă pe jos; după ce legară caii de un copac, ei se strecurară printre trestii, călăuzindu-se după lătrăturile câinelui. Curând trecură de acest hăţiş de trestii dese şi foarte greu de străbătut. Într-o adâncitură mare a solului, o lagună, lată şi lungă de o jumătate de milă, îşi întindea apele sale cenuşii şi murdare. Câinele se opri pe marginile noroioase ale mocirlei, lătrând cu furie.

— Iată-l, iată-l! strigă buşmanul.

Într-adevăr, la extremitatea unui fel de peninsulă, stând pe o buturugă, nemişcat, la trei sute de paşi, Nikolai Palander era acolo, nevăzând şi neauzind nimic, cu un creion în mână şi cu un carnet pe genunchi, calculând, fără îndoială.

Camarazii lui nu-şi putură reţine un strigăt. Savantul rus era pândit, la douăzeci de paşi cel mult, de un grup de crocodili, cu capul afară din apă, şi el nici măcar habar nu avea de prezenţa saurienilor! Aceste lacome animale înaintau încet şi puteau să-l tragă în apă într-o clipă.

— Să ne grăbim, zise vânătorul încet, nu ştiu ce mai aşteaptă aceşti crocodili de nu se aruncă asupra lui!

— Aşteaptă, poate, să fie niţel fezandat! nu se putu stăpâni să nu răspundă sir John, făcând aluzie la faptul observat de indigeni, că reptilele în cauză nu consumă niciodată carne proaspătă.

Buşmanul şi sir John recomandară celorlalți însoțitori să-i aştepte în acest loc, apoi ocoliră laguna, astfel încât să ajungă la istmul strâmt, ce ducea aproape de Nikolai Palander.

Nu merseră două sute de paşi, când crocodilii începură să iasă din apă, înaintând pe pământ, drept spre prada lor.

Savantul nu vedea nimic. Nu-şi lua ochii de pe carnet. Mâna lui scria în continuare cifre.

— Să ochim, şi cu sânge rece, sau e pierdut, murmură vânătorul la urechea lui sir John.

Atunci, în genunchi, amândoi ochiră reptilele cele mai apropiate şi traseră. O detunătură dublă răsună. Doi dintre monştri, cu şira spinării sfărâmată, se prăbuşiră în apă, iar restul grupului dispăru întro clipă sub suprafața lacului.

La zgomotul armelor de foc, Nikolai Palander ridică, în sfârşit, capul. Îşi recunoscu camarazii şi alergă spre ei, fluturându-şi carnetul:

— Am găsit, am găsit-o! striga el.

— Ce-ai găsit, domnule Palander? îl întrebă sir John.

— O eroare zecimală în logaritmul o sută treizeci din tabelul lui James Wolston!

Într-adevăr, găsise această eroare, demnul de el! Descoperise o greşeală de logaritm! Avea dreptul la premiul de o sută de livre promis de editorul James Wolston! Trecuseră aproape zile de când rătăcea prin aceste pustietăți, iată cum îşi petrecuse vremea celebrul astronom de la observatorul din Helsingfors.

Capitolul XII
O stație pe gustul lui sir John

În sfârşit, expertul rus în calcule fu găsit. Întrebat cum a trait în aceste patru zile, el nu ştiu ce să spună. Avea cunoştință de pericolele prin care trecuse? Asta nu prea era sigur. Când i se povesti întâmplarea cu crocodilii, nu voi s-o creadă şi o luă drept glumă. Îi era foame? Mai deloc. Se hrănise cu cifre, şi se hrănise atât de bine, încât reuşise să găsească o eroare în tabelul cu logaritmi al lui Wolston.

În prezența colegilor săi, Mathieu Strux, din amor propriu național, nu voi să-i reproşeze nimic lui Nikolai Palander, dar se crede că, între patru ochi, astronomul primi o muştruluială

strașnică din partea șefului său, care-l pofti să nu se mai lase furat de studiile sale logaritmice.

Operațiunile fură imediat reluate. Câteva zile lucrările au mers destul de bine. O vreme senină și liniștită favoriza observațiile, fie în măsurarea unghiurilor stației, fie a distanțelor zenitale. Noi triunghiuri au fost adăugate la rețea și unghiurile fură determinate cu exactitate prin observări multiple.

La 28 iunie, astronomii obținuseră, din punct de vedere geodezic, baza celui de-al cincisprezecelea triunghi. După socoteala lor, acest triunghi trebuia să cuprindă partea meridianului ce se întindea între al doilea și al treilea grad. Pentru a-l termina, mai rămâneau de măsurat cele două unghiuri adiacente, vizând o stație situată la vârful său.

În această fază apăru o dificultate fizică. Ținutul, plin cu păduri cât vedeai cu ochii, nu era deloc potrivit pentru stabilirea unor semnale. Înclinarea generală, destul de mare de la sud spre nord, făcea dificilă nu numai punerea, dar chiar și vizibilitatea pilonilor.

Un singur punct putea servi pentru stabilirea unui reverber, dar la o mare distanță. Era vârful unui munte de două până la trei sute de picioare înălțime, care se afla la circa treizeci de mile spre nord-vest. În atari condiții, laturile acestui al cincisprezecelea triunghi ar fi depășit lungimea de douăzeci de mii de stânjeni, lungime care fu uneori stabilită în cvadruplu în diferitele măsuri trigonometrice, dar pe care membrii comisiei anglo-ruse nu o atinseră încă.

După îndelungi discuții, astronomii hotărâră să instaleze un reverber electric pe această înălțime, iar ei să facă popas până ce va fi pus semnalul. Colonelul Everest, William Emery și Mihail Zorn, însoțiți de trei marinari și de doi bușmani conduși de foreloper, fură desemnați pentru a se duce la noua stație și să stabilească mira luminoasă, destinată unei operațiuni de noapte. Într-adevăr, distanța era prea mare pentru a se hazarda să fie privită în timpul zilei cu o certitudine suficientă.

Micul grup, prevăzut cu instrumente și cu aparatele necesare încărcate pe catâri, cât și cu provizii, plecă în dimineața zilei de 28 iunie. Colonelul Everest nu credea să ajungă decât a doua zi la baza muntelui, iar reverberul electric nu putea fi stabilit decât în noaptea de 29 spre 30. Observatorii, rămași în tabără, urmau să observe vârful luminos al celui de-al cincisprezecelea triunghi abia după treizeci și șase de ore cel puțin.

În timpul absenței colonelului Everest, Mathieu Strux şi Nikolai Palander reveniră la ocupațiile lor obişnuite. Sir John Murray şi buşmanul cutreierară împrejurimile taberei şi uciseră câteva animale aparținând speciei antilopelor, atât de variată în regiunile Africii Australe.

Sir John adăugă trofeelor sale vânătoreşti şi doborârea unei girafe, animal frumos, rar în ținuturile de nord, dar foarte comun în câmpiile de sud. Vânătoarea de girafe este privită de cunoscători ca „un sport frumos". Sir John şi buşmanul deteră peste o turmă de vreo douăzeci de exemplare sălbatice şi foarte sperioase, de care nu putură să se apropie la mai mult de cinci sute de yarzi. Totuşi, o girafă-femelă se desprinse din grup şi cei doi vânători se hotărâră s-o ucidă. Animalul o luă la fugă în trap uşor, lăsându-se urmărită de bună voie, dar atunci când caii lui sir John şi ai buşmanului se apropiară foarte aproape de ea, girafa, răsucindu-şi coada în sus, o rupse mai repede la fugă. Cei doi au trebuit s-o urmărească mai mult de două mile. În sfârşit, un glonte în spate, trimis de carabina lui sir John, o doborî pe coaste. Era un admirabil exemplar din specia „cal la gât, bou la picioare, cămilă la cap", cum ziceau romanii, şi a cărei piele roşie era împestrițată cu pete albe. Acest ciudat rumegător nu măsura mai puțin de unsprezece picioare înălțime, de la copite până la capătul coarnelor sale mici şi îmbrăcate în piele.

În noaptea următoare, cei doi astronomi ruşi luară câteva înălțimi bune ale stelelor, care îi ajutară să stabilească latitudinea zonei de campare.

Ziua de 29 iunie trecu fără incidente. Se aşteptă noaptea viitoare cu o anumită nerăbdare, pentru a fixa vârful celui de-al cincisprezecelea triunghi. Noaptea sosi, o noapte fără lună, fără stele, dar uscată, în care nu fu semnalată ceața, noapte foarte potrivită, în consecință, pentru ridicarea unei mire îndepărtate.

Toate dispozițiile preliminare fuseseră luate, iar lentila cercului repetitor, orientată din timpul zilei în direcția vârfului muntelui, trebuia să vizeze rapid reverberul electric, în cazul în care depărtarea l-ar fi făcut invizibil vederii simple.

Aşadar, pe toată durata nopții de 29 spre 30 iunie, Mathieu Strux, Nikolai Palander şi sir John Murray stătură înaintea ocularului instrumentului lor, dar nu zăriră vârful muntelui şi nicio luminiță strălucind pe latura lui extremă.

Observatorii deduseră din asta că ascensiunea întâmpinase

dificultăți serioase, iar colonelul Everest nu reuşise să atingă vârful conului înainte de sfârşitul zilei. Ei amânară deci observația lor pentru noaptea următoare, păstrând convingerea că aparatul luminos nu fusese instalat pe durata zilei.

Dar cât de mare le fu surprinderea, când la 30 iunie, spre ora două după-amiaza, colonelul Everest şi însoțitorii lui, a căror întoarcere aşa de precoce nu o bănuia nimeni, apărură în tabără.

Sir John ieşi înaintea colegilor săi.

— Dumneata, colonele? strigă el.

— Chiar noi, sir John.

— Muntele este deci inaccesibil?

— Dimpotrivă, foarte accesibil, răspunse colonelul Everest, dar foarte bine păzit. De aceea venim după nişte întăriri.

— Ce, nişte indigeni?

— Da, nişte indigeni ce merg în patru labe, cu coame negre, care l-au sfâşiat pe unul dintre caii noştri.

În câteva cuvinte, colonelul povesti colegilor săi călătoria care decurse în foarte bune condiții până la poalele muntelui. Acest munte însă, şi-au dat seama apoi, nu putea fi trecut decât printr-o trecătoare aflată la sud-vest. Or, tocmai în unicul defileu care dădea în trecătoare, o turmă de lei îşi stabilise un adevărat „kraal", conform spuselor foreloper-ului. Colonelul Everest a încercat în zadar să îndepărteze aceste fioroase animale, deoarece insuficient înarmat, trebui să bată în retragere, după ce pierdu un cal, căruia un leu splendid îi sfărâmă şalele cu o lovitură de labă.

O astfel de povestire stârni interesul lui sir John Murray şi al buşmanului. Acest „munte al leilor" era o stație care trebuia cucerită, stație absolut necesară, de altfel, pentru continuarea lucrărilor geodezice. Ocazia de a înfrunta cele mai de temut exemplare ale rasei feline era minunată, aşa că expediția fu imediat organizată.

Toți savanții europeni, chiar şi pacifistul Palander, voiră să ia parte la ea, dar era nevoie ca unii dintre ei să rămână în tabără, pentru a măsura unghiurile adiacente ale bazei noului triunghi.

Înțelegând că prezența lui era necesară pentru controlul operațiunilor, colonelul Everest se resemnă să rămână în compania celor doi astronomi ruşi. Pe de altă parte, nu era niciun motiv care putea să-l oprească pe sir John. Detaşamentul, destinat să forțeze poalele muntelui, era compus, aşadar, din sir John, William Emery şi Mihail Zorn, apoi buşmanul şi, în sfârşit,

trei idigeni, cărora Mokum le cunoştea curajul şi sângele rece.

După ce strânseră mâna colegilor lor, cei trei europeni părăsiră tabăra pe la ora patru seara, pătrunseră în desişuri şi o luară în direcţia muntelui. Îşi mânară rapid caii şi, până la orele nouă, străbătuseră o distantă de treizeci de mile.

Ajunşi la două mile de munte, descălecară şi îşi făcură un sălaş pentru noapte. N-au aprins niciun foc, întrucât Mokum nu voia să atragă atenţia animalelor, pe care dorea să le doboare ziua, nici să provoace vreun atac nocturn.

Toată noaptea, mugetele lor răsunară aproape necontenit. Într-adevăr, aceste înfricoşătoare carnivore îşi părăsesc culcuşurile şi se duc după pradă numai sub oblăduirea întunericului. Niciun vânător nu închise ochii măcar un ceas, şi buşmanul profită de această insomnie pentru a le da câteva sfaturi căpătate din experienţă.

— Domnilor, zise el cu un ton liniştit, în cazul în care colonelul Everest nu s-a înşelat, vom avea mâine de înfruntat o turmă de lei cu coama neagră. Aceste fiare aparţin deci speciei celei mai feroce şi mai periculoase. Trebuie să fim foarte atenţi. Vă recomand să evitaţi primul salt al acestor animale, care poate depăşi şaisprezece până la douăzeci de paşi în lungime. Dacă prima lovitură nu le-a reuşit, rar mai încearcă şi a doua oară. Vorbesc din experienţă. Când vor intra în bârlogul lor, în zori, atunci îi vom ataca. Însă ei se vor apăra, şi se vor apăra bine. Pot să vă spun că, dimineaţa, leii sătui sunt mai puţin feroce şi, poate, mai puţin viteji; este deci o chestiune de stomac. E, de asemenea, şi o chestiune de loc, deoarece sunt mai sfioşi în regiunile unde omul îi hărţuieşte fără milă. Însă aici, într-un ţinut sălbatic, ei dau dovadă de cruzimea oricărei sălbăticiuni. Totodată, domnilor, vă recomand să evaluaţi bine distanţele înainte de a trage. Lăsaţi animalul să se apropie, nu trageţi decât când sunteţi siguri, în plin, şi ochiţi în inimă. Mai adaug că trebuie să lăsăm caii în urmă. Aceste animale se sperie în faţa leului şi compromit siguranţa călăreţului. Vom lupta pe jos şi cred că n-o să vă lipsească sângele rece.

Însoţitorii buşmanului ascultară în tăcere sfaturile vânătorului. Mokum redevenise omul răbdător din timpul vânătorii. Ştiau că se vor confrunta cu o situaţie gravă. Dacă, într-adevăr, leul nu se aruncă, de obicei, asupra omului care trece fără să-l provoace, devine extrem de furios când se simte atacat. Atunci e o fiară

teribilă, căreia natura i-a dat suplețea ca să sară, forța ca să zdrobească, furia care-l face îngrozitor. Tocmai de aceea buşmanul recomandase europenilor sânge rece, şi mai ales lui sir John, care se lăsa câteodată mânat de îndrăzneală.

— Să trageți într-un leu, zise el, cum ați trage într-o potârniche.... fără nicio emoție. Iată tot secretul!

Acesta era, într-adevăr, tot secretul. Dar cine poate spune, când nu-i destul de oțelit, că îşi va păstra tot sângele rece în fața unui leu?

La ora patru dimineața, vânătorii părăsiră locul de popas, după ce şi-au legat zdravăn caii în mijlocul unui crâng. Nu se luminase încă de ziuă. Câteva gene roşietice pluteau în ceața răsăritului. Obscuritatea era profundă.

Buşmanul recomandă însoțitorilor lui să-şi verifice armele. Sir John Murray şi el, înarmați fiecare cu o carabină, introduseră cartuş pe țeavă. Mihail Zorn şi William Emery, purtând carabine ghintuite, reînnoiră capsele pe care umezeala nopții le-ar fi putut deteriora. Cât despre cei trei indigeni, ei erau înarmați cu arcurile de aloes, pe care le mânuiau cu multă dibăcie. Câți lei nu căzuseră sub loviturile săgeților lor!

Cei şase vânători, formând un grup compact, se îndreptară spre defileul căruia cei doi tineri savanți îi recunoscuseră în ajun marginile. Nu pronunțau niciun cuvânt şi se strecurau agili printre arborii pădurii bătrâne ca nişte piei-roşii sub desişul codrilor lor.

Curând, grupul ajunse la trecătoarea îngustă, ce forma intrarea defileului. Din acest punct începea scobitura, săpată între doi pereți de granit, ce ducea la primele pante ale trecătorii. Pe la jumătatea scobiturii, pe o porțiune lărgită de o surpătură, se afla vizuina ocupată de turma de lei.

Buşmanul luă atunci următoarele măsuri: sir John Murray, unul dintre indigeni şi el trebuiau să înainteze singuri, mergând pe muchiile superioare ale defileului. Sperau să ajungă astfel aproape de vizuină şi să scoată din bârlog sălbăticiunile, iar apoi să le împingă spre extremitatea inferioară a defileului. Acolo, cei doi tineri europeni şi cei doi indigeni, stând la pândă, cu mâna pe puşcă şi pe arcuri, urmau să-i ia în primire pe fugari.

Locul se potrivea de minune pentru această manevră. Acolo, se înălța un uriaş sicomor, care domina toată pădurea de jur împrejur şi unde leii nu ar fi putut ajunge; era prin urmare un loc

sigur. După cum se ştie, aceste animale nu au fost înzestrate precum celelalte feline cu darul de a se cățăra în copaci. Vânătorii, astfel aşezați la o oarecare înălțime, puteau să se ferească de salturile felinelor şi să tragă nestingheriți.

Manevra cea mai periculoasă trebuia să fie executată de Mokum, sir John şi unul dintre indigeni. La remarca lui William Emery, vânătorul răspunse că nu se putea face altfel şi stărui să nu se aducă nicio schimbare planului său.

Ziua începu a miji, iar vârful muntelui se aprinse ca o torță sub răsfrângerea razelor soarelui. După ce-i văzu pe cei patru însoțitori postați pe ramurile sicomorului, buşmanul dădu semnalul de plecare. Sir John, indigenul şi Mokum o luară pe o cărare capricios şerpuită pe peretele drept al defileului.

Cei trei îndrăzneți vânători înaintară astfel vreo cincizeci de paşi, oprindu-se câteodată şi observând îngusta cărare pe care o urcau. Buşmanul nu se îndoia că leii, după excursia lor nocturnă, intraseră în vizuinile lor, fie ca să împartă prada, fie ca să se odihnească. Poate că-i va surprinde chiar dormind şi va termina mai repede cu ei.

La un sfert de oră după ce au pătruns în defileu, Mokum şi cei doi însoțitori ajunseră înaintea vizuinei, la surpătura pe care le-o arătase Mihail Zorn. Acolo, se culcară pe burtă şi examinară bârlogul.

Era o scobitură destul de largă, a cărei adâncime nu putea fi estimată în acel moment. Resturi de animale, bucăți de oase mascau intrarea. Nu mai rămânea nicio îndoială că era sălaşul leilor, semnalat de colonelul Everest.

Însă în acest moment, contrar părerii vânătorului, peştera părea goală. Mokum, cu puşca încărcată se târî pe pământ şi apoi, cățărându-se cu ajutorul genunchilor, putu să intre în vizuină. O singură privire, aruncată repede în interior, îi arăta că era goală. Această împrejurare, la care nu se gândise inițial, îl determină să-şi modifice imediat planul. Cei doi însoțitori, chemați de el, îl ajunseră într-o clipă.

— Sir John, zise vânătorul, vânatul nostru n-a intrat în vizuină, dar n-o să întârzie mult. Îmi închipui că ar trebui să ne ocupăm locurile. Mai bine să fii atacat decât să ataci astfel de lei, mai ales când locul are o armă de apărare la porțile sale. Ce credeți?

— Gândesc ca şi dumneata, buşmane, răspunse sir John Murray. Sunt sub ordinele dumitale şi mă supun.

Mokum, sir John şi indigenul pătrunseră în vizuină. Era o peşteră adâncă, presărată cu oase şi carne sângerândă. După ce s-au încredinţat că este absolut goală, vânătorii se grăbiră să baricadeze intrarea cu ajutorul unor pietroaie, pe care le rostogoliră cu multă greutate, şi le puseră unele peste altele. Intervalele lăsate între ele fură astupate cu crengi şi ierburi uscate, aflate din abundenţă pe partea stâncoasă a defileului. Această muncă nu dură decât câteva clipe, deoarece intrarea peşterii nu era mare. Apoi vânătorii se aşezară în spatele baricadelor şi aşteptară.

Aşteptarea lor nu fu lungă. Pe la ora cinci şi un sfert, un leu şi două leoaice se iviră la o sută de paşi de vizuină. Erau nişte animale de o statură mare. Scuturându-şi coama neagră şi măturând pământul cu coada, leul purta între dinţi o antilopă întreagă, pe care o scutura aşa cum scutură o pisică un şoarece. Această greutate era un fleac pentru gura lui puternică, iar gâtul şi-l mişca, deşi greu împovărat, cu o uşurinţă uimitoare. Cele două leoaice, cu pielea galbenă, îl însoţeau zbenguindu-se.

După cum mărturisi mai târziu, Sir John simţea că-i bate inima, mai să-i sară din piept. Ochii i se holbaseră nemăsurat, fruntea i se răcise şi resimţea, în plus, un fel de frică amestecată cu mirare şi groază. Dar asta nu dură mult, întrucât redeveni numaidecât stăpân pe sine. Cât despre cei doi camarazi ai lui, erau tot aşa de liniştiţi ca de obicei.

Totuşi leul şi cele două leoaice simţiră pericolul. La vederea vizuinei lor baricadate, s-au oprit. Îi despărţeau mai puţin de şaizeci de paşi. Masculul scoase un muget înăbuşit şi, urmat de cele două leoaice, se năpusti într-un lăstăriş spre dreapta, ceva mai sus de locul unde vânătorii se opriseră mai întâi. Puteau fi văzute destul de bine aceste îngrozitoare fiare, trecând printre ramuri, cu pielea galbenă, cu urechile în sus şi cu ochii înflăcăraţi.

— Puii de potârniche sunt lângă noi, murmură sir John la urechea buşmanului. Fiecare câte unul.

— Nu, răspunse Mokum încet, musafirii nu sunt toţi şi detunătura îi va speria pe ceilalţi.

— Buşmanule, eşti sigur de săgeata ta la această distanţă? întrebă vânătorul.

— Da, Mokum, răspunse indigenul.

— Ei bine, în partea stângă a masculului, şi înţeapă-l în inimă.

Buşmanul întinse arcul şi ochi cu mare atenție în tufăriş. Săgeata plecă şuierând. Un răget izbucni. Leul făcu un salt şi căzu la treizeci de paşi de peşteră. Acolo rămase înțepenit, cu dinții rânjiți şi plini încă de sânge.

— Bravo!... buşmanule, zise vânătorul.

În acest moment, leoaicele părăsiră tufărişul şi se îndreptară spre trupul inert al leului. La răgetele lor fioroase, alți doi lei, dintre care un mascul bătrân cu labe galbene, urmat de o a treia leoaică, apărură la cotitura defileului. Cuprinşi de o furie îngrozitoare, coamele lor negre zburlite îi făceau să pară uriaşi, ca şi cum mai crescuseră încă o dată pe cât erau. Săriră scoțând urlete de o intensitate fără seamăn.

— La carabine, acum, strigă buşmanul, şi să tragem din fugă, fiindcă nu vor să se aşeze!

Două detunături izbucniră. Unul dintre lei, lovit drept în rinichi de glonțul explozibil al buşmanului, căzu ca trăsnit. Celălalt leu ochit de sir John, cu o labă zdrobită, se repezi spre baricadă. Leoaicele furioase îl urmară. Aceste teribile animale voiau să forțeze intrarea peşterei şi ar fi reuşit uşor dacă un glonte nu le-ar fi oprit.

Buşmanul, sir John şi indigenul se retraseseră în fundul vizuinei. Armele fură repede încărcate. Una sau două împuşcături fericite şi fiarele ar fi căzut neînsuflețite, dar o împrejurare neprevăzută îi puse pe cei trei vânători într-o situație îngrozitoare.

Deodată, un fum gros umplu peştera. Una dintre fuituieli căzuse în mijlocul unor vreascuri uscate şi le aprinsese. Curând, o dâră de flăcări întețită de vânt se întinse între oameni şi animale. Leii se dădură înapoi. Vânătorii nu mai puteau rămâne în vizuină, întrucât erau expuşi pericolului de a muri sufocați în câteva clipe.

Era o situație îngrozitoare. Nu mai puteau ezita.

— Afară, afară, strigă buşmanul, care începuse deja să se sufoce.

Vreascurile fură îndepărtate imediat cu patul puştii, pietrele baricadei împinse şi cei trei vânători, pe jumătate sufocați, se repeziră afară în mijlocul unui vârtej de fum.

Indigenul şi sir John abia avură timp să-şi dea seama că amândoi fuseseră trântiți: africanul, de o lovitură de cap, englezul, de o lovitură de coadă a unor leoaice încă tefere. Izbit drept în piept, indigenul rămase nemişcat la pământ. Sir John

bănui că are piciorul rupt şi căzu în genunchi. Dar în momentul în care animalul se repezi asupra lui, un glonte al buşmanului îl opri pe loc, şi întâlnind un os îi explodă în trup.

În această clipă, Mihail Zorn, William Emery şi ceilalţi doi buşmani se iviră la întorsura defileului şi luară parte la luptă. Doi lei şi o leoaică muriră atinşi de gloanţe şi de săgeţi. Dar cei rămaşi în viaţă, celelalte două leoaice şi masculul cu laba zdrobită de sir John erau încă de temut. Totuşi carabinele ghintuite, mânuite de o mână sigură, intrară în acţiune. A doua leoaică, lovită de două gloanţe în cap şi în spate, căzu. Leul rănit şi a treia leoaică, făcând un salt minunat şi trecând pe deasupra capetelor celor doi tineri astronomi, dispărură la cotitura defileului, salutaţi pentru ultima oară de două gloanţe şi de două săgeţi.

Un „Ura" puternic ieşi din pieptul lui sir John. Leii erau învinşi. Patru leşuri zăceau pe pământ.

Se îngrămădiră cu toţii lângă sir John Murray. Cu ajutorul prietenilor, reuşi să se ridice. Din fericire, piciorul nu era rupt. Cât despre indigen, el nu era decât ameţit de straşnica lovitură pe care o primise, aşa că după câteva minute îşi reveni în simţire. O oră mai târziu, micul grup ajunse în crângul unde-i aşteptau caii, fără a mai fi dat ochii cu perechea de lei.

— Ei bine, îi spuse atunci Mokum lui sir John, sunteţi mulţumit de puii noştri de potârniche africani?

— Încântat, răspunse sir John, frecându-şi piciorul plin de contuzii, încântat! Însă ce mai coadă au, bravul meu buşman, ce mai coadă!

Capitolul XIII
Cu ajutorul focului

În acest timp, colonelul Everest şi colegii săi aşteptau în tabără, cu o mare nerăbdare, rezultatul luptei de la poalele muntelui. Dacă vânătorii reuşeau, mira luminoasă trebuia să apară la noapte. Se înţelege neliniştea cu care savanţii şi-au petrecut această zi. Instrumentele erau gata... Ele fuseseră îndreptate spre vârful muntelui, în aşa fel încât să cuprindă în câmpul lentilei şi cea mai slabă lumină. Însă această lumină se va arăta, oare?

Colonelul Everest şi Mathieu Strux nu putură găsi o clipă de repaus. Singur Nikolai Palander, veşnic asorbit în calculele sale,

uitase pericolul ce-i amenința pe colegii lui. Însă nu trebuie să-l învinuim de egoism. Am putea spune despre el ceea ce s-a afirmat despre matematicianul Bouvard: „Nu va înceta să calculeze decât numai atunci când va înceta să mai trăiască!..."

Totuşi, trebuie menționat că în mijlocul acestor nelinişti cei doi savanți englezi şi ruşi se gândeau atât la finalizarea operațiunilor lor geodezice, cât şi la pericolele la care erau expuşi prietenii lor. Aceste pericole le vor fi învins, oare, neuitând că mai aparțin ştiinței? Rezultatul îi preocupa. Un obstacol fizic, dacă nu era înlăturat, putea să oprească definitiv lucrările lor, sau cel puțin sau să le întârzie. Este deci uşor de înțeles neliniştea celor doi astronomi, în această interminabilă zi.

În sfârşit, sosi noaptea. Trebuind să observe fiecare câte o jumătate de oră, colonelul Everest şi Mathieu Strux se postară, pe rând, în fața ocularului lunetei. În mijlocul acestei obscurități, ei nu rosteau niciun cuvânt şi se schimbau cu o exactitate cronometrică.

Orele se scurgeau. Trecuse de miezul nopții. Nu se văzu încă nimic apărând pe acest pisc întunecat. În sfârşit, pe la ora trei fără un sfert, colonelul Everest, ridicându-se, zise numai un cuvânt:

— Semnalul.

Întâmplarea îl favorizase, spre marea ciudă a colegului său rus, care veni să constate el însuşi apariția reverberului. Dar Mathieu Strux se abținu de la orice comentariu şi nu spuse niciun cuvânt.

Ridicarea fu efectuată cu cele mai mari precauții şi, după câteva observații repetate, unghiul măsurat da 73°58'42"413; această măsură fusese obținută până la o miime dintr-o secundă, respectiv cu o exactitate absolută, dacă putem spune aşa.

A doua zi, 2 iulie, tabăra fu ridicată în zori. Colonelul Everest voia să-şi reîntâlnească însoțitorii cât mai curând cu putință. Se grăbea să afle dacă victoria asupra leilor de la poalele muntelui nu l-a costat prea scump. Căruțele se puseră în mişcare sub conducerea foreloper-ului şi, la amiază, toți membrii comisiei ştiințifice erau reuniți. Niciunul dintre ei, după cum se ştie, nu lipsea la apel. Incidentele diverse ale luptei împotriva leilor fură povestite, şi învingătorii, foarte călduros felicitați.

În timpul acestei dimineți, sir John Murray, Mihail Zorn şi William Emery măsuraseră din vârful muntelui distanța unghiulară a unei noi stații situate la câteva mile spre vest de

meridian. Operațiunile puteau deci continua fără întârziere. Luând, de asemenea, înălțimea zenitală a câtorva stele, astronomii calculară latitudinea piscului, fapt care-l determină pe Nikolai Palander să concluzioneze că o a doua secțiune a arcului meridian, echivalentă cu un grad, fusese obținută în urma ultimelor măsurători trigonometrice. Erau deci, în consecință, 2° deduse la bază pentru o serie de cincisprezece triunghiuri.

Lucrările fură reluate imediat şi se desfăşurau în condiții satisfăcătoare, sperându-se să nu se interpună în fața lor niciun obstacol fizic, care să le amâne finalizarea. Vreme de cinci săptămâni cerul fu senin şi potrivit observațiilor. Regiunea, puțin accidentată, se preta instalării mirelor. Sub conducerea buşmanului, taberele erau organizate regulat. Proviziile nu lipseau. Vânătorii caravanei, cu sir John în frunte, aprovizionau permanent expediția. Toate mergeau bine. Onorabilul englez nu mai pridideа cu număratul varietăților de antilope şi de bivoli sălbatici răpuşi de gloanțe. Starea de sănătate a oamenilor era mulțumitoare. Apa încă nu se rarefiase în cutele pământului. În sfârşit, discuțiile dintre colonelul Everest şi Mathieu Strux păreau să capete un aspect moderat, spre mulțumirea colegilor lor. Fiecare dădea dovadă de zel şi se putea preconiza deja succesul definitiv al lucrărilor, când o dificultate locală le afectă momentan şi reaprinse rivalitățile naționale.

Era în ll august. Încă din ajun, caravana străbătea o regiune păduroasă, ale cărei crânguri şi păduri se succedau din milă în milă. În dimineața aceea, căruțele se opriră înaintea unei îngrămădiri de arbori seculari, ale căror vârfuri se pierdeau până dincolo de orizont. Nimic nu este mai impozant decât aceste mase de verdeață, ce se întind ca o perdea la o sută de picioare deasupra pământului. Acolo, se întreteseau esențele cele mai diverse de „gunda", de „mosokoso", de „mukomdu", lemne căutate pentru construcții navale, abanoşi cu trunchiuri groase şi a căror scoarță acoperă un miez de culoare neagră, „bauhinia", cu fibre tari ca fierul, „buchneras" cu flori portocalii, superbi „roodeblatts" cu trunchiuri albicioase şi cu frunze stacojii de un efect de nedescris, numeroşi guaiaci, dintre care unii aveau o grosime de până la cincisprezece picioare. Din acest masiv vegetal de nepătruns răzbătea un murmur, deopotrivă emoționant şi grandios, amintind zgomotul unui surf pe o coastă nisipoasă. Era

vântul care, trecând prin acest desiş dens de ramuri, se estompa la marginea uriaşei păduri.

La o întrebare pusă de colonelul Everest, vânătorul răspunse:

— E pădurea Ravuma!

— Care este lățimea ei de la est la vest?

— Patruzeci şi cinci de mile.

— Şi lungimea de la sud la nord?

— Aproape zece mile.

— Şi cum vom trece prin această masă deasă de copaci?

— Nu putem s-o străbatem, răspunse Mokum. Nu-s cărări practicabile. Nu avem alt mijloc decât să o ocolim, fie pe la est, fie pe la vest.

Auzind răspunsurile aşa de precise ale buşmanului, şefii expediției fură foarte încurcați. Desigur că nu puteau fi dispuse ținte de miră în această pădure care se întindea pe un teren absolut neted. A o ocoli însemna să se depărteze cu douăzeci până la douăzeci şi cinci de mile de o parte sau de alta a meridianului, ceea ce mărea volumul lucrărilor de triangulație şi impunea, poate, adăugarea unui număr de douăsprezece triunghiuri auxiliare seriei trigonometrice.

Se ivise deci o dificultate reală, un obstacol natural. Chestiunea era importantă şi greu de rezolvat. După ce fu aşezată tabăra la umbra unui desiş de arbori măreți, cam la o depărtare de o jumătate milă de liziera pădurii, astronomii fură convocați la un consiliu, în scopul de a se lua o decizie în acest sens. Ipoteza efectuării triangulației în mijlocul acestei aglomerări masive de arbori fu imediat înlăturată. Era clar că nu se putea opera în astfel de condiții. Rămânea deci soluția ocolirii obstacolului, fie spre stânga fie spre dreapta, abaterea fiind aproape aceeaşi pe fiecare latură, fiindcă meridianul străbătea pădurea exact pe la mijloc.

Membrii comisiei anglo-ruse ajunseră, aşadar, la concluzia că bariera de netrecut a pădurii trebuia ocolită. Dacă era spre est sau spre vest, nu avea nicio importanță. Or, tocmai asupra acestui punct fără însemnătate se iscă o discuție violentă între colonelul Everest şi Mathieu Strux. Cei doi rivali, care stătuseră deoparte o vreme, îşi redescoperiră vechea animozitate, care trecu firesc de la o stare latentă la una sensibilă, degenerând în cele din urmă într-o altercație gravă. Colegii lor au încercat, în van însă, să se interpună între ei. Cei doi şefi nu voiau să audă nimic. Unul,

englezul, opta pentru dreapta, direcție care apropia expediția de ruta urmată de David Livingstone, în prima lui călătorie la cataractele fluviului Zambezi, şi exista cel puțin un motiv, deoarece acest ținut, mai cunoscut şi mai frecventat, putea oferi anumite avantaje. Cât despre rus, el alegea stânga, şi asta, evident, pentru a contracara opinia colonelului. Iar în cazul în care colonelul ar fi optat pentru stânga, el ar fi ales dreapta.

Cearta mergea prea departe şi se putea prevedea chiar o sciziune între membrii comisiei. Mihail Zorn şi William Emery, sir John Murray şi Nikolai Palander nu-i putură linişti şi părăsiră conferința. Încăpățânarea celor doi rivali nu împiedicară însă lucrările întrerupte în acest punct, care continuară cu efectuarea a două serii de triunghiuri oblice.

Ziua trecu fără să se ajungă la o înțelegere. A doua zi, 12 august, sir John, prevăzând că cei doi încăpățânați nu vor ajunge la un acord, se duse la buşman şi-i propuse să cutreiere împreună împrejurimile. Poate că în acest timp cei doi astronomi vor ajunge să se înțeleagă. În tot cazul, o bucată de vânat proaspăt nu era de disprețuit.

Mokum, ca totdeauna gata, îşi fluieră câinele, Top, şi cei doi vânători, străbătând crângurile, cercetând liziera pădurii, mai vorbind, mai iscodind, se depărtară câteva mile de tabără.

Firesc, convorbirea se axa în jurul incidentului care împiedica continuarea lucrărilor geodezice.

— Îmi închipui, zise buşmanul, că ridicăm tabăra, pentru câtva timp, la marginea pădurii Ravuma. Cei doi şefi ai noştri nu sunt nici pe departe gata să cedeze unul în fața altuia. Înălțimea Voastră să-mi permită această comparație, dar unul trage hăis şi altul cea, ca nişte boi care nu se înțeleg, şi în felul acesta căruța stă pe loc.

— Este o situație neplăcută, răspunse sir John Murray, şi tare mă tem ca nu cumva această încăpățânare să nu provoace o separare completă. De n-ar fi interesele ştiinței, această rivalitate de astronomi m-ar lăsa destul de indiferent, bravule Mokum. Ținuturile bogate în vânat ale Africii au cu ce mă distra, şi până în clipa în care cei doi rivali se vor înțelege, le voi cutreiera cu arma în mână.

— Dar, de data aceasta, Înălțimea Voastră crede că se vor înțelege în privința acestui punct? Eu unul n-o cred, şi cum vă spuneam, popasul nostru se poate prelungi la infinit.

— Mă tem şi eu, Mokum, răspunse sir John. Amândoi şefii se ceartă pentru o chestiune fără însemnătate, din nenorocire, şi care nu poate fi rezolvată ştiinţific. Amândoi au şi nu au dreptate. Colonelul Everest a declarat categoric că nu va ceda. Strux s-a jurat că se va împotrivi pretenţiilor colonelului, iar aceşti doi savanţi, care s-ar fi putut înţelege, fără îndoială, în privinţa unui argument ştiinţific, nu vor consimţi niciodată să facă o concesie oarecare, pur şi simplu, din amor propriu. Este, într-adevăr, regretabil, pentru interesul lucrărilor noastre, că pădurea aceasta e tăiată în două de traiectoria meridianului!

— La naiba cu pădurile! replică buşmanul, când este vorba de asemenea operaţiuni. Nu zău, ce idee au avut aceşti savanţi să măsoare lungimea sau lăţimea Pământului? Vor fi mai avansaţi după ce-şi vor încheia măsurătorile cu pasul şi cu stânjenul? Din parte-mi, Înălţimea Voastră, prefer să nu bag în seamă toate aceste lucruri! Îmi place mai ales să cred că este imens, infinit, globul pământesc pe care-l locuiesc, şi mai cred că înseamnă mai curând a-l micşora decât a-i cunoaşte exact măsurile. Nu, sir John, de-aş trăi şi o sută de ani, tot n-aş putea admite vreodată folosul acestor lucrări ale d-voastră!

Sir John nu se putu stăpâni să nu zâmbească. Problema în speţă fusese adesea dezbătută între el şi vânător, iar acest neştiutor copil, acest hoinar al pădurilor şi al câmpiilor, acest îndrăzneţ căutător al urmelor de sălbăticiuni, negreşit că nu putea pricepe interesul ştiinţific acordat unei triangulaţii. Câteodată, sir John îl tot zorise în această privinţă, dar buşmanul îi răspundea prin argumente marcate de o adevărată filosofie naturală, pe care o înfăţişa cu un fel de elocvenţă sălbatică, căruia el, jumătate savant, jumătate vânător, îi preţuia farmecul.

Tot vorbind astfel, sir John şi Mokum urmăreau micul vânat al câmpiei, iepuri de munte, „giosciures", o specie nouă de rozătoare recunoscută de Ogilly sub numele *graphicerus elegans*, câţiva ploieri cu ţipăt ascuţit, şi stoluri de potârnichi cu penajul cafeniu, galben şi negru. Dar se poate spune că numai sir John făcea onorurile acestei vânători. Buşmanul trăgea puţin. Părea preocupat de rivalitatea celor doi astronomi, care putea compromite reuşita expediţiei. Incidentul „cu pădurea" fireşte că-l sâcâia mai mult decât îl neliniştea pe sir John. Vânatul, oricât de variat era, nu-i provoca decât o vagă atenţie. Semn rău din partea unui asemenea vânător!

Într-adevăr, o idee, inițial evazivă, îl rodea pe buşman, şi încet-încet căpătă o formă mai lămurită în creierul lui. Sir John îl auzi vorbindu-şi singur, întrebându-se şi răspunzându-şi tot singur. Îl vedea cu puşca în repaos, neatent la toate momelile vânatului cu pene sau păros, stând nemişcat şi tot atât de absorbit cum ar fi fost Nikolai Palander însuşi în căutarea unei erori logaritmice. Dar sir John respecta această stare sufletească şi nu voi să-l abată în niciun chip pe însoțitorul lui de la o atât de serioasă preocupare.

De două-trei ori în timpul acestei zile, Mokum se apropie de sir John şi-i spuse:

— Astfel, Înălțimea Voastră crede că Mathieu Strux şi colonelul Everest nu vor ajunge să se înțeleagă?

La această întrebare, sir John răspundea invariabil că înțelegerea i se părea dificilă şi că existau temeri legate de o sciziune între englezi şi ruşi.

O ultimă dată, pe seară, la câteva mile înainte de tabără, Mokum mai puse aceeaşi întrebare şi primi acelaşi răspuns. Dar atunci el adăugă:

— Ei bine, Înălțimea Voastră poate sta liniştită, am găsit mijlocul de a da dreptate savanților noştri, fiecăruia în parte!...

— Adevărat, vrednicul meu vânător? întrebă sir John destul de surprins.

— Da! o repet, sir John. Nu mai departe decât mâine, colonelul Everest şi domnul Strux nu vor mai avea niciun motiv de ceartă, dacă e vântul prielnic.

— Ce vrei să spui, Mokum?

— Mă pricep eu bine, sir John.

— Ei bine, fă cum ştii, Mokum! Vei fi răsplătit de Europa savantă şi numele tău va fi înscris în analele Ştiinței!...

— E prea multă cinste pentru mine, sir John, răspunse buşmanul şi, negreşit, rumegându-şi planul, nu mai adăugă niciun cuvânt.

Sir John respectă acest mutism şi nu ceru nicio altă explicație buşmanului. Deşi recunoştea că nu putea ghici prin ce mijloc pretindea însoțitorul său că-i va împăca pe aceşti doi îndărătnici, care compromiteau atât de ridicol succesul expediției.

Vânătorii se înapoiară în tabără pe la ora cinci seara. Chestiunea bătea pasul pe loc, şi chiar situația respectivă a rusului şi a englezului se înrăutățise. Intervenția repetată a lui Mihail Zorn şi a lui William Emery nu adusese niciun rezultat.

Interpelări personale, schimbate în mai multe rânduri între cei doi rivali, insinuări regretabile, formulate dintr-o parte şi din alta, făcea acum cu neputință orice apropiere. Existau chiar temeri că cearta, dusă pe un astfel de ton, putea degenera într-o provocare. Viitorul triangulației era deci până la un anumit punct compromis, în afară doar de cazul în care fiecare dintre aceşti savanți n-ar fi continuat-o separat şi pe cont propriu. Dar, în acest caz, ar fi urmat o separare imediată, şi această perspectivă îi mâhnea mai ales pe cei doi tineri, atât de obişnuiți unul cu altul, atât de strâns legați printr-o simpatie reciprocă.

Sir John pricepu ce se petrecea între dânşii. El ghici chiar cauza tristeții lor. Poate că i-ar fi putut linişti, spunându-le vorbele buşmanului; dar oricâtă încredere ar fi avut în acesta din urmă, nu voia să pricinuiască tinerilor săi prieteni o falsă bucurie, şi deci se hotărî să aştepte până a doua zi îndeplinirea promisiunii vânătorului.

În timpul serii, Mokum nu-şi schimbă cu nimic îndeletnicirile obişnuite. Organiză paza taberei, aşa cum făcea de obicei. Supraveghe aşezarea căruțelor şi luă toate măsurile necesare pentru a asigura siguranța caravanei.

Sir John credea că vânătorul îşi uitase promisiunea. Înainte de a se duce să se odihnească, voi să-l mai iscodească puțin pe colonelul Everest în privința astronomului rus. Colonelul însă se arătă neînduplecat, adăugând că, în cazul în care Mathieu Strux nu va ceda, englezii şi ruşii se vor separa, dat fiind că „sunt lucruri ce nu pot fi răbdate, chiar din partea unui coleg".

La auzul acestor spuse, sir John, foarte neliniştit, se duse la culcare şi, fiind foarte obosit din cauza vânătorii, adormi pe dată.

Pe la orele unsprezece seara, fu trezit pe neaşteptate. O agitație neobişnuită îi cuprinsese pe indigeni. Forfoteau buimaci încolo şi încoace prin tabără.

Sir John se sculă numaidecât şi îi găsi pe toți camarazii săi în picioare.

Pădurea era în flăcări!

Ce privelişte! În acea noapte întunecoasă, pe fondul negru al cerului, pânza de flăcări părea că se înalță până la zenit. Într-o clipă, incendiul s-a răspândit pe o întindere de mai multe mile. Sir John se uita la Mokum, care stătea nemişcat lângă el. Dar Mokum nu-i răspunse la privirea lui. Atunci îl înțelese. Focul

trebuia să deschidă o cale savanților prin această pădure seculară.

Adiind dinspre sud, vântul favoriza planurile buşmanului. Aerul se năpustea ca şi cum ar fi ieşit dintr-un ventilator, ațâța focul şi satura cu oxigen hățişurile aprinse. Înviora flăcările, smulgea tăciuni, crăci ignifuge, cărbuni incandescenți şi-i ducea departe, în tufişurile dese, care deveneau îndată noi focare de foc. Aria de răspândire a focului se extindea şi se adâncea tot mai mult în pădure. O căldură mare se simțea până în tabără. Lemnul mort, tasat sub ramurile înnegrite, trosnea. În mijlocul trâmbei de flăcări, câteva străluciri mai vii generau brusc țâşnituri de lumină. Erau copacii răşinoşi, care se aprindeau ca nişte făclii. De aici, adevărate împuşcături de archebuză, trosnituri, pârâituri distincte, în funcție de natura esențelor de lemn, apoi detunături produse de trunchiurile bătrâne ale arborilor de fier, care explodau ca nişte bombe.

Pe cer se răsfrângea această uriaşă vâlvătaie. Norii, de un roşu aprins, păreau că au luat foc, ca şi cum incendiul s-ar fi ridicat până la înălțimile bolții cereşti. Jerbe de scântei constelau bolta neagră, în mijlocul unor vârtejuri de fum des.

Apoi, se auziră din toate părțile pădurii incendiate urlete, rânjete, mugete de animale. Treceau aievea umbre, turme speriate apucând care-încotro, mugind înspăimântate, năluci uriaşe, pe care răgetele lor formidabile le trădau în ceata fugară. O frică de nedescris împingea aceste hiene, aceşti bivoli sălbatici, aceşti lei, aceşti elefanți, până la ultimele limite ale orizontului întunecos.

Incendiul ținu toată noaptea, ziua următoare şi în noaptea a doua. Şi când se făcu ziuă în dimineața zilei de l4 august, un vast spațiu din pădurea devorată de foc devenise o cărare lungă de mai multe mile.

Calea spre meridian era deschisă şi, de data aceasta, viitorul triangulației fusese salvat de actul îndrăzneț al vânătorului Mokum.

Capitolul XIV
O declarație de război

Lucrul fu reînceput chiar în aceeaşi zi. Orice pretext de discuţie dispăruse. Colonelul Everest şi Mathieu Strux nu se împăcaseră, dar reluară împreună operaţiunile geodezice.

În stânga acestei largi deschizături, făcute de incendiu, se ridica un colnic foarte vizibil, la o distanţă de aproape cinci mile. Vârful său putea fi luat ca miră şi să servească noului triunghi. Unghiul pe care îl făcea cu ultima staţie fu deci măsurat şi, a doua zi, întreaga caravană merse înainte prin pădurea incendiată.

Era un drum presărat cu cărbuni. Solul era încă ars; ici şi colo mai fumegau trunchiuri şi cioturi din care re ridica un fum cald, impregnat cu vapori. În unele locuri se vedeau cadavrele carbonizate ale animalelor surprinse în retragerea lor şi pe care fuga nu le putuse scăpa de furia focului.

Dâre de fum negricioase, ce se învârteau pe alocuri, indicau existenţa altor focare. Se putea crede chiar că incendiul nu era stins şi că, sub acţiunea vântului, care îşi putea recăpăta curând o nouă forţă, s-ar putea reaprinde mai cu furie, nimicind pădurea întreagă.

De aceea, comisia ştiinţifică se grăbi să meargă mai repede. Prinsă într-un cerc de foc, caravana ar fi fost pierdută. Era evident că trebuia să se grăbească şi să treacă alert prin acest teatru al incendiului, ale cărui ultime părţi lăturalnice ardeau încă. Mokum stârni deci zelul conducătorilor de căruţe şi, pe la miezul zilei, tabăra fu aşezată la poalele colnicului deja ridicat cu ajutorul cercului repetitor.

Masa stâncoasă a acestei ridicături de pământ părea că ar fi fost aşezată de mâna omului. Era ca un dolomen, o îngrămădire de pietre druidice, în faţa căruia un arheolog ar fi fost foarte uimit întâlnindu-le în acest loc. O uriaşă gresie conică domina întreg ansamblul şi termina acest monument primitiv, care trebuia să fie un altar african.

Cei doi tineri astronomi şi sir John Murray voiră să viziteze ciudata construcţie. Pe una dintre coastele colnicului se urcară până pe platoul superior. Buşmanul îi însoţea.

Vizitatorii erau cam la douăzeci de paşi de monument, când un om, care până atunci stătuse ascuns între pietrele de la bază, se ivi o clipă; apoi o rupse de fugă dându-se de-a berbeleacul şi se făcu nevăzut într-un tufiş pe care focul îl cruţase.

Buşmanul nu-l văzu decât câteva secunde, dar îi fu de ajuns să-l recunoască.

— Un makololo! strigă el, şi o luă pe urmele fugarului.

Împins mai mult de instinctele lui, sir John Murray îl urmă pe amicul său, vânătorul. Amândoi cutreierară pădurea, fără a da însă de indigen. Acesta dispăruse în pădurea căreia îi cunoştea şi cele mai mici cărări, încât nici cel mai bun cercetaş nu l-ar fi putut regăsi.

Îndată ce auzi despre asta, colonelul Everest îl chemă pe buşman şi-l întrebă în privința acestui subiect. Cine era acel indigen? Ce căuta în acel loc? Şi pentru ce s-a luat după urma lui?

— E un makololo, colonele, răspunse Mokum, un băştinaş din triburile de nord, ce cutreieră afluenții Zambeziului. E un duşman, nu numai al buşmanilor, ci şi un tâlhar de temut pentru orice călător ce se avântă în centrul Africii Australe. Acest om ne pândea şi nu am fi avut ce regreta, dacă l-am fi putut prinde.

— Dar, buşmane, reluă colonelul Everest, de ce ne-am teme de o bandă compusă din astfel de hoți? Nu suntem destul de numeroşi pentru a ne împotrivi lor?

— În acest moment, da, răspunse buşmanul, aceste triburi de jefuitori sunt întâlnite frecvent în nord, şi acolo e dificil să le scapi. În cazul în care acest makololo este un spion - şi nu mă îndoiesc de asta - , el nu va ezita să tăbare cu alte câteva sute de hoți asupra noastră, şi când vor fi aici, atunci, domnule colonel, nu voi da un sfanț pe toate triangulațiile dumneavoastră!

Colonelul Everest rămase foarte contrariat de această întâlnire. El ştia că buşmanul nu era un om care să exagereze pericolele, şi că trebuia să se țină cont de observările lui. Intențiile indigenului nu puteau fi decât suspecte. Apariția lui subită, fuga imediată dovedeau că tocmai fusese prins în flagrant delict de spionaj. Era cu neputință ca prezența comisiei anglo-ruse să nu fi fost anunțată triburilor de nord. În tot cazul, răul era deja făcut. Se hotărî numai să se intensifice iluminatul pe durata popasurilor de noapte ale caravanei, iar lucrările de triangulație fură continuate.

La 17 august, al treilea grad al meridianului era obținut. Observațiuni pertinente de latitudine determinară exact punctul atins. Astronomii măsuraseră 3° din arc, necesare pentru formarea a douăzeci şi două de triunghiuri, în punctul extrem al bazei australe.

După examinarea pe hartă, se văzu că mica aşezare Kolobeng nu era decât la vreo sută de mile spre nord-est de meridian.

Astronomii, reuniți în consiliu, hotărâră să ia câteva zile de repaus în acest cătun, de unde ar fi putut afla, fără îndoială, ceva veşti din Europa.

Expediția părăsise malurile fluviului Orange de aproape şase luni şi, pierduți în pustietățile Africii Australe, nu aveau nicio legătură de comunicație cu lumea civilizată. La Kolobeng, localitate destul de importantă, aşezământ principal al misionarilor, poate că vor reînnoda legătura întreruptă între Europa şi ei. În acest loc s-ar mai fi odihnit şi caravana şi aprovizionarea ar fi fost reînnoită în parte.

Neclintita piatră care servise drept miră în timpul ultimei observații fu luată ca punct de reper al acestei prime etape a lucrării geodezice. De la acest pilon trebuiau să reînceapă observațiile subsecvențiale. Situarea lui în latitudine fu riguros determinată. Asigurat în privința acestui reper, colonelul Everest dădu semnalul de plecare şi întreaga coloană se îndreptă spre Kolobeng.

Europenii sosiră în acest cătun la 22 august, după o călătorie fără niciun incident. Kolobengul nu este decât o îngrămădire de colibe indigene, dominate de aşezământul misionarilor. Satul acesta, numit şi Litubaruba pe anumite hărți, se numea odinioară Lepelole. Aici locui doctorul Livingstone timp de mai multe luni, în anul l843, şi se deprinse cu obiceiurile beşuanilor, în special desemnați sub numele bakuini în această parte a Africii Australe.

Misionarii îi primiră foarte ospitalier pe membrii comisiei ştiințifice. Ei puseră la îndemâna acestora toate resursele ținutului. Acolo încă se mai vedea căsuța lui Livingstone, aşa cum fusese când a vizitat-o vânătorul Boletving, adică în ruine şi devastată: deoarece burii n-o cruțaseră în timpul incursiunii lor din l852.

De îndată ce fură instalați în casa parohilor, astronomii se interesară de veştile din Europa. Starețul nu le putu satisface curiozitatea. Niciun curier nu mai sosise la misiune, de şase luni. însă se aştepta curând un indigen, aducător de jurnale şi de scrisori, a cărui prezență fusese observată de câtva timp pe malurile cursului superior al Zambeziului. În opinia lui, sosirea acestui curier nu putea întârzia mai mult de o săptămână. Era tocmai răstimpul cât voiau astronomii să-l consacre odihnei, şi îl petrecură într-un total farniente, mai exact într-o adevărată

trândăvie. Doar Nikolai Palander se folosi de prilej spre a-şi revedea toate calculele.

Cât despre sălbaticul Mathieu Strux, el îşi frecventă puţin colegii englezi şi stătu retras. William Emery şi Mihail Zorn îşi petrecură util timpul, făcând plimbări în împrejurimile Kolobengului. Cea mai sinceră prietenie îi unea pe aceşti doi tineri. Ei nu credeau că vreun eveniment oarecare le-ar fi putut tulbura vreodată acestă intimitate, bazată pe o profundă legătură de spirit şi de inimă.

La 3l august, mesagerul cel mult aşteptat sosi. Era un indigen din Kilmiane, oraş situat pe una dintre gurile de vărsare ale Zambeziului. Un vapor comercial din insula Mauriţiu, care făcea comerţ cu gumă şi fildeş, ancorase pe această coastă orientală în primele zile ale lunii iulie şi depuse scrisorile destinate misionarilor din Kolobeng. Aceste scrisori erau datate cu două luni în urmă, deoarece curierului îi trebuiseră patru săptămâni ca să urce cursul Zambeziului.

În ziua aceea avu loc un incident care trebuie povestit detailat, întrucât urmările sale ameninţau serios viitorul expediţiei ştiinţifice.

Imediat după sosirea curierului, starețul misiunii înmână colonelului Everest un teanc de ziare europene. Cele mai multe erau din colecţia Times, Daily-News şi Journal des Debats. Ştirile pe care le conţineau aveau, în acea împrejurare, o însemnătate cu totul specială, cum se va putea vedea.

Membrii comisiei se adunaseră în salonul misiunii. După ce desfăcu teancul de ziare, colonelul Everest luă un număr din Daily-News, cu data de l3 mai l845, spre a-l citi colegilor lui.

Dar abia citi titlul primului articol din ziar şi se schimbă fără de veste la faţă, fruntea i se încreţi şi ziarul îi tremura în mână. După câteva clipe, colonelul Everest reuşi să-şi recapete stăpânirea de sine şi reveni la calmul lui obişnuit.

Atunci, John Murray se ridică şi se adresă colonelului Everest:

— Ce aţi citit deci în ziar? îl întrebă el.

— Veşti grave, domnilor, răspunse colonelul Everest, nişte ştiri foarte grave, pe care o să vi le comunic imediat.

Colonelul ţinea încă în mână numărul din Daily-News. Privindu-l ţintă, colegii lui nu se puteau înşela în privinţa schimbării atitudinii lui. Toţi aşteptau cu nerăbdare să ia cuvântul.

Colonelul se ridică şi el. Spre marea mirare a tuturor, se îndreptă spre Mathieu Strux şi-i spuse:

— Înainte de a vă comunica veştile conținute în acest ziar, aş dori, domnule, să vă fac o observare.

— Sunt gata să vă ascult, răspunse astronomul rus.

Apoi, pe un ton grav, colonelul Everest îi zise:

— Până acum, domnule Strux, rivalități mai mult personale decât ştiințifice ne-au situat în tabere opuse şi au făcut dificilă colaborarea noastră în cadrul unei expediții întreprinse cu un scop comun. Cred că trebuie să atribuim această stare de lucruri doar împrejurării de a fi fost puşi amândoi la conducerea expediției în Africa Australă. Această situație a creat între noi un antagonism permanent. Orice misiune, indiferent de natura ei, nu trebuie să aibă decât un şef. Nu eşti tot de aceeaşi părere?

Mathieu Strux înclină din cap în semn de încuviințare.

— Domnule Strux, reluă colonelul, în urma unor noi împrejurări, această situație, penibilă pentru amândoi, se va schimba. Însă mai înainte, permiteți-mi să vă spun, domnule, că am pentru dumneavoastră o adâncă stimă, stimă ce-şi merită locul ce-l ocupați în lumea savantă. Vă rog deci să credeți în regretele mele şi să dați uitării tot ce s-a petrecut între noi.

Aceste cuvinte fură rostite de colonelul Everest cu multă demnitate şi chiar cu o mândrie aparte. Nu se simțea nicio umilință în aceste scuze, nobil exprimate.

Nici Mathieu Strux, nici colegii lui nu ştiau unde voia să ajungă colonelul Everest. Nu puteau ghici mobilul care-l făcea să vorbească astfel. Este posibil chiar ca astronomul rus, neavând, ca să spunem aşa, aceleaşi motive precum colegul lui, să fi fost mai puțin dispus în a-şi uita resentimentul personal. Totuşi, învingându-şi antipatia, el răspunse:

— Colonele, cred ca şi dumneata că rivalitățile noastre, a căror origine nu vreau deloc s-o caut, nu trebuie, în niciun caz, să prejudicieze misiunea ştiințifică încredințată nouă. Am, de asemenea, pentru dumneata aceeaşi stimă, datorită talentelor de care dați dovadă, şi, atât cât va depinde de mine, voi face în aşa fel, ca pe viitor personalitatea mea să nu mai fie o piedică în relațiile noastre. Dar ați vorbit despre o schimbare pe care împrejurările o vor produce în situația noastră respectivă. Nu înțeleg...

— Veți înțelege, domnule Strux, răspunse colonelul Everest pe un ton din care se ghicea o undă de tristețe. Dar mai întâi dați-mi mâna.

— Iat-o, răspunse Mathieu Strux, nu fără a lăsa să se vadă o uşoară ezitare.

Cei doi astronomi îşi dădură mâna, fără a-şi spune un cuvânt.

— În sfârşit! strigă sir John Murray, iată-vă deci prieteni.

— Nu, sir John, răspunse colonelul Everest, lăsând mâna astronomului rus, suntem de aici înainte inamici! duşmani separați de o prăpastie! vrăjmaşi ce nu trebuie să se mai întâlnească, nici chiar pe tărâmul Ştiinței!

Apoi, întorcându-se către colegii lui:

— Domnilor, adăugă el, a fost declarat războiul între Anglia şi Rusia. Iată ziarele engleze, ruse şi franceze, care au publicat această declarație!

Într-adevăr, în acel moment războiul din l854 era declarat oficial. Englezii, aliați cu francezii şi cu turcii, luptau la Sevastopol. Chestiunea Orientală era negociată prin lovituri de tun pe Marea Neagră.

Ultimele cuvinte ale colonelului Everest căzură ca o lovitură de trăsnet. Impresia fu năucitoare pentru englezi şi ruşi, care erau foarte naționalişti. Ei se ridicară brusc. Aceste cuvinte, „Războiul a fost declarat", fură de ajuns. Nu mai erau camarazi, colegi, savanți, reuniți pentru a desăvârşi o operă ştiințifică, ci duşmani ce se măsurau din ochi, atât cât aceste dueluri între națiuni au influență asupra inimilor oamenilor.

O mişcare instinctivă îi îndepărtară pe aceşti europeni unii de alții. Nikolai Palander însuşi simți influența comună. Singuri, poate, William Emery şi Mihail Zorn se priveau mai mult cu mâhnire decât cu duşmănie, regretând că nu-şi dăduseră mâna înainte de comunicarea colonelului Everest!

Nu fu rostită nicio vorbă. După ce schimbară o salutare, ruşii şi englezii se retraseră.

Această situație nouă, această separare a celor două tabere avea să facă şi mai dificilă continuarea lucrărilor geodezice, dar nu să le întrerupă. Fiecare, în interesul țării sale, dorea să continue lucrarea începută. Totuşi, măsurile trebuiau efectuate în continuare pe două meridiane diferite. Aceste detalii fură discutate într-o întrevedere dintre Mathieu Strux şi colonelul Everest. Soarta hotărî ca ruşii să continue lucrările pe meridianul

deja parcurs. Iar englezii, luând ca bază munca făcută în comun, trebuiau să aleagă la şaizeci sau la optzeci de mile spre vest un alt arc, pe care să-l lege cu cel dintâi printr-o serie de triunghiuri auxiliare, apoi să-şi continue triangulaţia în aceste condiţii până la a douăzecea paralelă.

Toate aceste chestiuni fură rezolvate între cei doi savanţi şi, trebuie s-o spunem, fără vreo izbucnire violentă. Rivalitatea lor personală se estompa în faţa marii rivalităţi naţionale. Mathieu Strux şi colonelul Everest nu schimbară niciun cuvânt nelalocul lui, păstrând cele mai stricte limite ale bunei cuviinţe.

Cât despre caravană, se luă decizia să fie divizată în două grupuri, fiecare trebuind să-şi păstreze materialele. Dar sorţii atribuiră ruşilor şalupa cu aburi, care, fireşte, nu putea fi împărţită.

Buşmanul, foarte legat de englezi, şi îndeosebi de sir John, păstră conducerea caravanei engleze. Foreloper-ul, un om la fel de autoritar, fu pus în capul celei ruseşti. Fiecare grup îşi păstră instrumentele, pecum şi unul dintre registrele duble, în care fuseseră consemnate până atunci rezultatele operaţiunilor efectuate.

La 3l august, membrii vechii comisii internaţionale se separară, întâi plecară englezii, pentru a face conexiunea dintre ultima staţie şi noul lor meridian. Deci părăsiră Kolobengul la opt dimineaţa, după ce mulţumiră misionarilor pentru ospitalitate.

Cu câteva secunde înainte de plecarea englezilor, unul dintre misionari, intrând în camera lui Mihail Zorn, îl surprinse pe William Emery strângând mâna prietenului său de odinioară, acum vrăjmaşul său, prin voinţa Majestăţilor Lor, regina şi ţarul!

Capitolul XV
Un grad mai mult

Separarea se produse. Continuându-şi lucrările geodezice, astronomii urmau să fie mai ocupaţi, dar operaţiunea în sine nu trebuia să fie afectată din această cauză. Ei foloseau aceeaşi exactitate, aceeaşi rigoare în măsurarea noului meridian, iar verificările erau făcute cu aceeaşi grijă. Numai că cei trei savanţi

englezi, împărțindu-şi munca, avansau mai lent sau şi cu prețul unor multe momente de oboseală. Dar nu erau dintre aceia care ştiu să se cruțe. Ceea ce reuşeau ruşii din partea lor voiau s-o facă şi ei în privința noului arc al meridianului. La nevoie, amorul propriu național trebuia să-i susțină în această atât de chinuitoare şi de grea misiune. Trei operatori se găseau acum în situația de a lucra cât şase. De aici necesitatea de a-şi consacra lucrărilor toate gândurile şi întreg timpul lor. Necesitate care îi impunea lui William Emery să nu mai viseze atât, iar lui sir John să nu mai studieze cu arma în mână fauna Africii Australe.

Un nou program, atribuind fiecăruia dintre cei trei astronomi câte o sarcină distinctă, fu imediat alcătuit. Sir John Murray şi colonelul fură însărcinați cu operațiunile zenitale şi geodezice. William Emery îl înlocui pe Nikolai Palander în privința calculelor. Trebuie precizat că alegerea stațiilor, dispunerea mirelor erau decise de comun acord, şi nu existau temeri referitoare la eventuale neînțelegeri între cei trei savanți. Viteazul Mokum rămânea, ca şi mai înainte, vânătorul şi călăuza caravanei. Cei şase marinari englezi, care formau jumătate din echipajul lui Queen and Tzar, fireşte că-şi urmară şefii, şi dacă şalupa cu aburi rămăsese ruşilor, barca de cauciuc, destul de încăpătoare pentru a trece mici cursuri de apă, făcea parte din materialul englez. Cât priveşte căruțele, împărțirea se făcuse după natura proviziilor pe care le transportau. Aprovizionarea celor două caravane şi chiar confortul caravanei erau asigurate. Referitor la indigenii formând detaşamentul condus de buşman, fură împărțiți în două grupuri egale ca număr, nu fără a-şi fi arătat prin atitudinea lor că împărțirea respectivă le displăcea. Poate că aveau dreptate, din punct de vedere al siguranței generale. Buşmanii aceştia se vedeau târâți departe de regiunile care le erau obişnuite, departe de păşunile şi de cursurile de apă pe care obişnuiau să le frecventeze, spre un ținut nordic cutreierat de triburi rătăcitoare, din nefericire duşmane sud-africanilor, şi în aceste condiții nu le prea convenea să-şi divizeze forțele. Dar, în sfârşit, buşmanul şi foreloper-ul au hotărât să se ajute reciproc şi au consimțit la împărțirea caravanei în două echipe care, de altfel - şi acesta a fost motivul care i-a afectat în mod deosebit -, trebuiau să opereze la o distanță relativ apropiată una de alta şi în aceeaşi regiune.

La l3 august, părăsind Kolobengul, echipa colonelului Everest se îndreptă spre acest dolmen ce servise drept miră ultimelor

observații. Membrii echipei reintrară în pădurea incendiată şi ajunseră la deluşor. Operațiile fură reluate la 2 septembrie. Un mare triunghi, al cărui vârf atingea, în stânga, un pilon fixat pe o ridicătură de teren, permise observatorilor să avanseze cu zece sau douăsprezece mile mai spre vest de vechiul meridian.

Şase zile mai târziu, la 8 septembrie, seria de triunghiuri auxiliare era încheiată şi colonelul Everest, de acord cu colegii săi, alese un nou arc de meridian, pe care măsurile ulterioare aveau să-l calculeze până la înălțimea paralelei a douăzecea dinspre sud. Acest meridian era situat cu un grad mai spre vest decât primul. Era al douăzeci şi treilea calculat la est de meridianul Greenwich. Englezii nu trebuiau să opereze la mai mult de şaizeci de mile de ruşi, dar această distanță era de ajuns pentru ca triunghiurile lor să nu se intersecteze. În aceste condiții, era improbabil ca echipele nou formate să se întâlnească pe teren, în cadrul operațiunilor de măsurare trigonometrice, şi la fel de improbabil, în consecință, ca alegerea unei mire să devină motivul vreunei discuții sau, poate, al vreunei coloziuni regretabile.

Ținutul pe care observatorii englezi îl străbătură toată luna septembrie era fertil şi accidentat, totuşi puțin populat, fapt ce favoriză înaintarea caravanei. Cerul era aproape senin, fără ceață şi nori. Observațiunile erau efectuate uşor. Puține păduri importante, mai mult crânguri separate de distanțe mari, preerii vaste, dominate ici şi colo de câteva movilițe bune de aşezat pe ele mire, fie noaptea, fie ziua. Era în acelaşi timp şi o regiune înzestrată din belşug cu toate bogățiile naturii. Majoritatea florilor atrăgeau prin parfumul lor pătrunzător roiuri de cărăbuşi şi mai cu seamă un fel de albine puțin deosebite de cele europene, care îşi depuneau în crăpăturile stâncilor sau în scorburi de copaci o miere foarte albă, foarte lichidă şi delicios de gustoasă. Câteva animale se avântau uneori noaptea până în împrejurimile taberei. Erau girafe, diferite specii de antilope, hiene sau rinoceri, de asemenea şi elefanți. Dar sir John nu voia să se mai lase ademenit. Mâna lui mânuia acum luneta astronomului şi nu carabina de vânător.

În aceste împrejurări, Mokum şi câțiva indigeni îndeplineau funcția de achizitori, dar intuim lesne că detunătura puştilor lor făcea să zvâcnească pulsul Înălțimii Sale. Sub gloanțele buşmanului căzură trei sau patru bivoli sălbatici, cu o lungime de patru metri şi o înălțime de doi. Pielea lor neagră se reflecta în

tente albăstrii. Erau nişte animale formidabile, cu picioare scurte şi voinice, capul mic, ochii sălbatici şi fruntea mare, încoronată cu nişte coarne groase şi negre. O excelentă varietate de vânat proaspăt, pentru hrana caravanei.

Indigenii pregătiră această carne în aşa fel, încât să poată fi păstrată cât mai mult, după modul de conservare pemmicane, specific indienilor din nord. Europenii urmăriră cu interes această operaţie culinară, de care mai întâi le fu scârbă. După ce a fost tăiată în bucăţi subţiri şi uscată la soare, carnea de bivol fu învelită apoi într-o piele tăbăcită, apoi bătută cu maiul, până ce ajunse ca un fel de pudră. Era un fel de carne pudră, sau carne pulverizată. Pudra astfel rezultată, introdusă în saci de piele şi bine tasată, fu ulterior stropită cu seul animalului. La această grăsime, puţin seuoasă, trebuie să mărturisim, bucătarii africani adăugară măduvă fină şi câteva fructe de arbuşti, bacă, al căror suc zaharos trebuia să contrasteze, probabil, cu elementele azotoase ale cărnii. Apoi acest conţinut fu amestecat, bătut bine şi apoi se făcu din el nişte turte tari ca piatra.

Preparatul era deci gata. Mokum îi rugă pe astronomi să guste din acest amestec. Europenii cedară insistenţei vânătorului, întrucât ţinea la acest pemmican ca la un produs gastronomic specific bucătăriei lui naţionale. Prima îmbucătură li se păru neplăcută englezilor, dar obişnuindu-se în curând cu acest cozonac african, nu zăboviră să se arate foarte doritori de el. Era, într-adevăr, o hrană întăritoare, foarte bună pentru o caravană care rătăceşte prin ţinuturi necunoscute, uşor de transportat, care se conservă bine şi mult timp, şi conţinând o mare cantitate de elemente nutritive raportată la un volum mic. Datorită vânătorului, rezerva de pemmican fu constituită în curând la câteva kilograme, şi asigură astfel timp îndelungat hrana caravanei.

Zilele treceau astfel. În unele nopţi erau efectuate observaţii. William Emery se gândea mereu la prietenul său, Zorn, deplângând aceste oarbe fatalităţi ce năruiesc într-o clipă legăturile celei mai strânse pretenii. Da! îi lipsea Mihail Zorn, şi inima lui, pururea plină de impresii trezite de această mare şi sălbatică natură, nu mai ştia unde să se mai descarce. Se adâncea atunci în calcule, se refugia în aceste cifre cu tenacitatea lui Palander, şi orele se scurgeau. Colonelul Everest era acelaşi om, mereu aceeaşi fire rece, pasionat doar de operaţiile

trigonometrice. Cât despre sir John, regreta sincer jumătatea de libertate de odinioară, dar se abținea să se plângă în acest sens.

Câteodată însă norocul îl recompensa. Dacă nu mai avea timp să colinde desişurile şi să vâneze sălbăticiunile din regiune, în schimb unele dintre aceste animale veneau din când ca să-l ispitească, întrerupându-i observațiile. În acest caz, vânătorul şi savantul nu mai făceau decât o singură ființă. Sir John se afla în stare de legitimă apărare. Şi aşa se întâmplă să aibă o întâlnire serioasă cu un bătrân rinocer din împrejurimi, în ziua de l2 septembrie, întâlnire ce-l costă „destul de scump", după cum se va vedea.

De câtva timp, acest animal dădea târcoale caravanei. Era un uriaş „chucuroo", nume dat de buşmani acestui pachiderm. Avea o lungime de paisprezece picioare pe şase înălțime, şi după culoarea neagră a pielei sale mai puțin solzoasă decât a confraților săi din Asia, buşmanul îl recunoscuse ca o fiară primejdioasă. Speciile negre sunt, într-adevăr, mai agile şi mai primejdioase decât cele albe, şi atacă, uneori chiar fără să fie provocate, animalele şi oamenii.

În ziua aceea, sir John Murray, însoțit de Mokum, se dusese în recunoaştere, la şase mile depărtare de stație, pe o înălțime pe care colonelul Everest avea de gând să aşeze un stâlp de miră. Ghidat de o oarecare presimțire, îşi luase carabina cu gloanțe conice, şi nu o simplă puşcă de vânătoare. Deşi rinocerul în chestiune nu fusese observat de vreo două zile, sir John nu voia să cutreiere dezarmat un ținut necunoscut. Mokum şi camarazii lui porniseră pe urmele pachidermului, dar fără să-l găsească, şi era posibil ca enormul animal să nu fi renunțat la scopurile sale.

Lui sir John nu avea de ce să-i pară rău că procedase ca un om prudent. El şi Mokum ajunseseră fără niciun inccident la înălțimea indicată şi o urcaseră până în vârful cel mai prăpăstios, când, la poala acestei coline, în marginea unui desiş des se ivi pe neaşteptate chucuroo-ul. Sir John nu-l putuse observa niciodată atât de aproape. Era, pe bună dreptate, o fiară îngrozitoare. Micii lui ochi scânteiau. Cornul lui drept, puțin curbat îndărăt, de circa două picioare lungime şi solid implantat în masa osoasă a nărilor, era o armă de temut.

Buşmanul zări cel dintâi animalul, ascuns la o depărtare de o jumătate de milă sub un arbust din familia fisticului.

— Sir John, spuse el numaidecât, norocul este de partea înălțimii Voastre! Iată chucuroo-ul!

— Rinocerul! strigă sir John, ai cărui ochi se însuflețiră pe neașteptate.

— Da, sir John, răspunse vânătorul. După cum vedeți, este un animal magnific şi pare foarte hotărât să ne taie retragerea. De ce se înverşunează aşa împotriva noastră acest chucuroo, n-aş putea s-o spun întrucât este un simplu ierbivor; dar, în sfârşit, e aici, sub acest arbust şi va trebui să-l scoatem de acolo.

— Poate urca până la noi! întrebă sir John.

— Nu, înălțimea Voastră, răspunse buşmanul. Panta e prea abruptă pentru picioarele lui scurte şi țepene. Ne va aştepta să coborâm noi.

— Ei bine, să ne aştepte, replică sir John, şi când vom sfârşi de examinat această stație, vom merge să-l scoatem din culcuş pe acest vecin incomod.

John Murray şi Mokum îşi reluară lucrul întrerupt o clipă. Ei recunoscură în cele mai mici amănunte poziția superioară a colinei şi aleseră amplasamentul pe care trebuia să se înalțe stâlpul indicator. Alte înălțimi la fel de importante, situate mai spre nord-vest, urmau să servească la construirea unor noi triunghiuri în condițiile cele mai favorabile.

Când sfârşiră lucrul acesta, sir John spuse, întorcându-se spre buşman:

— Când vei voi, Mokum?

— Sunt la ordinele Înălțimii Voastre.

— Rinocerul încă ne aşteaptă?

— Da, e tot acolo.

— Atunci, să coborâm, şi oricât de puternic ar fi acest animal, un glonte din carabina mea îi va face lesne de petrecanie.

— Un glonte! exclamă buşmanul. Înălțimea Voastră cred că habar nu are ce înseamnă un chucuroo. Aceste animale sunt foarte rezistente şi nu s-a văzut nicicând un rinocer răpus de un singur glonte, oricât de bine ochit ar fi fost.

— Zău! surâse sigur de el sir John, chiar şi când sunt gloanțele conice?

— Conice sau rotunde, răspunse Mokum, ele nu vor putea doborî un atare animal.

— Ei bine, bravul meu Mokum, replică sir John, impulsionat de amorul lui propriu de vânător, îți voi arăta ce pot armele noastre europene, fiindcă te îndoieşti de eficacitatea lor!

Zicând acestea, el băgă un glonț pe țeava carabinei, gata să tragă imediat ce va fi la o distanță potrivită.

- Un cuvânt, Înălțimea Voastră! zise buşmanul cam înțepat şi oprindu-şi însoțitorul cu un gest. Sunteți de acord să faceți un pariu cu mine?

— De ce nu, vrednice vânător? răspunse sir John.

— Nu sunt bogat, reluă Mokum, dar aş risca o liră pentru cel dintâi glonț al dumneavoastră.

— Ne-am înțeles! confirmă sir John. O liră este a ta dacă rinocerul nu va cădea răpus de primul meu glonț!...

— Punem pariu? întrebă buşmanul.

— Punem!...

Cei doi vânători coborâră panta abruptă a colinei şi ajunseră îndată la o distanță de cinci sute de paşi de chucuroo, care continua să stea nemişcat. Animalul se afla la o distanță destul de potrivită, astfel încât sir John să-l poată ochi cu uşurință. Ba englezul era atât de sigur de abilitatea lui, deoarece înainte de a ochi, îi spuse buşmanului:

— Nu te răzgândeşti în privința pariului?

— Nici vorbă, răspunse liniştit Mokum.

Rinocerul continua să stea nemişcat ca o țintă. Sir John putea alege nestingherit locul unde voia să-l lovească, pentru a provoca o moarte imediată. El se hotărî să ochească în bot şi, aţâţat de amorul lui propriu de vânător, ochi cu o nespusă grijă, mărind astfel precizia armei sale.

O detunătură izbucni. Dar glonțul, în loc să lovească în carne, atinse cornul rinocerului, a cărui extremitate zbură în bucăți. Animalul parcă nici nu simțise lovitura.

— Această primă împuşcătură nu se ia în calcul, spuse buşmanul. Înălțimea Voastră n-a lovit în carne.

— Zău aşa! răspunse sir John jignit. Lovitura se ia în calcul, buşmane. Am pierdut o liră, dar joc chit sau dublu!

— Cum doriți, sir John, dar veți pierde.

— Vom vedea.

Carabina fu încărcată din nouă cu atenție şi sir John, ochind chucuroo-ul la nivelul coastei, trase a doua oară. Dar glonțul, întâlnind acest loc al pielii unde se suprapun plăcile cornoase,

căzu pe pământ, în pofida forței lui penetrante. Rinocerul făcu o mişcare şi se deplasă câțiva paşi mai încolo.

— Două lire! zise Mokum.

— Te mai prinzi? întrebă sir John.

— Bucuros.

De data aceasta, sir John, pe care începuse să-l cuprindă furia, adunându-şi tot sângele rece, ochi animalul drept în frunte. Glonțul lovi în locul ochit, dar ricoşă ca şi cum ar fi întâlnit o placă de metal.

— Patru lire! spuse liniştit buşmanul.

— Şi încă pe patru! strigă sir John exasperat.

Un alt glonț pătrunse sub coasta rinocerului, care făcu o săritură formidabilă, dar în loc să cadă mort, animalul se năpusti asupra desişurilor cu o furie de nedescris şi le devastă.

— Cred că tot mai mişcă, sir John, zise simplu vânătorul.

Sir John nu mai era stăpân pe sine. Sângele rece îl părăsi cu desăvârşire. Cele opt lire pe care le datora buşmanului îl făcu să încerce şi al cincilea glonț. Şi pierdu iarăşi, dubla suma mereu, şi numai al nouălea glonț al carabinei sale îl lovi pe uriaşul pachiderm în inimă şi căzu mort, fără să se mai scoale.

Atunci, sir John scoase un „Ura". Uită degrabă pariul, deznădejdea lui şi nu-şi aminti decât de un lucru: tocmai ucisese un rinocer. Dar mai târziu spuse colegilor săi de la Hunter Club, din Londra: „Era un animal de preț!".

Într-adevăr, rinocerul îl costase nu mai puțin de treizeci şi şase de lire, sumă destul de mare, pe care buşmanul o încasă cu calmul lui obişnuit.

Capitolul XVI
Incidente diverse

Pe la sfârşitul lunii septembrie, astronomii înaintaseră cu un grad mai spre nord. Porțiunea meridianului, deja măsurată cu ajutorul a treizeci şi două de triunghiuri, se întindea astfel pe 4°. Era jumătate din operațiune, îndeplinită de cei trei savanți cu un zel demn de laudă; dar reduşi la trei, căzeau câte odată aşa de obosiți, încât trebuiau să întrerupă lucrările câteva zile. Căldura era mare şi înăbuşitoare. Luna octombrie în emisfera Australă corespunde cu aprilie în cea boreală, şi sub a douăzeci şi patra

paralelă de sud domneşte temperatura ridicată a regiunilor algeriene. Chiar în timpul zilei, în unele ceasuri după prânz, era cu neputinţă să lucrezi. Astfel, operaţiunile trigonometrice sufereau unele întârzieri, care-l nelinişteau în special pe buşman. Şi iată de ce.

În nordul meridianului, la vreo sută de mile în urma staţiei ridicate de observatori, arcul tăia o regiune aparte - karru în limba indigenă -, asemănătoare celei situate la poalele munţilor Roggeveld din colonia Capului Bunei Speranţe. În timpul anotimpului ploios, această regiune prezintă pretutindeni simptomele celei mai admirabile fertilităţi; după câteva zile de ploaie, pământul e acoperit cu o verdeaţă deasă; florile răsar de pretutindeni; plantele ies din pământ într-un răstimp foarte scurt; păşunile se îndesesc văzând cu ochii; apar cursuri de apă; turme de antilope coboară din înălţimile munţilor ca să pască şi iau în stăpânire aceste păşuni improvizate. Dar acest curios efort al naturii durează puţin. După o lună sau cel mult şase săptămâni, toată umezeala se evaporă sub acţiunea razelor soarelui şi se răspândeşte în aer sub formă de vapori. Solul se întăreşte şi sufocă noii germeni; vegetaţia dispare în câteva zile; animalele părăsesc acest ţinut devenit arid şi se îndreaptă spre alte regiuni, în vreme ce deşertul se întinde acolo unde se dezvolta odinioară un ţinut bogat şi fertil.

Astfel era acest karru pe care mica trupă a colonelului Everest trebuia să-l străbată, înainte de a ajunge în adevăratul deşert, care se mărgineşte cu malurile lacului Ngami. Se înţelege, prin urmare, interesul pe care-l avea buşmanul de a intra în această regiune fenomenală, înainte ca extrema secetă să-i fi secătuit resursele de viaţă. El îi transmise colonelului Everest informaţiile respective, care înţelese pericolul şi făgădui că va ţine seamă de ele, grăbind lucrările. Însă nu trebuia ca graba să le afecteze exactitatea. Măsurile unghiulare nu sunt întotdeauna uşoare şi fiabile la orice oră din zi. Nu se poate observa bine decât în anumite condiţii atmosferice. Cu toate rugămintile repetate ale buşmanului, operaţiunile nu fură accelerate sensibil, şi acesta vedea bine că, odată ajunşi în karru, regiunea fertilă va fi dispărut sub influenţa razelor soarelui.

Aşteptând ca progresele triangulaţiei să-i aducă pe astronomi la marginile karru-ului, ei se puteau delecta contemplând natura splendidă din jur, care se oferea atunci privirilor lor. Niciodată

aventurile expediției nu-i duseseră în ținuturi atât de frumoase. Cu toată temperatura ridicată, râurile întreţineau aici o răcoare constantă. Mii de turme ar fi găsit în aceste păşuni o hrană îmbelşugată. Câteva păduri umbreau ici şi colo această vastă întindere ce părea amenajată ca nişte parcuri englezeşti. Nu lipseau decât felinarele pe gaz.

Colonelul Everest se arătă puțin sensibil la aceste frumuseți naturale, dar sir John Murray şi mai ales William Emery resimțeau emoționați farmecul poetic al acestor ținuturi pierdute în mijlocul pustiurilor africane. Cât de mult regreta tânărul savant prezența lui Mihail Zorn, cât şi simpaticele confidențe schimbate între ei! Ca şi el, ar fi fost viu impresionat şi, între două observații, şi-ar fi revărsat inimile.

Caravana străbătea astfel acest ținut magnific. Numeroase stoluri de păsări însufleţeau cu cântecul şi cu zborul lor câmpiile şi pădurile. Vânătorii caravanei doborâră, în mai multe rânduri, perechi de korani, un fel de dropii specifice câmpiilor Africii Australe, şi dikkopii, vânat delicios cu o carne foarte apreciată. Şi alte zburătoare atrăgeau atenția europenilor, însă nu din punct de vedere al comestibilității. Pe malurile râurilor, sau la suprafața lor, pe care o atingeau cu repezile lor aripi, nişte păsări mari urmăreau cu înverşunare ciorile lacome, ce încercau să le fure ouăle din fundul cuiburilor de nisip. Cocori albaştri şi cu guler alb, păsări flamingo cu penaj roşu, ce se plimbau ca o flacără pe sub desişurile răzlețe, bâtlani, fluierari-guleraţi, becaţine, păsări kalas, adesea cocoțate pe grumazul bivolilor sălbatici, ploieri, ibişi ce păreau că tocmai zburaseră de pe vreun obelisc ieroglific, uriaşi pelicani mergând în şir cu sutele, toate purtau pretutindeni viața în aceste ținuturi din care numai omul lipsea. Dar dintre aceste diferite specii ale neamului cu pene, cele mai curioase nu erau, oare, „țesătorii", ale căror cuiburi verzui, construite din trestie sau din fire de iarbă, sunt atârnate ca nişte uriaşe pere de crăcile sălciilor plângătoare? Luându-le drept exemplare ale unei noi specii, William Emery culese una sau două, şi care nu-i fu mirarea auzind aceste pretinse roade ciripind ca nişte păsărele? Nu ar fi fost scuzabil a crede, după pilda vechilor călători prin Africa, că anumiți copaci din aceste părți aveau fructe ce produceau păsări vii!

Da, acest karru avea atunci un aspect fermecător. El oferea toate condițiile prielnice de hrană şi de viață pentru rumegătoare.

Antilopele gnu, cu copite ascuțite, cele numite caamas, care, după părerea lui Harris, par a fi compuse doar din triunghiuri, elanii, cămilele, gazelele erau din abundență pe aci. Ce varietate de vânat, ce „focuri de puşcă" pentru unul dintre membrii distinsului Hunter Club! Era cu adevărat o tentație prea mare pentru sir John Murray, care, după ce obținu două zile de odihnă de la colonelul Everest, le folosi pentru a se... obosi în cu totul alt mod. Dar, de asemenea, ce mai succese obținu în colaborare cu prietenul său, buşmanul, pe câtă vreme William Emery îl urma ca amator! Câte lovituri norocoase de înregistrat în carnetul său de vânătoare! Câte trofee vânătoreşti de dus la castelul său din Scoția!

Şi în ce uitare lasă el, în timpul celor două zile de vacanță, operațiile geodezice, triangulațiile, măsurătoarea meridianului! Cine ar fi crezut că mâna lui atât de dibace în folosirea puştii ar fi mânuit cândva delicatele oculare ale unui teodolit! Cine s-ar fi gândit că ochiul acesta, atât de sigur în surprinderea salturilor iuți ale unei antilope, ar fi deprins a privi constelațiile cerului urmărind vreo stea de mărimea treisprezece! Da, sir John Murray fu un vânător deplin, complet şi unic în aceste două zile de odihnă... activă, iar astronomul dispăruse şi nu se ştia dacă va mai reveni vreodată!

Între alte fapte vânătoreşti la activul lui sir John trebuie să citățm una, semnalată de rezultate neaşteptate, care nu-l bucură deloc pe buşman în privința viitorului expediției ştiințifice. Acest incident nu putea decât să justifice neliniştea pe care perspicacele vânător o împărtăşise colonelului Everest.

Era l5 octombrie. De două zile, sir John se lăsase total în prada imperioaselor sale instincte. O turmă de vreo douăzeci de rumegătoare fusese zărită la aproape două mile, în flancul drept al caravanei. Mokum recunoscu că ele aparțin frumoasei specii de antilope, cunoscute sub numele oryx, şi a căror prindere, foarte grea, pune la încercare orice vânător african.

Buşmanul aduse îndată la cunoştința lui sir John această împrejurare fericită şi-l îndemnă să nu o rateze. Îl înştiință, în acelaşi timp, că antilopele oryx sunt foarte greu de doborât, întrucât iuțeala lor o întrece pe a celui mai rapid cal, că însuşi celebrul Cumming, pe când vâna în ținutul Namachezilor, chiar încălecând pe cei mai buni bidivii, n-a reuşit să ucidă decât patru asemenea exemplare minunate!

Mai mult nu-i trebui pentru ca să-l ațâțe pe onoratul englez, care se declară gata să se ia după urmele antilopelor oryx. Alese cel mai bun cal, cea mai bună puşcă, cei mai buni câini şi, în nerăbdarea sa, urmat de buşman, se îndreptă spre marginea unui crâng învecinat cu o întinsă câmpie şi în apropierea căreia rumegătoarele fuseseră zărite.

După o oră de mers, cei doi călăreți se opriră. Ascuns în spatele unui desiş de sicomori, Mokum arătă însoțitorului său turma păscând, la o distanță de câteva sute de paşi. Aceste neîncrezătoare animale nu-i zăriseră încă şi păşteau liniştite iarba păşunilor. Totuşi, una dintre aceste oryx părea că stă la o parte. Buşmanul o arătă lui sir John.

— E o santinelă, zise el. Acest animal este, fără îndoială, vreun mascul bătrân şi şiret care veghează la siguranța întregii turme. La cea mai mică primejdie va scoate un fel de nechezat şi turma, cu el în frunte, o va rupe la fugă cât o țin picioarele. Nu trebuie împuşcat decât de la o distanță bună şi să-l dobori de la întâia lovitură.

Sir John se mulțumi a răspunde printr-un semn afirmativ al capului şi se aşeză într-o poziție bună pentru a observa turma.

Antilopele oryx continuau să pască fără nicio teamă. Paznicul lor, căruia o pală de vânt îi adusese, poate, mirosuri suspecte, îşi ridica destul de des fruntea-i încornorată şi arăta semne de nelinişte. Însă era prea departe de vânători pentru a fi doborât din prima împuşcătură. Cât despre varianta de a forța turma să o ia la goană pe câmpia întinsă, ce-i oferea o pistă favorabilă, nici că putea fi luată în considerare. Poate că turma s-ar fi apropiat de crâng şi, în acest caz, sir John şi buşmanul ar fi putut ochi unul dintre exemplarele oryx în condiții mai bune.

Hazardul părea să-i favorizeze pe vânători. Puțin câte puțin, sub conducerea bătrânului mascul, rumegătoarele se apropiară de pădure. Fără îndoială, ele nu se credeau în siguranță pe câmpie descoperită şi voiau să se adăpostească sub desişul ei des. Când intenția lor nu mai era un dubiu, buşmanul îl pofti pe însoțitorul lui să descalece. Caii fură legați de un sicomor, cu capul acoperit cu câte o pătură, precauție luată pentru a fi siguri că stau nemişcați şi nu nechează. Apoi, cu câinii după ei, Mokum şi sir John se furişară prin tufişuri, de-a lungul lizierii sarmentoase a pădurii, dar în aşa fel ca să ajungă la un luminiş

format de ultimii copaci, şi al cărui capăt era la trei sute de paşi de turmă.

Acolo cei doi vânători se ascunseră ca şi cum ar fi fost la pândă şi, cu arma încărcată, aşteptară.

Din locul unde se aflau, puteau observa antilopele oryx şi să admire în detaliu aceste elegante animale. Masculii se deosebeau foarte puțin de femele, şi chiar printr-o ciudățenie pe care natura n-o oferă decât în cazuri rare, femelele aveau ca armă de apărare nişte coarne curbate în spate şi elegant răsucite, mai formidabile decât masculii. Niciun animal nu este mai fermecător decât genul acesta de antilopă oryx; niciunul nu prezintă o împestrițătură neagră atât de delicat dispusă. Un smoc de păr atârnă la gâtul lor, coama le este dreaptă şi coada deasă ajunge până la pământ.

Totuşi, turma, compusă din vreo douăzeci de exemplare, după ce se apropie de pădure, rămase pe loc. Paznicul mascul, vădit lucru, îndemna antilopele oryx să plece din câmpie. El trecea printre ierburile înalte şi încerca să le adune într-un grup compact, cum face un câine ciobănesc cu oile încredințate pazei lui. Dar aceste animale, zbenguind pe păşuni, nu păreau deloc dispuse să părăsească luxurianta preerie. Se împotriveau, scăpau țopăind şi începeau să pască la câțiva paşi mai departe.

Acest manej îl uimi mult pe buşman. Îi comunică lui sir John, însă fără a-i putea da lămuriri suplimentare. Vânătorul nu putea pricepe îndărătnicia acestui mascul bătrân, nici motivele pentru care voia să ducă în pădure turma de antilope.

Situația se prelungea astfel, fără să se schimbe. Sir John îşi pierduse cu totul răbdarea. Când voia să tragă, când să meargă înainte. Mokum reuşi cu greu să-l stăpânească. Se scurse astfel o oră şi ar mai fi trecut multe altele, dacă unul dintre câini, probabil tot atât de nerăbdător ca şi sir John, nu s-ar fi năpustit cu un lătrat groaznic spre câmpie.

Buşmanul, furios, ar fi tras bucuros în acest animal blestemat!... Dar turma o rupsese la goană, încât nici cel mai repede cal n-ar fi putut-o ajunge. Într-o clipă, antilopele oryx nu mai erau decât nişte puncte negre, ce zburdau printre ierburile înalte. Însă spre marea surprindere a buşmanului, bătrânul mascul nu dăduse niciun semnal turmei ca să fugă.

Contrar obiceiurilor acestor rumegătoare, ciudatul păzitor rămăsese chiar în acelaşi loc, negândindu-se să urmeze turma încredințată pazei lui. Mai mult chiar, după plecarea lor, el

încercă să se ascundă în iarbă cu gândul, poate, de a intra mai târziu în pădure.

— Uite un lucru curios, spuse atunci buşmanul. Ce se întâmplă, oare, cu acest bătrân oryx? Purtarea lui e ciudată! Este rănit sau prea copleşit de bătrâneţe?

— Vom afla curând! răspunse sir John, îndreptându-se spre animal, gata să tragă în orice moment cu carabina.

La apropierea vânătorului, oryxul se lăsase din ce în ce mai jos între ierburi. Nu i se vedeau decât coarnele lungi, înalte cam de patru picioare, ale căror vârfuri ascuţite dominau înverzită suprafaţă a câmpiei. El nu încerca nici măcar să fugă, ci să se ascundă. Sir John putu deci să se apropie uşor de ciudatul animal. Când fu la o sută de paşi de el, îl ochi bine şi trase un foc. Detunătura răsună. Glonţul îl lovise, desigur, pe oryx în cap, deoarece coarnele lui, până atunci drepte în sus, acum erau culcate în iarbă.

Sir John şi Mokum alergară spre animal în goana mare. Buşmanul îşi ţinea în mână cuţitul de vânătoare, gata să spintece oryxul în cazul în care ar fi supravieţuit. Dar precauţia fu de prisos. Oryxul era mort, dar atât de „mort", deoarece, atunci când sir John îl trase de coarne, el rămase în mână cu o piele goală şi flască, căreia îi lipsea în întregime osatura!

- Pe sfântul Patrik! uite nişte lucruri care mi se întâmplă doar mie! strigă el pe un ton atât de caraghios, încât oricare altul, în afară de buşman, nu şi-ar fi putut stăpâni râsul.

Dar Mokum nu râdea. Buzele lui strânse, sprâncenele încruntate, ochii săi sclipitori dădeau de gol o mare nelinişte; cu braţele încrucişate, rotindu-şi repede capul în dreapta şi-n stânga, privea în jurul lui.

Deodată, un obiect îi atrase atenţia. Era un sac mic din piele împodobit cu înfloriturі roşii, zăcând pe jos. Buşmanul îl ridică îndată şi-l cercetă cu luare-aminte.

— Ce-i asta? întrebă sir John.

— Ăsta este un sac de makololo!

— Şi cum de se află în acest loc?

— Întrucât stăpânului i-a căzut acest sac, când a rupt-o la goană.

— Şi acest makololo?

— Să nu-i fie cu supărare Înălțimii Sale, răspunse buşmanul strângându-şi pumnii cu furie, acest makololo era în această piele de oryx şi ați tras asupra lui.

Sir John nu avu timp să-şi exprime surpriza, fiindcă Mokum, observând la vreo cinci sute de paşi o mişcare printre ierburi, trase numaidecât un foc de armă în această direcție. Apoi, alergară amândoi spre acest loc suspect.

Dar locul era gol. Se vedea după iarba călcată că tocmai trecuse pe acolo o ființă vie. Makololo dispăruse, iar ei renunțară să-l mai urmărească pe nesfârşita câmpie ale cărei margini se pierdeau la orizont.

Cei doi vânători se întoarseră deci, foarte neliniştiți de această întâmplare ce le accentua şi mai mult neliniştea. Prezența unui makololo lângă dolmenul pădurii incendiate, această deghizare, foarte des întrebuințată de vânătorii de antilope oryx, dovedea evident că el urmărea prin aceste locuri pustii echipa colonelului Everest. Şi nu fără un motiv puternic, un indigen aparținând tribului de jefuitori al mokololo îi spiona pe europeni şi escorta lor. Şi cu cât aceştia înaintau spre nord, cu atât creştea pericolul de a fi atacați de aceşti tâlhari ai deşertului.

Sir John şi Mokum se înapoiară în tabără şi primul, cu totul îngrijorat, nu se putu stăpâni să nu-i spună prietenului său, William Emery:

— Adevărat, scumpul meu William, n-am noroc! Prima antilopă oryx pe care am ucis-o era moartă înainte de a o fi împuşcat!

Capitolul XVII
Răufăcătorii deşertului

După această întâmplare petrecută la vânătoarea de antilope oryx, buşmanul avu o lungă convorbire cu colonelul Everest. În opinia lui Mokum - întemeiată pe fapte doveditoare -, mica echipă era urmărită, spionată şi, în consecință, amenințată. După el, dacă makololii nu-i atacaseră încă, e pentru că le convenea să-i atragă mai spre nord, în ținuturile cutreierate tocmai de aceste cete de jefuitori.

În fața unui astfel de pericol trebuiau să se întoarcă? Trebuia întreruptă seria de operațiuni atât de remarcabil efectuată până atunci? Ceea ce n-a putut face natura aveau să facă indigenii

africani? Îi vor împiedica ei pe savanții englezi să-şi ducă la îndeplinire misiunea lor ştiințifică? Era o chestiune gravă, ce trebuia rezolvată.

Colonelul Everest îl rugă pe buşman să-i spună tot ce ştie despre makololi, şi iată ce-i relată buşmanul.

Makololii aparțin marelui trib al beşuanilor, ultimii care pot fi întâlniți, avansând spre ecuator. În 1850, doctorul David Livingstone, în timpul primei lui călătorii spre Zambezi, fu primit la Sesheke, reşedința obişnuită a lui Sebituane, pe atunci mare-şef al makololilor. Acest indigen era un războinic de temut, care, în 1824, amenința hotarele Capului. Înzestrat cu o remarcabilă inteligență, Sebituane obținu în scurt timp o mare autoritate asupra triburilor răzlețe din centrul Africii şi izbuti să le reunească într-un grup compact şi dominator. În 1853, adică anul precedent povestirii, acest şef indigen muri în brațele lui Livingstone şi îi succedă fiul său, Sekeletu.

Sekeletu arătă la început europenilor ce vizitau malurile Zambeziului o simpatie destul de vie. Doctorul Livingstone, personal, nu avu de ce se plânge. Dar purtarea regelui african se schimbă cu totul după plecarea celebrului călător. Nu numai străinii, dar chiar şi băştinaşii vecini fură în special jigniți de Sekeletu şi de războinicii tribului său. Jignirilor urmară îndată jafurile, făcute pe atunci pe o scară largă. Makololii străbăteau câmpia şi mai ales acest ținut cuprins între lacul Ngami şi cursul superior al fluviului Zambezi. Prin urmare, nu era deloc sigur să cutreieri aceste locuri cu o caravană redusă la un mic număr de oameni, mai cu seamă când caravana era semnalată, aşteptată şi, probabil, sortită dinainte unei catastrofe sigure.

Aşa fu, în rezumat, relatarea buşmanului către colonelul Everest. Mokum adăugă faptul că a crezut de datoria lui să-i spună adevărul în întregime, precizând totodată că se va supune ordinelor colonelului, că nu se va răzgândi dacă se va horărî continuarea drumului.

Colonelul ținu sfat cu cei doi colegi, sir John Murray şi William Emery, şi se decise continuarea lucrărilor geodezice. Aproape cinci optimi din arc fuseseră măsurate şi, orice s-ar fi întâmplat, aceşti englezi erau hotărâți să nu abandoneze misiunea.

Odată luată hotărârea, seria trigonometrică fu continuată. În ziua de 27 octombrie, comisia ştiințifică tăia perpendicular tropicul Capricornului şi, la 3 noiembrie, după ce terminase al

patruzeci şi unulea triunghi, ea constată, prin observații zenitale, că măsura meridianului crescuse cu un nou grad.

Timp de o lună, membrii echipei îşi urmară cu zel triangulația, fără a întâlni obstacole naturale. În acest ținut frumos, din fericire deloc accidentat, tăiat numai de râuri lesne de trecut şi nu de cursuri de ape importante, astronomii operară repede şi bine. Mokum, pururea cu ochii în patru, supraveghea mersul caravanei şi împiedica vânătorii de a se depărta prea tare. Totuşi niciun pericol imediat nu părea să amenințe mica echipă şi era foarte posibil ca temerile buşmanului să nu se adeverească. Cel puțin, în timpul acestei luni, noiembrie, nu se ivi nicio bandă de jefuitori şi nu fu descoperit indigenul ce urmărea cu încăpățânare expediția, de la dolmenul din pădurea incendiată.

Şi totuşi, în mai multe rânduri, deşi pericolul părea pentru moment îndepărtat, vânătorul remarcă semne de îndoială printre buşmanii de sub ordinele lui. Nu li se putuseră ascunde cele două întâmplări, de pe dolmen şi de la vânătoarea de antilope oryx. Şi se aşteptau, inevitabil, la o întâlnire cu makololii. Or, makololii şi buşmanii sunt două triburi vrăjmaşe şi fără milă unul față de altul, învinşii nu pot spera vreo iertare din partea învingătorilor, şi micul lor număr îi înfricoşa, pe bună dreptate, pe băştinaşii acestei echipe, pe jumătate micşorată de la declararea războiului.

Aceşti buşmani se vedeau deja la trei sute de mile departe de malurile Orangelui, şi mai erau de parcurs, cum auziseră, peste două sute de mile spre nord. O perspectivă ce-i punea pe gânduri, înainte de a-i fi ales pentru această expediție, Mokum, ce-i drept, le vorbise despre lungimea traseului şi despre greutățile călătoriei, şi, fireşte, ei erau oameni ce ştiau să înfrunte stările de oboseală ale unei atari expediții. Dar din moment ce la oboseală se adăugau şi primejdiile unei ciocniri cu dușmani înverşunați, această împrejurare le schimbase stările de spirit. De aici păreri de rău, tânguiri, rea-voință, pe care Mokum se prefăcea că nu le vede, nici nu le înțelege, dar care îi sporeau neliniştea în privința viitorului comisiei ştiințifice.

O întâmplare petrecută în ziua de 2 decembrie ațâță şi mai mult proasta dispoziție a acestor superstițioşi buşmani şi cauză într-o anume măsură un fel de răzvrătire împotriva şefului lor.

Din ajun, timpul, atât de frumos până atunci, se mohorâse. Sub influența căldurii tropicale, atmosfera, saturată de vapori, indica o mare tensiune electrică. Se şi putea prezice o apropiată

furtună, şi furtunile în aceste climate se dezlănțuiesc aproape totdeauna cu mare furie.

Într-adevăr, în dimineața de 2 decembrie, cerul fu acoperit cu nori având un aspect sinistru, în privința cărora niciun meteorolog nu s-ar fi înşelat. Erau cumulus îngrămădiți ca nişte baloturi de bumbac şi a căror masă, când de un cenuşiu-închis, când de o nuanță gălbuie, prezenta culori foarte distincte. Soarele avea o tentă foarte palidă. Aerul era liniştit, căldura înăbuşitoare. Scăderea barometrică arătată de instrumente, în ajun, se oprise. Nicio frunză nu se clătina pe ramurile copacilor în această atmosferă apăsătoare.

Astronomii observaseră această stare a cerului, dar nu se gândiră să întrerupă lucrările. În această clipă, William Emery, însoțit de doi marinari, de patru băştinaşi şi de o căruță, se duseseră la două mile spre estul meridianului pentru a posta un panou indicator, menit să formeze vârful unui triunghi. El era ocupat cu aşezarea mirei în vârful unui muncel, când o condensare rapidă de vapori, sub influența unui curent de aer rece, provocă o descărcare intensă de electricitate. Aproape imediat, se abătu un potop de grindină asupra pământului. Fenomen destul de rar observat, boabele de grindină erau luminoase şi ai fi spus că plouă cu metal topit. Din pământ țâşneau scântei şi dâre luminoase ieşeau din toate părțile metalice ale căruței care servea la transportul materialului.

Curând, aceste boabe de grindină îşi măriră considerabil volumul. Era o adevărată lapidare, o ploaie cu pietre, la care nu te puteai încumeta să te expui fără riscuri evidente. Şi nu trebuie să ne mirăm de intensitatea acestui fenomen, ştiind că doctorul Livingstone a văzut, în circumstanțe asemănătoare, la Kolobeng, geamurile sparte în casa în care locuia, cai şi antilope ucise de aceste enorme boabe de grindină.

Fără a pierde o clipă, William Emery, lăsând lucrul, îşi avertiză oamenii să caute un adăpost mai puțin primejdios în căruță decât sub un copac în timpul furtunii. Dar abia părăsi vârful muncelului, când un fulger orbitor, însoțit imediat de un trăsnet, străbătu atmosfera.

William Emery fu doborât la pământ, de a-i fi zis că e mort. Din fericire, el scăpase de atingerea morală a fulgerului. Prin unul dintre acele efecte aproape inexplicabile, pe care le prezintă anumite cazuri de trăsnire, fluidul, ca să zicem aşa, a alunecat pe

lângă el, învăluindu-l într-o pânză electrică. Dar trecerea lui fu atestată grăitor de topirea vârfului compasului pe care-l ținea în mână William Emery.

Tânărul, ridicat de marinari, îşi veni numaidecât în simțiri. Însă el nu a fost nici singura, nici cea mai încercată victimă a trăsnetului. Aproape de panoul ridicat pe muncel, doi băştinaşi zăceau morți, la douăzeci de paşi unul de altul. Unul, ale cărui funcții vitale fuseseră cu totul dezorganizate prin acțiunea mecanică a fulgerului, păstra sub hainele sale un trup negru ca un cărbune. Celălalt, atins în cap de meteorul atmosferic, fusese ucis pe loc.

Astfel, aceşti trei oameni - cei doi băştinaşi şi William Emery - fuseseră loviți simultan de un fulger cu trei limbi de foc. Cele trei secțiuni ale unui fulger, a cărui abatere unghiulară este adesea nespus de mare, reprezintă un fenomen rar, dar observat câteodată.

Îngroziți de moartea camarazilor lor, buşmanii o rupseră la fugă, în ciuda strigătelor marinarilor şi cu pericolul de a fi trăsniți, rarefiând aerul în urma lor prin rapiditatea goanei. Dar nici nu voiau să audă şi se înapoiară cu toată iuțeala picioarelor în tabără. După ce-l transportară pe William Emery în căruță, cei doi marinari puseră acolo şi trupurile celor doi indigeni, apoi se adăpostiră şi ei, suferind de pe urma contuziilor provocate de boabele de grindină. Vreme de aproape trei sferturi de oră, vijelia a vuit cu o violență extremă. Apoi a început să scadă în intensitate. Boabele de grindină încetară să mai cadă şi căruța putu să-şi continue drumul.

Vestea morții celor doi băştinaşi ajunsese înaintea lor în tabără. Ea provocă un efect deplorabil asupra stărilor de spirit ale buşmanilor, care nu vedeau fără o spaimă superstițioasă aceste operațiuni trigonometrice, din care ei nu puteau pricepe nimic. Deci se adunară la sfat şi unii dintre ei, mai abătuți decât ceilalți, declarară că nu vor merge mai departe. Fu un început de revoltă ce amenința să ia proporții grave. Trebui toată autoritatea de care se bucura buşmanul pentru a curma revolta. Colonelul Everest trebui să intervină şi făgădui acestor sărmani un supliment la soldă pentru a-i menține în serviciu. Înțelegerea nu se făcu fără dificultate. Erau multe temeri şi viitorul expediției părea să fie serios compromis. Într-adevăr, ce s-ar fi făcut membrii comisiei în mijlocul acestui pustiu, departe de orice oraş, fără o escortă care

să-i apere, fără căruţaşi care să mane căruţele? În sfârşit, acest impas fu depăşit şi, după înmormântarea celor doi indigeni, tabăra fu ridicată, iar mica echipă se îndreptă spre muscelul unde doi dintre ai lor îşi găsiseră moartea.

William Emery se resimţi încă vreo câteva zile de pe urma şocului violent pe care-l primise. Mâna stângă, în care ţinuse compasul, fu câtva timp ca paralizată. Dar, în sfârşit, această disfuncţie dispăru şi tânărul astronom putu să-şi reia lucrările.

În timpul celor optsprezece zile ce urmară până la 20 decembrie, niciun alt incident nu fu semnalat în mersul caravanei. Makololii nu se iviră şi Mokum, deşi neîncrezător, începu a se linişti. Nu mai erau decât la vreo cincizeci de mile de pustiu şi acest karru rămânea ceea ce fusese până atunci: un ţinut splendid, a cărui vegetaţie, întreţinută încă de apele vitale din sol, nu ar fi putut fi egalată în niciun punct al globului.

Trebuie să precizăm deci că, până la intrarea în deşert, nici oamenii, în acest ţinut fertil şi plin de vânat, nici vitele de povară, adâncite până la gât în aceste păşuni grase, nu au fost lipsiţi de hrană. Exceptând ortopterele, a căror apariţie reprezintă o primejdie permanentă pentru aşezările Africii Australe.

În seara zilei de 20 decembrie, cu o oră înainte de apusul soarelui, tabăra fu aşezată. Cei trei englezi şi buşmanul se odihneau sub un copac, după oboseala acumulată în timpul zilei, şi vorbeau despre planuri de viitor. Vântul de miazănoapte, ce adia, răcorea puţin atmosfera.

Astronomii se înţeleseseră ca în noaptea aceasta să ia înălţimea stelelor, spre a calcula exact latitudinea locului. Niciun nor nu acoperea cerul. Era lună plină, constelaţiile se puteau vedea strălucind pe boltă ca nişte făclii şi, prin urmare, aceste observaţii zenitale se puteau face în condiţiile cele mai prielnice. Astfel, colonelul Everest şi sir John Murray fură foarte dezamăgiţi când William Emery, pe la ora opt seara, se ridică în picioare, arătă spre nord şi zise:

— Iată că se cam întunecă orizontul şi mă tem că noaptea n-o să fie atât de favorabilă după cum nădăjduiam.

— Într-adevăr, răspunse sir John, acest nor mare se înalţă rapid şi, cum adie vântul, nu va întârzia să se întindă peste tot cerul.

— Să vină, oare, o nouă furtună? întrebă colonelul.

— Suntem în regiunea intertropicală, răspunse William Emery, şi tocmai de asta mă tem!... Cred că observaţiile noastre vor fi compromise la noapte.

— Dumneata ce crezi, Mokum? îl întrebă colonelul Everest pe buşman.

Buşmanul privi cu luare-aminte cerul spre nord. Norul se delimita printr-o linie curbă foarte lungă şi atât de clară, ca şi cum ar fi fost trasă cu compasul. Sectorul ce-l tăia deasupra orizontului avea o întindere de trei până la patru mile. Acest nor, negricios ca un fum, avea un aspect ciudat, care-l uimi pe buşman. Totuşi, apusul soarelui îl lumina în străluciri roşiatice, ce parcă ar fi fost o masă solidă, şi nu o îngrămădire de vapori.

— E un nor ciudat! zise Mokum, fără a oferi şi alte lămuriri.

După câteva clipe, unul dintre buşmani îl înştiinţă pe vânător că animalele, caii, boii dădeau semne de agitaţie. Alergau pe păşuni şi refuzau să intre în tabără.

— Ei bine, lăsaţi-le să stea noaptea afară, răspunse Mokum.

— Dar fiarele sălbatice?

— O! fiarele sălbatice vor fi foarte ocupate în curând, astfel că nu le vor da atenţie.

Indigenul se retrase. Colonelul Everest ceru buşmanului explicaţia acestui ciudat răspuns. Dar Mokum, depărtându-se câţiva paşi, părea foarte adâncit în contemplarea acestui fenomen a cărui natură o bănuia, evident.

Norul se apropia cu repeziciune. Se putea observa cât de jos era şi, desigur, distanţa până la sol, care nu putea fi mai mare de o sută de picioare. Şuieratul vântului care se înteţise era însoţit de un „zbârnâit puternic", ce părea că iese chiar din norul însuşi.

În acest moment se ivi de sub nour un roi de puncte negre pe fondul palid al cerului. Punctele zburau de sus în jos, scufundându-se în mijlocul masei întunecate şi apoi retrăgându-se îndată. Le-ai fi putut număra cu miile.

— Ei, ce sunt aceste puncte negre? întrebă sir John Murray.

— Aceste puncte sunt nişte păsări, răspunse buşmanul. Sunt vulturi, vultani, ulii, şoimi... Vin de departe, urmăresc acest nor, pe care nu-l vor abandona decât atunci când va fi distrus sau împrăştiat.

— Dar acest nor?

— Nu este chiar un nor, răspunse Mokum, întinzând mâna spre masa întunecată, ce acoperise deja trei sferturi din cer, ci un nor viu, un nor de lăcuste.

Vânătorul nu se înşelase. Europenii urmau să asiste la una dintre acele teribile invazii de lăcuste, din nenorocire foarte dese, ce preface într-o noapte regiunea cea mai roditoare într-un ținut arid şi dezolant. Aceste lăcuste aparțineau speciei *grylli devastatorii,* conform naturaliştilor, şi erau miliarde. Călătorii care n-au văzut o câmpie năpădită de aceste insecte, la o înălțime de patru picioare şi o lungime de cincizeci de mile, n-au văzut atunci nimic de soiul acesta!...

— Da, răspunse buşmanul, aceşti nori vii sunt un flagel pentru câmpii, şi să ne ajute cerul să nu ne facă prea mult rău...

— Însă noi nu avem aici, zise colonelul Everest, nici câmpii semănate, nici păşuni care să ne aparțină. De ce să ne temem de aceste insecte?

— De nimic, dacă ar trece numai pe deasupra capetelor noastre, răspunse buşmanul, şi de tot, dacă se vor abate supra acestui ținut pe care trebuie să-l străbatem. În cazul din urmă, nu va rămâne nicio frunză în arbori, niciun fir de iarbă, şi uitați, domnule colonel, că dacă noi avem hrana asigurată, aceea a cailor, boilor şi a asinilor noştri n-o avem. Ce vor face bietele animale în mijlocul acestor păşuni devastate?

Însoțitorii buşmanului rămaseră câteva clipe tăcuți. Observau masa însuflețită, ce creştea văzând cu ochii. Zgomotul se accentuase, dominat de țipetele uliilor şi ale şoimilor care se repezeau asupra norului inepuizabil, devorând insectele cu miile.

— Crezi că se vor abate asupra acestui ținut? îl întrebă William Emery pe Mokum.

— Mă tem că da, răspunse vânătorul. Vântul le aduce drept spre noi. Şi apoi, soarele este aproape de asfințit. Răcoarea brizei va îngreuna aripile lăcustelor. Ele se vor năpusti asupra arborilor, a desişurilor, a câmpiilor, şi atunci...

Buşmanul nu-şi sfârşi fraza. Prezicerea lui se îndeplinea în acel moment. Într-o clipă, uriaşul nor ce depăşise zenitul țâşni spre pământ. Nu se mai văzu decât o masă furnicândă şi neagră în jurul taberei şi până departe în zări. Chiar şi amplasamentul taberei fu literalmente invadat. Căruțele, corturile, totul pierise sub această grindină vie. Masa compactă a lăcustelor avea o grosime de un picior. Înfundați până la jumătatea genunchilor în

acest strat gros de lăcuste, englezii striveau cu sutele la fiece pas. Dar ce însemnătate avea acest număr?

Şi totuşi, insectele puteau fi nimicite. Stolurile de păsări se aruncau asupra lor cu ţipete răguşite şi le sfâşiau cu lăcomie. Şerpii atraşi de această carne proaspătă înghiţeau uriaşe cantităţi. Caii, boii, asinii, câinii le consumau cu o mulţumire de nedescris. Fiarele sălbatice - lei, hiene sau rinoceri - înghiţeau în marile lor stomacuri cantităţi importante din aceste insecte. În sfârşit, înşişi buşmanii, foarte amatori de aceşti „creveţi aerieni", îi mâncau ca pe o mană cerească! Dar numărul mare de lăcuste sfida orice acţiune de distrugere, şi chiar propria lor voracitate, deoarece se devorau între ele.

La stăruinţele buşmanului, trebuiră să guste din această mâncare căzută din cer chiar şi englezii. Fură fierte mii de lăcuste, asezonate cu sare, piper şi oţet, odată alese cele mai tinere, care sunt verzi şi nu gălbui şi, prin urmare, mai puţin tari decât cele bătrâne, dintre care unele au patru degete lungime. Aceste lăcuste tinere, cu o grosime cât tubul unei pene, lungi de 15-20 cm, nedepunându-şi încă ouăle, sunt într-adevăr socotite de amatori o mâncare delicată. După o jumătate de oră de fierbere, buşmanul servi celor trei englezi o gustoasă mâncare de lăcuste. Aceste insecte, cărora li se aruncă labele, aripile şi capul, întocmai ca la răcişorii de mare, fură găsite gustoase şi sir John Murray mâncă numai el vreo câteva sute şi îl îndemnă pe buşman săi facă provizii mari. Mokum nu avea decât să se aplece şi să ia câte ar fi poftit!...

Înnoptase şi fiecare se duse la culcare. Dar căruţele nu scăpaseră nicidecum de invazie. Cu neputinţă de intrat în ele, fără a zdrobi nenumărate insecte. Să dormi în aşa condiţii era prea puţin plăcut. Cum cerul era senin şi constelaţiile luceau pe boltă, cei trei astronomi petrecură toată noaptea luând înălţimea stelelor.

Asta, fireşte că era mult mai bine decât să se fi scufundat până la gât în această masă compactă de lăcuste. De altfel, europenii nici n-ar fi putut dormi, întrucât toată noaptea răsunară pădurile şi câmpiile de urletele sălbăticiunilor ce alergară după pradă de lăcuste!

A doua zi soarele se ivi pe un cer senin şi începu a-şi descrie zilnicul arc pe un firmament strălucitor, ce făgăduia o zi

călduroasă. Razele lui făcură să crească imediat temperatura şi un zvon înăbuşit de aripi se auzi, în masa de lăcuste ce se pregăteau să-şi ia zborul pentru a-şi continua opera de devastare şi în alte locuri. Pe la opt dimineața se desfăşură pe întinsul cerului un nesfârşit văl acoperind lumina soarelui. Totul se întunecă de ai fi crezut că iar s-a înnoptat. Deoarece vântul începuse a adia, enormul nor se puse în mişcare. Timp de două ore el trecu cu zgomot asurzitor pe deasupra taberei adâncite în umbră şi, în cele din urmă, pieri dincolo de orizontul apusean.

Dar când se făcu iar lumină, se putea vedea că prezicerile buşmanului se îndepliniseră în întregime. Nicio frunză, niciun fir de iarbă nu mai rămăsese pe câmpii. Totul fusese distrus. Pământul arăta gălbicios, lutos. Ramurile goale nu mai ofereau privirilor decât o siluetă schimonosită. Venise iarna după o vară ce nu trecuse, aşa de repede se schimbase totul!... Era pustiul, şi nu ținutul luxuriant.

În cazul acestor lăcuste devorante, putea fi amintit proverbul oriental, ce justifică încă instinctul de jefuitori al osmanlâilor: „Pe unde a trecut turcul nu mai creşte iarbă!"... Dar pe unde au trecut lăcustele, nici atât nu mai creşte iarba!...

Capitolul XVIII
Deşertul

Era, într-adevăr, deşertul ce se desfăşura înaintea paşilor călătorilor şi, după ce măsurară, în ziua de 2 decembrie un nou grad al meridianului şi sfârşiră al patruzeci şi optulea triunghi al lor, colonelul Everest şi însoțitorii săi ajunseră la extremitatea nordică a karru-ului, unde nu găsiră nicio deosebire între ținutul pe care-l părăseau şi cel sterp şi ars de soare, ce aveau să-l străbată.

Animalele întrebuintate în serviciul caravanei sufereau mult de lipsa păşunilor. De asemenea, lipsea şi apa. Ultimele picături de ploaie se scurseră în smârcuri. Solul era un amestec de pământ şi de nisip foarte impropriu vegetației. Apele anotimpului ploios, infiltrându-se prin straturile nisipoase, piereau aproape imediat pe aceste terenuri acoperite cu o cantitate foarte mare de pline gresii, ce nu pot păstra nicio moleculă lichidă.

Era unul dintre acele ținuturi aride, pe care le străbătuse nu numai o dată doctorul Livingstone în aventuroasele-i explorări. Nu numai pământul, ci şi atmosfera era secetoasă, încât obiectele din fier, lăsate în aer liber, nu rugineau. Conform relatărilor savantului doctor, frunzele copacilor erau zbârcite şi veştejite, acelea ale mimozelor rămâneau închise în toiul zilei, după cum sunt în timpul nopții; cărăbuşii de la suprafața pământului mureau după câteva clipe; în sfârşit, un termometru introdus la o adâncime de trei degete în pământ, coloana de mercur arăta la amiază 134° Fahrenheit.

La fel cum anumite regiuni ale Africii Australe se iviră celebrului călător, tot aşa această parte a continentului african, cuprinsă între marginea karru-ului şi lacul Ngami, se arătă privirilor astronomilor englezi. Oboseala lor fu mare, suferințele lor nespuse, mai ales din cauza lipsei de apă. Privațiune resimțită mai cu seamă de animalele domestice, deoarece iarba rară, uscată, prăfuită, abia le hrănea. Mai mult, această întindere de teren era deşertul, nu numai prin ariditatea lui, ci datorită şi faptului că nicio ființă vie nu se încumeta să-l străbată. Păsările zburaseră dincolo de Zambezi spre a regăsi acolo pomii şi florile. Fiarele sălbatice nu se hazardau prin această pustietate, care nu le oferea nicio şansă de supraviețuire. Abia în primele cincisprezece zile ale lunii ianuarie vânătorii caravanei întrezăriră două-trei perechi din acele antilope ce se pot lipsi de apă timp de mai multe săptămâni; erau, între altele, nişte exemplare oryx asemenea acelora care produseră o atât de vie dezamăgire lui sir John Murray, şi în special nişte caamas cu ochi blânzi, cu blana cenuşie pătată cu galben, animale inofensive, foarte prețuite pentru calitatea cărnii lor şi care par că preferă câmpiile aride celor cu păşuni rodnice.

Totuşi, umblând sub acest soare de foc, prin această atmosferă ce nu conținea un strop de abur, continuând operațiile geodezice zile şi nopți pe care nu le răcorea nicio boare, astronomii oboseau vizibil. Rezerva lor de apă, din butoaiele încălzite, se micşora. A trebuit să o raționalizeze, şi sufereau acum din cauza acestei raționalizări. Cu toate acestea, zelul lor era aşa de mare, curajul lor tot aşa, încât întreceau şi setea, şi lipsurile, şi nu neglijau niciun detaliu al imensei şi al migăloasei lor lucrări.

La 25 ianuarie, a şaptea parte a meridianului, cuprinzând un nou grad, fusese calculată cu ajutorul a nouă triunghiuri noi,

însumând un total de cincizeci şi şapte de triunghiuri stabilite până atunci.

Astronomii nu mai aveau de străbătut decât o mică parte a deşertului şi, după părerea buşmanului, trebuiau să ajungă pe malurile lacului Ngami înainte de sfârşitul lunii ianuarie. Colonelul şi însoţitorii lui puteau răspunde de ei şi să reziste până acolo.

Dar oamenii caravanei, buşmanii, care nu erau mânaţi de acest imbold, oameni plătiţi, al căror interes nu se confunda cu cel ştiinţific al expediţiei, băştinaşi prea puţin dispuşi să-şi vadă de drum înainte, suportau cu greu încercările drumului. Se arătau foarte simţitori la lipsa de apă. Vreo câteva vite de povară slăbite de foame şi de sete trebuiră lăsate în urmă şi existau temeri ca numărul lor să nu crească din zi în zi. Murmurările, învinuirile creşteau odată cu oboseala. Rolul lui Mokum devenea foarte dificil şi autoritatea lui scădea.

În curând, apăru evident faptul că lipsa de apă urma să fie un obstacol de neînvins, care va stopa înaintarea spre nord şi să se continue drumul fie în urmă, fie pe dreapta meridianului, cu riscul de a se întâlni cu expediţia rusă, spre a ajunge la satele dintr-un ţinut mai puţin sterp de pe itinerariul lui David Livingstone.

La 15 februarie, buşmanul făcu cunoscut colonelului Everest aceste greutăţi crescânde, împotriva cărora în zadar se trudea. Conducătorii căruţelor refuzau să i se mai supună. În fiecare dimineaţă, la ridicarea taberei, erau scene de nesupunere la care lua parte cea mai mare parte a indigenilor. Aceşti nenorociţi, să mărturisim, copleşiţi de căldură, sfâşiaţi de sete, îţi făceau milă să-i vezi. De altfel, boii şi caii, insuficient hrăniţi cu o iarbă scurtă şi uscată, neadăpaţi deloc, nu mai voiau să meargă.

Colonelul Everest cunoştea perfect situaţia. Dar aspru cu sine, era tot aşa şi faţă de alţii. Nu voi în niciun chip să suspende operaţiile reţelei trigonometrice şi declară că singur chiar de ar fi, va continua să meargă înainte. În rest, cei doi colegi ai săi vorbeau ca şi el şi erau gata să-l urmeze cât de departe i-ar plăcea să meargă.

Buşmanul, prin noi eforturi de convingere, obţinu de la indigeni promisiunea de a-l mai urma câtva timp. După socoteala lui, caravana nu mai avea mai mult de cinci-şase zile de mers până la lacul Ngami. Acolo, caii şi boii vor găsi fânețe proaspete şi păduri

umbroase. Acolo, oamenii ar avea o întreagă mare de apă dulce pentru a se răcori. Mokum vesti aceste lucruri buşmanilor. El le dovedi că, pentru a fi reîmprospătate proviziile, cel mai scurt drum era spre nord. Într-adevăr, îndreptându-se spre vest însemna să meargă la întâmplare; să se înapoieze însemna să dea peste karru-ul pustiit, în sfârşit, indigenii găsiră întemeiate argumentele lui şi caravana, aproape sleită de puteri, îşi reluă mersul spre Ngami.

Din fericire, în această vastă câmpie, operațiunile geodezice se făceau lesne cu ajutorul mirelor şi al panourilor indicatoare. Pentru a câştiga timp, astronomii lucrau zi şi noapte. Ghidați de lămpi electrice, ei obțineau unghiuri foarte clare, ce satisfăceau cele mai scrupuloase determinări.

Deci lucrările continuau metodic, şi rețeaua sporea încetul cu încetul.

În ziua de l6 ianuarie, caravana crezu că mult dorita apă, cu care natura se arăta aşa de zgârcită, avea să-i fie restituită din plin.

Un ghiol, cu o lățime de una până la două mile, tocmai fusese observat în zare. Se înțelege că vestea fu bine primită. Toată caravana se îndreptă rapid în direcția arătată, spre o întindere destul de mare de apă, ce-şi oglindea undele în bătaia razelor solare.

Ajunseră la ghiol pe la ora cinci seara. Câțiva cai, rupând hățurile, scăpând din mâna conducătorilor lor, se avântară spre această apă atât de dorită. O simțeau, o adulmecau, şi în curând putură fi văzuți scufundându-se până la grumaz în ea.

Dar aproape numaidecât, animalele se înapoiară la mal. Nu-şi putuseră astâmpăra setea în aceste întinderi mari lichide, şi când sosiră buşmanii, se văzură în fața unei ape atât de îmbibată cu sare, încât nu se putură răcori cu ea.

Se poate spune că dezamăgirea, sau mai degrabă disperarea, fu mare de tot. Nimic mai crud decât o speranță spulberată! Mokum crezu că ar trebui să renunțe în a-i antrena pe indigeni dincolo de lacul sărat. Din fericire pentru viitorul expediției, caravana se afla mult mai aproape de Ngami şi de afluenții Zambeziului decât de orice alt punct al acestei regiuni unde se putea găsi apă de băut. Salvarea tuturor era deci mersul înainte. În patru zile, dacă lucrările geodezice nu o vor întârzia, expediția ar putea ajunge pe malul lacului Ngami.

Plecară din nou. Profitând de relieful terenului, colonelul Everest putu construi triunghiuri de mari proporții, care necesitau mai puțin dese aşezări de mire. Cum se lucra mai ales în timpul nopților foarte senine, semnalele de foc se vedeau admirabil şi puteau fi ridicate cu o precizie extremă, fie cu teodolitul, fie cu cercul repetitor, de o desăvârşită exactitate. Asta era deopotrivă economie de timp şi de osteneli. Dar, trebuie s-o mărturisim, pentru aceşti curajoşi savanți, înflăcărați de un zel ştiințific, pentru aceşti indigeni sfâşiați de o arzătoare sete sub acest îngrozitor climat, ca şi pentru animalele întrebuințate în serviciul caravanei, era timpul să ajungă odată la Ngami. Niciunul n-ar fi putut răbda încă cincisprezece zile de drum în atari condiții.

În ziua de 2l ianuarie, solul neted şi uniform începu să se schimbe în mod sensibil. Deveni desfundat, accidentat. Pe la ora zece dimineața, fu semnalat la nord-vest, la o depărtare de aproape cincisprezece mile, un mic munte înalt de cinci până la şase sute de picioare. Era muntele Scorzef.

Buşmanul observă cu luare-aminte locurile şi, după o îndestul de lungă cercetare, întinzând mâna spre nord, spuse:

— Ngami este acolo!...

— Ngami! Ngami!... strigară băştinaşii, însoțindu-şi strigătele cu manifestări zgomotoase.

Buşmanii voiau să se ducă înainte, să străbată alergând cele cincisprezece mile ce-i despărțeau de lac. Dar vânătorul izbuti să-i domolească, făcând observația că în acest tinut bântuit de makololi era important pentru ei să nu se răzlețească.

Totuşi, colonelul Everest, voind să grăbească sosirea micii sale echipe la Ngami, hotărî să unească stația reprezentată de muntele Scorzef printr-un singur triunghi. Vârful muntelui, terminat printr-un fel de creştet foarte ascuțit, putea fi vizualizat foarte exact, potrivindu-se astfel unei bune observații. Era deci inutil să se aştepte noaptea, inutil, prin urmare, să mai fie trimis înainte un grup de marinari şi de indigeni spre a fixa un reverber în vârful muntelui Scorzef.

Deci instrumentele fură aşezate, iar unghiul formând vârful ultimului triunghi deja obținut în sud fu măsurat din nou chiar la această stație, chiar cu mai multă precizie.

Foarte nerăbdător să ajungă la malul lacului Ngamiului, Mokum luase măsuri să se aşeze o tabără provizorie. Spera că,

înainte de a se înnopta, va ajunge la lacul atât de dorit; dar nu neglijă niciuna dintre măsurile obişnuite şi dădu ordin ca împrejurimile să fie cercetate de câțiva călăreți. Pe dreapta şi pe stânga se înălțau desişuri care, din prudență, trebuiau luminate.

Totuşi, de când cu vânătoarea de antilope oryx, nu mai fu văzută nicio urmă de makololi şi spionajul, a cărui țintă fusese caravana, încetase. Cu toate acestea, neîncrezătorul buşman voia să-şi ia măsurile de pază, pentru a face față tuturor situațiilor.

În timp ce vânătorul veghea astfel, astronomii se ocupau cu construirea noului lor triunghi. După calculele făcute de William Emery, acest triunghi i-ar duce foarte aproape de paralela 20, la care trebuia să se oprească vârful terminal al arcului, de curând măsurat în această parte a Africii. Încă vreo câteva operațiuni dincolo de Ngami şi, foarte probabil, al optulea tronson al meridianului va fi obținut. Apoi va urma verificarea calculelor cu ajutorul unei noi baze, măsurată direct pe teren, şi misiunea va fi încheiată. Se înțelege deci cu ce însuflețire lucrau aceşti îndrăzneți, ce se vedeau pe punctul de a-şi sfârşi opera.

În acest timp, cum operaseră ruşii la rândul lor? De şase luni de când membrii comisiei internaționale se separaseră, unde se aflau în această clipă Mathieu Strux, Nicolai Palander şi Mihail Zorn? S-au confruntat şi ei cu oboseala întocmai colegilor din Anglia? Suferiseră şi ei lipsa de apă, copleşitoarele călduri ale acestor climate? Pe ruta lor, care se apropia sensibil de cea a lui David Livingstone, ținuturile fuseseră mai puțin aride? Poate, deoarece există, după Kolobeng, sate şi orăşele cum sunt Schokuane, Schoschong şi altele mai puțin depărtate pe dreapta meridianului, în care caravana rusă putuse să-şi refacă proviziile. Dar, de asemenea, nu existau temerile că în aceste ținuturi nu mai puțin pustii, şi prin urmare necontenit cutreierate de jefuitori, mica echipă a lui Mathieu Strux să fi fost foarte expusă? Că makololii ar fi putut abandona urmărirea expediției engleze şi să o ia pe urmele expediției ruse?

Colonelul Everest, pururi absorbit, nu voia să se gândească la toate acestea, dar sir John Murray şi William Emery vorbeau adesea despre soarta foştilor lor camarazi şi colegi. Le va fi dat să-i mai revadă, oare? Vor reuşi în încercarea lor? Acelaşi rezultat matematic, adică valoarea gradului de longitudine în această parte a Africii va fi identic pentru aceste două expediții ce continuaseră simultan, deşi separate, stabilirea rețelei

trigonometrice? Apoi, William Emery se gândea la prietenul lui, a cărui lipsă i se părea atât de regretabilă, şi ştia bine că Mihail Zorn nu-l va uita niciodată.

În acest timp, măsurătoarea distanţelor unghiulare începuse. Pentru a obţine unghiul ce se reazemă pe staţie, era vorba de vizualizat două mire, dintre care una formată de vârful conic al muntelui Scorzef. Pentru cealaltă, aflată pe stânga meridianului, se alesese o măgură ascuţită, aflată doar la o distanţă de patru mile. Direcţia ei fu dată de unul dintre ocularele cercului repetitor.

Muntele Scorzef, precum s-a spus, era relativ foarte îndepărtat. Dar astronomii nu aveau de ales, acest masiv singuratic fiind singurul punct culminant al ţinutului. Într-adevăr, nicio altă înălţime nu se ridica nici la nord, nici la vest, nici dincolo de lacul Ngami, ce nu se putea zări încă. Or, această depărtare a muntelui Scorzef îi obligă pe observatori să avanseze foarte mult pe dreapta meridianului; dar, după îndelungi chibzuiri, ei înţeleseră că puteau proceda şi altfel. Muntele singuratic fu deci vizualizat cu o maximă atenţie cu ajutorul celui de al doilea ocular repetitor, şi depărtarea celor două oculare dădu distanţa unghiulară, ce separa muntele Scorzef de măgură şi, prin urmare, măsura unghiului format chiar la staţie. Pentru a avea o mai mare aproximare, colonelul Everest făcu douăzeci de repetiţii succesive, modificând poziţia ocularelor sale pe cercul gradat; în felul acesta, el diviză cu 20 erorile posibile la citire şi obţinu o măsură unghiulară a cărei exactitate era absolută.

Aceste diferite observaţii, cu toată nerăbdarea indigenilor, fură făcute de nepăsătorul Everest cu aceeaşi grijă ce-ar fi avut-o şi la observatorul său din Cambridge. Toată ziua de 21 februarie trecu astfel şi numai pe înserate, pe la ora cinci şi jumătate, colonelul Everest îşi încheie observaţiile, când citirea gradaţiilor de pe instrumentele de măsură deveni dificilă.

— La ordinele tale, Mokum, îi spuse el atunci buşmanului.

— Este prea târziu, colonele, răspunse Mokum, şi-mi pare rău că n-aţi putut sfârşi lucrările înainte de lăsarea serii, deoarece am fi încercat să ne aşezăm tabăra pe malurile lacului!...

— Dar ce ne împiedică să plecăm? întrebă colonelul Everest. Cincisprezece mile de făcut, chiar într-o beznă deplină, nu ne-ar putea opri. Drumul este drept, e însăşi câmpia, şi nu ne putem teme că ne vom rătăci.

— Da!... într-adevăr... răspunse buşmanul, care părea că se sfătuieşte cu sine; poate că am mai putea încerca lucrul acesta, deşi aş fi preferat să străbatem, ziua, aceste ţinuturi care se învecinează cu Ngami!... Oamenii noştri nici nu cer altceva decât să meargă înainte şi să ajungă odată la aceste ape dulci ale lacului. Să pornim, domnule colonel.

— Cum ți-o fi placul, Mokum! spuse colonelul Everest.

Această hotărâre fiind de toți aprobată, boii fură înjugați la care, caii fură încălecați de călăreții lor, instrumentele aşezate iar în căruțe şi la ora şapte seara buşmanul, după ce dădu semnalul de plecare, caravana, mistuită de sete, merse drept spre lacul Ngami.

Dintr-un anumit instinct de cercetaş, buşmanul îi rugă pe cei trei europeni să-şi ia cu ei armele şi muniție. Luă şi el carabina pe care i-o dăruise sir John, cartuşe nu-i lipseau din cartuşieră.

Porniră. Noaptea era întunecoasă. O perdea deasă de nori acoperea constelațiile. Totuşi atmosfera, în straturile cele mai apropiate de pământ, era eliberată de ceață. Înzestrat cu o mare putere de viziune, Mokum observa flancurile şi capul caravanei. Câteva cuvinte adresate lui sir John arătară că buşmanul nu era foarte sigur de aceste ținuturi. La rândul lui, englezul era pregătit pentru orice eventualitate.

Caravana înaintă trei ore în direcția nord, dar echipa se resimțea din cauza oboselii şi a extenuării, şi mergea încet. Adesea, trebuia să se oprească pentru a-i aştepta pe cei rămaşi în urmă. Nu se avansa decât cu trei mile pe oră şi, spre orele l8 seara, doar şase mile despărțea mica echipă de malurile lacul Ngami. Animalele gâfâiau şi abia mai respirau în noaptea sufocantă, lipsită de umiditate.

Curând, în pofida recomandărilor exprese ale buşmanului, caravana nu mai prezenta un grup compact, oamenii şi animalele întinzându-se într-un şir lung. Câțiva boi, la capătul puterilor, căzură pe drum. Călăreții, pe jos, abia se târau. Mokum, nelinişțit, necruțând nici vorbele, nici gesturile, mergea de la unul la altul, căuta să adune echipa, însă nu reuşea, şi deja, fără să observe, mulți dintre oameni lipseau.

La unsprezece ore seara, căruțele din capul coloanei nu erau la mai mult de trei mile de Scorzef. Cu tot întunericul, acest munte singuratic se zărea destul de clar, se înălța în umbră ca o uriaşă

piramidă. Ajustându-i dimensiunile reale, voalurile nopții parcă-i dublaseră altitudinea.

Dacă Mokum nu se înşela, Ngami trebuia să fie dincolo de Scorzef. Era deci vorba să ocolească muntele în aşa fel, ca pe drumul cel mai scurt să ajungă la această nesfârşită întindere de apă dulce.

Buşmanul se puse în fruntea caravanei, în compania a trei europeni, şi se pregătea să o ia spre stânga, când o serie de detunături, foarte distincte, deşi erau depărtate, îi opriră brusc în loc.

Englezii îşi opriră şi ei caii. Ascultau cu o nelinişte lesne de înțeles. Într-un ținut unde indienii nu se servesc decât de lănci şi de săgeți, detunăturile unor arme de foc trebuiau să le producă o surpriză amestecată cu îngrijorare.

— Ce se aude? întrebă colonelul.

— Focuri de armă, răspunse sir John.

— Focuri de armă! strigă colonelul, şi în ce direcție?

Întrebarea se adresa buşmanului, care răspunse:

— Aceste focuri de puşcă sunt trase din vârful muntelui Scorzef. Vedeți cum se ilumineză sus umbra! E o bătălie acolo, makololii, fără îndoială, au atacat nişte europeni.

— Nişte europeni! spuse mirat William Emery.

— Da, domnule William, preciză Mokum. Aceste detunături zgomotoase nu pot fi produse decât de arme europene şi voi adăuga, de arme de precizie.

— Aceşti europeni să fie ei oare…

Dar colonelul, întrerupându-l, strigă:

— Domnilor, oricine ar fi aceşti europeni, trebuie să le venim în ajutor.

— Da, da, să mergem! repetă William Emery, cu inima strânsă de durere.

Înainte de a se îndrepta spre munte, buşmanul voi să-şi adune mica echipă, pe care o parte dintre tâlhari putea să o învăluie pe neaşteptate. Dar când vânătorul se înapoie dinspre partea din spate, caravana se împrăştiase, caii deshămați, căruțele părăsite şi câteva umbre, rătăcind pe câmpie, dispăreau deja spre sud.

— Laşii!… strigă Mokum, sete, oboseală, uită totul, numai să fugă…

Apoi, întorcându-se către englezi şi vitejii lor marinari, le spuse:

— Înainte, cei care am rămas!

Europenii şi vânătorul se îndreptară îndată spre nord, secătuindu-şi caii de ultimele lor forțe.

Peste douăzeci de minute mai apoi se auziră distinct strigătele de război ale makololilor. Care era numărul lor, nu se putea încă estima. Aceşti bandiți indigeni luau, desigur, cu asalt muntele Scorzef, al cărui pisc se încununa cu licăriri de foc. Se întrezăreau grupuri de oameni urcând versantele lui.

În curând, colonelul Everest şi însoțitorii lui fură în spatele echipei atacate. Îşi lăsară atunci caii istoviți şi, cu un „Ura" puternic, pe care asediații trebuie să-l fi auzit, traseră primele focuri în mulțimea de indigeni. Auzind detunături de arme cu tir rapid, makololii crezură că sunt atacați de o trupă numeroasă. Acest atac pe neaşteptate îi surprinse şi dădură înapoi înainte de a face uz de săgețile şi de lăncile lor.

Fără a pierde o clipă, colonelul Everest, sir John Murray, William Emery şi marinarii încărcându-şi armele şi trăgând mereu, pătrunseră în mijlocul bandei de jefuitori. Vreo cincisprezece cadavre zăceau deja la pământ.

Makololii se separară. Europenii se repeziră în golul lăsat şi, doborându-i pe indigenii cei mai apropiați, înaintară târâş pe pantele muntelui.

În zece minute, atinseră vârful pierdut în umbră, deoarece asediații încetaseră focul, de teamă să nu-i lovească pe cei care le veneau în ajutor atât de neaşteptat.

Iar aceşti asediați erau ruşii! Erau toți acolo: Mathieu Strux, Nikolai Palander, Mihail Zorn şi cei cinci marinari ai lor. Dar dintre indigenii ce formau odinioară caravana lor, nu mai rămăsese decât devotatul foreloper. Aceşti mizerabili buşmani îi părăsiseră, şi ei, în toiul luptei.

În clipa în care apăru colonelul Everest, Mathieu Strux se ridică dindărătul unui mic zid ce înconjura vârful muntelui Scorzef.

— Dumneavoastră sunteți, domnilor englezi! strigă astronomul din Pulkowa.

— Chiar noi, domnilor ruşi, răspunse colonelul cu o voce gravă. Dar aici nu mai sunt nici ruşi, nici englezi! Nu-s decât europeni uniți pentru a se apăra!

Capitolul XIX
A triangula sau a muri

Un „Ura" însoți cuvintele colonelului Everest. În fața acestor makololo, a unui pericol ce amenința ambele echipe, ruşii şi englezii, uitând de lupta internațională, nu puteau decât să se unească pentru o apărare comună. Situația era ținută sub control şi, de fapt, comisia anglo-rusă se reconstituise în fața duşmanului, mai puternică, mai unită ca niciodată. William Emery şi Mihail Zorn se aruncară unul în brațele celuilalt, în timp ce ceilalți europeni îşi pecetluiră noua alianță printr-o strângere de mână.

Prima grijă a englezilor fu să-şi potolească setea. Apa, scoasă din lac, nu lipsea în tabăra ruşilor. Apoi, adăpostiți sub o cazemată făcând parte dintr-un fortuleț părăsit, în piscul muntelui Scorzef, europenii vorbiră despre cele ce se întâmplaseră de la separarea lor în Kolobeng. În acest timp, mateloții îi supravegheau pe makololi, care îşi acordară un răgaz după atacul neaşteptat al echipei colonelului Everest.

Mai întâi, de ce se aflau ruşii pe vârful acestui munte, şi atât de departe pe stânga meridianului? Din aceleaşi motive care-i abătuseră pe englezi spre dreapta. Situat aproape la jumătatea distanței dintre cele două arcuri, Scorzef era singura înălțime din această regiune, ce putea servi la stabilirea unei stații pe malurile lacului Ngami. Era deci foarte firesc ca ambele expediții rivale, străbătând câmpia, să se întâlnească pe singurul munte optim observațiilor lor. Într-adevăr, meridianele ruseşti şi engleze atingeau lacul în două puncte destul de îndepărtate unul de altul. De aici, necesitatea pentru operatori de a uni din punct de vedere geodezic malul sudic al lacului Ngami cu cel septentrional.

Mathieu Strux oferi după aceea câteva detalii asupra operațiunilor tocmai încheiate. Triangulația se făcuse, după plecarea din Kolobeng, fără incidente. Acest prim meridian, pe care sorții îl atribuiseră ruşilor, străbătea un ținut fertil, uşor accidentat, oferind toate facilitățile creării unei rețele trigonometrice. Astronomii ruşi suferiseră ca şi englezii din cauza temperaturii excesive a acestor climate, dar nu şi din lipsa apei. Râurile erau abundente prin aceste părți şi generau o umezeală binevenită. Caii şi boii parcurseseră deci, dacă putem spune aşa, o nesfârşită păşune, livezi înverzite, întretăiate de păduri şi de

crânguri. Cât despre fiarele sălbatice, fuseseră ținute la distanță de tabără, întrucât ruşii aveau focuri aprinse noaptea. Băştinaşii erau din acele triburi sedentare, locuind în orăşelele şi în satele unde David Livingstone a fost primit mereu cu ospitalitate, în timpul călătoriei lui. În timpul acestei expediții, buşmanii n-au avut, aşadar, niciun motiv să se plângă.

În ziua de 20 februarie, ruşii ajunseseră la Scorzef, ridicaseră tabăra acolo pentru treizeci şi şase de ore, când makololii se iviră în câmpie în număr de trei-patru sute. Buşmanii, îngroziți, îşi părăsiră imediat posturile şi îi lăsară pe ruşi în voia soartei. Makololii începură a jefui căruțele adunate la poalele muntelui; dar, din fericire, instrumentele fuseseră transportate de la început în fortuleț. În plus, şalupa cu aburi era intactă, deoarece ruşii avuseseră timpul de a o reasambla înainte de sosirea jefuitorilor şi, în momentul apariției makololilor, era ancorată într-un mic golf al lacului Ngami. Din această parte, coastele muntelui coborau abrupt pe malul drept al lacului şi îl făceau inaccesibil. Dar la sud, muntele Scorzef oferea pante practicabile, şi în atacul pe care-l încercaseră, makololii poate că ar fi reuşit să ajungă până la fortuleț, fără providențiala sosire a englezilor.

Aşa fu relatarea sumară a lui Mathieu Strux. La rândul lui, colonelul Everest îl informă despre incidentele cu care s-au confruntat în drumul lor spre nord, suferințele şi oboseala acumulate în timpul expediției, revolta buşmanilor, greutățile şi obstacolele pe care trebuiră să le treacă. Din toate acestea, rezulta că ruşii fuseseră mai favorizați decât englezii după plecarea lor din Kolobeng.

Noaptea de 2l spre 22 februarie trecu fără incidente. Buşmanul şi marinarii vegheară la baza zidurilor fortulețului. Makololii nu-şi mai reînnoiră atacurile. Dar câteva focuri, aprinse la poalele muntelui, dovedeau că bandiții erau tot acolo şi că nu-şi abandonaseră planurile.

A doua zi, 22 februarie, în zori, europenii îşi părăsiră cazemata şi veniră să observe câmpia. Primele raze matinale luminau aproape dintr-o singură sclipire această întinsă regiune până la orizont. În sud, era deşertul cu solul lui gălbui, cu ierburile arse, cu aspectul său arid. La poalele muntelui, se zărea tabăra inamică, în care furnicau patru-cinci sute de indigeni. Focurile încă ardeau. Câteva hălci de vânat sfârâiau pe jăratic. Era evident că makololii nu voiau să părăsească locul, deşi tot ce avea

caravana mai de preț, materiale, căruțe, cai, boi, merinde, căzuseră în mâinile lor; însă această pradă nu le era de ajuns, fără îndoială, şi după ce i-ar fi măcelărit pe europeni, ar fi vrut să le ia şi armele pe care colonelul şi ai săi le folosiseră atât de bine împotriva lor.

După ce observară tabăra indigenilor, savanții ruşi şi englezi vorbiră mult cu buşmanul. Trebuiau să ia o hotărâre definitivă. Dar această hotărâre atârna de un anumit concurs de împrejurări, şi înainte de orice, trebuia să fie examinat în detaliu muntele Scorzef.

Astronomii ştiau deja că muntele în cauză domină la sud vaste câmpii ce se întind până la karru. La est şi la vest, era prelungirea pustiului pe cel mai mic diametru al său. Spre vest, privirea cuprindea la orizont silueta vagă a colinelor ce mărginesc ținutul fertil al makololilor, unde una dintre capitale, Maketo, este situată la vreo sută de mile înspre nord-estul lacului Ngami.

Dimpotrivă, spre nord, muntele Scorzef domina un ținut cu totul diferit. Ce contrast cu aridele stepe ale sudului! Apă, copaci, păşuni şi toată această vegetație a solului, întreținută de o umezeală permanentă! Pe o întindere de cel puțin o sută de mile, Ngami îşi desfăşura de la est la vest frumoasele-i ape, aureolate în acea clipă de razele soarelui la asfințit. Cea mai mare lățime a lacului se contura în sensul paralelelor terestre. Dar de la nord spre sud nu măsura mai mult de treizeci-patruzeci de mile. Mai încolo, ținutul se desena în pantă uşoară, foarte variat ca aspect, cu pădurile, cu păşunile, cu cursurile sale de apă, afluenții Lambyei sau ai Zambeziului, şi, hăt departe, spre nord, dar la cel puțin optzeci de mile, un lanț de munți îl încadra cu pitorescu-i contur. Frumos ținut, o adevărată oază în mijlocul acestor pustiuri! Solul său, admirabil udat, pururea reînviat de o rețea de vene lichide, respira viață. Acesta era Zambezi, marele fluviu care, prin afluenții lui, întreținea această vegetație magnifică! Imensă arteră, care este pentru Africa Australă ceea ce este Dunărea pentru Europa şi Amazonul pentru America de Sud!...

Astfel era panorama ce se dezvăluia privirilor europenilor. Cât priveşte muntele Scorzef, el se înălța pe malul aceluiaşi lac şi, aşa cum spusese Mathieu Strux, coastele lui dinspre nord se lăsau drept în apele lacului Ngami. Dar nu-s pante abrupte, pe care nişte marinari să nu le poată sui sau coborî, iar pe o îngustă cărare povârnită, ce mergea din vârf în vârf, ajunseră până la

nivelul apei, în locul unde era ancorată şalupa. Provizia de apă era deci asigurată şi mica garnizoană putea să reziste, atât cât le-ar fi ajuns merindele, după zidurile fortuleţului părăsit.

Dar care era rolul acestui fortuleţ în deşert, în piscul acestui munte? îl întrebară pe Mokum, care mai cutreierase aceste ţinuturi, când fusese ghidul lui David Livingstone. El fu în măsură să răspundă.

— Aceste împrejurimi ale lacului Ngami erau vizitate frecvent odinioară de negustorii de fildeş şi de abanos. Fildeşul îl furnizau elefanţii şi rinocerii. Abanosul era carnea omenească, acea carne vie, cu care fac trafic misiţii de sclavi. Toată regiunea adiacentă fluviului Zambezi e încă bântuită de mizerabili străini ce fac negoţ cu negri. Războaiele, raziile, jafurile din interior furnizează un mare număr de prizonieri, vânduţi ulterior ca sclavi. Or, tocmai acest mal al Ngami-ului forma un loc de trecere pentru negustorii venind dinspre vest. Muntele Scorzef era, altădată, locul de campare al caravanelor. Aici se odihneau ele înainte de a începe coborârea pe apele Zambeziului până la gurile lui de vărsare. Traficanţii fortificaseră deci această poziţie, în scopul de a se proteja, ei şi sclavii lor, împotriva prădărilor făcute de jefuitori, deoarece nu era o raritate ca prizonierii indigeni să fie furaţi chiar de aceia care-i vânduseră şi care îi revindeau ulterior.

Iată istoria acestui fortuleţ, dar în acea vreme acesta era căzut în ruină. Ruta caravanelor se schimbase. Ngami nu-i mai primea pe traficanţii de sclavi pe malurile sale, muntele Scorzef nu mai trebuia să-i apere, iar zidurile ce-l împrejmuiau s-au năruit piatră cu piatră. Din acest fortuleţ nu mai rămăsese decât o incintă tăiată în formă de sector, al cărui arc era orientat spre sud şi conul spre nord. În centrul acestei incinte se înălţa o cazemată mică, prevăzută cu creneluri, având deasupră-i un donjon din lemn, al cărui profil, redus ca mărime de la distanţă, servise drept miră ocularelor colonelului Everest. Dar oricât de ruinat ar fi fost, fortuleţul oferea încă un refugiu sigur europenilor. Îndărătul acestor ziduri din gresie deasă, înarmaţi cum erau cu puşti cu tragere rapidă, puteau ţine piept unei armate de makololi, atât timp cât merindele şi muniţiile nu le-ar fi lipsit, şi, poate, ar fi putut să-şi încheie lucrările lor geodezice.

Colonelul şi însoţitorii lui nu duceau lipsă de muniţie, întrucât lada în care era depozitată aceasta fusese pusă în căruţa ce

servise la transportul şalupei cu aburi, iar pe căruță, după cum se ştie, indigenii nu puseră mâna.

Cu merindele era altceva. Aici era dificultatea. Căruțele cu alimente nu scăpaseră jafului. În fortuleț erau provizii care asigurau hrana numai două zile celor optsprezece oameni adunați acolo, adică cei trei astronomi englezi, cei trei astronomi ruşi, zece marinari de pe Queen and Tzar, buşmanul şi foreloper-ul.

Ceea ce fu bine şi temeinic constatat printr-un inventar migălos făcut de colonelul Everest şi de Mathieu Strux.

Odată încheiat inventarul şi după ce luară un mic dejun foarte sumar, astronomii şi buşmanul se reuniră în cazemata mică, în timp ce marinarii stăteau de pază în jurul zidurilor fortuleţului.

Se discuta această foarte serioasă penurie de alimente şi nu se mai ştia ce să se imagineze pentru a potoli foamea, dacă nu imediată, cel puțin la o anumită vreme, când vânătorul făcu următoarea observație:

- Sunteți îngrijorați, domnilor, de lipsa unei aprovizionări. De fapt, nu văd de ce vă îngrijorați. Nu avem merinde decât pentru două zile, spuneți? Dar cine ne obligă să stăm două zile în acest fortuleț? Nu-l putem părăsi mâine, azi chiar? Cine ne împiedică? Makololii? Dar ei nu pot naviga pe apele lacului Ngami, după câte ştiu, de aceea pot să vă asigur că vă voi duce în câteva ore, cu şalupa cu aburi, pe malul septentrional al lacului.

La această propunere, savanții se priviră unii pe alții şi apoi se uitară la buşman. Se părea, într-adevăr, că o asemenea idee, atât de firească, nu le venise în minte. Şi chiar nu le trecuse prin minte! Nu putea să le vină o astfel de idee acestor îndrăzneți care, în această memorabilă expediție, trebuiau să fie până la capăt eroii ştiinței.

Apoi, sir John Murray, luând cel dintâi cuvântul, răspunse buşmanului.

— Dar bravul meu Mokum, încă nu ne-am încheiat lucrările.

— Care lucrări?

— Cele axate pe măsurarea meridianului!

— Credeți că makololii se sinchisesc de meridianul d-voastră? replică vânătorul.

— Este posibil să nu se sinchisească, dar noi ne sinchisim, noi, ceilalți, şi nu vom lăsa această lucrare neterminată. Nu sunteți de aceeaşi părere, dragii mei colegi?

— E şi părerea noastră, răspunse colonelul Everest, care, vorbind în numele tuturor, se făcu interpretul sentimentelor pe care le împărtăşea fiecare. Nu vom abandona măsurarea meridianului! Atât timp cât unul dintre noi va supraviețui, triangulația îşi va urma cursul. Vom face observații cu arma într-o mână şi cu instrumentele în cealaltă, dacă va trebui, dar vom sta aici până la ultima suflare.

— Ura pentru Anglia! Ura pentru Rusia! strigară aceşti energici savanți care puneau mai presus de orice interesele ştiinței.

Buşmanul îi privi o clipă pe camarazii lui şi nu mai răspunse nimic. Înțelesese.

Deci era stabilit acest lucru. Prin urmare, operațiunea geodezică va continua. Dar dificultățile locale, obstacolul reprezentat de lacul Ngami, alegerea unei stații potrivite n-ar face-o impracticabilă?

Această întrebare fu pusă de Mathieu Strux. Astronomul rus, după două zile de când ocupa creştetul muntelui Scorzef, trebuia să poată răspunde la întrebare.

— Domnilor, zise el, operația va fi dificilă, migăloasă, va cere răbdare şi zel, dar nu e nicidecum impracticabilă. Despre ce-i vorba? A se uni din punct de vedere geodezic muntele Scorzef cu o stație stabilită la nord? Or, există ea? Da, este, şi am ales deja la orizont un pisc ce poate servi drept miră ocularelor noastre. Se înalță la nord-vest de lac, în aşa fel, încât această latură a triunghiului va tăia lacul Ngami, urmând o linie oblică.

— Ei bine, zise colonelul Everest, dacă punctul mirei există, unde-i dificultatea?

— Dificultatea, răspunse Mathieu Strux, va fi distanța ce separă muntele Scorzef de acest pisc.

— Care este deci această distanță? întrebă colonelul Everest.

— O sută douăzeci de mile cel puțin.

— Ocularul nostru o va putea acoperi.

— Dar va trebui să aprindem un felinar în vârful acestui pisc!

— Îl vom aprinde.

— Va trebui să-l ducem până acolo?

— Îl vom duce.

— Şi în acest timp, să ne apărăm împotriva makololilor! adăugă buşmanul.

— Ne vom apăra!

— Domnilor, spuse buşmanul, sunt la ordinele dumneavoastră şi voi face ce mi se va ordona să fac!...

Prin aceste cuvinte ale devotatului vânător se sfârşi convorbirea de care atârnase soarta expediției ştiințifice. Impulsionați de aceleaşi gânduri şi hotărâți a se jertfi, dacă trebuia, savanții ieşiră din cazemată şi veniră să observe ținuturile ce se întindeau în partea de nord a lacului.

Mathieu Strux indică piscul pe care-l alesese. Era Volquiria, un fel de con pe care distanța abia îl făcea vizibil. El se ridica la o mare înălțime şi, cu toată depărtarea, un puternic felinar electric ar fi putut să fie zărit în câmpul vizual al ocularelor, înzestrate cu lentile având diverse grade de mărire. Dar acest reverber trebuia dus la mai bine de o sută de mile de Scorzef şi postat pe piscul muntelui. Aici era adevărata dificultate, însă nu insurmontabilă. Unghiul pe care-l forma masivul Scorzef, cu Volquiria, de o parte, şi cu stația precedentă, pe de alta, ar fi încheiat, probabil, măsurătoarea meridianului, deoarece piscul trebuia să fie situat mult mai aproape de paralela 20. Se înțelege deci întreaga importanță a acestei lucrări şi cu ce ardoare încercau astronomii să-i învingă obstacolele.

Înainte de toate, trebuia pus reverberul. Era de făcut cale de o sută de mile într-un ținut necunoscut. Mihail Zorn şi William Emery se oferiră voluntari. Ei fură aceeptați. Foreloper-ul se învoi să-i însoțească şi ei se pregătiră să plece numaidecât.

Vor folosi sau nu şalupa cu aburi? Nu. Voiau ca ea să rămână la îndemâna colegilor lor, care ar fi fost nevoiți a se îndepărta cât mai grabnic, după ce-şi vor fi încheiat observațiile, de urmăririle makololilor. Pentru a trece lacul Ngami, era de ajuns a se construi una dintre acele luntri de scoarță de mesteacăn, şi uşoare, şi rezistente, pe care băştinaşii ştiu să le fabrice în câteva ore. Mokum şi foreloper-ul coborâră pe malul lacului, unde creşteau câțiva mesteceni scunzi, şi-şi sfârşiră repede treaba.

La opt seara, luntrea era încărcată cu instrumente, cu reverberul electric, cu ceva merinde, arme şi muniții. Se stabili ca astronomii să se întâlnească pe malul meridional al lacului Ngami, la marginea unui golfuleț pe care-l ştiau buşmanul şi foreloper-ul. Mai mult, de îndată ce reverberul din vârful Volquiriei ar fi fost zărit şi ridicat geodezic, colonelul Everest va aprinde un felinar în vârful muntelui Scorzef, astfel încât Mihail Zorn şi William Emery să-i poată determina poziția, la rândul lor.

După ce-şi luară rămas bun de la colegii lor, Mihail Zorn şi William Emery părăsiră fortuleţul şi coborâră în luntre. Foreloperul, un marinar rus şi unul englez se urcaseră în ea mai înainte.

Bezna era adâncă. Odgonul fu dezlegat şi uşoara ambarcaţie, sub impulsul pagaielor, se îndepărtă în tăcere pe apele mohorâte ale lacului Ngami.

Capitolul XX
Opt zile pe vârful muntelui Scorzef

Astronomii îi urmăriră din priviri pe tinerii lor colegi, îndepărtându-se, nu fără o strângere de inimă. Ce oboseală, ce pericole îi aşteptau, poate, pe aceşti curajoşi tineri, în mijlocul acestui ţinut necunoscut, ce aveau să-l străbată pe o întindere de o sută de mile! Totuşi, buşmanul îi linişti pe prietenii lor, lăudând îndemânarea şi curajul foreloper-ului. De altfel, era de presupus că makololii, foarte preocupaţi în jurul muntelui Scorzef, nu mai cutreierau câmpiile dinspre partea de nord a lacului. În definitiv, Mokum considera - şi instinctul nu-l înşela - că, până la urmă, colonelul Everest şi însoţitorii lui erau mult mai expuşi pericolului în fortuleţ decât cei doi tineri astronomi pe drumurile dinspre nord!...

Marinarii şi buşmanul vegheară pe rând în tot timpul nopţii. Întunericul, într-adevăr, putea favoriza incursiunile duşmănoase ale makololilor. Dar „aceste reptile", cum îi numea vânătorul, nu se încumetaseră încă pe coastele muntelui. Poate că aşteptau întăriri, pentru ca astfel să năvălească din toate părţile, zdrobind, prin numărul lor, rezistenţa celor asediaţi.

Vânătorul nu se înşelase în bănuielile sale, deoarece, luminându-se de ziuă, colonelul Everest observă că numărul makololilor crescuse simţitor. Tabăra lor, aşezată cu isteţime, înconjura poalele muntelui Scorzef şi făcea cu neputinţă orice încercare de fugă spre câmpie. Din fericire, apele lacului nu erau şi nu puteau fi străjuite şi, în cel mai rău caz, cel puţin în împrejurări neprevăzute, calea unei retrageri tot le mai rămânea deschisă.

Dar nici vorbă de fugă nu era... Europenii ocupau un post ştiinţific, un post de onoare, şi nu intenţionau să-l părăsească. În această privinţă, domnea un acord perfect între ei. Nu mai existau

disensiunile personale, care-l separaseră odinioară pe colonelul Everest de Mathieu Strux. Cu atât mai mult, nici nu mai exista războiul declarat oficial între Anglia şi Rusia. Nicio aluzie nu fusese făcută în acest sens. Ambii savanți păşeau spre acelaşi țel; amândoi voiau să obțină acelaşi rezultat deopotrivă de folositor ambelor națiuni şi să-şi îndeplinească misiunea lor ştiințifică.

Aşteptând momentul în care va fi aprins felinarul în vârful Volquiriei, cei doi astronomi se ocupară cu terminarea măsurătorii triunghiului precedent. Această operație, care consta în a vizualiza cu ocularul dublu cele din urmă două stații de pe itinerariul englez, se făcu fără greutate şi rezultatul fu înscris de Nikolai Palander. Odată încheiată măsurătoarea, se stabili ca, în timpul nopților următoare, să se facă numeroase observări de stele, pentru a se obține cu o precizie absolută latitudinea muntelui Scorzef.

O altă chestiune importantă trebuia să fie, de asemenea, hotărâtă înainte de oricare alta, iar Mokum fireşte că fu chemat să-şi dea cu părerea în această împrejurare. În cât timp - cel mai scurt cu putință - puteau ajunge Mihail Zorn şi William Emery la lanțul de munți, ce se întindea în nordul lacului Ngami, şi al căror pisc principal trebuia să servească drept punct de sprijin pentru ultimul triunghi al rețelei?

Buşmanul estimă la mai puțin de cinci zile timpul necesar pentru a ajunge la locul în chestiune. Într-adevăr, o distanță de mai bine de o sută de mile îl despărțea de Scorzef. Mica echipă a foreloper-ului mergea pe jos şi, ținând seama de dificultățile inerente unei regiuni tăiate adesea de râuri, cinci zile ar fi chiar un răgaz de timp prea scurt.

Se admise deci un maximum de şase zile şi pe această bază se stabili porționarea hranei.

Rezerva de merinde era foarte restrânsă. O mică parte fusese dată echipei foreloper-ului, aşteptând momentul în care ea şi-ar putea găsi hrana din vânat. Merindele le asigurau subszistența timp de două zile. Se compuneau din câteva livre de pesmeți, carne conservată şi pemmican. Colonelul Everest, de acord cu colegii săi, reduse rația zilnică la trei sferturi. Şi aşa puteau ajunge timp de şase zile, când lumina felinarului, urmărită permanent, s-ar ivi la orizont. Cei patru europeni, cei şase marinari ai lor, buşmanul, în total unsprezece oameni, desigur că

vor suferi din cauza acestei raţii reduse de hrană, dar ei erau mai presus de atari suferinţe.

— De altfel, nu este interzis vânatul! îi spuse sir John Murray buşmanului, care scutură din cap cu un aer de îndoială.

Lui Mokum i se părea dificil ca, pe acest munte izolat, să găsească vânat. Dar ăsta nu era un motiv să-şi lase puşca deoparte. Şi aceste hotărâri odată luate, în timp ce colegii săi se ocupau cu scrierea măsurătorilor în registrul dublu al lui Nikolai Palander, sir John, însoţit de Mokum, părăsi incinta fortuleţului, ca să facă o recunoaştere exactă a muntelui Scorzef.

Stând liniştiţi în tabăra lor de la poalele muntelui, makololii nu păreau deloc grăbiţi să înceapă asaltul. Poate că intenţia lor era de a-i sili să se predea prin foamete!

Cercetarea muntelui fu efectuată rapid. Locul pe care se înălţa fortuleţul nu măsura mai mult de o milă. Pământul plin cu o iarbă deasă, amestecată cu pietre, era întretăiat ici şi colo de tufişuri scunde, formate în parte de gladiole. Nişte mărăcini roşii, protee cu frunze argintii, o serie de arbuşti cu ghirlande lungi alcătuiau flora muntelui. Pe coastele sale, dar sub unghiuri foarte abrupte în scobituri de stâncă ce străbăteau scoarţa muntelui, creşteau arbuşti spinoşi înalţi de zece picioare, cu ciorchini de flori albe, mirositoare ca florile de iasomie şi al căror nume buşmanul nu-l ştia. Cât despre faună, după o oră de observaţie, sir John încă nu văzuse nicio vietate. Totuşi, câteva păsărele, cu penele închise şi ciocuri roşii, zburară din nişte desişuri şi, desigur, la cel dintâi foc de puşcă, tot acest stol înaripat se făcu nevăzut spre a nu se mai înapoia. Deci nu se putea conta pe produsele vânătoarei pentru a hrăni garnizoana.

— S-ar putea pescui în lac, îi spuse sir John, oprindu-se în partea de nord a muntelui Scorzef şi contemplând măreaţa întindere a lacului Ngami.

— Să pescuieşti fără plasă sau undiţă, răspunse buşmanul, este ca şi cum ai vrea să prinzi păsări din zbor. Dar să nu ne descurajăm, Înălţimea Voastră ştiţi că hazardul ne-a ajutat adesea până acum şi cred că ne va mai ajuta încă.

— Hazardul! răspunse sir John, dar numai când vrea Dumnezeu este cel mai credincios ocrotitor al neamului omenesc, pe care-l cunosc! Nu există un valet mai sigur, un majordom mai destoinic ca hazardul! El ne-a condus lângă prietenii noştri ruşi şi

el i-a adus tocmai unde voiam să mergem noi, el ne va conduce încet, şi pe unii, şi pe alţii, spre ţinta pe care vrem s-o atingem!

— Şi ne va hrăni tot el? întrebă buşmanul.

— Desigur că ne va hrăni, prietene Mokum, răspunse sir John, şi făcând asta, nu-şi va face decât datoria.

Cuvintele lui sir John erau, negreşit, foarte îmbărbătătoare, dar buşmanul îşi spuse că hazardul e un servitor care cerea să fie servit puţin de stăpânii lui... şi-şi făgădui să-l ajute la nevoie.

Ziua de 25 februarie nu aduse nicio schimbare în privinţa atacatorilor şi a atacaţilor. Makololii şedeau în tabăra lor. Turme de boi şi oi păşteau în zonele din apropierea muntelui Scorzef, pe care infiltraţiile de apă le transformau în păşune. Carele jefuite fuseseră duse în tabără. Câteva femei şi copii, alăturaţi tribului nomad, îşi vedeau de treburile obişnuite. Din când în când, câte un şef, uşor de recunoscut după bogăţia podoabelor lui, urca pantele muntelui, încercând să descopere poteci care să-i ducă mai sigur şi cât mai grabnic spre vârful muntelui. Dar un glonte de puşcă îl făcea s-o ia repede la sănătoasa. Makololii răspundeau bubuiturilor de armă cu strigătele lor de război, slobozeau săgeţi inofensive, îşi agitau lăncile, fâlfâiau suliţele, şi totul reintra în calmul dinainte.

Totuşi, în ziua de 26 februarie, indigenii făcură o tentativă mai îndrăzneaţă şi, în număr de vreo cincizeci, escaladară muntele din trei părţi deodată. Toată garnizoana ieşi afară din fortuleţ, la marginea incintei. Puştile europene, la fel de repede încărcate, pe cât de descărcate, cauzară unele pierderi în rândurile makololilor. Cinci sau şase dintre aceşti jefuitori fură ucişi, iar restul cetei renunţă să mai atace. Totuşi, cu toată rapiditatea tirului, fu evident că asediaţii puteau fi copleşiţi de numărul mare al makololilor. Dacă vreo două sute dintre aceştia ar fi pornit simultan să asalteze muntele, greu le-ar fi fost europenilor să facă faţă atacului din toate părţile. De aceea, sir John avu ideea să apere partea din faţă a fortuleţului instalând acolo o mitralieră, principala armă a şalupei cu aburi. Era un excelent mijloc de apărare. Toată dificultatea consta însă în transportarea mitralierei greoaie pe stâncile atât de anevoios de urcat. Totuşi, marinarii o făcură cu multă îndemânare, astfel că în ziua de 26 februarie mitraliera fu aşezată într-o deschizătură a incintei crenelate. Acolo, cele douăzeci şi cinci de orificii de tragere, care împrăştiau gloanţele în evantai, puteau acoperi toată partea din faţă a

fortuleţului. Indigenii urmau să cunoască în curând această maşinărie a morţii, pe care naţiunile civilizate o vor introduce în arsenalele lor de război, douăzeci de ani mai târziu.

În timpul inactivităţii lor silite pe creştetul muntelui Scorzef, astronomii calculaseră în fiece noapte înălţimi ale unor diferite stele. Cerul foarte senin, atmosfera foarte uscată le permiseră efectuarea unor minunate observaţii. Ei obţinură ca latitudine a muntelui Scorzef l9°37’18"265, valoare apropiată până la o miime dintr-o secundă, adică aproape la un metru. Era imposibilă o măsurătoare mai exactă decât atât. Acest rezultat le întări convingerea că se aflau la mai puţin de o jumătate de grad de punctul septentrional al meridianului lor, şi că, prin urmare, cu acest triunghi, al cărui vârf încercau să-l stabilească pe creştetul Volquiriei, operaţia trigonometrică era încheiată.

În noaptea dintre 26 şi 27 februarie, nu au fost remarcate tentative de atac ale makololilor. Ziua de 27 păru extrem de lungă micii garnizoane. Dacă împrejurările îl favorizaseră pe foreloper, plecat de cinci zile, era cu putinţă ca însoţitorii lui să fi ajuns chiar în acea zi la Volquiria. Deci, în timpul nopţii următoare, trebuia observat orizontul cu o atenţie maximă, deoarece lumina felinarului putea fi zărită într-acolo. Colonelul Everest şi Mathieu Strux îşi îndreptaseră deja instrumentul spre vârful Volquiriei, astfel încât acesta să fie încadrat în câmpul vizual al obiectivului. Această măsură de precauţie simplifica mult cercetările care, fără punct de reper, deveneau foarte dificile într-o noapte întunecoasă. Dacă apărea o lumină în vârful Volquiriei, ar fi fost zărită imediat, iar determinarea unghiului, încheiată.

În timpul acestei zile, sir John cutreieră în zadar desişurile şi ierburile înalte. Nu putu să dea de urma niciunui animal bun de mâncat sau cam aşa ceva. Păsările înseşi, tulburate de apariţia englezului, îşi căutaseră adăposturi mai sigure prin desişurile de pe mal. Onorabilul vânător era necăjit, deoarece atunci nu vâna din plăcere, ci lucra *pro domo sua*, dacă totuşi această maximă latină se poate aplica stomacului unui englez. Sir John avea o nepotolită poftă de mâncare, pe care o treime din raţia zilnică n-o putea îndestula, aşa că suferea, într-adevăr, de foame. Colegii lui suportau mai uşor această abstinenţă, fie că stomacul era mai puţin poruncitor, fie că, după exemplul lui Nikolai Palander, ei reuşiseră să înlocuiască beefsteak-ul tradiţional cu una sau două ecuaţii de gradul al doilea. Cât despre marinari şi buşmani, ei

aveau o foame tot pe atâta de onorabilă ca şi sir John. Or, rezerva de merinde era pe terminate. Încă o zi, şi toată hrana ar fi fost consumată, iar dacă expediția foreloper-ului ar fi întârziat în mersul ei, garnizoana fortuleţului ar fi fost la ananghie.

Toată noaptea de 27 spre 28 februarie fu afectată observațiilor. Întunericul, cu serenitatea lui, îi favoriza într-un mod aparte pe astronomi. Dar orizontul rămânea scufundat în bezna adâncă. Nicio lumină nu se zări pe munte. Nimic nu se ivi în obiectivul ocularului.

Cu toate astea, minimul răgaz atribuit incursiunii lui Mihail Zorn şi William Emery abia îşi despletea înaintarea în timp. Colegii lor trebuiau deci să se înarmeze cu răbdare şi să aştepte.

În timpul zilei de 28 februarie, mica garnizoană de pe muntele Scorzef mâncă ultima bucată de carne şi de pesmet. Dar speranța acestor curajoşi savanți încă nu slăbise şi, chiar dacă ar fi trebuit să pască iarbă, erau hotărâți să nu părăsească locul înainte de terminarea lucrării lor.

Noaptea de 28 februarie spre 1 martie tot nu aduse vreun rezultat. O dată sau de două ori, observatorii crezură că zăresc lumina felinarului. Dar făcură o verificare şi constatară că lumina nu era decât a unei stele înceţoşate, la orizont.

În timpul zilei de 1 martie, nu mâncară nimic. Probabil că, deprinşi de mai multe zile să mănânce mai puţin, colonelul Everest şi colegii lui răbdară mai uşor decât ar fi crezut lipsa desăvârşită de merinde, iar în cazul în care Providența nu le venea în ajutor, ziua următoare le va rezerva nişte chinuri crude.

Desigur, a doua zi, Providența nu-i copleşi cu bunătăți; niciun fel de vânat nu apăru în bătaia puştii lui sir John Murray şi, cu toate acestea, garnizoana supraviețuia, de bine, de rău.

Sir John şi Mokum, cu stomacurile ghiorăind de foame, cu privirea năucă, rătăceau pe vârful muntelui. O foame aprigă le sfâşia măruntaiele şi se întrebau dacă ar fi putut, în aceste condiții vitrege, să pască iarba pe care o călcau în picioare, aşa cum spusese colonelul!

— Dacă am avea stomacuri de rumegătoare! spuse bietul sir John, ce am mai mânca din iarba asta! Şi niciun vânat! nicio pasăre!

Vorbind astfel, sir John îşi îndreptă privirile spre acel lac întins, ce-şi desfăşura apele sub el. Marinarii de pe Queen and Tzar încercaseră să prindă câțiva peşti, dar în zadar. Cât despre

păsările acvatice, ce zburau la suprafața acestor ape liniştite, nici nu se puteau apropia de ele!...

La un moment dat, sir John şi camaradul său, care abia mai umblau de obosiți ce erau, se aşezară în curând pe iarbă, la poalele unui colnic de pământ, înalt de cinci-şase picioare. Un somn greu, mai degrabă o amorțeală decât somn, îi cuprinse pe neaşteptate. Sub această lespede, pleoapele li se închiseră fără voie. Încet, încet ei căzură într-o adevărată stare de toropeală. Golul pe care-l simțeau în ei îi sfârşea. Mai mult, această toropeală îi putea face să uite o clipă durerile ce-i sfâşiau şi ei se lăsară furați de ea.

Cât timp a durat această amorțire, nici buşmanul, nici sir John n-ar fi putut spune, dar, după o oră, sir John se trezi brusc simțind pe tot corpul o serie de furnicături foarte neplăcute. Se scutură, încercă să adoarmă iar, dar furnicăturile persistau, aşa că, enervat, îşi deschise în cele din urmă ochii.

Legiuni de furnici albe alergau pe hainele lui. Fața, mâinile îi erau acoperite. Această invazie de insecte îl făcu să se scoale ca şi cum s-ar fi destins în el un arc. Mişcarea lui bruscă îl trezi pe buşman, culcat alături de el. Mokum era, de asemenea, acoperit de aceste furnici albe. Dar, spre marea mirare a lui sir John, Mokum, în loc să alunge insectele, le luă cu pumnii, le duse la gură şi le înghiți cu lăcomie.

— Ah! ptiu! Mokum, exclamă sir John, pe care această lăcomie îl îngrețoşa.

— Mâncați! mâncați! faceți ca mine! răspunse vânătorul, fără a pierde vreo îmbucătură. Mâncați! Acesta este orezul buşmanilor!...

Mokum tocmai dăduse, într-adevăr, acestor insecte denumirea lor indigenă. Buşmanii se hrănesc bucuros cu aceste furnici din care există două specii: furnica albă şi furnica neagră. Cea albă este, după părerea lor, de o calitate superioară. Singurul cusur al acestei insecte, din punct de vedere alimentar, este că trebuie să înghiți cantități foarte mari. Aşa că africanii amestecă, de obicei, aceste furnici cu gumă de mimoză. Ei obțin astfel o hrană mai substanțială. Dar mimoza lipsea pe vârful muntelui Scorzef şi Mokum se mulțumi să mănânce orezul său „natural".

Sir John, cu toată scârba, cuprins de o foame accentuată de pofta buşmanului, se hotărî să-l imite. Furnicile ieşeau cu miliardele din imensul lor furnicar, care nu era altul decât colina de pământ pe care se culcaseră ce-i doi somnoroşi. Sir John le luă

cu pumnii şi le duse la buze. Într-adevăr, gustul lor nu-i displăcu, puțin acid totuşi, dar foarte plăcut, şi simțea că i se potolesc încet-încet ghiorăielile stomacului.

Oricum, Mokum nu-şi uitase camarazii de restrişte. Alergă la fortuleț şi aduse toată garnizoana. Marinarii nu făcură nazuri şi se aruncară asupra acestei ciudate hrane. Numai colonelul, Mathieu Strux şi Nikolai Palander ezitară o clipă. Totuşi, exemplul lui sir John Murray îi hotărî, şi aceşti bieți savanți, pe jumătate morți de inaniție, îşi înşelară cel puțin foamea, înghițind şi ei cantități mari de furnici albe.

Dar un incident neaşteptat oferi o hrană mai îndestulătoare colonelului Everest şi însoțitorilor lui. Vrând să-şi facă provizii din aceste insecte, Mokum se gândi să dărâme o latură a acestui imens furnicar. Era, cum s-a spus, un deluleț conic, având pe coaste conuri mai mici, aşezate circular la bază. Înarmat cu securea, vânătorul aplicase deja mai multe lovituri moviliței de pământ, când un zgomot ciudat îi atrase atenția. S-ar fi zis că se aude un grohăit înlăuntrul furnicarului. Buşmanul se opri din dărâmat şi ascultă. Camarazii lui se uitau la el fără a rosti o vorbă. Câteva noi lovituri de secure fură date din nou. Un guițat mai pronunțat se auzi lămurit.

Buşmanul îşi frecă mâinile fără a spune o vorbă şi ochii săi licăriră de o lăcomie pofticioasă. Lovi iar cu securea în deluşor, dar în aşa fel ca să facă o gaură largă cam de un picior. Furnicile fugeau din toate părțile, însă vânătorul nu se sinchisea de asta şi lăsa în seama marinarilor grija să le introducă în saci.

Deodată, în deschizătura găurii se ivi un animal ciudat. Era un patruped având un bot lung, gura mică, o limbă extensibilă, urechi drepte, picioare scurte, coada lungă şi ascuțită. Un păr lung, mătăsos şi cenuşiu, colorat în roşu, îi acoperea trupul turtit şi avea gheare foarte mari.

O lovitură bună, dată de Mokum peste botul acestui animal, fu de ajuns ca să-l ucidă.

— Iată friptura noastră, domnilor, spuse buşmanul. S-a lăsat aşteptată, dar totuşi n-o să fie mai puțin bună! Haideți, faceți focul, şi vom cina cum n-am cinat niciodată!

Buşmanul nu spuse mai mult. Animalul pe care-l jupui cu pricepere era un orycterop, un fel de mâncător de furnici, pe care olandezii îl mai numesc şi „porc de pământ". E foarte obişnuit în Africa Australă şi furnicarele nu au alt duşman mai mare. Acest

myrimicofag nimiceşte legiuni de insecte şi, când nu poate intra în galeriile lor înguste, le pescuieşte, strecurându-şi în ele limba extensibilă şi vâscoasă, apoi o scoate plină cu aceste furnici.

Friptura fu curând gata. Îi mai trebuiră câteva învârtituri pe frigare, dar înfometaţii erau atât de nerăbdători! Jumătatea animalului fu înghiţită şi carnea lui fu declarată excelentă, deşi uşor îmbibată cu acid formic. Ce masă pe cinste! Ea dădu noi puteri, curaj şi speranţă acestor vajnici europeni!...

Şi trebuia, într-adevăr, să aibă speranţa înrădăcinată în inimă, întrucât noaptea următoare iarăşi nu se ivi nicio lumină pe creştetul Volquiriei.

Capitolul XXI
Fiat lux!

Foreloper-ul şi mica lui echipă erau plecaţi de nouă zile. Ce incidente le întârziaseră mersul? Oamenii sau dobitoacele li se puseseră în cale ca un obstacol de netrecut? De ce întârziau? Trebuie să deducem din asta că Mihail Zorn şi William Emery fuseseră, într-adevăr, opriţi în drumul lor? Nu se putea crede, oare, că erau iremediabil pierduţi?

Înţelegem, aşadar, temerile, chinurile, stările alternante de speranţă şi de deznădejde, prin care treceau astronomii întemniţaţi în fortuleţul Scorzef. Colegii, prietenii lor plecaseră de nouă zile! În cel mult şase, şapte zile ar fi trebuit să ajungă la destinaţie. Erau nişte oameni harnici, curajoşi, impulsionaţi de eroismul ştiinţific. De prezenţa lor pe creştetul Volquiriei atârna succesul misiunii lor. O ştiau, şi nu au neglijat nimic pentru a reuşi. Întârzierea nu li se putea imputa. Deci, dacă la nouă zile după plecarea lor, lumina felinarului nu licărise în creştetul Volquiriei, înseamnă că erau sau morţi sau prizonieri ai triburilor nomade.

Acestea erau descurajatoarele gânduri, jalnicele ipoteze ce se formau în mintea colonelului Everest şi a colegilor săi. Cu ce nerăbdare aşteptau ei să dispară soarele sub linia orizontului, pentru a-şi începe observaţiile nocturne! Câte griji îşi făceau bieţii de ei! Toată speranţa lor atârna de acest ocular ce trebuia să vizualizeze îndepărtata lumină! Întreaga lor viaţă se concentra asupra îngustului câmp vizual al unei lunete!... În timpul acelei

zile de 3 martie, rătăcind pe pantele muntelui Scorzef, abia schimbând câte-o vorbă, stăpâniți toți de aceeaşi idee, suferiră cum nu mai suferiseră niciodată! Nu, nici căldurile excesive ale deşertului, nici eforturile unei peregrinări zilnice în arşița razelor unui soare tropical, nici chinurile setei nu-i copleşiseră până într-atât!

În timpul acestei zile, fură înghițite ultimele bucăți de lăcuste şi garnizoana fortului trebui să se mulțumească deci cu acea hrană insuficientă, scoasă din furnicare.

Noaptea veni, o noapte fără lună, liniştită şi adâncă, tocmai potrivită pentru observații... Dar nicio lumină nu se arătă pe creştetul Volquiriei. Colonelul Everest şi Mathieu Strux supravegheară, până în zori, cu schimbul, orizontul, cu o răbdare admirabilă. Nimic, nimic nu se ivi şi razele soarelui făcură în curând cu neputință orice observație.

Din partea indigenilor, de asemenea, nu existau temerile vreunui atac. Makololii păreau hotărâți a-i sili pe asediați să se predea prin foame.

Şi, într-adevăr, nu se putea să dea greş. În timpul acelei zile de 4 martie, foamea îi tortură din nou pe prizonierii muntelui Scorzef, şi aceşti nefericiți europeni nu-şi putură micşora chinurile decât măcinând rădăcinile bulboase ale acelor gladiole ce creşteau între stânci, pe coastele masivului.

Prizonieri? Nu întru totul! Colonelul Everest şi însoțitorii lui nu erau! Şalupa cu aburi, încă ancorată în micul golfuleț, putea să-i ducă pe apele lacului Ngami spre o câmpie fertilă, unde n-ar fi lipsit nici vânatul, nici fructele, nici plantele leguminoase!... De mai multe ori se ridicase chestiunea dacă n-ar fi fost mai bine să fie trimis buşmanul spre malul nordic, ca să vâneze acolo pe seama garnizoanei. Dar, în afară de faptul că tentativa aceasta putea fi observată de indigeni, însemna să fie pusă în pericol şalupa şi, prin urmare, salvarea tuturor, în cazul în care alte triburi de makololi ar fi cutreierat regiunea septentrională a lacului Ngami. Această propunere fu deci respinsă. Trebuiau să fugă cu toții sau să rămână împreună. În ceea ce priveşte părăsirea muntelui Scorzef înainte de finalizarea operației geodezice, nici nu putea fi vorba. Trebuiau să aştepte atât timp cât şansele de reuşită nu erau epuizate. Era o chestiune de răbdare!.. Vor fi răbdători deci!...

— Când Arago, Biot şi Rodrigues, spuse în ziua aceea colonelul camarazilor lui, strânşi în jurul său, îşi propuseră să prelungească meridianul Dunkuerque până la insula Ivica, aceşti savanți se aflau aproape în situația în care suntem şi noi. Era vorba de a uni insula de coasta Spaniei printr-un triunghi ale cărui laturi depăşeau o sută douăzeci de mile. Astronomul Rodriguez se instală pe nişte piscuri ale insulei, unde aprinse nişte lămpi, în timp ce savanți francezi trăiau sub cort, la mai bine de o sută de mile de acolo, în mijlocul deşertului Las Palmas. Timp de şaizeci de nopți, Arago şi Biot pândiră felinarul a cărui direcție voiau s-o stabilească geodezic! Descurajați, erau să renunțe la observația lor, când, în a şaizeci şi una noapte, se ivi în câmpul vizual al lunetei lor un punct luminos, care numai imobilitatea lui făcea să nu fie confundat cu o stea. Şaizeci şi una de nopți de aşteptare! Ei bine, domnilor, ceea ce au făcut cei doi astronomi francezi într-un scop pur ştiințific nu pot face, oare, nişte astronomi englezi şi ruşi?

Răspunsul tuturor acestor savanți fu un „Ura" afirmativ. Şi totuşi, ei ar fi putut răspunde colonelului Everest că nici Biot, nici Arago nu simțiseră chinurile foamei în lunga lor şedere în deşertul Las Palmas!

În timpul zilei, makololii campați la poalele muntelui Scorzef se agitau într-un mod cu totul insolit. Era un dute-vino care-l îngrijoră pe buşman. Aceşti băştinaşi voiau cumva, să încerce, la căderea nopții, un nou asalt al muntelui, ori se pregăteau să-şi ridice tabăra şi să plece? După ce-i observă cu luare-aminte, Mokum crezu că recunoaşte în această agitație neobişnuită a lor intenții ostile. Indigenii îşi pregăteau armele, în vreme ce femeile şi copiii părăsiră tabăra şi, călăuziți de câțiva ghizi, se îndreptară spre regiunea estică din apropierea lacului Ngami. Era deci posibil ca atacatorii să încerce o ultimă tentativă de cucerire a fortăreței, înainte de a se retrage definitiv spre Maketo, capitala lor.

Buşmanul comunică europenilor rezultatul observațiilor sale. Se hotărî o pază drastică în timpul nopții, cu toate armele pregătite de luptă. Cifra asediatorilor putea fi considerabilă. Nimic nu-i împiedica să urce pantele muntelui Scorzef în număr de câteva sute. Incinta fortulețului, ruinată în mai multe locuri, ar fi lăsat cu uşurință un loc de trecere unui grup de indigeni. Deci colonelului Everest i se păru prudent să ia câteva măsuri de precauție în acest sens, pentru cazul în care asediații ar fi obligați

să bată în retragere şi să părăsească, deocamdată, staţia lor geodezică. Şalupa cu aburi trebuia să fie gata la cel dintâi semnal. Unul dintre marinari, mecanicul de pe Queen and Tzar, primi ordin să aprindă cuptorul şi să-i menţină presiunea, în eventualitatea în care fuga ar deveni necesară. Dar trebuia să aştepte asfinţitul soarelui, pentru a nu dezvălui indigenilor existenţa unei şalupe pe apele lacului.

Masa de seară fu alcătuită din furnici albe şi din rădăcini de gladiole. Tristă alimentaţie pentru nişte oameni care, poate, aveau să lupte! Dar erau hotărâţi, erau mai presus de orice slăbiciune şi aşteptau fără teamă ora fatală.

Spre orele şase seara, în momentul în care se înnoptează cu acea rapiditate specifică ţinuturilor intra-tropicale, mecanicul coborî pantele muntelui Scorzef şi se ocupă cu încălzitul cazanului şalupei. Colonelul Everest - aşa cum se poate înţelege de la sine - nu intenţiona să fugă decât în caz extrem şi numai atunci când n-ar mai fi făcut faţă atacului indigenilor în fortuleţ. Nu-i convenea deloc să-şi abandoneze observatorul, mai ales în timpul nopţii, deoarece se putea ca în fiecare clipă să fie aprins pe piscul Volquiriei felinarul lui William Emery şi al lui Mihail Zorn.

Ceilalţi marinari fură aşezaţi la baza zidurilor incintei, cu ordinul de a apăra cu orice preţ intrarea prin breşe. Armele erau gata. Mitraliera era încărcată şi aprovizionată cu un mare număr de cartuşe, cu ţevile ei redutabile orientate de-a lungul crenelurilor.

Aşteptară timp de mai multe ore. Colonelul Everest şi astronomul rus, postaţi în donjonul îngust, schimbându-se rând pe rând, examinau permanent piscul muntelui încadrat în câmpul vizual al lunetei. Orizontul rămânea destul de întunecos, în timp ce cele mai frumoase constelaţii ale firmamentului austral străluceau la zenit. Nicio adiere nu tulbura atmosfera. Această tăcere profundă a naturii era impunătoare.

În acest timp, buşmanul, aşezat pe un colţ de stâncă, asculta zgomotele ce se înălţau din câmpie. Încet-încet ele deveniră mai distincte. Mokum nu se înşelase în bănuielile sale: makololii se pregăteau să dea asaltul final asupra muntelui Scorzef.

Până la ora zece, atacatorii nu se mişcară. Focurile lor fuseseră stinse. Tabăra şi câmpia se confundau în aceeaşi beznă. Deodată, buşmanul întrevăzu nişte umbre ce se mişcau pe pantele

muntelui. Atacatorii se aflau la doar o sută de paşi de incinta ce înconjura fortuleţul.

— La arme! La arme! strigă Mokum.

Îndată, mica garnizoană deschise un foc dezlănţuit împotriva atacatorilor. Makololii răspunseră prin strigătul lor de război şi, cu tot acel tir nimicitor, ei continuară să urce. La lumina detunăturilor, se zărea un furnicar de indigeni în număr atât de mare, încât orice împotrivire părea imposibilă. Totuşi, în mijlocul acestei mase compacte, gloanţele, bine ţintite, făceau un măcel îngrozitor. Makololii loviţi cădeau ca ciorchinii, se rostogoleau unii peste alţii până la poalele muntelui. În intervalul atât de scurt al detunăturilor, asediaţii puteau auzi ţipetele lor de fiare sălbatice. Dar nimic nu-i oprea. Ei urcau în continuare, în rânduri strânse, nelansând nicio săgeată - nici nu-şi pierdeau timpul cu asta! -, vrând să ajungă cu orice preţ în vârful muntelui Scorzef.

Colonelul Everest trăgea foc după foc, în fruntea tuturor. Camarazii lui, înarmaţi ca şi el, îl secondau curajoşi, fără a-l excepta pe Palander, care, fără îndoială, mânuia pentru prima dată o puşcă. Sir John, ba pe o stâncă, ba pe alta, aici îngenuncheat, dincolo culcat, făcea minuni şi ţeava carabinei lui, încinsă de focurile repetate, îi ardea mâinile. Cât despre buşman, redevenise în această luptă sângeroasă vânătorul răbdător, îndrăzneţ, sigur de sine, aşa cum îl cunoaştem.

Totuşi, admirabila îndemânare a asediaţilor, siguranţa tirului lor, precizia armelor lor nu puteau stăvili puhoiul ce avansa ca un torent năvalnic spre ei. Un indigen mort era înlocuit de alţi douăzeci, şi asta era prea mult pentru cei nouăsprezece europeni! După o jumătate de oră de luptă, colonelul înţelese că vor fi împresuraţi şi prinşi.

Într-adevăr, valurile atacatorilor urcau nu numai pe coasta sudică a muntelui Scorzef, ci şi pe coastele laterale. Cadavrele unora serveau de treaptă celorlalţi. Unii îşi făceau din morţi scuturi şi continuau să urce acoperindu-se în felul acesta. Toate aceste scene, văzute la lumina roşcată şi intermitentă a detunăturilor, erau înspăimântătoare, fioroase. Europenii îşi dădeau seama prea bine că nu se puteau aştepta la nicio cruţare din partea unor astfel de duşmani. Era un asalt de fiare sălbatice, al unor jefuitori însetaţi de sânge, mai răi decât multe animale sălbatice din fauna africană! Firește, erau deopotrivă cu tigrii ce lipsesc din aceste părţi ale continentului african!...

La ora zece şi jumătate, primii indigeni ajunseră pe platoul muntelui Scorzef. Asediaţii nu puteau lupta corp la corp, în eventualitatea în care nu-şi mai puteau folosi armele. Se impunea deci de urgenţă să-şi caute un adăpost înapoia incintei. Din fericire, mica trupă era încă intactă, iar makololii nu-şi întrebuinţară încă nici arcurile, nici lăncile.

— Retragerea! strigă colonelul cu o voce care domină tumultul luptei.

Trăgând ultimele focuri, asediaţii, urmându-şi şeful, se retraseră în spatele zidurilor fortuleţului.

Nişte strigăte îngrozitoare întâmpinară această retragere. Imediat, indigenii apărură în faţa breşei centrale, încercând să pătrundă prin ea.

Dar, deodată, se auzi un zgomot puternic, asemănător cu cel produs de o descărcare electrică, fragmentat şi rupt. Era mitraliera, mânuită de sir John. Aceste douăzeci şi cinci de ţevi, dispuse în formă de evantai, împrăştiau cu plumbi un sector de mai bine de o sută de picioare la suprafaţa acestui platou invadat de băştinaşi. Gloanţele, revărsate fără încetare de o maşinărie automată, cădeau ca o grindină peste atacatori, şi măturară într-o clipă locul. Detunăturilor acestei fioroase maşini de scuipat foc îi răspunseră mai întâi urlete, repede înăbuşite, apoi un nor de săgeţi care nu făcu şi nu putea face niciun rău asediaţilor.

— Latră bine micuţa! spuse cu răceală buşmanul, apropiindu-se de sir John. Când veţi osteni de cântat!...

Dar mitraliera tocmai tăcu. Căutând un adăpost împotriva acestui puhoi de gloanţe, makololii dispăruseră. Ei se retrăseseră pe coastele fortuleţului, lăsând platoul plin de morţi.

În acest moment de acalmie, ce făceau colonelul Everest şi Mathieu Strux? Îşi reocupaseră locul în donjon şi acolo, cu ochii pe ocularele cercului repetitor, urmăreau în întuneric piscul Volquiriei. Nici ţipetele, nici pericolele nu-i puteau emoţiona! Calmi, cu privirea limpede, cu sânge rece, se succedau în faţa ocularului, priveau, observau cu aceeaşi precizie cu care ar fi privit sub cupola unui observator, şi când, după o scurtă pauză, urletele makololilor îi înştiinţară că lupta reîncepuse, cei doi savanţi, rând pe rând, rămaseră de pază lângă preţiosul instrument.

Într-adevăr, lupta reîncepuse. Mitraliera secera în continuare rândurile indigenilor ce năvăleau cu duiumul prin toate breşele,

cu strigătele lor de moarte. În aceste condiții şi în fața acestor breşe apărate pas cu pas, continuă lupta timp de încă o jumătate oră. Asediații, protejați de armele lor de foc, nu se aleseseră decât cu câteva zgârieturi, provocate de ascuțişul lăncilor. Înverşunarea nu descreştea nici dintr-o parte, nici de cealaltă, în schimb furia creştea în toiul acestor încăierări corp la corp.

Atunci, pe la ora unsprezece şi jumătate, în toiul celei mai aprige încăierări, în mijlocul vuietului împuşcăturilor, se ivi Mathieu Strux lângă colonelul Everest, cu fața radiind de o strălucire aparte, dar şi de groază. O săgeată tocmai îi străpunsese pălăria şi tremura încă deasupra capului său.

— Felinarul! felinarul!

— Ai? întrebă scurt colonelul Everest, încărcându-şi puşca.

— Da!... lumina felinarului!...

— L-ai văzut?

— Da!

Acestea fiind zise, colonelul, descărcându-şi încă o dată carabina, scoase un chiot de triumf şi se năpusti spre donjon, urmat de îndrăznețul lui coleg.

Acolo, colonelul îngenunche în fața lunetei şi, stăpânindu-şi bătăile inimii, privi prin ocular. Ah! cum îi mai trecea în acel moment pe dinaintea ochilor toată viața, ca într-un sinopsis!... Da! felinarul era acolo, scânteind printre liniile încrucişate ale reticulului! Da! lumina strălucea în creştetul Volquiriei! Da! În sfârşit, ultimul triunghi era stabilit!

Era cu adevărat o scenă minunată, văzându-i pe cei doi savanți cum operau în timpul iureşului luptei. Indigenii forțaseră incinta. Sir John şi buşmanul se apărau pas cu pas. Gloanțele răspundeau săgeților makololilor, loviturilor lăncilor, loviturile de secure. Şi, în acest timp, pe rând, colonelul Everest şi Mathieu Strux, aplecați asupra aparatului, observau în continuare. Multiplicau repetițiile cercului pentru a corecta erorile de citire, iar Nikolai Palander nota calm în registrul său rezultatele observațiilor! Câteva săgeți zbârnâiră pe deasupra capetelor lor şi se zdrobiră de zidul interior al donjonului. Ei vizualizau însă nestingheriți felinarul de pe Volquiria!...

— Încă o observație, spunea Mathieu Strux făcând să alunece lentilele pe linia gradată.

În sfârşit, o piatră uriaşă aruncată de mâna unui indigen zbură registrul din mâinile lui Palander şi răsturnă cercul repetitor, sfărâmându-l.

Din fericire, observațiile erau încheiate! Direcția felinarului era calculată cu o aproximație de o miime de secundă!

Acum, asediații trebuiau să fugă, să salveze rezultatele acestor glorioase şi magnifice lucrări ştiințifice. Indigenii pătrunseseră deja în cazemată şi se puteau ivi, din clipă în clipă, în donjon. Colonelul Everest şi cei doi colegi ai lui îşi luară iar armele, Palander îşi închise prețiosul lui registru, apoi toți fugiră printr-o breşă. Camarazii lor erau acolo, unii uşor răniți, dar gata să le acopere retragerea.

Dar tocmai în clipa în care se pregăteau să coboare pantele muntelui Scorzef, Mathieu Strux exclamă:

— Şi semnalul nostru!...

Într-adevăr, trebuiau să răspundă luminii felinarului celor doi tineri astronomi printr-un semnal luminos. Trebuia, de asemenea, pentru finalizarea operațiunii geodezice, ca William Emery şi Mihail Zorn să vizualizeze la rândul lor vârful masivului Scorzef şi să aştepte nerăbdători, fără îndoială, de pe piscul pe care-l ocupau, să apară lumina.

— Încă un efort! exclamă colonelul Everest.

Şi, în timp ce camarazii lui respingeau cu o dârzenie supraomenească rândurile makololilor, el reintră în donjon.

Acest turn era făcut dintr-o structură complicată de lemn uscat. Cu o simplă scânteie, i se putea da foc. Colonelul îl aprinse cu ajutorul unei bucăți de iască. Lemnul trosni încet scânteind, apoi colonelul fugi afară şi-şi ajunse camarazii.

Peste câteva clipe, sub o ploaie de săgeți şi de trupuri năpustite din vârful Scorzefului, europenii coborau în grabă pantele muntelui, făcând să alunece înaintea lor mitraliera pe care nu voiau cu niciun chip s-o abandoneze. După ce îi respinseră încă o dată pe indigeni cu un tir nimicitor, ajunseră la şalupă.

Urmând ordinele şefului lui, mecanicul ținuse cazanul sub presiune. Odgonul fu dezlegat, elicea se puse în mişcare şi Queen and Tzar înaintă rapid pe undele mohorâte ale lacului.

În curând, şalupa ajunse destul de departe, pentru ca pasagerii ei să poată zări vârful muntelui Scorzef. Cuprins de flăcări, turnul strălucea ca un far şi lumina lui putea fi zărită, cu siguranță, de pe vârful Volquiriei.

Un puternic „Ura" al englezilor şi al ruşilor salută această uriaşă vâlvătaie, a cărei strălucire sfâşia pe o distanță mare pânza întunericului nopții.

Nici William Emery, nici Mihail Zorn nu se puteau plânge!...

Ei arătaseră o stea, li se răspunse cu un soare.

Capitolul XXII
Nikolai Palander se înfurie

În zori, şalupa acosta la malul septentrional al lacului. Acolo, nici urmă de indigeni. Colonelul Everest şi camarazii, care erau pregătiți să tragă pentru orice eventualitate, îşi descărcară armele, iar Queen and Tzar acostă într-un golfuleț străjuit de două bucăți de stâncă.

Buşmanul, sir John Murray şi unul dintre marinari se duseră să cutreiere împrejurimile. Ținutul era pustiu. Nicio urmă de makololi. Dar, din fericire pentru înfometata echipă, vânatul nu lipsea. Printre ierburile înalte ale păşunilor şi pe sub bolta desişurilor treceau turme de antilope. În plus, pe malurile lacului Ngami se aflau nenumărate păsări acvatice din familia rațelor. Vânătorii se înapoiară cu o pradă bogată. Colonelul Everest şi camarazii lui îşi refăcură forțele cu acest gustos vânat a cărui lipsă nu aveau s-o mai simtă.

Începând cu dimineața de 5 martie, tabăra fu organizată pe malul lacului Ngami, lângă un râuleț, la adăpostul unor sălcii mari. Locul de întâlnire stabilit cu foreloper-ul era tocmai acest mal nordic al lacului, deschis în acest loc de un mic golf. Acolo trebuiau să-i aştepte colonelul Everest şi Mathieu Strux pe colegii lor şi era probabil ca ei să se înapoieze în condiții mai bune şi, prin urmare, mai repede.

Deci erau câteva zile de odihnă forțată, de care nu se gândea nimeni să se plângă după oboseala acumulată. Nikolai Palander se folosi de asta pentru a calcula rezultatele ultimelor operații trigonometrice. Mokum şi sir John îşi petrecură timpul vânând ca nişte turbați în acest ținut bogat în vânat, fertil, bine udat, pe care onorabilul englez l-ar fi cumpărat bucuros pe seama guvernului britanic.

După trei zile, la 8 martie, nişte detunături de puşcă semnalară sosirea echipei foreloper-ului. William Emery, Mihail Zorn, cei doi

marinari şi buşmanul se înapoiau teferi şi sănătoşi. Îşi aduceau intact teodolitul, singurul instrument rămas în dotarea comisiei anglo-ruse.

Cum au fost primiți aceşti tineri savanți şi camarazii lor, se poate bănui: fură întâmpinați cu urale şi felicitați. În câteva cuvinte, ei îşi povestiră călătoria. La dus, drumul fusese anevoios. S-au rătăcit vreme de două zile în păduri întinse, ce precedau regiunea muntoasă. Neavând niciun punct de reper, orientându-se după indicațiile destul de vagi ale compasului, n-ar mai fi ajuns niciodată la piscul Volquiria, fără înțelepciunea ghidului lor. Foreloper-ul se dovedise în toate împrejurările inteligent şi devotat. Ascensiunea piscului fu grea, de aici întârzieri din a căror cauză sufereau şi tinerii astronomi, şi colegii lor de pe Scorzef. În cele din urmă, au ajuns pe vârful Volquiriei. Felinarul electric fu instalat în ziua de 4 martie şi, în timpul nopții de 4-5, lumina lui, accentuată de un puternic reflector, străluci pentru întâia oară în vârful muntelui. Astfel, observatorii de pe Scorzef o zăriră aproape imediat ce licări.

La rândul lor, Mihail Zorn şi William Emery zăriseră cu uşurință focul puternic izbucnit în vârful muntelui Scorzef, în timpul incendiului fortulețului. Cu ajutorul teodolitului, îi luaseră înălțimea şi încheiaseră astfel măsurarea triunghiului al cărui vârf era axat pe piscul Volquiriei.

— Şi latitudinea acestui pisc? îl întrebă colonelul Everest pe William Emery, ai determinat-o?

— Cu exactitate, domnule colonel, şi prin bune observații ale stelelor, răspunse tânărul astronom.

— Acest pisc se află situat?...

— La l9°37'35"337, cu o aproximație de trei sute treizeci şi şapte de miimi dintr-o secundă, răspunse William Emery.

— Ei bine, domnilor, reluă colonelul, putem spune că am sfârşit misiunea ce ni s-a încredințat. Am măsurat un arc de meridian de mai bine de 800°, cu ajutorul a şaizeci şi trei de triunghiuri, şi atunci când rezultatele operațiilor noastre vor fi calculate, vom cunoaşte exact valoarea gradului şi, prin urmare, aceea a metrului în această parte a globului pământesc.

— Ura! ura! strigară englezii şi ruşii, într-un singur glas, pornit din inimile lor reunite de acelaşi sentiment de mândrie.

— Acum, adăugă colonelul Everest, nu ne mai rămâne decât să ajungem la Oceanul Indian, coborând cursul fluviului Zambezi. Nu eşti de aceeaşi părere, domnule Strux?

— Da, domnule colonel, răspunse astronomul din Pulkova, dar cred că operaţiile noastre trebuie să aibă un control matematic. Propun deci să continuăm spre est reţeaua trigonometrică până în clipa în care vom găsi un loc potrivit măsurătorii directe a unei noi baze. Concordanţa ce va exista între lungimea acestei baze, obţinute prin calculul şi măsurarea directă pe teren, ne va arăta astfel gradul de certitudine ce trebuie atribuită operaţiilor noastre geodezice!...

Propunerea lui Mathieu Strux fu adoptată în unanimitate.

Acest control al întregii serii de operaţii trigonometrice, chiar de la prima bază, era indispensabil. Se stabili deci să fie construite spre est o serie de triunghiuri auxiliare, până când una dintre laturile a acestor triunghiuri să poată fi măsurată direct cu ajutorul riglelor de platină. Coborând afluenţii fluviului Zambezi, şalupa cu aburi urma să-i aştepte pe astronomi sub vestitele căderi de apă ale lacului Victoria.

Totul fiind astfel stabilit, mica echipă condusă de buşman, mai puţin cei patru marinari ce se îmbarcară pe Queen and Tzar, plecă la răsăritul soarelui, în ziua de 6 martie. Fuseseră alese staţii în direcţia vest, unghiuri măsurate, şi se putea spera în obţinerea cu uşurinţă a reţelei auxiliare, în aceste ţinuturi optime instalării mirelor. Buşmanul puse mâna cu multă îndemânare pe un guagga, un fel de cal sălbatic, cu coama neagră şi albă, cu spatele roşcat şi vărgat, şi, de bine, de rău, reuşi să-l încarce cu cele câteva bagaje ale caravanei, teodolitul, riglele şi nişte scânduri lungi necesare măsurării bazei, materiale ce fuseseră salvate cu şalupa.

Călătoria se încheie destul de repede. Lucrările îi întârziară puţin pe observatori. Triunghiurile auxiliare, cu o întindere mijlocie, găseau uşor puncte de sprijin prin aceste locuri denivelate. Timpul era favorabil şi nu mai fu nevoie să se recurgă la observaţii nocturne. Călătorii se puteau adăposti, aproape neîncetat, la umbra arborilor care împânzeau solul. De altfel, temperatura se menţinea la un grad suportabil şi, sub influenţa umezelei pe care o întreţineau râurile şi iazurile în atmosferă, aburii ce se înălţau în aer estompau căldura razelor soarelui.

Mai mult, vânătoarea furniza toate cele necesare micii caravane în materie de hrană. Despre indigeni, nici vorbă. Probabil că bandele de jefuitori rătăceau mult mai spre sud de lacul Ngami.

Referitor la raporturile lui Mathieu Strux cu colonelul Everest, nu mai provocau discuții sau dispute. Se părea că rivalitățile personale fuseseră uitate. Firește, nu exista nicio intimitate reală între cei doi savanți, dar nu trebuia să li se ceară mai mult.

Vreme de douăzeci şi una de zile, în perioada 6-27 martie, nu se produse niciun incident demn de a fi relatat. Membrii expediției căutau mai întâi de toate un loc potrivit pentru stabilirea bazei, dar ținutul nu se preta la asta. Pentru această operație, era necesară o întindere destul de vastă de sol neted şi orizontal, pe o suprafață de mai multe mile, şi tocmai ridicăturile solului, favorabile stabilirii mirelor, se opuneau măsurătorii directe a bazei. Deci merseră în continuare spre nord-est, urmând câteodată malul drept al râului Şobe, unul dintre principalii afluenți ai cursului superior al fluviului Zambezi, în aşa fel încât să ocolească Maketo, principalul cătun al makololilor.

Fără îndoială, astronomii sperau ca drumul de întoarcere să se deruleze fără probleme, natura să nu le pună în cale nici obstacole, nici dificultăți materiale, şi să nu reînceapă calvarul prin care tocmai trecuseră, foamete, lupte cu indigenii şi altele. Colonelul Everest şi camarazii lui străbăteau, într-adevăr, un ținut relativ cunoscut şi nu mai aveau mult până să ajungă la cătunele şi orăşelele situate pe malurile Zambeziului, vizitate odinioară de doctorul Livingstone.

Se gândeau deci, nu fără motiv, că partea cea mai grea a misiunilor era încheiată. Poate că nu se înşelau, şi totuşi, un incident, ale cărui urmări puteau fi de cea mai mare gravitate, fu cât pe-aici să compromită în mod ireparabil rezultatele întregii expediții.

Nikolai Palander fu eroul, sau mai bine zis victima acestei întâmplări.

Se ştie că întreprinzătorul, dar inconştientul expert în calcule, absorbit de cifrele lui, se îndepărta câteodată de camarazii lui. Într-un ținut dominat de câmpie, această obişnuință nu prezenta un pericol mare. I se lua urma repede dispărutului. Dar într-o regiune păduroasă, distracțiile lui Palander puteau avea urmări foarte serioase. Aşa că Mathieu Strux şi buşmanul îi atraseră expres atenția, cu mii de recomandări, în această privință. Nikolai

Palander promise că le va da ascultare, mirându-se totuşi de acest exces de prudenţă. Bietul de el nici măcar nu-şi dădea seama ce repercusiuni puteau avea distracţiile lui!

Or, tocmai în timpul acelei zile de 27 martie, Mathieu Strux şi buşmanul nu-l văzură pe Nikolai Palander timp de mai multe ore. Mica echipă străbătea nişte desişuri cu copaci foarte deşi, scunzi şi stufoşi, ce mărgineau orizontul îndepărtat. Deci era cazul, mai mult ca oricând, ca oamenii să stea în grup compact, deoarece altfel ar fi fost greu de regăsit urmele unei persoane rătăcite prin aceste păduri. Dar Nikolai Palander, nevăzând nimic decât cifre, nici neprevăzând nimic, se îndepărtase, ca de obicei, de echipă - cu creionul într-o mână, cu registrul în cealaltă - şi dispăru în curând.

Ne putem închipui nelinişstea lui Mathieu Strux şi a camarazilor săi când, pe la ora patru seara, nu-l mai văzură pe Nikolai Palander printre ei. Amintirea întâmplării cu crocodilii le veni numaidecât în minte şi, dintre toţi, numai distratul expert în calcule era, negreşit, singurul care o uitase!...

Deci era o îngrijorare mare printre cei din mica echipă şi un obstacol neaşteptat de a continua mersul înainte, atât timp cât nu l-ar fi găsit pe Nikolai Palander.

Îl strigară. Degeaba!... Buşmanul şi marinarii se împrăştiară pe o rază de un sfert de milă, cutreierând tufişurile, scotocind pădurea, cotrobăind prin ierburile înalte, trăgând focuri de puşcă! Nimic... Nikolai Palander era de negăsit.

Atunci, nelinişstea tuturor fu şi mai mare, dar trebuie spus că la Mathieu Strux acestei nelinişstii se adăugă o nespusă mânie împotriva nenorocosului său coleg. Era pentru a doua oară când se întâmpla un astfel de incident din vina lui Nikolai Palander şi, într-adevăr, în cazul în care colonelul Everest l-ar fi luat la o parte, el, Mathieu Strux, n-ar fi ştiut ce să răspundă.

În aceste împrejurări nu era decât o hotărâre de luat, aceea de a campa în pădure şi de a fi începute cercetările cele mai amănunţite, pentru a-l găsi pe Nikolai Palander.

Colonelul şi camarazii lui tocmai se pregăteau să facă popas lângă un luminiş destul de întins, când un ţipăt, un ţipăt ce nu avea nimic omenesc, izbucni la vreo câteva sute de paşi în stânga pădurii. Aproape imediat, se ivi şi Nikolai Palander. Alerga cât îl ţineau picioarele, cu capul gol, cu părul vâlvoi, pe jumătate

dezbrăcat de haine, din care doar câteva zdrențe îi acopereau şalele.

Nenorocitul sosi lângă camarazii săi, care îl năpădiră cu întrebările. Dar bietul om nu putea vorbi: ochii îi erau holbați de spaimă, pupilele dilatate şi nările lipite, îngreunându-i respirația sacadată. Voia să răspundă, dar nu-i ieşau cuvintele din gură.

Ce se întâmplase? De ce se rătăcise, care era cauza spaimei teribile ce se citea pe fața lui Nikolai Palander? Nu puteau decât să-şi închipuie.

În cele din urmă, răzbătură din gâtlejul lui Palander doar cuvintele:

— Registrele! registrele!

La aceste vorbe, astronomii fură cuprinşi toți de acelaşi fior. Înțeleseră!... Registrele, acele două registre în care fuseseră trecute rezultatele tuturor operațiilor trigonometrice, aceste registre de care Palander nu se despărțea niciodată, nici în somn, aceste registre lipseau! Nikolai Palander nu le mai avea! Le rătăcise? I se furaseră? Prea puțin conta! Aceste registre erau pierdute!... Totul trebuia refăcut, luat de la început!

În timp ce camarazii lui, înlemniți - adjectivul cel mai nimerit pentru a arăta starea lor -, se priveau în tăcere, Mathieu Strux lăsa să i se verse mânia! Nu se putea stăpâni!... Cum îl mai bruftului pe nenorocit! Cu ce apelative nu-l copleşi! Nu se temea să-l amenințe cu toată mânia guvernului rus, adăugând că de nu va pieri sub cnut, negreşit îi vor putrezi oasele în Siberia!

La toate acestea, Nikolai Palander nu răspundea decât printr-o clătinare a capului de sus în jos. Se părea că aproba toate pedepsele, părea că spune că le merita, că erau prea blânde pentru unul ca el!...

— Dar a fost prădat! exclamă Mathieu Strux scos din fire. De ce s-a îndepărtat de grup, nenorocitul de el? De ce n-a stat pe lângă noi, după toate sfaturile pe care i le-am dat?

— Da, răspunse sir John, dar, în sfârşit, trebuie să aflăm dacă a pierdut registrele sau i-au fost furate. Ți s-au furat, domnule Palander? întrebă sir John întorcându-se spre bietul om, care se prăbuşise de oboseală. Ți s-au furat?

Nikolai Palander făcu un semn afirmativ.

— Şi cine ți le-a furat? reluă sir John. Să fie, oare, indigenii, acei makololi?

Nikolai Palander făcu un semn negativ.

— Europeni, nişte albi? adăugă sir John.

— Nu, răspunse Nikolai Palander cu o voce strangulată.

— Dar atunci cine? exclamă Mathieu Strux, întinzându-şi mâinile crispate spre faţa nefericitului.

— Nu! răspunse Palander, nici indigenii..., nici albii..., ci nişte babuini!

Desigur, dacă urmările acestei întâmplări n-ar fi fost atât de grave, colonelul şi camarazii lui ar fi izbucnit în hohote de râs la auzul acestei mărturisiri! Nikolai Palander fusese prădat de nişte maimuţe!

Buşmanul preciză însoţitorilor lui că asemenea fapte se întâmplau adesea. Auzise de nenumărate ori că diferiţi călători fuseseră prădaţi de „chacmas", cinocefale cu cap de porc, ce aparţin speciei babuinilor, trăind în grupuri numeroase prin pădurile Africii. Palander fusese jecmănit de aceşti jefuitori cu coadă - nu fără să se fi luptat cu ei, aşa cum o dovedeau veşmintele lui zdrenţuite. Dar asta nu-l dezvinovăţea în niciun chip. Dacă ar fi mers împreună cu grupul, nu s-ar fi întâmplat aşa ceva, iar registrele comisiei ştiinţifice nu s-ar fi pierdut - pierdere ireparabilă, anulând atâtea primejdii, atâtea suferinţe şi atâtea jertfe făcute în cursul expediţiei!...

— Cert este, spuse colonelul Everest, că am făcut atâtea sacrificii pentru a măsura un arc de meridian în interiorul Africii, în vreme ce un netot...

Nu-şi sfârşi vorbele. La ce bun să-l mai copleşească pe nenorocitul de Palander cu ocări, şi aşa îndeajuns de copleşit el singur de propria-i rătăcire, şi căruia irascibilul Strux nu mai înceta în a-i adresa cele mai înjositoare epitete!...

Totuşi, trebuia luată o hotărâre şi buşmanul fu cel care decise. Era singurul pe care această pierdere îl afecta mai puţin şi de aceea îşi păstrase sângele rece în faţa noii situaţii ivite. Trebuie să mărturisim că europenii, fără excepţie, erau distruşi.

— Domnilor, spuse buşmanul, vă înţeleg disperarea, dar clipele sunt preţioase şi nu trebuie să le pierdem. Au fost furate registrele domnului Palander. A fost jefuit de babuini; ei bine, să pornim fără zăbavă în urmărirea hoţilor. Aceşti chacmas sunt foarte grijulii cu lucrurile pe care le şterpelesc! Or, registrele nu se mănâncă, şi dacă vom găsi hoţul, tot de la el vom recupera şi registrele!

Sfatul era bun. Buşmanul aprinsese o lucire de speranță. Nu trebuia lăsată să se stingă. La această propunere, Nikolai Palander se reînsufleți. Un alt om se trezi în el. Îşi înfăşură zdrențele veşmintelor de pe el, acceptă haina unui marinar, cascheta altuia şi se declară gata a-şi călăuzi camarazii spre locul crimei!

Chiar în acea seară, ruta fu schimbată, urmându-se direcția indicată de Palander, şi echipa colonelului Everest se îndreptă spre vest.

Nici noaptea, nici ziua următoare nu aduseră vreun rezultat favorabil. În anumite locuri, după unele urme lăsate pe pământ sau pe coaja copacilor, buşmanul şi foreloper-ul recunoscură trecerea recentă a cinocefalelor. Nikolai Palander afirma că avusese de furcă cu vreo zece animale de acest gen. Se convinseră în curând că erau pe urma lor, deci merseră cu o nespusă băgare de seamă, ferindu-se întruna, deoarece babuinii sunt făpturi foarte inteligente, de care nu te poți apropia uşor fără să nu fii remarcat! Buşmanul ştia că nu va reuşi să le înşele vigilența, decât cu condiția de a-i lua prin surprindere.

A doua zi pe la ora opt dimineața, unul dintre marinarii ruşi, care se dusese înainte, zări, dacă nu pe hoț, cel puțin pe unul dintre camarazii hoțului lui Nicolai Palander. El se înapoie cu băgare de seamă la mica echipă.

Buşmanul spuse că trebuie făcut un popas. Hotărâți în a i se supune total, europenii îi aşteptară instrucțiunile. Mokum îi sfătui să rămână în acel loc, apoi îl luă pe sir John şi pe foreloper şi se îndreptară toți trei spre partea de pădure cercetată de marinar, având grijă să fie mereu la adăpostul copacilor şi al tufişurilor.

În curând, zăriră babuinul semnalat şi, aproape în acelaşi timp, alți zece, care zburdau printre copaci. Ascunşi după un trunchi, buşmanul şi însoțitorii lui îi observau cu mare atenție.

Era, într-adevăr, aşa cum spusese Mokum, un grup de chacmas, cu trupul acoperit de o blană de culoare verzuie, cu urechile şi cu fața negre, cu coada lungă şi măturând în permanență solul; nişte animale robuste, pe care muşchii lor puternici, maxilarele bine înarmate, ghearele lor ascuțite le fac de temut, chiar şi pentru sălbăticiuni. Aceşti chacmas, adevărații borfaşi ai neamului maimuțesc, mari jefuitori ai lanurilor de grâu şi de porumb, sunt spaima burilor, ale căror locuințe le pradă

foarte adesea. Babuinii observați de cei trei se jucau, lătrau şi schelălăiau ca nişte câini mari, rău clădiți fiziceşte, cu care se asemănau prin conformație. Niciunul dintre ei nu-i zărise pe vânătorii ce-i spionau.

Dar, oare, hoțul lui Nikolai Palander se afla în acest grup? Asta voiau să afle cei trei vânători. Or, îndoiala fu spulberată când foreloper-ul arătă camarazilor lui pe unul dintre aceşti chacmas, al cărui trup era încă înfăşurat cu o fâşie ruptă din hainele lui Nikolai Palander.

Ah! ce speranță îi reveni în inimă lui sir John Murray! Avea certitudinea că maimuța aceasta mare era păstrătorul registrelor furate! Trebuia deci să pună mâna pe el, cu orice preț, dar să se acționeze cu cea mai mare băgare de seamă. O mişcare greşită şi tot grupul ar fi luat-o la fugă prin pădure, fără a mai fi cu putință de ajuns.

— Rămâi aici, îi spuse Mokum foreloper-ului, înălțimea Sa şi cu mine ne vom duce să-i aducem pe ceilalți şi să luăm măsuri pentru a înconjura maimuțele.

Foreloper-ul se conformă, iar buşmanul cu sir John se înapoiară la colonelul Everest.

Împresurarea grupului de babuini era, într-adevăr, singura modalitate de a pune mâna pe făptaş. Europenii se împărțiră în două echipe. Una, compusă din Mathieu Strux, William Emery, Mihail Zorn şi trei marinari, trebuia să-l întâlnească pe foreloper şi să se desfăşoare în semicerc în jurul lui. A doua, care îi cuprindea pe Mokum, sir John, colonelul Everest, Nikolai Palander şi pe alți trei marinari, o luă la stânga, în aşa fel încât să ocolească locul şi să se abată asupra grupului de maimuțe.

Urmând recomandările buşmanului, cele două grupe înaintară cu o nespusă băgare de seamă. Armele erau pregătite şi se înțeleseseră ca babuinul înfăşurat cu o fâşie ruptă din hainele lui Nikolai Palander să fie ținta principală.

Nikolai Palander, care cu greu fu stăpânit, mergea lângă Mokum. Acesta îl supraveghea, de teamă ca furia lui să nu-l determine să facă vreo prostie. Şi, într-adevăr, vrednicul astronom nu mai era stăpân pe sine. Pentru el, era chestiune de viață şi de moarte.

După o jumătate de oră de învăluire semicirculară şi în care timp popasurile fuseseră dese, buşmanul socoti că venise momentul atacului. Camarazii lui, aflați la distanță de douăzeci

de paşi unul de altul, înaintară în tăcere. Nu scoteau niciun cuvânt, nu schițau niciun gest hazardat, niciun trosnit de ramuri nu se auzea sub picioarele lor. S-ar fi zis că erau o ceată de pawnies căutând urmele unor războinici inamici.

Deodată, vânătorul se opri. Camarazii lui se opriră, de asemenea, cu degetul pe trăgaci, gata să tragă.

Grupul de chacmas se vedea. Evident, simțiseră ceva. Stăteau la pândă. Un babuin de o statură înaltă, tocmai hoțul de registre, dădea semne echivoce de nelinişte. Nikolai Palander îl recunoscuse pe hoțul de drumul mare. Numai că maimuța nu părea să fi păstrat asupră-şi registrele, sau cel puțin nu se vedeau.

— Are înfățişarea unui golan!... murmură savantul.

Această maimuță mare, cu totul neliniştită, părea că face semne semenilor ei. Câteva femele, cu puii lor agățați de umăr, se alăturaseră grupului. Masculii umblau încoace şi încolo în jurul lor.

Vânătorii se apropiau încet. Fiecare îl recunoscu pe hoț şi-l putea ochi la sigur. Dar iată că, printr-o mişcare involuntară, puşca lui Nikolai Palander se descărcă în mâinile lui.

— Blestem! exclamă sir John, trăgând un foc cu carabina sa.

Ce efect! Zece detunături răspunseră. Trei maimuțe căzură moarte la pământ. Celelalte, făcând un salt spectaculos, trecură ca o masă înaripată pe deasupra capetelor buşmanului şi ale camarazilor lui.

Rămăsese numai un babuin: era hoțul. În loc să fugă, el se îndreptă spre trunchiul unui sicomor, se căță în el cu agilitatea unui acrobat şi se făcu nevăzut între ramuri.

— Acolo a ascuns registrele! exclamă buşmanul.

Şi Mokum nu se înşela. Totuşi, îi era teamă ca babuinul să nu dispară trecând dintr-un copac într-altul. Dar Mokum, ochindu-l liniştit, trase. Maimuța, rănită la un picior, căzu de-a rostogolul din cracă în cracă. Una dintre mâinile ei ținea registrele pe care le luase dintr-o scorbură a copacului. Văzând acestea, Nikolai Palander sări ca o cămilă şi se năpusti asupra maimuței, apoi începu o luptă în toată legea.

Ce luptă! Furia îl întărâta şi mai mult pe expertul în calcule! Lătrăturile maimuței se contopeau cu urletele lui Palander. Ce țipete discordante în această încăierare! Nu mai ştiai care dintre

cei doi luptători era maimuța sau matematicianul!... Nu puteau trage în babuin de frică să nu-l rănească pe astronom.

— Trageți! trageți asupra amândourora! strigă Mathieu Strux scos din fire.

Iar rusul acesta deznădăjduit poate că ar fi făcut-o, dacă nu ar fi avut puşca descărcată. Lupta continua, Nikolai Palander, când deasupra, când dedesubt, încerca să-şi gâtuie adversarul. Umerii îi erau însângerați, deoarece babuinul îl sfâşiase cu ghearele. În sfârşit, buşmanul, cu securea în mână, pândind un moment prielnic, lovi maimuța în cap şi o ucise pe loc.

Nikolai Palander, leşinat, fu ridicat de camarazii lui. El strângea la piept cele două registre pe care tocmai le recuperase. Trupul maimuței fu dus în tabără şi, la cina de seară, mesenii, printre care şi colegul prădat, îl mâncară pe hoț, atât pentru gust, cât şi din răzbunare, întrucât carnea lui era excelentă.

Capitolul XXIII
Cataractele fluviului Zambezi

Rănile lui Nikolai Palander nu erau grave. Pricepându-se la leacuri doftoriceşti, buşmanul frecă umerii rusului cu nişte ierburi şi astronomul din Helsingfors putu să pornească la drum. Triumful lui îl susținea. Dar această exaltare dispăru repede şi deveni din nou savantul pasionat de ştiință, trăind doar în lumea cifrelor. Îi fusese lăsat un registru, dar, ca măsură de prevedere, trebui să-i dea lui William Emery celălalt registru cu calculele în dublu exemplar al tuturor operațiunilor, ceea ce, de altfel, făcu cu multă bună-voință.

Lucrările fură continuate. Triangulația era făcută repede şi bine. Mai trebuia doar găsită o câmpie cu o dispunere potrivită pentru stabilirea unei baze.

În ziua de 1 aprilie, europenii trebuiră să străbată mlaştini întinse, care le întârziară puțin mersul. Acestor câmpii umede le urmară numeroase iazuri, ale căror ape răspândeau un miros pestilențial. Colonelul Everest şi colegii lui grăbiră operațiile de triangulare, pentru a părăsi mai repede această regiune mocirloasă.

Starea de spirit a micii echipe era excelentă şi între membrii ei domnea o înțelegere deplină. Mihail Zorn şi William Emery se

felicitau văzând că cei doi şefi ai lor lăsaseră disputele la o parte, aceştia părând a fi uitat că o disensiune internaţională îi separase cu puţin timp în urmă.

— Dragul meu William, îi spuse într-o zi Mihail Zorn tânărului lui prieten, sper că, la înapoierea noastră în Europa, vom găsi pacea încheiată între Anglia şi Rusia şi că, prin urmare, vom avea dreptul de a rămâne acolo prieteni, aşa cum suntem aici, în Africa.

— O, sper ca şi dumneata, dragul meu Mihail, răspunse William Emery. Războaiele moderne nu pot dura multă vreme. O bătălie sau două şi apoi sunt semnate nişte tratate. Acest război nenorocit durează deja de un an şi cred, ca şi dumneata, că pacea va fi încheiată până la înapoierea noastră în Europa.

— Dar intenţia dumitale, William, nu este de a te înapoia la Cap? întrebă Mihail Zorn. Cred că studiile de la Observator nu te solicită în mod imperios, şi sper chiar să-ţi fac onorurile la mine, la observatorul din Kiev!...

— Da, amicul meu, răspunse William Emery, da, te voi însoţi în Europa şi nu mă voi înapoia în Africa fără să fi trecut puţin prin Rusia. Dar într-o zi ai să-mi înapoiezi vizita la Cape Town, nu-i aşa? Vei veni să te delectezi în mijlocul frumoaselor noastre constelaţii australe. Vei vedea ce bogat firmament şi cu ce bucurie vei cerceta aici, nu cu amândouă mâinile, ci cu priviri pline de încântare! Uite, dac-ai vrea, vom observa împreună constelaţia Centaurului! Promit să nu o încep fără dumneata.

— Promiţi, William?

— Da, Mihail, ţi-o păstrez, şi în schimb, adăugă William Emery, eu voi începe să studiez la Kiev una dintre nebuloasele dumitale!

Ce tineri entuziaşti! Li se părea că al lor este cerul. Şi, de fapt, cui să fi aparţinut, dacă nu acestor perspicace savanţi care l-au scormonit până în adâncurile lui!

— Dar mai întâi de toate, răspunse Mihail Zorn, trebuie să sfârşească războiul acesta.

— Se va încheia, Mihail. Bătăliile cu lovituri de tun durează mult mai puţin decât certurile cu privire la stele! Rusia şi Anglia se vor împăca înaintea colonelului Everest cu Mathieu Strux.

— Nu crezi deci în sincera lor împăcare, întrebă Zorn, după atâtea încercări prin câte au trecut împreună?

— Nu prea m-aş încrede, răspunse William Emery. Ia gândeşte-te puţin: rivalităţi de savanţi, şi de savanţi iluştri!

— Atunci, să fim mai puțin iluştri, dragul meu William, concluzionă Mihail Zorn, şi să ne iubim mereu!

Trecuseră 11 zile de la întâmplarea cu cenocefalii, când mica echipă, ajunsă nu departe de cataractele fluviului Zambezi, dădu peste o câmpie ce se întindea pe o lățime de mai multe mile. Terenul se potrivea pe deplin măsurătorii directe a unei baze. La capătul câmpiei se afla un sat cu câteva colibe. Populația lui, compusă din cel mult câteva zeci de băştinaşi inofensivi, făcu o bună primire europenilor. Echipa colonelului Everest fu încântată, deoarece fără căruțe, fără corturi, aproape fără materiale pentru tabără, i-ar fi fost greu să campeze în condiții optime. Or, măsurătoarea bazei putea dura o lună, răstimp pe care membrii expediției nu-l puteau petrece sub cerul liber, cu frunzişul copacilor drept singur adăpost.

Comisia ştiințifică se instală deci în mai multe colibe, pregătite în prealabil pentru scopul noilor oaspeți. De altfel, savanții erau oameni care se mulțumeau cu puțin. Un singur lucru îi preocupa: verificarea operațiilor lor anterioare, care urmau să fie controlate prin măsurarea directă a acestei noi baze, adică a ultimei laturi a ultimului lor triunghi. Într-adevăr, după estimările lor, această latură avea o lungime determinată matematic şi cu cât măsurarea directă se apropia mai mult de măsurarea calculată, cu atât determinarea meridianului trebuia considerată desăvârşită.

Astronomii începură imediat măsurarea directă. Şevaletele şi riglele de platină fură instalate succesiv pe terenul neted, cu toate precauțiile minuțioase, luate în timpul măsurătorii primei baze. Se ținu seamă de toate condițiile atmosferice, de variațiile termometrului, de orizontalitatea aparatelor etc. Pe scurt, nu fu neglijat nimic în această operație de o deosebită importanță, căreia savanții îi acordau un maxim interes.

Începute la 10 aprilie, lucrările se sfârşiră la 15 mai, deci cinci săptămâni dedicate acestei delicate operații trigonometrice. Nikolai Palander şi William Emery îi calculară imediat rezultatele. Cu adevărat le bătea cu putere inima acestor astronomi. Când fu anunțat rezultatul, inima astronomilor aproape că le bătea nebuneşte în piept de emoție. Ce răsplată pentru toate eforturile, încercările lor, dacă verificarea completă a lucrărilor le va „putea îngădui să le lase moştenire urmaşilor"!

Când lungimile obținute fură transformate în arcuri raportate la nivelul mijlociu al mării, cât şi la temperatura de 61° Fahrenheit

(16˚11'), Nikolai Palander şi William Emery prezentară colegilor lor cifrele următoare:

Baza nou măsurată... 5075t, 25.

Cu aceeaşi bază dedusă din prima bază şi din întreaga reţea trigonometrică... 5075t, 11.

Diferenţa între calcul şi observaţie... 0t, l4.

Numai paisprezece sutimi de stânjen, adică mai puţin de zece degete, şi cele două baze se aflau situate la o distanţă de şase sute de mile una de alta!

Când fu stabilită măsura meridianului Franţei între Dunkerque şi Perpignan, diferenţa matematică între baza de la Melun şi cea de la Perpignan a fost de 11 degete. Concordanţa obţinută de comisia anglo-rusă este deci mult mai remarcabilă încă şi, avându-se în vedere operaţiile efectuate în împrejurări dificile, în plin deşert african, când membrii echipelor s-au confruntat cu situaţii extreme şi cu pericole de tot felul, se poate afirma că misiunea a reprezentat cea mai desăvârşită dintre operaţiile geodezice întreprinse până în acea zi.

Un întreit „Ura" salută acest rezultat admirabil, fără precedent în analele ştiinţifice!...

Şi acum, care era valoarea unui grad al meridianului în această parte a globului pământesc? După reducţiile lui Nikolai Palander, exact cincizeci şi şapte de mii treizeci şi şapte de stânjeni. Era, cu aproape un stânjen, cifra găsită în 1752 de Lacaille, la Capul Bunei Speranţe. La un secol depărtare, astronomii francezi şi membrii comisiei anglo-ruse ajunseseră la această aproximaţie.

Cât despre valoarea metrului, trebuia, pentru a o deduce, să se aştepte rezultatul operaţiilor ce trebuiau întreprinse ulterior în emisfera boreală. Această valoare trebuia să fie a zecea milionime parte a sfertului meridianului pământesc. Conform calculelor anterioare, acest sfert cuprindea, ţinându-se cont de turtirea Pământului la poli, evaluată la 1/49915 zece milioane opt sute cincizeci şi şase de metri, ceea ce da exact lungimea metrului la 0t, 513074, sau trei picioare, unsprezece linii şi două sute nouăzeci şi şase miimi dintr-o linie. Era adevărată această cifră? La această întrebare trebuiau să răspundă lucrările viitoare ale comisiei anglo-ruse.

Operaţiile geodezice erau deci încheiate în totalitate. Astronomii îşi duseră până la capăt misiunea. Nu le mai rămânea decât să ajungă la gurile de vărsare ale fluviului Zambezi, urmând, în

direcție inversă, itinerariul parcurs de doctorul Levingstone în a doua lui călătorie din 1858-1864.

În ziua de 25 mai, după o călătorie extenuantă printr-un ținut străbătut de râuri şi de râulețe, membrii comisiei ştiințifice anglo-ruse ajunseră la cataractele cunoscute geografic sub numele cascada Victoria.

Admirabilele cataracte îşi justificau numele lor indigen, care înseamnă „zgomotos". Aceste trâmbe de apă, late de o milă, căzând de la o înălțime dublă în comparație cu cea a Niagarei, erau încununate de un triplu curcubeu. Prin adânca fisură a bazaltului, torentul uriaş producea un incomparabil bubuit asemănător zgomotului produs de douăzeci de tunete dezlănțuite concomitent.

În avalul cataractei şi pe suprafața fluviului devenit liniştit, şalupa cu aburi, sosită de cincisprezece zile pe un afluent inferior al fluviului Zambezi, îşi aştepta pasagerii. Erau toți acolo şi toți se urcară la bordul ei.

Doi bărbați rămaseră pe mal: buşmanul şi foreloper-ul. Mokum era mai mult decât un ghid devotat, era un prieten pe care englezii, şi îndeosebi sir John, îl lăsau pe continentul african. Sir John îl invită pe buşman să-l însoțească în Europa şi să stea acolo oricât timp i-ar plăcea. Dar Mokum avea nişte înțelegeri făcute anterior şi ținea să şi le îndeplinească. Într-adevăr, trebuia să-l însoțească pe David Levingstone în timpul celei de a doua călătorii, pe care întreprinzătorul doctor voia s-o facă în curând pe Zambezi, şi Mokum dorea să se țină de cuvânt.

Deci vânătorul rămase. El fu bine recompensat şi, ceea ce prețuia încă şi mai mult, primi îmbrățişările acestor europeni care îi datorau atâtea. Şalupa se îndepărtă de mal, o luă prin mijlocul fluviului şi ultimul gest al lui sir John Murray fu un ultim rămas bun adresat prietenului lui, buşmanul.

Coborârea marelui fluviu african, pe această şalupă rapidă, printre numeroasele orăşele situate pe malurile lui, se petrecu fără incidente. Indigenii priveau cu o admirație superstițioasă ambarcația fumegândă, pe care o maşinărie invizibilă o împingea pe apele Zambeziului, şi nu-i stânjeniră întru nimic navigația.

În ziua de 15 iunie, după şase luni de absență, colonelul Everest şi camarazii lui ajungeau la Quilmiane, unul dintre principalele oraşe, situat pe cel mai important estuar al fluviului.

Prima grijă a europenilor fu să-l întrebe pe consulul englez despre mersul războiului.

Războiul nu se încheiase, iar Sevastopolul rezista împotriva armatelor anglo-franceze.

Vestea produse dezamăgire acestor europeni atât de uniți acum într-un acelaşi interes ştiinţific. Totuşi, ei nu-şi exprimară nicio părere, ci se pregătiră de plecare.

Un vapor de comerț austriac, Novara, era gata să plece la Suez. Membrii comisiei se hotărâră să se îmbarce pe acest vas.

În ziua de 18 iunie, în momentul îmbarcării, colonelul Everest îşi întruni colegii şi, cu o voce calmă, le vorbi în aceşti termeni:

— Domnilor, de aproape optsprezece luni de când lucrăm împreună, am trecut prin multe încercări, dar am încheiat o misiune care va avea aprobarea Europei savante. Voi adăuga că din această experiență comună trebuie să rezulte între noi o prietenie neclintită.

Mathieu Strux se înclină uşor, fără a răspunde.

— Totuşi, continuă colonelul, şi spre marea noastră părere de rău, războiul dintre Anglia şi Rusia continuă. Se dau lupte în fața Sevastopolului şi, până în clipa în care oraşul va cădea în mâinile noastre...

— Nu va cădea! spuse Mathieu Strux, deşi Franța...

— Viitorul ne-o va dovedi, domnule, răspunse cu răceală colonelul, în orice caz, până la sfârşitul acestui război, cred că ar trebui să ne considerăm iar inamici.

— Tocmai era să vă propun şi eu asta, răspunse simplu astronomul din Pulkowa.

Situația era clară, şi în aceste condiții membrii comisiei ştiinţifice se îmbarcară pe Novara.

Peste câteva zile, ajungeau la canalul Suez, şi când erau pe cale să se despartă, William Emery îi spunea lui Mihail Zorn, strângându-i mâna:

— Totdeauna prieteni, Mihail?

— Da, dragul meu William, totdeauna şi indiferent de împrejurări!...

Glosar

agavă- nume dat mai multor plante ornamentale, cu frunze lungi până la 2 m, late şi groase, cu spini pe margini, originare din America (Agave); din fibrele frunzelor uneia dintre specii (Agave americana) se fac frânghii şi diferite țesături

alidadă - dispozitiv ataşat la diferite aparate topografice, care serveşte la măsurarea unghiurilor

alior- nume dat mai multor specii de plante care conțin în tulpină şi în frunze un suc lăptos, otrăvitor; laptele-câinelui, laptele-cucului (Euphorbia)

assegaia - tip de lance cu vârf din fier, folosită, în general, de triburile sud-africane Bantu

baobab - arbore de dimensiuni uriaşe din Africa tropicală, cu tulpina ajungând până la un diametru de 20 m şi cu fructe mari, lunguiețe (Adansonia digitata)

becaţă - numele dat mai multor păsări călătoare cu ciocul lung, cu carnea gustoasă, care trăiesc în regiuni mlăştinoase; becațină (Capella)

bur- burii (afrikaani) sunt o parte din populația albă din Africa de Sud, cu o origine, în general, olandeză, dar pot fi şi de origine germană şi franceză, care au colonizat prin secolul al XVIII-lea Africa de Sud, Namibia. Denumirea bur provine din olandeză: boer - țăran. Populația de culoare din Africa de Sud denumeşte buri toată populația de culoare albă care vorbeşte limba engleză fără deosebire. Două treimi din populația albă din Africa de Sud sunt de origine bură. Burii sunt în sudul Africii din anul 1652, când a existat Compania Olandeză a Indiilor de Est, şi au colonizat regiunea Capului Bunei Speranțe

calebase - o tigvă, un fel de dovleac cu coaja subțire, dar foarte tare, folosit, în general, în Africa pentru păstratul şi căratul lichidelor, din familia curcubitaceelor, al cărui fruct rotund conține o pulpă amară şi purgativă

cinocefal - specie de maimuță care trăieşte în Africa şi care se caracterizează prin botul prelung, ca al unui câine, şi prin coada lungă

circ - depresiune circulară (cu aspect de amfiteatru) formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar, de obicei în regiunile muntoase înalte; căldare

cnut - bici făcut dintr-o curea de piele sau dintr-o funie, uneori cu multe sfârcuri prevăzute cu alice de plumb în vârf; nagaică

cumulus - formație de nori groşi, albicioşi, cu aspect de grămezi izolate, al căror contur se modifică neîncetat şi care apar la înălțimi de peste l000 m, semnalând timp frumos

cuagga - animal înrudit cu calul şi asemănător zebrei, care trăia în Africa; catâr

etambou - element de rezistență al scheletului unei nave, amplasat la pupă şi care susține cârma

euforb - plantă care produce suc, existentă în numeroase specii în întreaga lume (Euphorbia)

farniente - inactivitate, lenevie, trândăvie (totală)

fiat lux! - (expresie latină) să se facă lumină!

fistic - arbore din țările calde cu flori mici de culoare verde şi cu fructe conținând sâmburi comestibili (Pistacia vera); fruct al fisticului, cu sâmburele verde, uleios şi plăcut la gust

fuituială - umplutură făcută din câlți, cârpe, hârtie, care se băga în puşcă sau în pistol peste alice sau peste pulbere

guaiac - arbore exotic important pentru lemnul şi extractele lui, folosite în medicină (Guaiacum officinale)

gutta-percha - (Palaquium) arbore tropical răspândit în sud-estul Asiei şi nordul Australiei, sudul Taiwanului, Peninsula Malay şi estul Insulelor Solomon, din care se obține cauciuc şi latex, acesta din urmă în special din specia de arbori Palaquium gutta

latitudine - distanța unghiulară a unui punct oarecare de pe glob sau a unui astru față de un plan ecuatorial de referință, măsurată în grade pe meridian ♦ (geometrie) una dintre coordonatele polare spațiale, reprezentând unghiul format de raza vectoare a unui punct dat cu planul triedrului ortogonal, la care se raportează punctul

livră - unitate de măsură pentru greutăți, de aproximativ 0,500 kg, folosită în special în țările anglo-saxone

longitudine - distanță unghiulară a unui punct de pe glob față de primul meridian (de la Greenwich); distanță unghiulară a unui astru față de un plan meridian luat ca origine meridian - intersecția unei suprafețe de revoluție cu un plan care trece prin axa suprafeței. ♦ (astronomie) meridiana locului = intersecția planului meridian cu planul orizontal într-un loc dat; linie meridiană

milă - unitate de măsură pentru lungimi folosită în trecut, care a variat în timp şi de la o țară la alta; (azi) unitate de măsură pentru lungimi egală cu 1609,3 m, folosită în Marea Britanie şi în SUA; milă marină = unitate de măsură pentru lungimi, folosită în navigație, egală cu 1852 m

monticul - (geologie) formă de relief cu aspect de movilă; munte mic, colină

nil admirari - admirări zero; nimic de admirat

ocultaţie -dispariție temporară a unui astru, datorită interpunerii între el şi observator a unui alt corp ceresc

ortopter - (la plural) ordin de insecte cu aripile anterioare pergamentoase, cu cele posterioare late şi membranoase, pliate în sensul lungimii, şi cu picioarele posterioare lungi, adaptate pentru sărit (Orthoptera); (şi la singular) insectă care face parte din acest ordin

pawnie - trib de piei roşii din America de Nord

picior - veche unitate de măsură, având lungimea de aproximativ o treime dintr-un metru, folosită şi astăzi în unele țări

ploier - (ornitologie) pasăre călătoare de mărimea unei turturele, cu fruntea bombată, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coada scurtă şi cu pene viu colorate, care trăieşte la marginea bălților (Charadius apricarius)

portaj - acțiunea de a purta, de a transporta; acțiunea de a purta pe uscat, a căra pe umeri o ambarcațiune şi tot ce se află înăuntru, atunci când navigarea pe un fluviu sau un râu este întreruptă de vreun obstacol oarecare; a face portaj

protee - termen din botanică; gen de plante din familia proteaceelor, dintre care amintim proteea argintată, numit arborele de argint, deoarece lăstarii lui au frunze albe şi ca argintul

resac - val marin sau oceanic produs prin întoarcerea violentă a apei care a lovit un obstacol şi care se combină continuu cu valul direct, prezentând aspectul unei explozii

reticul - (fizică) ansamblu de linii încrucişate, de scări gradate sau de alte semne, care intră în construcția unor instrumente optice şi are rolul de a permite vizarea unei direcții, efectuarea unei măsurători etc.

reverber - oglindă metalică montată la o lampă, pentru a reflecta razele de lumină într-o anumită direcție

salcieplângătoare - (botanică) specie de arbore din familia Salicaceae, cu ramuri-liane care sunt şi cauza denumirii ei (Salix babylonica), destul de uimitoare şi de stranii

sarmentos - (botanică) care are tulpina lungă, mlădioasă şi agățătoare

sienit- rocă eruptivă alcătuită din feldspați alcalini şi alte minerale, a cărei culoare este un amestec de roşu şi verde şi care se utilizează ca material de construcție

stadiu - veche unitate de măsură pentru lungime la greci, care varia între 147 şi 192 de metri

stânjen - unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, care a variat, după epocă şi regiune, de la 1,96 m la 2,23 m; lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unități de măsură

şarnieră - balama, țâțână; dispozitiv format din două piese care, aşezate de o parte şi de alta a unui corp cilindric şi fixate cu buloane, permit suspendarea întregului ansamblu pe un reazem; (Geol.) locul de îmbinare între cele două flancuri ale unei cute anticlinale sau sinclinale

şiling- monedă divizionară englezească, valorând a 20-a parte dintr-o liră sterlină

wagenboom - (botanică) arbore sud african din familia protaceelor (Protea grandiflora), al cărui lemn tare este folosit în unele componente ale vagoanelor de tren

yard- unitate de măsură engleză pentru lungime, egală cu 0,914398 m